

V 8.

351.151

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET
HUNGARIAN INSTITUTE OF PUBLIC ADMINISTRATION

BUDAPEST, IV. PÁZMÁNY-PÉTER-TÉR 1.

No. 26. szám.

DIRECTOR
MAGYARY ZOLTÁN
IGAZGATÓ

VILÁGVÁROSOK KÖZIGAZGATÁSA

LONDON, PÁRIS, NEW-YORK, BERLIN, RÓMA

IRTÁK

VECSEKLŐY JÓZSEF
HORVÁTH KÁLMÁN
MENCZER KÁROLY

e/88

52/1930.

30/1980 (1)

BUDAPEST 1938.

ELŐSZÓ.

Annak a fejlődésnek nagyságát és hatását, amelyen a közigazgatás az utolsó száz évben keresztülment, nemcsak magán a közigazgatás egészén lehet tanulmányozni, hanem azon belül a legnagyobb szervezeti egységeknek, a *világvárosoknak* közigazgatásán is, amelyek ugyanezalatt az idő alatt fejlődtek ki. Emberek nagy tömegeinek egyes városokban és azoknak közelében való letelepedéséből olyan nagy agglomerációk alakultak ki, amelyeknek részei egymással már évtizedek óta erős kölcsönhatásban vannak, habár szervezetenként közigazgatási kapcsolatba csak jóval később, vagy mindeddig nem is jutottak.

Ezt a fejlődést mutatják a következő számok:

1. A városok népessége ezerben:

	1910.	1920.	1930.	1936-37.	Megjegyzés:
Berlin	3.750	3.804	4.024	4.260	a mai Berlin területére vonatkoztatva.
Páris	2.956	2.906	2.891	2.850	
Nagy-Páris	4.154	4.412	4.934	4.963	Département Seine.
London	4.522	4.485	4.597	4.141	LCC.
Nagy-London	7.251	7.480	8.204	8.575	Greater London.
Róma	542	692	935	1.212	
New-York	4.767	5.620	6.950	7.434	Bronx, Brooklyn, Manhattan, Queens és Richmond.
Nagy New-York	—	8.505	—	10.901	Metropolitan District.
Budapest	880	929	1.006	1.078	
Nagy-Budapest	—	1.218	1.421	—	22 környező községgel.

2. Budapest népességének fejlődése:

1720 (számlálva)	12.200	1920 (számlálva)	928.996
1810 „	60.259	1930 „	1.006.184
1851 „	178.062	1938 (számítva)	1.090.101
1900 „	753.558	1940 „	1.113.589
1910 „	880.571		

3. A városok viszonyítva az államukhoz (1936).

	Az ország			A legnagyobb város		
	Terület km ²	Népesség ezerben	Km ² -re lakos	az ország népességé- nek %-a	területe km ²	Km ² -re lakos
Német Birodalom	470.714	67.587	143.6	6.3	884	4.799
Anglia és Wales	151.105	40.839	270.3	10.1	303	13.960
Franciaország	550.986	41.910	76.1	6.8	86	33.616
Olaszország	310.177	42.704	137.7	2.8	1984	571
U. S. A.	7.839.081	128.429	16.4	5.8	774	9.600
Magyarország	93.073	8.989	96.6	12.—	194	5.498

Ezekből az adatokból nyilvánvaló, hogy Budapestnek és környékének helyzete önmagában és az országos viszonylatban is hasonló a külföldi világvárosok problémájához.

A világvárosok közigazgatása a világháború óta is mindenütt nagy változáson és fejlődésen megy keresztül. Hogy a fejlődésből és az analógiákból általánosabb szempontok és tanulságok legyenek levonhatók, szükséges a világvárosok közigazgatásának összehasonlító vizsgálata. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet közhasznú feladatot vélt teljesíteni azáltal, hogy az öt legfontosabb világváros közigazgatásáról a magyar és részben a külföldi irodalomban is hiányzó tanulmányokat tesz közzé. A tanulmányok igyekeztek ugyanazokra a szempontokra figyelemmel lenni, kénytelenek voltak azonban a városok közti jelentékeny különbségekkel is számolni. A tanulmányok az idevágó szakirodalom, továbbá hivatalos kiadványok és részben helyszíni tanulmányok alapján készültek.

Budapest, 1938. december 22.

MAGYARY ZOLTÁN.

TARTALOM

Előszó. Írta: *Magyary Zoltán.*

London.

Írta: *Vecseklőy József.*

1. §. Az angol önkormányzat szervei	1
2. §. London története	2
3. §. London közigazgatási rendszerének kialakulása	3
4. §. London közigazgatása	9
1. London közigazgatási rendszere általában	9
2. London grófság	10
3. A City	20
4. A kerületi városok	25
5. A rendőrség	28
6. A céltestületek	28
5. §. Nagy London	32
6. §. Jogforrások	34

Páris.

Írta: *Vecseklőy József.*

1. §. A francia önkormányzati szervek kialakulása	38
2. §. Páris története	41
3. §. Páris közigazgatása	45
1. Páris és a Szajna megye jogállásának kialakulása	45
2. Páris és a Szajna megye közigazgatási rendszere általában	47
3. A megyefőnök	47
4. A kerületek	49
5. A rendőrfőnök	51
6. A Conseil Municipal	53
7. A Szajna megye	55
8. A megyefőnöki tanács	58
4. §. Nagy Páris	59
5. §. Jogforrások	61

New-York.

Írta: *Vecseklőy József.*

1. §. Az önkormányzati szervek kialakulása az Egyesült Államokban	73
2. §. New-York története	74
3. §. New-York közigazgatása	76
1. New-York közigazgatási rendszerének kialakulása	76

IV.

2. Önkormányzati szervek	85
a) A City Council	85
b) A Board of Estimate	88
c) A költségvetés	91
3. Végrehajtó hatalom	94
a) A polgármester	94
b) Központi igazgatás	95
c) Kerületi igazgatás	105
d) Megyei és igazságszolgáltatási szervek	107
4. §. További fejlődés	108
5. §. Jogforrások	109

Berlin.

Írta: *Horváth Kálmán.*

1. §. Berlin története és városi jogállásának kialakulása	122
A város története	122
Az 1920. évi Nagy-Berlin törvény	128
Néhány adat és statisztika	154
2. §. Berlin közigazgatásának jogi alapja	156
3. §. A szervezet	145
Tisztviselők	152
Ügyvitel	154
4. §. Pénzügyi gazdálkodás és ellenőrzés	157
5. §. Az 1956. évi december 1-i birodalmi fővárosi törvény	165

Róma.

Írta: *Menczer Károly.*

Bevezetés	170
1. §. Az új Róma fejlődése	171
2. §. A római kormányzóság szervezete	176
3. §. A kormányzóság hatásköre	185
4. §. Költségvetés, zárszámadás, szerződések	188
5. §. A kormányzóság felett gyakorolt felügyelet és ellenőrzés	190
6. §. Róma gazdasági élete	191

Mellékletek.

Térképek és szervezeti diagrammok.

1. Greater London közigazgatási térképe.
2. Greater London közigazgatási szervezetének vázlata.
3. Páris közigazgatási térképe.
4. Páris és a Szajna megye közigazgatási szervezetének vázlata.
5. New-York közigazgatási térképe.
6. New-York közigazgatási szervezetének vázlata.
7. Berlin közigazgatási térképe.
8. Berlin mélyépítési ügyosztályának szervezete és elhelyezkedése a város közigazgatásában.
9. Róma közigazgatási térképe.
10. Róma területi fejlődése.
11. Róma közigazgatási szervezetének vázlata.

London.¹

Irta VECSEKLŐY JÓZSEF.

1. §. Az angol önkormányzat szervei.

Az angol önkormányzat szervei: a *county* (grófság, megye), a *borough* (város), a *district* (kerület) és a *parish* (község).

A legtágabb önkormányzati szerv a grófság. Szervezetét legutóbb az 1888 és 1894 évi *Local Government Act* (önkormányzati törvény) szabályozta. Ezek a törvények az összes grófságokra kiterjednek, csupán London grófságra vonatkozólag vannak részben különleges rendelkezések.

A *county* önkormányzati szerve a *county council* (grófsági tanács). Tagjaiknak száma változik a grófságok nagysága szerint.

1. Irodalom:

Általános művek.

- Répásy*: Külföldi közigazgatási és önkormányzati szervezetek. (Budapest, 1927. Magyar Közigazgatás. 279 oldal.)
- Greer*: Outline of Governmental Organization Within the Cities of London, Paris and Berlin. (New-York, 1936. Institute of Public Administration. 31 o.)
- Brix*: Handwörterbuch der Kommunalwissenschaften. (Jena, 1918. Gustav Fischer.)
- Glum*: Die Organisation der Riesenstadt. Berlin, 1920. Verlag von Julius Springer. 57 o.)
- Norden-Zollkoffer*: Die Verwaltungsorganisation der Weltstädte Paris, London, New-York, Wien. (Berlin, 1931. Verlag von Franz Vahlen. 155 o.)

London.

- Clarke*: Outlines of Local Government of the United Kingdom. (London, 1935. Pitman and Sons, Ltd. 279 o.)
- Forbes*: The Municipal Year Book. (London 1935. The Municipal Journal Ltd. 1594 o.)
- Harris*: London and its Government. (London and Toronto, 1935. J. M. Dent and Sons Ltd. 261 o.)
- Harvard*: The London County Council from Within. (London, 1932. Chapman and Hall. 437 o.)
- Jenks*: An Outline of English Local Government. (London, 1930. Methuen and Co. Ltd. 222 o.)
- Jennings*: Principles of Local Government Law. (London, 1931. University of London Press. 263 o.)
- Lasky*: A Century of Municipal Progress. (London, 1935. Georg Allen and Unwin Ltd. 511 o.)
- Morrison*: How Greater London is Governed. (London, 1935. Lovat Dickson and Thompson Limited Publishers. 204 o.)
- Robson*: The Development of Local Government. (London, 1931. Georg Allen and Unwin Ltd. 362 o.)
- Ward*: London. (London, Ward, Lock and Co. Ltd. 268 o.)
- Standing Orders of the Council, London, 1931. The County Hall. 307 o.)

Tagjaik háromnegyed részben councillor-ok (tanácsos), egynegyed részben pedig alderman-ek, akiknek megkülönböztetett jogállásuk van. A councillorokat a választóközönség választja 3 évre, az aldermaneket pedig a tanács választja 6 évre olyképp, hogy az aldermanek felerésze 3 évenként kilép. A tanács maga választja elnökét (chairman) egy évi időtartamra.

Hatáskörébe tartozik általában a grófság egész közigazgatása, szabályrendeletek alkotása és a kerületek, valamint a községek ellenőrzése.

A *borough* önkormányzati szerve a *borough council* (városi tanács). Tagjaik kétharmad részben tanácsosok, egyharmad részben pedig alderman-ek. A tanácsosokat 3 évre választják a polgárok olyképp, hogy egyharmad részük minden évben kilép, az aldermaneket pedig a tanácsosok választják 6 évre olyképp, hogy fele részük 3 évenként kilép. A város élén a mayor (polgármester) áll, akit a tanács egy évi időtartamra választ.

A grófság *district*-ekre (kerület) és pedig *urban district*-ekre (városi kerület) és *rural district*-ekre (falusi kerület) oszlik. A kerületeknek is van önkormányzatuk és önkormányzati szervük a *district council* (kerületi tanács). A tanács tagjai a *district councillor*-ok (kerületi tanácsos).

Végül önkormányzati szervezettel bír a *parish* (község), amelynek önkormányzati szerve a *vestry* (elüljáróság). Miként a *district*, a *parish* is lehet *urban parish* (városi község) és *rural parish* (falusi község) aszerint, hogy milyen kerületben fekszik.

Az önkormányzati szerveknek az angol közigazgatásban igen nagy jelentőségük van. Fontosságukat nemcsak tág hatáskörük biztosítja, hanem az a körülmény is, hogy a központi hatalomtól függetlenül járnak el, és az felettük általában csak kritikai ellenőrzést gyakorol. Mindaddig, amíg az önkormányzati hatóság jóhiszeműen, — bár esetleg tévesen — jár el, és a törvényszabta határok között marad, a központi hatalomnak nincs joga beavatkozni az önkormányzati jogkörbe, még abban az esetben sem, ha az esetleges tévedés miatt valaki kárt szenvedett. (So long as the local authority does its best and keeps within the law, however mistaken that best may be, the central government has no right to interfere, even at the request of a person suffering from the consequence of the mistake.)¹

Egyes jogkörökben azonban a különböző törvények biztosítanak a kormányhatóságoknak ellenőrzést és irányítást.

2. §. London története.

London már a rómaiak idejében jelentőséggel bíró város volt. Először Tacitus tesz róla említést. A „London” név kelta eredetű, s valószínűleg a „Llyn” szóból származik, amely tavat vagy mocsarat, a „din” vagy „dun” pedig dombot vagy megerősített

¹ Jenks: An Outline of English Local Government.

helyet jelent. A domb (hill) valószínűleg az a magaslat, amelyen jelenleg a Szent Pál székesegyház áll, de lehet a „Cornhill” is.

A rómaiak idejében London városa *Lundinium* (*Londinium*) néven szerepel. A tartomány fővárosa volt, élén egy proconsullal. A római intézmények, jog és szokások még sokáig, a római birodalom hanyatlása után is, éreztették hatásukat. Boadicea királynő, aki a rómaiak ellen fellázadt, a várost elpusztította, azonban az később újból felépült. Az angolszászok alatt a város „*Lundenburg*” vagy „*Lundennic*” név alatt ismeretes, püspöki székhely és Essex királyainak fővárosa volt. A VIII. század vége felé a tűzvészek, a IX. század elején pedig a dánok pusztították el a várost. A 884. évben Nagy Alfréd Londont birodalmának fővárosává tette, falakkal megerősítette és megvetette a város közigazgatásának alapjait. A 994. évben épült a Thames folyón az első hid. Hódító Vilmos, trónralépte után az 1066. évben, a városnak egy már létező chartáját megerősítette, a püspököktől a polgári peres ügyekre vonatkozó igazságszolgáltatási jogkört elvette és azt a városra ruházta. Szabadságjogait a város később a feudális korban is sértetlenül megőrizte. I. Richard a polgároknak 1500 font sterling ellenében egy chartát adományozott, amely a városnak igazságszolgáltatási jogot biztosított a Thames folyón. Földnélküli János (Lackland) az 1210. évben megadta a városnak lényegében jelenlegi szervezetét és a polgárokat többek között felhatalmazta, hogy polgármestert (mayor) válasszanak. Röviddel ezután a korona és a főurak (barones) között kitört viszály alkalmával London városa ez utóbbiak pártjára állott és az angol főurak az 1215. év július hó 15. napján a Windsor mellett fekvő runnimedei mezőn arra kényszerítették Földnélküli Jánost, hogy a Magna Charta Libertatumot aláírja és többek között London városának régi jogait, szokásait és privilégiumait is megerősítse és kiterjessze. A város a későbbi évszázadokban is mindig a királyi abszolútizmus ellen küzdött és mindig előljárt az alkotmány védelmében.

A XIII. századtól kezdve London már szerepet játszik a világkereskedelemben és ebben az időben a Hansa városoknak is van ott telepük. A város ettől az időtől állandóan fejlődik és a XIV. században már 37.000 lakosa van. A fehér és vörös rózsák közötti harcokban London városa a York ház oldalán állott. A reformáció bevezetése, különösen azáltal, hogy számos kolostort megszüntettek és azok vagyonát elkobozták, nagyban hozzájárult a város felvirágoztatásához. Politikai és gazdasági erejét mutatja, hogy 1588-ban 20.000 embert és 38 hajót állított ki a spanyol armada ellen.

A franciaországi vallási üldözések és a flandriai polgári viszálykodások a franciák ezreit indították arra, hogy Londonba vándoroljanak ki, aminek következtében a város lakossága nagymértékben szaporodott. A XVII. és XVIII. századokban London lakosságának szaporodása olyan méreteket öltött, hogy Erzsébet királynő és fia I. Jakab proklamációkat bocsátottak ki a további bevándorlás ellen, azonban az elővárosok a királyi tilalmak elle-

nére is mind terjedelemben, mind pedig népességben állandóan növekedtek. Amíg pedig London elővárosai rohamosan fejlődtek és népesedtek, addig a város belsejében rendezett utcák, terek és szép épületek létesültek. A XVIII. században Londonnak már félmillió lakosa volt, ami abban az időben óriási szám volt. Egyes városrészek azonban túlnépesek voltak, ami gyakori járványokat eredményezett.

Ezenkívül a kereskedelemnek állandó növekedése, az amerikai gyarmatok alapítása, a Keletindiai Társaság létesítése, a Török Birodalommal és a Levántével való kereskedelem Londonnak jelentékeny felvirágzást biztosítottak.

A polgárháború idején London a parlament oldalán állt, és 1649. január 30-án tanúja volt I. Károly király kivégzésének a Witehallban.

Az 1665. és 1666. évek tragikusak voltak Londonra. Az 1665. évben tört ki a nagy pestis járvány (Great Plague), amely a lakosság ötödrészét ragadta magával, a következő évben pedig a nagy tűzvész (Great Fire) pusztította Londont, amikor 13 ezer lakóház, a Szent Pál katedrális és a tőzsde palota lett a lángok martalékává. A kárt több mint 10 millió fontra becsülték. A tűzvész a London Bridge közelében kezdődött, ahol szomorú emléként ma is őrzi a „Monument“ emlékmű. A nagy tűzvész után a lakosság tehetősebb része nem költözött vissza a Citybe, és ettől az időtől kezd a City mindinkább a kereskedelem és az üzleti élet központja lenni.

A XVIII. és XIX. században az angol birodalom hatalmának növekedésével kapcsolatban London politikai tekintélye is nagy mértékben emelkedett.

Londonban kötötték meg 1718-ban a négyes szövetséget Anglia, Franciaország, Hollandia és a Német Birodalom között, 1756-ban pedig a védszövetséget Anglia és Poroszország között, Ausztria és Franciaország ellen. Rendkívül fontosak voltak a londoni konferenciák, amelyek az 1829. és 1831. években Görögország, az 1830. 1831. és 1839. években pedig Belgium sorsa felett döntöttek. Az 1850. évi londoni kongresszus rendezte a dán trónkérdést, és a Schleswig-Holsten-i kérdést. Az 1863. évben a görög trónkérdést, 1864-ben pedig a német-dán viszályt rendezték.

London város tulajdonképeni magva a *City*, amelynek már 1899. előtt is volt önkormányzata és amely egyúttal a londoni kereskedelem gócpontja. Az idők folyamán azonban a City körül keletkezett városok a City-vel teljesen összeépültek. Ezeket a városokat és egyéb közületeket 1899-ben a *London Government Act* (London kormányzása tárgyában hozott törvény) 28 *Metropolitan Borough*-ba (kerületi város) foglalta egybe és ezek a City-vel együtt alkotják London városát, illetőleg helyesen London grófságot (*County of London*). Minden egyes kerületi város egyúttal választókerület is, és ezek a választókerületek összesen 60 képviselőt küldenek a parlamentbe.

London grófság tanácsa: a *London County Council*, 1899. évi január hó 30-án alakult meg és első elnöke Lord Rosebery volt.

Ebben az időben a tanácsban két párt játszott szerepet, éspedig a „progressiv“ és a „moderate“ párt. Az 1907. évig az előbbi volt többségben, akikhez a szociálisták is tartoztak, s így többek között ennek a pártnak a programjával került a tanácsba annak idején R. Mac Donald is. Az 1907. évben „Municipal Reformers“ név alatt az utóbbi párt jutott uralomra. A progressiv párt lassanként eltűnt a városi politika színteréről és helyét az 1920. év óta mindinkább erősödő Labour Party-nak engedte át. Végül 1925-ben a Labour Party vette át az ellenzéki vezető szerepet, 1934-ben pedig 80 mandátummal a konzervatívok 64 mandátumával szemben mint legnagyobb párt, az uralmat a tanácsban.

London városa tehát mint láttuk tulajdonképen nem egy község, hanem sok község egyesülése, amely London közigazgatási grófságot (*Administrative County of London*) alkotja.

A London grófságot alkotó kerületi városok azonban önálló városoknak tekintendők, csupán bizonyos ügyek intézését vették ki hatáskörükből és ruházták a grófsági tanácsra.

A City, amely London város szívének tekinthető, a főváros kereskedelmi és pénzügyi központja. Itt vannak a nagykereskedők üzleti háza és itt bonyolódik le a kereskedelmi forgalom. A Lombard Street évszázadok óta a banküzletek székhelye, a Lane Marketben laknak a gabonaügynökök, a Mincing Lane-ben a gyarmatárúkereskedők, a Paternoster Row-ban a könyvkereskedők, és a Fleet Street közelében vannak a legnagyobb könyvnyomdák. A City-hez csatlakozik a nagyipari telepekkel rendelkező, legnagyobb részt munkások által lakott East End. A dokkok és a tengeri kereskedelemre berendezett különféle intézmények, amelyek Londonnak a kikötőváros jellegét adják, a Thames folyó partján fekszenek. A Citytől északra fekvő Whitechapelben vannak a nagy dohánygyárak. A Citytől nyugatra fekszik a West End, amely a politikai és társadalmi élet középpontja.

A teljesen rendszertelenül épült belváros szabályozása csaknem megoldhatatlan feladatot jelentett a hatóságoknak. A legfontosabb városrendezési munkálatokat a XVIII. század második felében és a XIX. század első felében hajtották végre. E munkálatok során szabályozták London legnevezetesebb utcáit, tereit és rakpartjait s ekkor létesültek mai alakjukban többek között a Downing Street, Oxford Street, New-Oxford Street, Regent Street, Piccadilly, Charing Cross Road, Kensington Road, Lambeth Road, Leicester Square, Soho Square, Parliament Square és Trafalgar Square, az Albert Embankment, Victoria Embankment és Embankment Gardens.

Az újabb városrendezési munkálatok közül legfontosabb volt a Kingsway szabályozása és a Regent Street újjáépítése.

3. §. London közigazgatási rendszerének kialakulása.

London tanulmányozása során, a köztudatban élő téves fel fogásra való tekintettel, mindenekelőtt tisztázni kell a fogalmakat

és megállapítani, hogy közjogi szempontból, mit tekinthetünk London városnak. A köztudatban élő London és Nagy-London város ugyanis ilyen formában nem létezik. London „város” ma is az ősrégi „City of London”, amelynek egy négyzetmérföld kiterjedése és 13 ezer lakosa van. Az a terület, amelyet általában London városnak tekintünk: a 118 négyzetmérföld kiterjedésű London grófság, amely a Cityből és 28 kerületi városból áll. Lakosainak száma 4 és fél millió. A 8 millió lakossal bíró, és általában Nagy-London néven ismert terület pedig a londoni és a londonkörnyéki rendőrkerület. Sőt újabban Nagy-Londonon egy még nagyobb területet értenek, és pedig azt a területet, amelyre a London Traffic Act (londoni forgalmi törvény) hatálya kiterjed.

Az angol közigazgatási rendszer fejlődését két jellegzetesen angol vonás jellemzi. Egyrészt a történelmi fejlődés útján keletkezett intézményekhez való ragaszkodás, másrészt pedig az a sajátosan angol elgondolás, hogy az újonnan felmerült szükségletek kielégítésére új és kizárólag bizonyos meghatározott tevékenységek elvégzésére berendezett testületeket létesít. Az angol jogi felfogásnak ezt a két jellegzetes tulajdonságát láthatjuk London közigazgatási rendszerének kialakulásánál is. Így a City ősrégi szervezetét csaknem változatlanul megőrizték a mai napig, egyes igazgatási tevékenységek végrehajtására pedig különböző testületeket szerveztek. Így létesültek a *Metropolitan Board of Works* (fővárosi munkák tanácsa), a *Metropolitan Asylums Board* (szegénygondozási hatóság), a *London School Board* (iskolaügyi hatóság) stb. Ezek a testületek mindig nagy szerepet játszottak és játszanak London közigazgatásában és további fejlődésük attól függött, hogy életképesek voltak-e és hívatásukat milyen mértékig tudták betölteni. Azok a testületek, amelyek életképeseknek bizonyultak, továbbfejlődtek, a többiek pedig idővel megszűntek.

London szervezetének kialakulásánál történelmi, gazdasági és kulturális behatások is érvényesültek. Szervezete az angol közigazgatási jogban különleges helyet foglal el. Különleges helyzetét biztosítják rendkívüli méretei — Nagy-Londonot véve, minden 6-ik angol Londonban lakik — továbbá szellemi és anyagi jelentősége. Robson szerint (*The Development of Local Government*) egész Anglia kulturális életének háromnegyed része Londonban játszódik.

A mai London magva a City volt. Ez azonban lassanként teljesen üzleti várossá fejlődött és lakossága mindinkább kiszorult a környező községekbe. A Citynek a XVIII. században még félmillió lakosa volt, 1821-ben 124 ezer, 1900-ban 100 ezer, ma pedig már csak 13 ezer, vagyis mint lakótelep jelentőségét teljesen elvesztette. A City körül a városok és községek tömege fejlődött, amelyek az idők folyamán teljesen összeépültek. A múlt században 127 ilyen közület volt már a City körül. Ezekben a közületekben közigazgatási szempontból a legteljesebb rendszertelenség uralkodott. A legkülönbözőbb közigazgatási testületek és szervek — mint District Board (kerületi tanács), Local Board (helyi tanács),

szegényügyi hivatalok stb. — működtek egymás mellett. Bizonyos ügyek intézésére időről-időre biztosokat neveztek ki helyhatósági szabályrendeletek alapján. Az 1855. évben 250 ilyen rendelet volt érvényben és 350 község és testület működött. Ezért a közigazgatásnak valamilyen formában való egységesítése és egyszerűsítése elkerülhetetlen volt. A reform azonban az angol felfogásnak megfelelően fokozatosan történt.

Az egységesítés felé az első lépést az 1829. évben tették meg, amikor London környékére egységes rendőrkerületet (*Metropolitan Police District*) létesítettek.

További lépést jelentett az 1855. évben hozott *Metropolis Government Act* (fővárosi önkormányzati törvény), amely a *Board of Works* testületet létesítette. Tagjai az egyes érdekelt községek által kiküldött személyek voltak. Hatóságának területe azonos volt a 33 évvel később létesített *County of London* (London grófság) területével. Ez az első törvény, amely a Cityt körülvevő községeket bizonyos szempontból egységesen szervezte és minden községre nézve kötelezővé tette az önkormányzati szervnek, a vestrynek (előljáróság), választását. A Board hatáskörébe tartoztak meghatározott városi közigazgatási tevékenységek, mint utak, utcák, hidak karbantartása, kövezés, gyermekvédelem, vízellátás, közlekedésügy, stb. A Board of Works volt az első központi önkormányzati közigazgatási szerv Londonban.

Ezután ismét két közigazgatási tevékenységet egységesítettek olyképp, hogy a teendők végzésére egy-egy külön szervet létesítettek. Az 1867. évben a szegénygondozási egyesületek megalkották a *Metropolitan Asylums Boardot* (fővárosi szegénygondozási hatóság), amely a szegénygondozás egységes irányítását, és az 1870. évben létesítették a *London School Boardot* (londoni iskolaiügyi hatóság), amely a nevelésügy egységes irányítását biztosította.

Időközben sok kísérlet és próbálkozás történt a kérdés végleges megoldására egyrészt olyképpen, hogy a City különleges jogállása megszüntetessék, másrészt pedig oly formában, hogy a City hatásköre terjesztessék ki a környező községekre, azonban a City makacs ellenállásán minden törekvés hajótörést szenvedett. Az 1884. évben került a parlament elé Sir William Harcourt javaslata. E javaslat szerint a City határait kiterjesztenék, Londont városi kerületekre osztanák és a város lakossága választaná a Common Councilt (általános tanács), ez utóbbi pedig a Lord Mayort.

A City azonban ismét a legerősebb ellenállást fejtette ki a javaslat ellen, a főpolgármester személyesen agitált ellene az alsóházban és pedig sikerrel, mert a javaslat nem vált törvénné és a kormány nem sokkal később megbukott. A következő — konzervatív — kormány részéről a Cityt hasonló veszély nem fenyegette. Az események fejlődését azonban nem lehetett feltartóztatni. A Metropolitan Board of Works működése ellen olyan komoly vádak merültek fel, hogy egy Royal Commissiont (királyi bizottság) küldtek ki, Lord Hershel elnöklete alatt, az ügyintézés kivizsgálására. A vádak valóknak bizonyultak és a Board több vezető tisztviselőjét és tagját vád alá helyezték. Így itt volt a ked-

vező alkalom és a megfelelő hangulat a londoni reform végrehajtására, annál is inkább, mert a *Local Government Act* (önkormányzati törvény) amugyis tárgyalás alá került.

Az új reformot Ritchie alkotta és képviselte a parlament előtt. Ezt a javaslatot, — amelyet egyébként egy tory kormány vitt a parlament elé 1888-ban, — az akkori közvélemény minden idők legradikálisabb javaslatának tekintette. A javaslatot a parlament elfogadta, és bár egészen más formában, de mégis megoldotta az oly régen vajúdo kérdést.

A City azonban kitartó küzdelmével megőrizte sokat támadott és gúnyolt ősi jogait. A City támadói szinte elfásultak már a meddő vitakozásban és Morisson képviselő lemondóan jegyezte meg, hogy „... it is the City and it is no good arguing about these things...”, kár a Cityről vitakozni. Jennings szerint a Citynek a mai viszonyok között is megtartott tradicionális helyzete a történelem és érzelem legnagyobb győzelme az észszerűség és célszerűség felett. „Its existence represents the greatest triumph of history and sentiment over logic and convenience.”

Az 1888. évi közigazgatási reform keretében végérvényesen rendezték London közjogi és közigazgatási jogi helyzetét. Azt a területet, amelyre eddig a Board of Works hatásköre terjedt ki, mint London grófságot (*Administrative County of London*) szervezték meg. A Board of Works megszűnt és hatáskörét a *London County Council* (londoni grófsági tanács) vette át. Az új tanács 1889 január 31-én alakult meg és első elnökévé Lord Rosbery-t választotta. A tanácsnak eredetileg 118 tanácsosa és 19 alderman tagja volt. Ezeknek száma az 1918. évi Peoples Act-tel 124-re, illetve 20-ra emelkedett.

London grófság szervezése azonban nem szüntette meg a területén levő közületek önállóságát és ezek továbbra is gyakorolták mindazokat a közigazgatási tevékenységeket, amelyeket a grófságra, vagy egyéb testületekre nem ruháztak. Ebben az időben 127 önálló közület működött London grófság területén s így az 1888. évi reform, bár igen sokat javított az addigi állapotokon, még sem volt kielégítő. Ezért egy újabb reform kidolgozása végett az 1895. évben ismét egy királyi bizottságot küldtek ki Lord Courtney elnöklete alatt. A bizottság javaslata azonban a City ellenállása következtében ismét megbukott.

Végül az 1899. évben hozott Balfour-féle *London Government Act* (London igazgatásáról szóló törvény) gyökeres reformokat léptetett életbe. A még fennálló közületeknek az önállóságát megszüntette és London grófság területén 28 *Metropolitan Borough*-t (leginkább kerületi városnak fordítható) szervezett, s a City-nek továbbra is meghagyta ősi jogállását. Így ez a 29 város alkotja ma London grófságot, amelyet általában, mint Londont ismerünk.

London grófság közigazgatási hatásköre állandóan bővül, ami egyúttal a közigazgatás egységesítését és központosítását, valamint a különböző céltestületek megszüntetését jelenti. Így az egységesítés érdekében 1903-ban a London School Board hatáskörét, 1930-ban pedig, az 1929. évben hozott *Local Government Act* alapján, a Metropolitan Asylums Board hatáskörét is átvette.

London grófság területétől meg kell különböztetni Nagy-London (*Greater-London*). Nagy-London területén ezelőtt és részben még ma is a *Metropolitan Police District* (fővárosi rendőr-kerület) területét értették. Ez a terület hozzávetőlegesen egy olyan körterület, amelynek középpontja a Charing Cross híd, sugara pedig 24 km. Az 1924. évi *London Traffic Act* (londoni forgalmi törvény) meghozatala óta, továbbá a London terjeszkedési terveit előkészítő *Greater London Regional Planning Committee* (nagy londoni tervező bizottság) működésével kapcsolatban ma (Nagy-Londonon olyan körterületet értenek, amelynek középpontja ugyancsak a Charing Cross híd és sugara 40 km.

London grófság határai tehát már szűknek bizonyulnak, amint mutat az a körülmény is, hogy amint látjuk jelenleg is több olyan szerv működik, amelyeknek határai túlterjednek a grófság területén.

4. §. London közigazgatása.

1. London közigazgatási rendszere általában.

London grófság (*Administrative County of London*) és London város (*City of London*), valamint a csupán elméletileg létező és közjogi vagy közigazgatási szervezettel nem bíró Nagy London (*Greater London*) igazgatását — egyrészt közigazgatási ügykörök, másrészt területek szerint megosztva — az alábbi szervek intézik.

Az a közület, amelyet — mint említettük — a köztudat London városként ismer: London grófság, amely a *City*-ből és 28 *Metropolitan Borough*-ból (kerületi város) áll. Önkormányzati szerve a *London County Council* (londoni grófsági tanács). Különleges jogállása van a *City*-nek, amelynek önkormányzati szervei a *Court of Aldermen* (aldermanek tanácsa), a *Court of Common Council* (általában a mi törvényhatósági bizottságunknak felel meg) és a *Court of Common Hall*, (a kiváltságos testületek tagjainak gyűlése).

Az egyes *Metropolitan Borough*-k önkormányzati szerve a *Metropolitan Borough Council* (kerületi városi tanács). A városok élén a polgármesterek állnak.

Ezek a szerveken kívül működnek olyan céltestületek, amelyeknek feladata bizonyos meghatározott közigazgatási tevékenységek végzése. Ezeknek a testületeknek a hatásköre különböző és hatóságuk területe is különböző, de mindegyiknek hatásköre túlterjed London grófság területén.

Ezek a céltestületek a következők:

1. Metropolitan Water Board (fővárosi vízellátási hatóság).
2. London and Home Counties Joint Electricity Authority (a londoni és környező grófságok egyesített villamossági hatósága).
3. London and Home Counties Traffic Advisory Committee (a londoni és környező grófságok forgalomügyi tanácsadó bizottsága).

4. Greater London Regional Planning Committee (Nagy-London-i országos tervező bizottság).

5. London Passenger Transport Board (londoni szállításügyi hatóság).

6. Port of London Authority (londoni kikötőhatóság).

7. Thames Conservancy Board (a Thames folyó hajózási hatósága).

8. Lee Conservancy Board (a Lee folyó hajózási hatósága).

London grófságnak és a City-nek az államhoz való viszonya hasonló a többi angol önkormányzati szervnek az államhoz való viszonyához (lásd I. fejezet). London grófságra vonatkozólag azonban a központi hatalom ellenőrzését és irányítását egyes törvények (London Government Act 1889; Shops Act 1912; London Traffic Act 1924) még különösen kiterjesztik; továbbá a rendészet ügyét kivették a grófság önkormányzati hatásköréből és a belügy-miniszter hatáskörébe utalták.

Ugyancsak érvényesül a központi hatalom ellenőrzési és részben utasítási joga, az egyes közigazgatási tevékenységek (közoktatásügy, közlekedésügy, útépités stb.) főkeletesebb ellátása céljából engedélyezett állami hozzájárulások felhasználása tekintetében. A támogatás összegszerű felhasználását azonban az állami hatóságok csak öt évenként ellenőrzik.

Az állami hozzájárulás felhasználására vonatkozólag a London County Council minden évben javaslatot tesz. Ezt a javaslatot a parlament alsóháza tárgyalja és e tárgyalások során szokták a város politikáját, valamint közigazgatását megbírálni.

2. London grófság.

(Administrative County of London).

London grófság élén a *London County Council* (londoni grófsági tanács) áll. Hatásköre a grófság területére, vagyis a Cityre, és a 28 Metropolitan Borough-ra terjed ki. Költségvetése az 1951-1952. évben 38,5 millió fontot, az 1952-1953. évben pedig 40 millió fontot tett ki. A grófsági hivataloknak 85 ezer alkalmazottja van.

a) Szervezete.

A grófsági tanácsnak összesen 144 tagja van, éspedig 124 tanácsos (Councillor) és 20 megkülönböztetett jogállással bíró tag, az úgynevezett alderman-ek. (Local Government Act, 1888. II. Rész 40. szakasz 4. és 5. bekezdés.) A tanácsosokat a polgárság 3 évenként választja éspedig olyképp, hogy valamennyi londoni országgyűlési választókerület, összesen 60, választ 2-2, a City pedig 4 tagot. A választás március 1-8 között történik. Az alderman-eket a tanácsosok választják, megválasztásuk után 10 napon belül, megbízatásuk 6 évre szól, és felerészük 3 évenként kilép. Ők vannak hivatva a tanács működésében bizonyos állandóságot biztosítani. Elfogadott gyakorlat, hogy az egyes pártok olyan arányban választhatnak alderman-eket, amilyen arányban a tanácsban,

választott tanácsosaik révén, képviselve vannak. Az alderman-ek nemcsak a tanácsosok közül választhatók, hanem a polgárság sorából is, egyébként ugyanazokkal az előfeltételekkel kell rendelkezniök, mint a tanácsosoknak. Különálló testületet nem alkotnak és nem tekinthetők második kamarának.

A tanácsos, rendkívül sok munkájára és nagy elfoglaltságára rendjét, a *Standing Orders* (ügyrend) szabja meg.

A tanács rendkívül sok munkájára és nagy elfoglaltságára való tekintettel, az ügyek egy részét, elintézés végett, a különböző bizottságoknak adhatja ki. A bizottságok ugyanígy a kisebb jelentőségű ügyeket az albizottságokra, ezek pedig egyes ügyeket a főtisztviselőkre ruházhatják. Az elvi jelentőségű, politikai jellegű és pénzügyi vonatkozású ügyeket a tanács mindig maga tárgyalja. A tanács hatáskörének biztosítása végett, a bizottságokban letárgyalt ügyek, a tagok egynegyed részének, vagy tíz tagnak kívánságára, a tanács elé terjesztendők. Ugyancsak a tanács elé terjesztendők azok az ügyek, amelyeknél a tanács további utasításai kikérendők.

Az ülésen a tagoknak joguk van az elnökhöz kérdéseket intézni és javaslatokat tenni. A főtisztviselőknak nincsen szólásjoguk.

Sürgős esetben, — ha a tanács szünetet tart —, a tanács nevében az elnök intézkedhetik.

Az elnök a tanácsot bármikor összehívhatja, és husz tag irásban előterjesztett kívánságára, köteles azt a hetedik napra összehívni. A tanács a húsvéti, pünkösd, nyári és karácsonyi szünetektől eltekintve — amelyek összesen kb. 4 hónapot tesznek ki — rendszerint hetenkint egyszer, kedden 2.30 órai kezdettel tart ülést. Az ülések nyilvánosak, azonban a tanács a többség kívánságára zárt ülést rendelhet el. A tárgyalás menete a következő: először az utolsó ülés jegyzőkönyvét olvassák fel, majd következnek az elnök bejelentései, a tagok bejelentései, a helyettes elnök jelentése, kérdések, a bizottságok jelentései és végül javaslatok. A felszólalások ideje 15 perc, amelyet azonban a tanács meghosszabbíthat.

A tanács maga választja elnökét (chairman), alelnökét (vice-chairman), és helyettes elnökét (deputy-chairman), egy évi időtartamra. Az elnököt és az alelnököt a többségi párt, a helyettes elnököt pedig a kisebbségi párt jelölése alapján választják, s így az elnökségben a kisebbség is képviselve van. Az elnök választható a tanács tagjai közül, de ez nem kötelező.

Az elnök hivatali éve alatt köteles magát a pártpolitikától távoltartani és pártjának ülésein sem vehet részt. Az ülésen nem szólal fel, csak ünnepélyes alkalmakkor. Ezek a szabályok tényleg biztosították az elnökök tekintélyét, akik mindig távoltartották magukat a pártpolitikától. Az elnök helyzete egyébként hasonló az alsóház Spaekerjének helyzetéhez.

A tanács elnöke áll a grófság élén. Őt azonban nem illetik meg azok az előjogok és kiváltságok, amelyek a City főpolgármesterét, a Lord Mayort, vagy a városok polgármestereit (Mayor) megilletik. A Lord Mayor évi 12.500 fontjával, lovagi rangjával

„Right Honourable“ címével, „Show“-jával, díszes fogataival és a külső pompa sok egyéb sallangjával szemben ennek a sokkal nagyobb közületnek reprezentánsa, akinek hatásköre kb. 118-szor akkora területre terjed, mint a Lord Mayoré, a köztől mindössze egy autót kap személyi használatra. Ezt főleg avval magyarázzák, hogy ennek a csupán 1888-ban létesített állásnak nincs meg az a történeti patinája és hagyományos múltja, mint az évszázadok óta fennálló Lord Mayor-i méltóságnak.

A tanácsnak 16 ügyosztálya van. Az ügyosztályok élén szakértő vezető tisztviselő állanak, akiket a tanács nevez ki és mozdit el. Bár ezeket a főtisztviselőket nem védi semmiféle közszolgálati jog, őket hagyományosan állandó tisztviselőknak tekintik és nagyon ritkán fordul elő, hogy a tanács összetételében bekövetkezett politikai változás miatt állásukat elveszítenék.

Az egyes ügykörök élén az alább felsorolt tisztviselők állanak.

A grófság főtisztviselője a *clerk* (Clerk of the Council). Ő az összekötő kapocs egyrészt az egyes ügyosztályok, másrészt az ügyosztályok és a tanács között. Bár nem mondhatjuk, hogy a végrehajtó szerv szerepét tölti be, mégis végez egyes végrehajtási cselekményeket, főleg személyzeti ügyekben. Így egyes állásokra kinevez, elbocsát, előléptet, nyugdíjaz, fizetést megállapít és általában az egész személyzet munkáját ellenőrzi, hivatali, továbbá gazdaságossági és eredményességi szempontból. Feladata a tanács zavartalan működésének biztosítása; intézi a tanács levelezését, előkészíti a tanács évi jelentését és a tanács elnökének tanácsadója. A közigazgatás egységes menetét biztosítandó, a főtisztviselők a clerk elnöklete alatt, meghatározott időközönként, üléseket tartanak.

A *Comptroller of the Council* (számvevő), a tanács pénzügyi szakértője. Tanácsa meghallgatandó minden pénzügyi vonatkozású, főleg kiadásokra, befektetésekre és adózásra vonatkozó ügyben. Végzi a főszámvevői teendőket és feladata a tanács jövedelmének és követeléseinek biztosítása.

A *Chief Engineer and County Surveyor* (főmérnök és felügyelő), felelős a grófság műszaki berendezéseinek tervezéséért, a grófsági kórházak, iskolák és intézmények műszaki berendezéseinek, valamint a grófsági hidaknak fenntartásáért, továbbá a gáz- és elektromos áram-szolgáltatás zavartalanságáért.

Az *Architect to the Council and Superintending Architect of Metropolitan Buildings* (építész és ellenőrző építész), feladata az új építkezések ellenőrzése, építési tervek, valamint utcanyitásra vonatkozó kérelmek felülvizsgálata és a grófsági múzeumok karbantartása.

Solicitor to the Council (ügyész). Feladata főleg a London Building Act (londoni építési törvény) és egyéb építési, valamint városrendezési törvények végrehajtásával kapcsolatban a város érdekeinek megóvása.

Chief Officer of the London Fire Brigade (tűzoltóság vezetője). Ő a tűzoltóság felelős vezetője és a kb. kétezer főből álló Fire Brigade-del (tűzoltócsapat) rendelkezik.

A *Medical Officer of Health and School Medical Officer* (egészségügyi tisztviselő és iskolai egészségügyi tisztviselő), a tanácsnak minden közegészségügyi, kórházi és iskola-egészségügyi kérdésben javaslatot tesz. Hatáskörébe tartozik: a grófsági kórházak igazgatása, a gyermekekre, vérbajosokra, tuberkulotikusokra és vakokra vonatkozó törvények végrehajtása; gyermekek, tanulók és iskolák egészségügyi ellenőrzése; mentőszolgálat, továbbá az élelmiszerek, a víz és a levegő vegyi vizsgálata s végül az orvosi kezelésre vonatkozó okmányok megőrzése. Magángyakorlatot nem folytathat.

A *Valuer to the Council* (becslő), feladata a grófság ingatlanainak megbecsülése, a grófság birtokainak, házainak kezelése és bérbeadása, valamint ingatlanok vételére és eladására vonatkozó javaslattétel.

A *Chief Officer of the Public Control Department* (ellenőrző osztály vezetője), feladata a járművek ellenőrzése, továbbá a hajtási engedélyek kiadása és azok lajstromozása.

A *Chief Officer of the Parks Department* (kertészeti főtisztviselő), feladata a grófság területén levő parkok és temetők fenntartása, továbbá új parkok létesítése.

Education Officer (közoktatásügyi tisztviselő). A tanácsnak minden közoktatásüggyel kapcsolatos kérdésben jelentést tesz. Hatáskörébe tartozik az összes grófsági iskolák, kollégiumok és nevelő intézetek állandó ellenőrzése.

A *Chief Officer of Supplies* (beszerzési főtisztviselő), feladata a hivatalok, kórházak és intézmények részére szükséges anyagok és nyomtatványok beszerzése. A hivatal az 1933/34. évben 4 millió fontot fordított beszerzésekre.

A *Parliamentary Officer* (országgyűlési tisztviselő) a tanácsnak az országgyűléssel kapcsolatos ügyeit intézi.

A *Chief Officer of the Mental Hospital Department* (elmebetegintézeti osztály főtisztviselője), a hatáskörébe tartozó ügyekre vonatkozólag javaslatot tesz a tanácsnak és intézi a Mental Hospital Committee (elmebetegintézetek bizottsága) közigazgatási ügyeit.

A *Chief Officer of Public Assistance* (közsegélyezési osztály főtisztviselője) javaslatot tesz a tanácsnak segélyek folyósítására és egyéb szociális tevékenységekre vonatkozólag, továbbá ellenőrzi a grófság által fenntartott valamennyi szegényügyi intézményt.

Chief Officer of Estates and Housing (telek- és lakásügyi osztály főtisztviselője). Feladata a Housing Act (lakásügyi törvény) végrehajtása és a munkásosztály lakásviszonyainak javítása.

A főtisztviselők felelősek az alájuk rendelt ügyosztály vezetéséért és annak kifogástalan működéséért. Negyedévenként jelentést tesznek az Establishment Committee-nek (igazgatási bizottság), vagy más bizottságnak, minden szabálytalanságról, vagy kötelességmulasztásról, továbbá kinevezésekről és előléptetésekről. A főtisztviselők tanácsadó szerve, az osztály keretén belül, az idősebb tisztviselőkből szervezett Departmental Committee (ügyosztályi bizottság). Általában kötelesek magukat a politikától tá-

voltartani és hivatali eljárásukban, valamint a bizottságokban való szereplésük alkalmával politikai szempontokat nem vehetnek figyelembe. Fizetésük évi 1250 és 3000 font között változik. Nyugdíjat azonban nem kapnak.

A tanácsnak — mint említettük — 85 ezer alkalmazottja van. Ezek közül a központi igazgatás szolgálatában áll 5300 személy, van továbbá 20 ezer tanító, 2 ezer tűzoltó, a kórházak szolgálatában áll 19.000, az elmegyógyintézeteknél szolgál 8.000, a közjótékonysági szerveknél 3.000, a lakásügyi osztálynál 1800, a kertészeti osztálynál 1300, a csatornázásnál pedig 1000 alkalmazott.

b) Bizottságok.

Az ügyek nagyrészt bizottságok intézik. Minden bizottság meghatározott feladatok, ügyek intézésére illetékes. Tagjaiknak száma 5 és 52 között változik. A nagyobb bizottságok albizottságokat alakíthatnak. Az egyes bizottságokba meghatározott számban olyan szakértők is felvehetőek, akik nem tagjai a tanácsnak.

A bizottságok hatáskörét jogszabályok állapítják meg. A fontosabb ügyekben a döntés jogát — mint említettük — a tanács magának tarthatja fenn. A bizottságok részben hetenként, részben két hetenként, az egyes albizottságok pedig naponként üléseznek. A tanácsstagok átlag hetenként 5 napon vannak elfoglalva, s így ez a tiszteletbeli megbízatás meglehetősen nagy elfoglaltságot jelent.

A bizottságoknak rendkívül nagy szerepe van London köz-igazgatásában. A tanács mellett működő valamennyi ügyosztály egy-egy bizottság felügyelete alatt áll. Az ügyosztály vezetője a bizottságnak jelentést tesz és neki felelős. A főtisztviselők (Chief Officer) jelentései irányítják tulajdonképpen a bizottságok működését és nagyrésztben állásfoglalását, ezért rendkívül fontos, hogy ezek a jelentések, illetve javaslatok, pontosak, alaposak és meggyőzőek legyenek. A jelentések valóban kiváló munkák (... these reports of chief officers are splendid productions. H. Morrison.) és alkalmasak arra, hogy az önkormányzati szervek működését a közérdeknek megfelelően irányítsák.

A bizottságok rendszerint javaslatot tesznek a tanácsnak, de bizonyos ügyekben végrehajtó hatalmat is gyakorolnak. A bizottság a hatáskörébe tartozó ügyekben az illetékes közigazgatási szerveket utasíthatja, s ezekben az ügyekben intézkedhetik és rendeleteket adhat ki.

Az ülések zártak, kivéve az Education Committee (nevelésügyi bizottság) és a Public Assistance Committee (közsegélyezési bizottság) üléseit. Ennek a két bizottságnak, — amelyek a School Board (iskolahatóság) és a szegényügyi hivatalok hatáskörét vették át, — működése ugyanis a nagyközönséget fokozott mértékben érdekelheti. A két bizottság az ügyek nagyrésztét albizottságaiban intézi.

Az üléseket mindig a meghatározott időben, pontosan kezdi, és az elnök feladata a tárgyalás gyors és eredményes lefolytatását biztosítani. Az elnököt a bizottság jelölése alapján a tanács választja.

A bizottságok kétfélék, és pedig egyrészt olyanok, amelyeknek szervezetét törvény állapítja meg, ezek a *Standing Committee*-k (állandó bizottság) és másrészt *Special Committee*-k (szakbizottságok), amelyeket a tanács saját hatáskörében — akár meghatározott ügyek elintézése céljából, akár állandó jelleggel — szervez.

A *Standing Committee*-k a következők:

1. Building Acts Committee (építésügyi bizottság).
2. Central Public Health Committee (központi egészségügyi bizottság).
3. Education Committee (nevelésügyi bizottság).
4. Establishment Committee (igazgatási bizottság).
5. Finance Committee (pénzügyi bizottság).
6. Fire Brigade Committee (tűzoltósági bizottság).
7. General Purposes Committee (általános bizottság).
8. Highways Committee (útügyi bizottság).
9. Housing Committee (építési bizottság).
10. Improvements Committee (karbantartási bizottság).
11. Local Government, Records and Museums Committee (helyi igazgatási, irattári és múzeumi bizottság).
12. Main Drainage Committee (főcsatorna bizottság).
13. Mental Hospitals Committee (elmeógyógyintézeti bizottság).
14. Parks and Open Spaces Committee (parkok és szabadterületek bizottsága).
15. Parliamentary Committee (országgyűlési bizottság).
16. Public Assistance Committee (közsegélyügyi bizottság).
17. Public Control Committee (nyilvános ellenőrzési bizottság).
18. Stores and Contracts Committee (beszerzési és szerződési bizottság).
19. Theatres and Music Halls Committee (színházak és zenetermek bizottsága).
20. Town Planning Committee (várostervezési bizottság).

A bizottságok tagjainak száma 10 és 50 között változik és határozatképességéhez a tagok ötödrésznének jelenléte szükséges.

Fentiekén kívül vannak még ú. n. *Joint Committee*-k (közös bizottság) amelyeknek tevékenysége nem csupán a grófság területére, hanem ezen túl, más önkormányzati hatóságok területére is kiterjed. Ezek az önkormányzati hatóságok, képviselőik útján, résztvesznek a közös bizottságok tárgyalásain és közösen határoznak.

c) *Hatáskör.*

A londoni grófsági tanácsnak közjogi helyzete nagyjából hasonlítható ugyan a vidéki grófságok jogi helyzetéhez, mégis jogai és kötelezettségei az idők folyamán, a különböző speciális törvények alapján, azoktól lényegesen eltérő módon alakultak. A fejlődés azt mutatja, hogy az újabb jelentkező igazgatási problémák megoldását nagyrésztben a tanács vállalta. Mint láttuk, 1889-ben még csak a Metropolitan Board of Works hatáskörét —

útfenntartás, csatornázás, tűzoltóság — vette át, 1903-ban már ráruházták a London School Board-tól a közoktatásügyi hatáskört, 1929-ben pedig a London Poor Law Authority-tól a szegénygondozást. Időközben az országgyűlés állandóan tágította jogkörét, s külön törvények alapján vette át a gyermekvédelem, városrendezés, közegészségügy stb. feladatait.

A tanács ma a következő feladatokat látja el:

1. Központi közegészségügyi hatóság, és hatásköre ebben az ügykörben általában kiterjed az egész grófság területére. Legfontosabb közegészségügyi tevékenysége, az általános felügyelet mellett, a vérhaj elleni küzdelem és annak megállapítása, továbbá kezelése ja grófság területén, a Cityt kivéve. A gümőkórnak elkülönített helyen való gyógyítása; ez a hatáskör a Cityt és egyes kerületi városokat is megilleti. Szülészeti otthonok engedélyezése és ellenőrzése. A tanács a bábák felügyelő hatósága, központi kórházi hatóság és állatorvosi hatóság. Fenntart tíz elmeegógyintézetet, egyet könnyebb, gyógyítható betegeknek, négyet súlyosabb betegeknek és ötöt gyógyíthatatlan betegeknek. Fenntart továbbá 85 kórházat 41.000 ággyal. Az 1932. évben 260.000 fekvő beteget, és 70.000 bejáró beteget gyógyított. Fenntartja a mentőorvosi szolgálatot 16 állomással és 25 rendelő hellyel, utcai balesetek számára, továbbá 6 állomással és 140 rendelő hellyel, a kórházi szolgálat lebonyolítása céljaira. Balesetek miatt 1932-ben 40.000 esetben nyújtottak segélyt és 300.000 beteget szállítottak.

A tanács az egész grófság területén fenntartja a 400 mérföld hosszúságú főcsatornahálózatot, amely évente 454 milliárd liter szennyvizet vezet le és amelynek kiépítése 17 millió fontba került. Továbbá nagyarányú munkálatokat folytat az árvizek megakadályozása céljából. A folyóiszap elhordása végett állandóan 4 hajót tart üzemben.

2. Fenntartja a szárazföldi és folyami tűzoltóságot 65 állomással. A tűzoltóság az 1934. évben 8.000 tüzesetnél szállt ki. Fenntartja továbbá a Thames töltését, valamint a hídakat, — számszerint tízet — amelyek nem tartoznak a City hatósága alá, 4 alagút, a réveket, 97 közkertet és szabad területeket, 9 négyzetmérföld területtel. Színházakat és lóversenyeket engedélyez a grófság területén. A grófság tulajdonában van, mint egyetlen vállalat, a villamos vasút (tramway). A Shops Act (üzlettörvény) értelmében ellenőriz 98.000 üzletet, továbbá évente hitelesít 1 millió súlyt és mértéket. Az 1932—1933. évben kiadott 300.000 motor engedélyt és 260.000 hajtási engedélyt.

3. Rendkívül fontos hatáskört tölt be a grófsági tanács a közoktatásügy terén. A tanács a legfőbb közoktatásügyi hatóság az egész grófság területére nézve. Mellette működik, mint segédszerve az Education Committee (nevelésügyi bizottság). Ennek a bizottságnak 50 tagja van. A tagok közül 38 a tanács tagjai közül választandó, a többi tagsági hely különleges szakértelem alapján tölthető be a polgárság sorából. Iskolaüggyel kapcsolatban kölcsönök felvétele és adó megállapítása ügyében azonban mindig a tanács maga határoz.

Az iskola fenntartójára és tulajdonosára való tekintettel meg-

különböztetünk grófsági iskolákat (Provided vagy County School) és egyházi testületek vagy magánosok által fenntartott iskolákat (Non Provided School). A tanács azonban ez utóbbi iskolákat is ellenőrzi oktatási és egészségügyi szempontból. Tanárok alkalmazása ellen felszólalhat és elbocsátásukat követelheti. A grófság területén levő 1.150 elemi iskola (Elementary School) közül 60 %, a 78 középiskola (Secondary School) közül pedig 35 % grófsági iskola (Provided School). Azonban a grófságtól a nem grófsági iskolák is segélyben részesülnek. Az elemi iskoláknak átlag 600.000, a középiskoláknak pedig átlag 30.000 tanulója van.

A közoktatásügy egyébként London grófság költségvetésének legnagyobb tétele. Az 1930/1931. költségvetési évben erre a célra 15,185.434 fontot irányoztak elő, vagyis az összes költségvetési kiadásoknak kb. 30 %-át.

4. Gondoskodik a különleges iskolákról és 125 ilyen iskolát tart fenn beteg, nyomorék és bűnöző gyermekek számára. (Approved School). Fenntartja továbbá a volt szegényügyi hatóságoktól átvett 19 iskolát és 11 kórházi iskolát. Gondoskodik végül a részegesek otthonairól (Inebriates Home) és javító intézetekről (Reformatory).

5. Az utakat karbantartja, és eddig 17,5 millió fontot költött kb. 40 mérföld hosszúságú út kiszélesítésére. Ellenőrzi az építési törvények (Building Acts), és — a kerületi városi tanácsokkal egyetemben — a lakásügyi törvények (Housing Acts) végrehajtását. A lakásüggyel kapcsolatban hatáskörébe tartozik munkáslakások építése és a nyomornegyedek (Slums) megszüntetése végett házak lebontása, ha legalább 10 házról van szó. A nyomornegyedeket eddig 200 acre területen bontották le. Az 1934. évi március hó 1-ig a tanács 65.000 lakást építtetett, 293.000 személy részére.

Építési ügyekben a grófsági tanács a kerületi városi tanácsokkal közösen intézkedik.

6. Ellenőrzi a kerületi városi tanácsokat, rendeleteik jóváhagyása által. Ugyancsak jóváhagyja a kerületi városok költségeit.

7. Az 1930. évi április hó 1-e óta hatáskörébe tartozik az egész grófság területére nézve a szegénygondozás. Eddig az időpontig ezt a hatáskört a Metropolitan Assylums Board (fővárosi szegénygondozási hivatal), és a grófság területén működő 25 Metropolitan Board of Guardian (fővárosi szegényügyi hivatal) töltötte be. (Local Government Act, 1929. I. rész 18. szakasz e. bekezdés.) A szegénygondozás (Public Assistance) céljaira a költségvetésben kb. 10,9 millió fontot irányoztak elő. Fenntart 15 szegényházat, 14.500 férőhellyel, 4 gyermekotthont, 20 játszóteret és 10 menedékházat, és hetenként átlag 104.000 szegényt részesít segélyben.

8. A grófság területére, a Cityt kivéve, a grófsági tanács a gyermekvédelmi hatóság. Aki idegen gyermeket vesz magához, köteles ezt a körülményt a hatóságnak bejelenteni. A hatóság ezután a helyszínen állapítja meg, hogy az illető erkölcsi és anyagi szempontból megfelelő-e. A nevelőszülőkről és gyermekekről lajstromot vezetnek. Amennyiben a nevelőszülők ellen panasz merül fel, a gyermeket elveszik és nyilvános intézetben helyezik el.

A grófsági tanács felügyelete alatt működnek az iskolaorvo-

sok, akik a tanköteles gyermekeket az iskolába való felvételkor és annak elhagyásakor megvizsgálják. Ezek a vizsgálatok azonban nem voltak kielégítőek, ezért a tanács a tanulókat ezenkívül meghatározott időközönként is megvizsgáltatja. Az orvosi vizsgálat eredményét nyilvánosságra hozzák.

9. Végül a tanács feladata a grófság költségvetésének elkészítése. A költségvetési év április hó 1-től március hó 31-ig terjed. A költségvetés előkészítő munkálatait a Finance Committee végzi.

Mindenekelőtt az egyes igazgatási ágak részletköltségvetési javaslatait készítik el az osztályvezetők, a Comptroller közreműködésével, október hónapban. A javaslatokat ezután az illetékes bizottságok tárgyalják és a részletköltségvetéseket megállapítják. Az elfogadott részletköltségvetéseket a Comptroller január hó folyamán a Finance Committee elé terjeszti. A Finance Committee elkészíti a költségvetési javaslatot és azt a tanácsnak bemutatja. A tanács a költségvetést február és március hónapokban tárgyalja le.

A grófság költségvetése, a grófság létesítése óta, a következőképpen fejlődött:¹ (Az összegek angol font értéket jelentenek.)

Az 1931/1932. évi költségvetés kiadásainak összege 38,689.151 font. A lényeges emelkedést a szegénygondozás újonnan beállított tétele — 10.988.150 font — okozza. Ennek az évnek a költségvetési bevételei 39,802.667 fontot tettek ki. A fedezetet itt az adóknál mutatkozó kb. 9 millió font emelkedés adja.

Mint látjuk a grófság fő jövedelmi forrása az adó. Ez a tétel az 1889/1890. évben még az összes bevételeknek kb. 70 %-át tette ki, 1929/1930-ban már csak 38.5 %, ami főleg a többi bevételi ág emelkedésével magyarázható. Az állami hozzájárulás pedig ez alatt az időszak alatt 10 %-ról 28 %-ra emelkedett.

A kiadási részt a nevelésügynek 1904-ben történt átvétele óta ez a tétel uralja, 1929/1930-ban 43.5 %-kal. Az 1930. év óta azonban megközelítően nagy tétel a szegénygondozás is.

Megjegyezzük itt, hogy a Greater Londonnak tekintett terület évi költségvetési kiadásai 45.4 millió fontot tesznek ki.

A Londont terhelő adósságok összege 1928-ban 145,700.000 font volt. Ebből leszámítandó a Cityt terhelő 4,500.000 font, s az így fennmaradó 141,200.000 font az alábbi testületeket terheli: a London County Councilt, a Poor Law Guardians-t (szegényügyi hatóságok), amelyekről azonban a terheket 1930-ban a London County Council átvette, a Metropolitan Borough Councilokat és a Metropolitan Water Boardot.

A kölcsönöket főleg az alábbi beruházásokra fordították.

A London County Council 27 millió fontot bérházakra és ingatlanokra, 9 millió fontot iskolákra, 8.7 millió fontot a villamosvasútra, 25.5 millió fontot pedig különböző korszerű intézményekre és városrendezésre, mint a County Hall, a Kingsway kiszélesítéséhez szükséges telkek megvétele stb., fordított.

A Metropolitan Borough Councilok felvettek 27,250.000 fon-

¹ Haward: The London County Council From Within.

	1889/1890.	1899/1900.	1909/1910.	1919/1920.	1929/1930.
<i>Bevételek.</i>					
1. Adó	1,857.675	2,042.595	6,670.081	8,017.965	10,906.552
2. Állami hozzájárulás	259.408	642.956	1,999.416	5,217.676	7,850.669
3. Költsönök, beruházások, bérek	450.916	684.546	814.582	1,076.644	1,792.045
4. Házbérek	—	57.504	175.527	270.242	2,149.189
5. Villamosvasút	—	577.505	2,024.522	4,585.492	4,555.224
6. Egyéb bevételek	56.294	106.524	241.682	705.658	1,015.424
<i>Összesen:</i>	2,604.295	4,091.228	11,925.610	19,671.655	28,269.105
<i>Kiadások.</i>					
1. Adósságok	1,554.641	1,685.865	5,158.755	5,201.255	5,725.056
2. Szegényügy, stb.	247.575	724.767	652.159	675.545	798.765
3. Igazgatás, nyugdíjak	114.075	185.224	272.972	447.587	602.870
4. Szolgáltatások:					
Tanügy	—	—	4,645.950	8,901.149	12,168.211
Tűzoltóság	120.725	185.595	249.568	506.096	678.017
Csatornázás	147.525	215.604	277.457	504.455	497.844
Parkok	52.721	111.157	156.599	225.151	559.552
Közegészségügy	249	4.857	15.458	210.404	237.687
Elmegyógyintézetek	25.175	70.455	71.196	86.728	159.897
Elmegyógyászat	—	—	—	44.598	254.551
Egyéb szolgáltatások	140.801	260.572	552.250	471.810	720.258
Összesen:	487.020	487.818	5,724.258	11,008.519	15,095.977
5. Lakásügy	77.901	152.875	276.791	554.292	5,080.245
6. Villamosvasút	—	471.484	2,024.546	4,404.245	4,411.280
6. Egyéb kiadások	—	—	—	—	257.866
<i>Összesen:</i>	2,281.208	5,686.051	12,069.261	20,090.825	27,948.055

tot, amely összegből 10.5 millió fontot ingatlanokra, 9.5 millió fontot villamossági művekre és 652.000 fontot fürdőkre fordítottak.

A szegényügyi hatóságokat félmillió font adósság terhelte, amelyet azonban a London County Council átvett. A Metropolitan Water Board adósságai pedig 42 millió fontot tesznek ki.

3. A City.

(The City of London Corporation; City testület.)

Az ősi város, a *City of London*, ma a város üzleti negyede és pénzügyi központja. Itt bonyolódik le az egész metropolis üzleti élete és itt futnak össze a birodalom kereskedelmi és pénzügyi összeköttetéseinek száalai. Bár jelentősége mint lakhely csaknem teljesen megszűnt, annál jobban kiemelkedett, mint a kereskedelmi élet és a munka gócpontja, hiszen naponta átlag közel egy millió ember keresi fel, mint munkahelyét.

A Citynek közjogilag városi és grófsági szervezete van, s ezért területileg nem tartozik London grófságba, amelynek területéhez tehát csak a 28 borough tartozik. Közigazgatásilag azonban London grófság (Administrative County of London) a Cityt is magában foglalja. Egyes olyan közigazgatási tevékenységek, amelyek jogszerűen városi hatáskörbe tartoznának, nem a City, hanem a London County Council hatáskörébe tartoznak.

A City testület különböző tanácsai rendkívül konzervatív szelleműek, tagjaik között alig akad Labour- (munkás) párti képviselő, ami elég élénk ellentétben áll a város forradalmi multjával.

Lakosainak száma — mint említettük — 13.000, szavazópolgárainak száma pedig kb. kétszerannyi.

Jövedelmei felett, amelyek főleg a különböző birtokaiból, valamint egyéb vagyontárgyaiból folynak be, és évi 300.000 fontot tesznek ki, maga rendelkezik és ezekből fedezi kiadásait.

A City testület (*City of London Corporation*) teljes címe: „*The Mayor and Commonality and Citizens of the City of London*“ (London város főpolgármestere, közössége és polgárai). A Citynek 5 önkormányzati testülete van, éspedig a *Court of Aldermen*, (aldermanek tanácsa), a *Court of Common Council* (általában a mi törvényhatósági bizottságunknak felel meg), és a *Court of Common Hall* (kiváltságos testületek tagjainak gyűlése). A City élén a különleges közjogi helyzetet élvező *Lord Mayor* (főpolgármester) áll.

A) A *Court of Aldermen* tagjai a főpolgármester és 26 alderman. Az alderman-eket élethossziglan választják éspedig olykép, hogy minden város-negyed (Ward) egy alderman-t választ. Az alderman-ek hivatalból békebírák. A *Court of Aldermen* legfontosabb feladata a Lord Mayor megválasztása, a *Court of Common Hall* által jelölt két alderman közül. Továbbá ellenőrzi a Livery lasztja a Recorder-t, aki a Central Criminal Court (központi büntető bíróság) főbírája. Végül pedig bizonyos engedélyeket (ügy-

nöki, italmérési) adományozhat és meghatározott közigazgatási tevékenységeket végez az 1839. évi City Police Act (City rendészeti törvény), az 1867. évi Metropolitan Streets Act (fővárosi útügyi törvény), és az 1909. évi City of London (Street Traffic) Act (London City (utcai forgalmi) törvény) alapján.

B) A City közigazgatásának főszerve a *Court of Common Council*. Bár más formában, már 1193-ban működött, mint az alderman-ek tanácsadó szerve. Hatásköre az idők folyamán állandóan bővül, és a XIV. században már a City egyedüli jogszabályalkotó testülete. Nagyjából a Metropolitan Borough Councilokhoz hasonlítható. Tagjai a főpolgármester, a 26 aldermen és 206 common councillor (tanácsos). A tanácsosokat egy évi időtartamra választja a választó közönség. A tanács kéthetenként ülészik.

Az ügyek nagy részét különböző bizottságok intézik, az intézkedéseket azonban a tanács jóváhagyja.

A bizottságok részben *Standing Committee*-k (állandó bizottságok) részben pedig *egyéb bizottságok*. Az előbbieket összetétele egységesen van megállapítva, és tagjaik: az elnök, 6 alderman és 29 common councillor. Az egyéb bizottságok tagjainak száma és összetétele különböző, és ezekbe külső tagok is felvehetők.

A *Standing Committee*-k a következők: City Lands (City birtok-), Bridge House Estates (Bridge House birtokok-), Coal and Corn and Finance (szén, gabona és pénzügy-), Improvements and Finance (javítás és pénzügy-), Streets (utak-), Sanitary (egészségügy-), Central Market (központi vásárok-), Cattle Markets (marhavásár), Billingsgate and Leadenhall Markets (billingsgate-i és leadenhall-i vásár-), Police (rendészet-), Port of London Sanitary (londoni kikötőegészségügy-), County Purposes (grófsági ügyek-), Library (könyvtár-), City of London Schools (City iskolák-), Freeman's Schools (szabad polgárok iskolái-), Music (zene-), General Purposes (általános-), Officers and Clerks (tisztviselők és clerkek-), Law and City Courts (törvény és városi bíróságok-), Overseers Committee (idegenek bizottsága.)

Egyéb bizottságok: Irish Society (ír társaság-), Gresham-, Epping Forest-, West Ham Park, City of London Mental Hospital (City elmegyógyintézet-), Elementary Education (elemi oktatás-), Special (különös-), Assesment (becslő-), Privileges (kiváltságok-), Corporation Benevolent Committee (jótékonyági testület bizottsága.)

A *Court of Common Hall* hatáskörébe tartoznak mindenekelőtt a) azok a jogok, amelyek a Borough Councilokat megilletik, így:

1. a rendeletalkotási jog,
2. a gyámügy,
3. a kereskedelmi vállalatok (üzemek) kezelése,
4. a különböző törvényekben meghatározott teendők.

b) Azok a jogok, amelyek a Metropolitan Borough Council-okat megilletik, így:

1. utcák tisztántartása és világítása,
2. szeméthyűjtés és elszállítás,
3. melléksatornák kezelése.

4. nyilvános könyvtárak, múzeumok, fürdők, temetők, halott-hamvasztók, sporttelepek és fertőtlenítő intézetek kezelése és fenntartása, valamint egyes közegészségügyi tevékenységek,

5. építészeti rendeletek végrehajtása, városrendezés, továbbá a túlszűfolt lakások, élelmiszerhamisítás, valamint tisztátlan és egészségtelen állatok ellen hozott törvények végrehajtása,

6. a County Council-lal egyetemben a Housing Act (lakásügyi törvény) végrehajtása, ezzel kapcsolatban a nyomornegyedek megszüntetése végett a kisebb épületek eltávolítása, továbbá házak és lakások újjáépítése és az 1918. évi Maternity and Child Welfare Act (anya- és gyermekvédelmi törvény) végrehajtása,

7. az 1921. évi Education Act (nevelésügyi törvény) alapján az iskolaigazgatók kinevezése,

8. kereskedelmi vállalatoknak — mint áramfejlesztő és elosztó állomásoknak — igazgatása,

9. az utcai árusítás szabályozása és az utcai árusítási engedélyek kiadása,

10. electorok nyilvántartása,

11. vagyonebecslés az adókiivetés szempontjából,

12. anyakönyvezés,

13. himlőoltással kapcsolatos tevékenységek,

14. községi adók (General Rate) megállapítása, behajtása és összegyűjtése, beleértve a London County Council és a rendőrség részére járó adókat is.

c) Ezeket a jogosítványokon kívül megilletik a Cityt az alábbi különös jogok:

1. jogszabályalkotás saját szervezetének újjáalakítására,

2. saját rendőrségének ellenőrzése,

3. a Port of London (londoni kikötő) egészségügyi felügyelete,

4. a tulajdonában levő West Ham Park, Queens Park, Spring Park, Burnham Beeches, Coulsdon Commons, West Wickham Commons, Highgate Woods, Epping Forest és meghatározott egyéb szabad területek fenntartása és parkok, mint a St. Paul's Churchyard, Bunhill Fields, valamint a megveendő egyéb szabad területek fenntartása.

5. Négy híd, és pedig a Tower Bridge, London Bridge, Southwark Bridge és Blackfriars Bridge fenntartása.

6. A vásárok ellenőrzése és felügyelete egy III. Edward idejéből származó charter alapján, hét mérföld körzeten belül, vagyis jóval a városhatáron túlmenően. A körzetbe, — amelyn belül több mint 7 millió lélek lakik. — tartozó vásárok: a Billingsgate-Market (hal), a London Central Market (hús, szárnyas), a Metropolitan Cattle Market (marha), a Leadenhall Market (szárnyas, vad) és a Spitalfields Market (gyümölcs, főzelék).

7. Saját elmeegógyintézetének a City of London Mental Hospital-nak fenntartása, továbbá ugyanúgy mint a London County Council-nél láttuk, a vérbaj gyógyítása.

8. Fenntart négy iskolát, és pedig a City of London School-t (City iskola), a City of London Gril's School-t (City leányiskola), a Guildhall School of Music-ot (Guildhall zeneiskola), és a Freeman's School-t (szabad polgárok iskolája).

9. Kölesönügyek intézése.

10. A Lord Mayor's Court (főpolgármesteri bíróság) és a City of London Court (City bíróság) fenntartása.

11. A büntető bíraskodás, amit saját rendőri bíróságán intéz, naponta a Mansion House-ban és a Guildhall-ban (City városháza) a főpolgármester elnöklete alatt.

12. A Town Clerk választása, valamint a különböző jogszabályokban felsorolt kisebb jelentőségű közigazgatási tevékenységek.

C) A *Court of Common Hall* tagjai a főpolgármester, az aldermanek, a sherifek és a City Livery Company-k tagjai az úgynevezett *liveryman*-ek. Ezek a társaságok a középkori *Guild*-eknek (céhek, kereskedőtársulatok) utódai és eredetük a XII. századig nyúlik vissza. Hosszú időn át ezek a *Guildek* irányították a City sorsát. Ma még 76 ilyen társaság létezik s ezeknek a rangsora törvényesen van megállapítva. A legelőkelőbbek: a selyemkereskedők, halkereskedők, aranyművesek, szücsök, szabók, rövidárú kereskedők, sókereskedők, vaskereskedők, bórkereskedők, takácsok társasága. A 76 társaság közül azonban csak 7 gyakorolja ősi jogait.

Ezek a társaságok belügyeiket saját önkormányzati testületeik útján intézik és a Court of Common Hallba küldendő tagokat kijelölik. A tagság élethossziglan szól.

A Court of Common Hall legfontosabb feladata az, hogy a Lord Mayor-i állásra két aldermant jelöl, akik közül azután a Court of Aldermen választja a Lord Mayort. A Lord Mayor jelöltek választása minden évben szeptember hó 29-én történik. Rendszerint a két legidősebb aldermant jelölik, akik sheriff hivatalt viseltek és a főpolgármesteri állást még nem töltötték be. A Court of Common Hall választja ezenkívül a Sheriffeket, a Chamberlain-t és egyes más tisztviselőket. június 24-én.

A City élén a *Lord Mayor* áll. A City főpolgármestersége egyik legrégebb tradicionális méltósága az angol alkotmánynak. Az első főpolgármester Henry Fitz Aylwin volt, akit 1189-ben választottak meg és méltóságát 24 évig viselte. Halála után János király charterjében kimondotta, hogy ezt a méltóságot évenként kell betölteni. Ez a rendszer fennmaradt a mai napig. Megjegyzendő, hogy a Lord Mayor újra választásának jogi akadályai nincsen és erre volt is több eset. A Lord Mayort, amint láttuk, a Court of Common Hall által jelölt két alderman közül a Court of Aldermen választja egy évi időtartamra. A választást az 1215-ben és 1253-ban hozott törvények alapján a Lord Chancellor (főkanclár) a király nevében megerősíti. A Lord Mayor november hó 8-án teszi le a hivatali esküt a Court of Aldermen előtt és a következő napon ünnepélyesen tiszteleg (Lord Mayor's Show) a legfőbb bíróságon (Royal Court of Justice) a Lord Chief Justice előtt és ott a koronának hűséget esküszik. Ezen a napon adja a Lord Mayor a Guildhallban a hagyományos bankettet, amelynek költségei cca 4.000 fontot tesznek ki. Ennek a költségnek a viselése a Lord Mayor és a sherifek kiváltsága. A mindenkori főpolgármestert a király lovagi rangra emeli és címe „Right Honourable“. A

főpolgármester hivatalból tagja a titkos tanácsnak és a Cityre nézve a Lord Lieutenant, főbíró hivatalát is betölti. A City területén a király után az első polgár és rangban megelőzi a királyi hercegeket is. A király is csak az ő engedélyével léphet a City területére.

A főpolgármesteri állás tiszteletbeli, fizetést nem élvez, de kiadásai megtérítésére évi 12.500 fontot kap. Ez az összeg azonban távolról sem elég a főpolgármesteri méltósággal járó kiadások fedezésére.

A főpolgármester elnököl a City három tanácsában és képviseli a Cityt valamint Londont. Egyéb közigazgatási tevékenysége nincs.

Hasonló hagyományos állása van a City két Sheriffjének, akik a Lord Mayor reprezentatív tevékenységeinél segédkeznek s ezenkívül a királlyal és parlamenttel kapcsolatban van bizonyos jogkörük. Fizetésük évi 740 font.

A City főtisztviselői — a *Commissioner of the City Police* (rendőrbiztos) kivételével — szintén hagyományos történelmi hivatalok betöltői. Őket London grófság Chief Officer-jeivel (főtisztviselő) szemben megkülönböztetésül High Officer (magasrangú tisztviselő) cím illeti meg. Nyilvános szereplés alkalmával rangban megelőzik London grófság hasonló állású és sokkal nagyobb hatáskörrel bíró tisztviselőit.

A *Recorder*-t (ügyész) a Board of Aldermen választja és a király állásában megerősíti. Megbízatása életfogytiglan szól. Ő a City ügyésze és a Central Criminal Court (központi büntető bíróság) főbírája.

A *Chamberlain* (kamarás) a pénzügyi szakértő, ő készíti a költségvetést és kezeli a vagyont, valamint az alapokat. A freemen-ekről (szabadpolgár) lajstromot vezet és 1299 óta bíraskodik a mesterek és inasok között felmerült vitákban.

A *Town Clerk* (városi clerk) hivatala 1275 óta áll fenn. A Court of Common Council választja és feladata általában az önkormányzati hatáskörrel kapcsolatos ügyek intézése.

A *Commissioner of the City Police* (City rendőrbiztosa) sok tekintetben a Court of Common Council alá van rendelve. Hatásköre a Cityre vonatkozólag, hasonló London grófság rendőrbiztosának hatásköréhez.

A *Comptroller of the Chamber and the Bridge House Estate* (ellenőr) feladata főleg a City ingatlanainak a kezelése.

A *Remembrancer* (nyilvántartó) hivatalát 1570-ben szervezték. Ő a City országgyűlési tisztviselője, jelen van az alsóház ülésein és jelentést tesz az országgyűlési tárgyalásokról, amennyiben azok a City érdekeit érintik.

A *City Solicitor* (ügyész) intézi a City peres ügyeit.

A City bírói jogkörrel felruházott tisztviselői:

a *Common Serjeant* (bíró), aki a Recordert bírói munkájában segíti, s a Central Criminal Court és a Mayor's and City of London Court (polgármesteri és London City bíróság) egyik bírója;

a *Judge of the Mayor's and City of London Court*, a polgármesteri és a London City bíróság bírója;

és az *Assistant Judge*, (albíró).

Egyéb fontos hatáskörrel felruházott, de nem főtisztviselők: a *Secondary* (helyettes), a *Medical Officer of Health* (egészségügyi tisztviselő), a *Coroner* (vizsgálóbíró), akinek kinevezési jogáért a City 1478-ban 7.000 fontot fizetett, a *Clerk of the Peace* (békebíró), a *City Surveyor* (felügyelő), az *Engineer* (mérnök), a *Port Medical Officer* (kikötő egészségügyi tisztviselő), a *Librarian* (könyvtáros) és a *Director of Public Cleansing* (köztisztasági hivatal igazgatója).

4. A kerületi városok.

(Metropolitan Boroughs.)

Az 1899. évi London Government Act (London igazgatásáról szóló törvény) London grófság területén 28 kerületi várost (*Metropolitan Borough*) létesített. Ezek a kerületi városok nem tekinthetők kerületeknek, ezek önálló és önkormányzattal bíró városok s önkormányzati jogaik csak annyiban vannak korlátozva, amennyiben bizonyos közszükségletek kielégítését és meghatározott közigazgatási ügykörök intézését a törvény a közösség érdekében, mint fentebb láttuk, a londoni grófsági tanács (London County Council), vagy meghatározott céltestületek hatáskörébe utalt.

A 28 Metropolitan Borough és azok lakosainak száma a következő:

Battersea (167.739), Bermondsey (119.452), Bethnal Green (117.238), Camberwell (267.198), Chelsea (65.697), Deptford (112.554), Finsbury (75.995), Fulham (157.938), Greenwich (100.450), Hackney (222.142), Hammersmith (150.295), Hampstead (86.153), Holborn (43.192), Islington (330.737), Kensington (175.859), Lambeth (302.868), Lewisham (174.194), Paddington (144.261), Poplar (162.578), St. Marylebone (104.173), St. Pancras (211.366), Shoreditch (104.248), Southwark (184.404), Stepney (249.657), Stoke Newington (52.172), Wandsworth (328.307), Westminster City (141.578), Woolwich (140.389).

A Westminster, ősi jogaira való tekintettel ugyancsak „City”, Kensington pedig „Royal” (királyi) borough.

Ezek a városok minden tekintetben nagyon különböznek egymástól és mind politikai, mind pedig társadalmi és gazdasági tekintetben a legszélsőbb ellentéteket képviselik. Így míg Westminster vagy Chelsea tanácsában az 1931. évben nem volt szocialista tanácsos, Poplar és Bermondsey városokban csak a Labour Party van képviselve. Ez az eltérő jelleg és a lakosság gazdasági helyzetének különbözősége a költségvetésben is kifejezésre jut, így például Poplar város, amelynek területe 2331 acre, közvilágításra 17.000 fontot, az alig nagyobb, 2503 acre területű Westminster ugyanerre a célra 48 000 fontot költ. Ezzel szemben anya- és gyermekvédelemre Poplar 12.500 fontot, Westminster pedig csak 4.400 fontot költ, ami természetesen nem azt jelenti, mintha itt a szociális gondoskodás kisebb volna, hanem azt, hogy a lakosság nem szorul támogatásra. A háború után bekövetkezett nagy gaz-

dasági válság idején pedig midőn Poplar, Bermondsey és Bethnal Green óriási összegeket költött munkanélküli segélyekre, Westminster, Kensington és a City költségvetésében ezek a tételek alig szerepeltek. Ugyancsak a vagyoni megoszlás aránytalanságát látjuk a bevallott adóköteles jövedelemből, amely például a Cityben 8,735.818 font, a tízszer annyi lakóssággal bíró Bethnal Greenben pedig 520.445 font. Az egyes Borough Councilok politikai összetétele természetesen hasonló a grófsági tanács összetételéhez, de nem minden esetben. Az 1934. évi választások alkalmával pl. a szocialisták csak 24 Metropolitan Borough Councilban nyerték el a többséget.

Metropolitan Borough főszerve a *Metropolitan Borough Council* (kerületi városi tanács). A tanács tagjai a polgármester (mayor), az alderman-ek és a tanácsosok (councillor). Elnöke a polgármester. A tanácsosokat a választópolgárok választják három évi időtartamra. Számuk változik a Borough népessége szerint 30 és 60 között. A tanácsosokat a Ward-ok (alkerület) választják, nagyságuk szerint 3–9-et. Az aldermaneket a tanácsosok választják, 6 évi időtartamra, olyképp, hogy 3 év után az aldermanek fele elveszíti megbízatását. Az aldermaneket rendszerint nem a tanácsosok közül választják, ha azonban a választás egy tanácsosra esnék, ez tanácsosi megbízatását elveszíti. Az aldermanek száma a tanácsosok számának egyhatoda.

A polgármestert a tanács választja egy évi időtartamra november hó 9-én. A polgármester kevés közigazgatási tevékenységet végez, állása inkább reprezentatív jellegű. Tekintélye és jelentősége nem hasonlítható össze a City főpolgármesterével.

A tanács rendszerint havonta egyszer tart ülést.

A Metropolitan Borough Counciloknak általában nyolc ügyköre van, amelyeknek élén a következő tisztviselők állnak: a *clerk*, a *comptroller* (számvevő), a *treasurer* (kincstáros), aki egyes városokban egyben számvevő, a *surveyor* (ellenőr), az *engineer* (mérnök), a *medical officer of health* (egészségügyi tisztviselő), a *sanitary inspector* (egészségügyi felügyelő), a *librarian* (könyvtáros), stb. Egyes városokban más és más főtisztviselő tölti be az egyes osztályok között az összekötő tiszteket, néhol a clerk, majd a kincstáros vagy a mérnök. Minden városban biztosítva van azonban a szoros együttműködés az ügyosztályok és a tanács, valamint a bizottságok között.

Az ügyeket nagyrészt a bizottságok intézik, de a bizottságok intézkedéseit a tanácsnak kell jóváhagynia.

A Metropolitan Borough Councilok között állandó összekötést biztosít a *Metropolitan Borough's Standing Joint Committee* (állandó közös bizottság). Tagjai a City Common Counciljának és a Metropolitan Borough Counciloknak kiküldöttei. Ennek a bizottságnak az a feladata, hogy az egyes Metropolitan Borough Councilok bizonyos ügyekben véleményüket egymással közölhessék, továbbá, hogy a London County Councilt az egyes Metropolitan Borough Counciloknak a különböző önkormányzati ügyekben elfoglalt álláspontjáról értesítse.

A Metropolitan Borough Councilok hatáskörébe tartoznak

azok az ügyek, amelyek általában a Borough Councilok hatáskörébe tartoznak, valamint azok a jogok, amelyek őket különlegesen megilletik. (Lásd. 4. § 3. fejezet (City), B. pont a) és b) alatt felsorolt jogokat.) Fontos rendelkezése továbbá az 1929. évi Local Government Act-nek, hogy a belügyminiszter egyes közigazgatási tevékenységeket a London County Council, vagy az egyes testületek hatásköréből a Metropolitan Borough Council hatáskörébe utalhat. (Id. törvény 64. fejezet 1. a. bekezdés.) A grófság és a kerületi városok hatáskörének elhatárolásánál általában az az elv, hogy azokat az ügyeket amelyeknek egységes irányítása a grófság területére nézve kívánatos, a grófsági tanács intézi, azok az ügyek pedig, amelyek helyi érdekűek és a kerületi városi tanácsok által is intézhetőek, ezek hatáskörébe tartoznak.

A Borough Councilok tevékenységéről tiszta képet nyerünk, ha kiadásait vizsgáljuk. Az 1930—1931 költségvetési évben az összes Borough Councilok kiadásai 15,273.908 fontot tettek ki, amely összeg a különböző igazgatási ágak és szolgáltatások között a következőképen oszlott meg:

áramszolgáltatás	4,006.647	font
útfenntartás, javítás	3,318.763	„
szemétfuvarozás	1,221.086	„
lakásügy	1,174.920	„
igazgatás	995.578	„
fürdők	653.079	„
közvilágítás	572.458	„
gyermekvédelem	357.240	„
nyilvános könyvtárak, múzeumok	329.460	„
magánútak fenntartása	324.036	„
csatornázás	302.616	„
kisebb szolgáltatások	222.941	„
temető	209.652	„
adószedés	204.995	„
parkok, szabadterületek	189.527	„
egészségügyi tisztviselők fizetése	178.137	„
fertőző betegségek gyógyítása	126.085	„
becslés	119.600	„
gümőkór gyógyítása	91.757	„
választók nyilvántartása	86.100	„
anyakönyvezés	28.180	„
az élelmiszerkereskedésre vonatkozó törvénnyel kapcsolatos kiadások	25.619	„
oltás	22.292	„
országgyűléssel kapcsolatos kiadások	16.029	„
ravatalozó helyiségek	15.826	„
egyéb kiadások	483.826	„

A kiadásoknak kb. felét, 8,111.396 fontot az adókból, a fennmaradó részt pedig a különböző közszolgáltatások bevételeiből, valamint London grófság hozzájárulásaiából fedezik.

Az egyes Borough között — amint már említettük — a kiadási ágak egészen eltérően oszlanak meg. Ha a London grófság

8 borough-ját (Hammersmith, Kensington, Paddington, Westminster, Marylebone, Holborn, City és Stepney) átszelő Great Western Roadon végigautóznak, látjuk például, hogy az útfenntartás milyen különböző szerepet játszik az egyes városokban.

5. A rendőrség.

A rendészet Angliában önkormányzati feladat. Ez alól az általános szabály alól kivétel London. Már Gladstone ellenezte, hogy a rendészet Londonban önkormányzati ügy legyen és ez a felfogás azóta sem változott. A rendészet Londonban állami feladat. Ismét kivétel azonban a City, ahol a rendőrség megmaradt önkormányzati feladatnak.

A londoni rendőrségi kerületet (*Metropolitan Police District*) az 1829. évben hozott Metropolitan Police Act (fővárosi rendőrségi törvény) létesítette. A rendőrségi kerület határai túlterjednek London grófság határain. Hatáskörébe tartozik egy olyan körterület, amelynek középpontja a Charing Cross híd és sugara 24 km. Ez a terület magában foglalja az egész London grófságot, Middlesexet, Croydon, East Ham és West Ham kerületi városokat, valamint Surrey, Kent, Hertfordshire és Essex grófságoknak azokat a részeit, amelyek a fentemlített kör területén belül fekszenek. Ez a rendőrségi hatáskör azonban nem terjed ki a Cityre.

A felügyeletet a rendőrség felett a belügyminiszter gyakorolja. A rendőrség élén a Commissioner of Police of the Metropolis (megfelel a mi főkapitányunknak) áll, akinek hivatala a Scotland Yardban van. A rendőrség állománya 20.000 ember és évi kiadásai kb. 8 millió fontot tesznek ki. Ezeket a költségeket fele részben a Metropolitan Police District különböző önkormányzati hatóságai által beszolgáltatott adókból, részben pedig az állam által nyújtott hozzájárulásból fedezik. London grófság kb. évi 2.000.000 fonttal járul hozzá a rendőrség költségeihez.

Az idők folyamán több kísérlet történt arra vonatkozólag, hogy a Citynek rendészeti szempontból való különállását megszüntessék. De itt is minden törekvés kudarcot vallott a City Corporatiók ellenállásán s azon a ragaszkodáson, amellyel az angol közvélemény a történelmi hagyományokkal szentesített régi intézményeivel szemben viseltetik.

A City rendőrségének főnöke a Commissioner of City Police, akit a Common Council választ. Az 1919 évig a City maga viselte a rendőrségének költségeit. Ezóta azonban az állam hozzájárulásában is részesül, a hozzájárulás azonban az összes kiadások fele összegét sem teszi ki. Ezzel szemben azonban túrni köteles, hogy a rendőrség ügykezelését a belügyminisztérium minden évben egyszer felülvizsgálja.

6. A céltestületek.

Bizonyos meghatározott, vagy újabban felmerült feladatok megoldását az angol közigazgatási jogi felfogás gyakran úgy vél-

te legalkalmasabban megoldani, hogy azoknak elintézését nem a meglévő közigazgatási szervekre bízta, hanem azok céljaira, teljesen elhatárolt hatáskörrel, — tevékenységét csupán egy feladatkör ellátására összpontosítva — új szervezet létesített.

A céltestületek a következők:

1. *Metropolitan Water Board* (fővárosi vízellátási hatóság).

A Metropolitan Water Boardot az 1902 évi Metropolis Water Act (fővárosi vízügyi törvény) létesítette. A hatóságnak 66 tagja van, akiket az érdekelt közületek és pedig: a Metropolitan Borough Councilok, a London County Council és a City Common Councilja, továbbá a Metropolitan Water Board érdekkörébe tartozó Borough Councilok és Urban Districtek küldenek ki 3 évenként. A Boardban London County 14, a City és Westminster 2—2, az egyes Metropolitan Borough-k pedig 1—1 kiküldöttel vannak képviselve. A fennmaradó helyek a London grófság területén kívül eső hatóságok között oszlanak meg. A Metropolitan Water Board az eddig működő 8 magánkézben levő vízművet átvette és saját hatósága alatt egyesítette. Hatáskörébe 573 négyzetmérföld terület tartozik (London grófság, továbbá Essex, Hertfordshire, Kent, Middlesex és Surrey grófságok nagy része) és kb. 7 millió lélek vízellátását biztosítja. Feladata, hogy a hatáskörébe tartozó terület vízellátását a lehető legolcsóbb áron biztosítsa. A vizet nagy részben a Thames és részben a Lee folyóból veszi. Napi vízszükséglete 293.74 gallon. Kiadásai évi cca. 4.800.000 fontot tesznek ki.

2. *London and Home Counties Joint Electricity Authority*. (A londoni és környező grófságok egyesített villamossági hatósága).

Az 1919. évi Electricity (Supply) Act (villamossági pót törvény) alapján létesítették. Hatásköre kiterjed a Cityre, London és Middlesex grófságokra, Essex, Hertfordshire és Sussex grófságok nagyrészére, valamint Berkshire, Buckinghamshire és Kent grófságok egyes részére, vagyis hatásköre észak-déli irányban Herdfordtól Reigate-ig, kelet-nyugati irányban pedig Gravesend-től Windsor-ig terjed. Felügyelete alá tartozik 44 helyi közvállalat és 42 magánvállalat. A hatóság 8 millió lélek szükségletét elégti ki.

A hatóságnak 36 tagja van, akik közül 14-et az egyes helyi önkormányzati villamossági vállalatok, 5-öt a magán villamossági vállalatok, 9-et a County Councilok (London 6-ot, Middlesex egyet, a többiek kettőt), egyet a City testület, kettőt az iparban dolgozó munkások, kettőt az egyesült vasutársaságok és hármat azok a helyi hatóságok küldenek, akik jogaikat az Authorityra ruházták. A hivatal célja, hogy a központi igazgatás által szabályozza az áramellátást és annak gazdaságosságát biztosítsa.

3. *London and Home Counties Traffic Advisory Committee*. (A londoni és környező grófságok forgalomügyi tanácsadó bizottsága.)

A bizottságot az 1924. évi London Traffic Act (londoni forgalmi törvény) létesítette, és az 1932. évben újjászervezték. Hatásköre kiterjed egy olyan körterületre, amelynek középpontja

a Charing Cross híd, sugara 40 km. és területe 1.820 négyzetmérföld, 9.144.000 lakossal.

A bizottság feladata, hogy a szállításügyi miniszternek közlekedési és forgalomügyi kérdésekben tanáccsal szolgáljon. Bár a forgalomügy szabályozása önkormányzati feladat, ezt a jogkört a parlament Londont és környékét illetőleg a Minister of Transportra (szállításügyi miniszter) ruházta. A bizottság tagjainak száma 40, és megbizatásuk három évre terjed. Összetétele a következő: a belügyminiszter és a szállításügyi miniszter küld 1—1, a London County Council 6, a City testület 1, a 28 Metropolitan Borough Council 7 (Westminster 1, a többi összesen 6), a 6 County Council 6 (Middlesex 2, Essex, Kent Surrey 1—1, továbbá Buckinghamshire és Hertfordshire együtt 1), a 3 County Borough Council (Croydon, East Ham és West Ham) pedig 1—1, összesen tehát 3 tagot; a rendőrség részéről a belügyi államtitkár küld a Metropolitan Police képviselője céljából 1, és a London Traffic Area (londoni forgalmi körzet) képviselője céljából 1 tagot; ugyancsak a City testület is küld rendőrsége részéről 1 tagot; a London Passenger Transport Boardot (londoni szállításügyi bizottság) 2, és a londoni egyesült vasúttársaságokat ugyancsak 2 tag képviseli; végül a munkásság érdekeinek képviselője végett a munkaügyi miniszter kinevez 5, a szállítási vállalatok érdekeinek képviselője végett pedig a szállításügyi miniszter kinevez 3 tagot.

4. *Greater London Regional Planning Committee.* (Nagy London-i tervező bizottság).

Az 1924. évben létesítették és 1933-ban újjászervezték. Hatásköre ugyanarra a területre terjed ki mint a Traffic Advisory Committee hatásköre, vagyis kb. a Charing Cross körül elterülő 40 km. sugaru kör területére. Végrehajtó hatásköre kevés. Feladata főleg London terjeszkedési terveinek kidolgozása, valamint a London körül létesítendő zöld övezet (green girde) megvalósítása.

A bizottságnak 30 tagja van, akiknek megbizatása három évre terjed. Tagja: a County Councilok által kijelölt 17 tag (London 6, Buckinghamshire 1, Essex 2, Hertfordshire 2, Kent 2, Middlesex 2, Surrey 2); a City testület 1 képviselője; a County Borough Councilok (Croydon, East Ham, West Ham) 3 képviselője, továbbá 21 Municipal Borough által küldött 3, a 82 Urban District Council által küldött 4, és a 27 Rural District által küldött 2 tag.

5. *London Passenger Transport Board.* (Londoni szállításügyi hatóság).

Az 1933. évi London Passenger Transport Act (londoni szállítási törvény) létesítette a London Passenger Transport Boardot, amely a közlekedési és szállítási ügyet ellenőrzi. Hatásköre kiterjed egy olyan körterületre, amelynek középpontja a Charing Cross híd és sugara 48 km., területe pedig 1.975 négyzetmérföld. A hatásköre területén lakók száma megközelíti a 10 milliót.

A Board lényegében önkormányzati tevékenységet végez, lé-

vén az említett területre az egyetlen közlekedésügyi hatóság. Feladata, hogy a hatáskörébe tartozó területen a közlekedésügyet egységesen, központilag irányítsa, továbbá, hogy a közlekedési fővonalak és a helyi vonalak között az összhangot biztosítsa. Ebből a célból egyesített 5 földalatti, 14 trolley, 62 autóbusz és 4 vasútvonalat, amelyek most már igazgatása és irányítása alá tartoznak. A Board kétségkívül London közigazgatásának egyik legfontosabb és legnagyobb szabású szerve, amelyre talán a legnehezebben megoldható közfeladat irányítása hárul. Vagyona 110 millió fontot tesz ki és az igazgatása alá tartozó vállalatok az 1934. évben 4 milliárd utast szállítottak.

A Board 7 tagból áll, akik közül a törvény rendelkezései szerint kettőnek hat évi önkormányzati szolgálattal, a többinek pedig a „szállításügy, ipar, kereskedelem és pénzügy, vagy a közügyek intézése terén tág tapasztalatokkal és bebizonyított gyakorlattal kell bírnia.“ (. . . have had wide experience, and have shown capacity in transport, industrial, commercial or financial matters or in the conduct of public affairs). A tagokat egy külön erre a célra létesített testület, az Appointing Trustees, választja. Ennek a testületnek tagjai: a London County Council elnöke, a London and Home Counties Traffic Advisory Committee kiküldöttje, a London Clearing Bankers (bankközi bizottság) elnöke, a Law Society (jogi egyesület) elnöke és az Institute of Chartered Accountants in England and Wales (angliai és walesi hites könyvszakértők egyesülete) elnöke. Az elnök 12.500, az alnök 10.000, a tagok pedig 7.500 font évi fizetést kapnak. A Board legfontosab szerve a Standing Joint Committee (állandó közös bizottság), amelynek 8 tagja van. A 8 tag közül összesen 4-et a négy nagy vasútvállalat (Great Western Railway Co., London Midland and Scottish Railway Co., London North Eastern Railway Co. és a Southern Railway Co.) küld ki. Ez a bizottság állapítja meg az egyes vállalatokat megillető összegeket.

6. *Port of London Authority* (londoni kikötő hatóság).

Ezt a hatóságot az 1908. évben hozott Port of London Act (londoni kikötő törvény) létesítette. A hivatalnak 28 tagja van, akik közül 17-et a rakodópart bérlők és az érdekelt hajózási vállalatok közösen, 1-et pedig csak a rakodópart bérlők választanak; 1 tagot az Admiralty (tengerészeti hivatal), 2-t a Minister of Transport jelöl ki, s utóbbiak közül egyik a munkásérdekeket képviseli; 4 tagot küld a London County Council, akik közül kettő a tanács tagja; 2-t pedig a City testület küld, akik közül egyik a testület tagja, és 1 tagot küld a Trinity House (part ellenőrző hatóság). Mint látjuk ezt a szervet nem tekinthetjük szigorú értelemben vett közhatalóságnak, mert tagjainak nagyobb részét magánvállalatok küldik. Az elnök fizetése évi 5.000 font.

Jövedelmét a különböző kikötő és dokkdíjak adják. Költségvetése évi 6.500.000 font. A londoni kikötő rendkívüli jelentőségét mutatja, hogy az egész Anglia kivitel-behozatali forgalmának egyharmad részét bonyolítja le. Az 1929. évben itt behozott és kivitt áruk értéke 700 millió fontot, az 1932. évben 400 millió fontot tett ki.

Hatáskörébe tartoznak a kikötőüggyel kapcsolatos tevékenységek, a Thames folyó szabályozása Teddington Lock-tól a tengerig, valamint a hajózás szabályozása. Továbbá átvette és igazgatja a London and India Dock Company, a Surrey Commercial Dock Company, a Millwal Dock Company és a Waterman's Company vállalatait.

7. *Thames Conservancy Board.* (a Thames folyó hajózási hatósága).

A hivatalt az 1854. évben létesítették, átszervezte az 1901. évi Port of London Act, majd ismét újjászervezték az 1931. évi április hó 1-től kezdődőleg. 54 tagja van, akik közül 24-et a helyi hatóságok választanak, a többieket pedig a kormányhatóságok, a London Port Authority, a Metropolitan Water Board és a London County Council küldik ki.

Hatáskörébe tartozik a Thames folyó felsőfolyásának Teddington Lock-ig való szabályozása, továbbá a hajózás fenntartása és fejlesztése, a hajók lajstromozása, a halászat ellenőrzése, valamint a víz szennyeződésének megakadályozása. Fő jövedelmi forrása a Metropolitan Water Board által az átengedett víz ellenében fizetett évi 90.000—100.000 font.

8. *Lee Conservancy Board.* (Lee folyó hajózási hatósága).

A Lee folyó London keleti részében északról ömlik a Thames folyóba. A Lee Conservancy Board-nak 15 tagja van, akik közül 14 tagot a helyi hatóságok, 1 tagot pedig a hajótulajdonosok választanak. Hatásköre hasonló a Thames Conservancy Board hatásköréhez. Ugyancsak szolgáltat vizet a Metropolitan Water Board-nak, amiért évi 60.000 font megtérítésben részesül.

5. §. Nagy London.

A mai London kialakulása eltér a többi nagyváros fejlődésétől. London ugyanis nem a City-ből, vagyis a londoni óvárosból fejlődött ki. A City ehhez túl kicsi volt. A mai London úgy keletkezett, hogy a City és a körülötte fekvő sok községi alakulat egyesült. Az egyesülés felé az első lépést az 1855. évben létesített „Board of Works” jelentette, azonban ez a szervezet még meglehetősen laza volt. Egységes szervezetet nyert a mai London területe, mint fenntebb láttuk, az 1888. évben, amidőn azt, mint London grófságot (County of London), szervezték meg, végül pedig 1899-ben a City mellett 28 Metropolitan Borought mint önálló várost létesítettek.

Nagy London problémájával először egy 1923-ban kiküldött Royal Commission (királyi bizottság) foglalkozott. A bizottság javaslatára 2 tanácsadó bizottságot szerveztek, amelyeknek hatásköre Nagy London területére, vagyis 5.180 km²-re terjed ki. Az egyik bizottság a már említett és az 1924. évben hozott London Traffic Act-tal létesített *Traffic Advisory Committee*, amelynek feladata a szállításiügyi minisztériumot tanácsokkal ellátni a Londont érintő forgalmi kérdésekben. A másik bizottság az ugyancsak említett *Greater London Regional Planning Committee*, amelynek

tagjai London grófságának és a londoni kerületi városoknak, valamint a szomszédos grófsági városoknak és kerületeknek képviselői. Csak tanácsadó szerepe van. Ennek a bizottságnak csupán 2 tagja ajánlotta, hogy London grófság területéhez nagyobb külső területek csatoltassanak.

Nagy London (*Greater London*) problémája állandó tárgyalások és tanulmányok tárgya. A régebbi elgondolás szerint Nagy London egy olyan körterület volna, amelynek középpontja a Charing Cross hid és sugara 24 km. Ez a terület is messze túlhalad London grófság területén. Újabban az 1924. évi London Traffic Act által szervezett és fenntebb már említett tervező bizottság azt javasolta, hogy London területe egy olyan kör legyen, amelynek középpontja ugyancsak a Charing Cross hid, sugara pedig 40 km. Ezen a területen jelenleg 152 különböző önkormányzati szerv működik, így London grófság területén 50 — a London County Council, a City Corporation, és 28 Metropolitan Borough Council — továbbá többek között 8 Borough Council (városi tanács), 64 Urban District Council (városi kerületi tanács), 12 Rural District Council (falusi kerületi tanács) stb.

London egyik legnagyobb és a jövőben okvetlenül megoldandó problémája a közlekedés. Köztudomású, hogy a délután bizonyos óráiban London belső városrészeiben, a Trafalgar Square környékén, az Oxford Streeten, általában a Cityben és Westminsterben a közlekedés rendkívül nehézkes. Az óriási forgalom és a járművek nagy tömege, az autobuszok, magánautók és taxik előrehaladását csaknem lehetlenné teszi. A közlekedés ebben az időben úgyszólván csak a földalatti vasúton bonyolítható le, természetesen ennek megfelelően itt is óriási a forgalom és tolongás. Az utcák forgalmának rendezésére vonatkozólag Rowse városi építésügyi tanácsosnak van egy újabban tárgyalt eredeti terve, amely az emeletes utcák bevezetése útján kívánja a kérdést megoldani. Megjegyzendő, hogy egymásfölötti útkeresztezésre már van példa Londonban (Holborn Viaduct). A forgalom szabályozása időszerű a rendkívül sok közlekedési baleset miatt is. Az 1935. év folyamán pl. 1500 halálos kimenetelű közlekedési baleset történt.

Az igazgatásnak a fentismertetett jelenlegi állapota már nem kielégítő. Ha mást nem is tekintünk, magában az a körülmény is elegendő bizonyíték a jelenlegi helyzet nem kielégítő voltára, hogy az egyes szervek hatáskörének területe a legváltozatosabban van megállapítva. Ehhez járul még az is, hogy ezek a hatáskörök a grófság területén túl, a különböző idegen önkormányzati testek területét is magukba foglalják. Ez egyébként a hivatalos körök álláspontja is, hiszen a fenntebb említett Royal Commission on London Government (London igazgatásának tanulmányozására kiküldött királyi bizottság) már 1923-ban kifejtette, hogy London jelenlegi területe teljesen alkalmatlan az önkormányzat modern követelményeinek kielégítésére. (The present territory is entirely unsuitable to the modern requirements of local government; Robson: The Development of Local Government).

A Nagy London problémájával foglalkozó bizottságok felfo-

gása továbbra is az, hogy az esetleges terjeszkedés kérdését — az angol közvéleménynek és közjogi felfogásnak megfelelően — az érdekelt közületek önállóságának, szerzett jogainak és történelmi hagyományainak tiszteletben tartása mellett, nem hatalmi szóval, hanem békés tárgyalások útján kell megoldani.

6. §. Jogforrások.

Local Government (England and Wales) Act. 1888.

Application of Act to Metropolis.

40. In the application of this Act to the Metropolis, the following provisions shall have effect:

1. The Metropolis shall, on and after the appointed day, be an administrative county for the purposes of this act by the name of the administrative county of London.

2. Such portion of the administrative county of London as forms part of the counties of Middlesex, Surrey, and Kent, shall on and after the appointed day be severed from those counties, and form a separate county for all nonadministrative purposes by the name of the county of London; and it shall be lawful for Her Majesty the Queen to appoint a sheriff of that county, and to grant a commission of the peace and court of quarter sessions to that county; and, subject to the provisions of this Act, all enactments, laws, and usages with respect to counties in England and Wales, and to sheriffs, justices, and quarter sessions shall, so far as circumstances admit, apply to the county of London:

4. The number of the county councillors for the administrative county of London, shall be double the number of members which at the passing of this Act, the parliamentary boroughs in the metropolis are authorised by law to return to serve in Parliament; and each such borough, or if it is divided into divisions, each division thereof, shall be an electoral division for the purposes of this Act, and the number of county-councillors elected for each such electoral division, shall be double the number of members of Parliament which such borough or division is at the passing of this Act entitled to return to serve in Parliament:

5. Provided that the number of county aldermen in the administrative county of London, shall not exceed one-sixth of the whole number of county councillors.

Önkormányzati törvény (Anglia és Wales). 1888.

A törvény alkalmazása a fővárosra.

40. A fővárosra a törvény következő rendelkezései terjednek ki.

1. A főváros a meghatározott napon ennek a törvénynek rendelkezései értelmében közigazgatási grófsággá alakul át „London közigazgatási grófság” névvel.

2. London közigazgatási grófságnak az a része, amely Middlesex, Surrey és Kent grófságok részét alkotja a meghatározott napon kiválik ezekből a grófságokból és az összes nem közigazgatási ügyek tekintetében, külön grófságot alkot London grófság név alatt; Őfelsége a Királynő jogosult, a grófság sheriffjét kinevezni és a grófság részére negyedévi ülészakokkai bíró békebizottságot és törvényszéket engedélyezni; e törvény értelmében az Angliában és Walesban fekvő grófságra, a sheriffekre, az igazságszolgáltatásra és a negyedévi ülészakokra vonatkozó jogszabályok és szokások, amennyiben a körülmények megengedik, London grófságra is alkalmazandók.

4. London közigazgatási grófság grófsági tanácsosainak száma kétszerese azon tagok számának, amely létszám, e törvény életbelépésekor, a fővárosban levő városok részére a parlamenti képviselőlet szempontjából, törvény által van megállapítva és minden ilyen város, vagy ha az kerületekre van felosztva, annak minden kerülete e törvény szempontjából egy választási kerületet alkot és a választási kerületek által megválasztott grófsági tanácsosok száma kétszerese azon országgyűlési tagok számának, amelyet egy város vagy kerület e törvény életbelépésekor a parlamentbe küldeni jogosult.

5. London közigazgatási grófságban a grófsági alderman-ek száma nem haladhatja meg a grófsági tanácsosok számának egyhatodát.

6. The provisions of this Act with respect to the powers, duties, and liabilities of county councils, and the transfer of property, debts, and liabilities of counties to county councils, shall apply to the administrative county of London in like manner, so nearly as circumstances admit.

7. Provided that any property, debts, or liabilities of the county of Kent shall not, by reason only of this enactment, be vested in the county council of London, but such property, debts, and liabilities, and also the property, debts, and liabilities of the counties of Middlesex and Surrey, shall be apportioned between the portions of those counties situate within the Metropolis and the portions situate outside the Metropolis in such manner as may be determined by agreement between the respective county councils, or in default of agreement by the Commissioners under this Act, and the property, debts, and liabilities apportioned to the portions within the Metropolis shall be the property, debts, and liabilities of the whole of the administrative county of London.

8. There shall also be transferred to the London county council the powers, duties, and liabilities of the Metropolitan Board of Works, and after the appointed day that board shall cease to exist, and the property, debts, and liabilities thereof shall be transferred to the London county council, and that council shall be in law the successor of the Metropolitan Board of Works.

9. If the London county council borrow for the purposes of this Act they shall borrow in accordance with the provisions of the Acts relating to the Metropolitan Board of Works.

41. 4. The provisions of the Highways and Locomotives (Amendment) Act, 1878, with respect to main roads, as amended by this Act, shall extend to the Metropolis.

a) in the City of London the common council shall have the power under the Highways and Locomotives (Amendment) Act, 1878, of making byelaws respecting locomotives, and authorising locomotives to be used on any road within the City.

44. On and after the appointed day all powers and duties of the clerk to

6. Ennek a törvénynek a rendelkezései a grófsági tanácsok jogait, kötelezségeit, köteleztségeit és a grófságok vagyonának, adósságainak és köteleztségeinek a grófsági tanácsokra való átruházását, illetőleg — amennyiben a körülmények megengedik, — London közigazgatási grófságra is alkalmazandók.

7. Kent grófság minden vagyona, adósságai és köteleztségei — egyedül ezen törvény erejénél fogva, — nem ruházthatnak át London grófság tanácsára, azonban vagyona, adósságai és köteleztségei, valamint Middlesex és Surrey grófságok vagyona, adósságai és köteleztségei felosztatnak a grófságoknak a fővároson belül és a fővároson kívül fekvő részei között oly módon, amint az illetékes grófsági tanácsok közös megegyezéssel megállapították vagy megegyezés hiányában az ezen törvény által meghatározott biztosok által megállapított és az a vagyon, azok az adósságok és azok a köteleztségek, amelyeket a fővároson belül fekvő részeknek juttattak az egész London közigazgatási grófság vagyonát, adósságait és köteleztségeit fogják alkotni.

8. London grófság tanácsára átruházthatnak a Metropolitan Board of Works jogai, adósságai és köteleztségei is és a meghatározott napon a Board megszűnik és annak vagyona, adósságai és köteleztségei London grófság tanácsára szállnak át és ez a tanács lesz jogilag a Metropolitan Board of Works utóda.

9. Ha London grófság tanácsa ezen törvény céljaira kölcsönt vesz fel, úgy a Metropolitan Board of Works-re vonatkozó törvények rendelkezéseivel egyetértésben kell a kölcsönt felvennie.

41. 4. Az országotakra és vasutakra vonatkozó 1878. évben hozott törvény (módosítás) rendelkezései a főutakat illetőleg, — amint azt ez a törvény módosította — a fővárosra is kiterjednek.

a) London Cityjében a Common Councilnak joga van az országutak és vasutak tárgyában 1878. évben hozott törvény (módosítás) alapján a vasutakat illetőleg szabályrendeleteket kibocsátani, és felhatalmazást adni arra, hogy a vasutak a Cityn belül egyes utakat használhassanak.

44. A meghatározott napon a Metropolitan Asylum District clerkjének

the managers of the metropolitan asylums district under the Valuation (Metropolis) Act, 1869, shall be transferred to the clerk of the county council of London, and the said Act shall be construed as if the county council were substituted therein for the managers of the metropolitan asylums district.

Local Government Act. 1929.

Application to London.

Sect. 18. This part of this Act shall apply to the County of London subject to the following modifications:

e) the functions of the Metropolitan Asylums Board under the Public Health (London) Act, 1891, and section 42 of the Divided Parishes and Poor Law Amendment Act, 1876, shall, as from the appointed day, be transferred to the London County Council:

f) as from the appointed day, any expenses of sanitary authorities in the county of London which under the Public Health (London) Act, 1891, are repayable out of the metropolitan common poor fund, shall be repaid by the London County Council, and any payments which under the Valuation (Metropolis) Act, 1869, are to be made from or to that fund shall be made from or to the county fund.

Sect. 27.

a) the functions of board of guardians under the Registration Acts shall be transferred to the common council of the City of London and to the councils of the several metropolitan boroughs and not the London County Council;

b) references to counties and county boroughs and the councils thereof shall be construed as references to the City of London and Metropolitan Boroughs and to the common council and the councils of metropolitan boroughs;

c) references to clerks of county councils and town clerks shall be construed as references to the town clerks of the City of London and metropolitan boroughs.

Sect. 64. (Power of London County Council to transfer or delegate functions to metropolitan borough councils.)

az 1869. évi Valuation (Metropolis) törvényben megállapított összes jogai és kötelezései London grófsági tanács clerkjére szállnak át és az említett törvény úgy értelmezendő, mint ha a grófsági tanács külné annak helyébe a Metropolitan Asylums District kezelését illetőleg.

Önkormányzati törvény. 1929.

Londonra való alkalmazás.

18. fejezet. Ennek a törvénynek ez a része alkalmazandó London grófságra a következő módosításokkal:

e) A Metropolitan Asylums Boardnak, az 1891 évben a közegészségügy tárgyában (London) hozott törvényben és az 1876. évben a felosztott községek és a szegényjog kiegészítése tárgyában hozott törvény 42. fejezetében megállapított hatásköre a meghatározott naptól kezdve, a London grófsági tanácsra száll át.

f) a meghatározott naptól kezdve a London grófságban működő egészségügyi hatóságok összes kiadásait, amelyeket az 1841. évben a közegészségügy tárgyában (London) hozott törvény szerint a fővárosi általános szegényalapról kell fizetni, London grófság által visszafizetendőék és az összes fizetéseket, amelyeket az 1869. évben a Valuation (Metropolis) Act tárgyában hozott törvény szerint ebből az alapról vagy ennek az alapról kell teljesíteni, a grófsági alapról vagy a grófsági alap részére kell teljesíteni.

27. fejezet.

a) a gyámügyi hivataloknak az anyakönyvi törvényben megállapított hatásköre nem a londoni grófsági tanácsra, hanem a London City common counciljára és a különböző metropolitan borough-k tanácsaira száll át.

b) a grófságokhoz, grófsági borough-hoz és tanácsokhoz tett jelentések ennélfogva úgy szerkesztendőek, mint a Londoni Cityhez, a metropolitan borough-khoz továbbá a common councilhoz és a metropolitan borough-k tanácsaihoz tett jelentések;

c) grófsági tanácsok clerk-jeihez és városok clerk-jeihez tett jelentések úgy szerkesztendőek, mint a londoni City és a metropolitan borough-k városi clerk-jeihez tett jelentések.

64. Fejezet (London grófság tanácsának hatáskör átengedési joga a metropolitan borough tanácsokra.)

1. The Minister may, if he thinks fit, on the application of the London County Council or of any association or committee which is in his opinion representative of the metropolitan borough councils, by order provide

a) for the transfer to all the metropolitan borough councils of any functions exercisable by the county council other than functions transferred to them under Part I. of this Act.

1. A miniszternek, ha jónak látja, jogában áll a London grófsági tanácsnak vagy más, — véleménye szerint a metropolitan borough tanácsot képviselő — testületnek vagy bizottságnak kérelmére rendelettel intézkedni arra vonatkozólag, hogy:

a) a grófsági tanács által gyakorlandó jogok — az e törvény I. részében megállapított jogoktól eltekintve — a metropolitan borough-k tanácsaira ruháztassanak át.

Páris¹.

Irta VECSEKLŐY JÓZSEF.

1. §. A francia önkormányzati rendszer kialakulása és az önkormányzati szervek.

A francia önkormányzati szervek jogállása a történelem folyamán állandóan változott aszerint, hogy az államban a centralizáció vagy a decentralizáció elvei érvényesültek. Ez a küzdelem visszanyúlik a nagy forradalom előtti időkig. Az „ancien régime” alkonyán a mai értelemben vett önkormányzatról nem beszélhetünk. A helyi igazgatást teljes önkénnyel a királyi megbízottak intézték. Ez a rendszer természetesen ellenhatást váltott ki és a nagy forradalom sietett ezt az állapotot megszüntetni olyképp, hogy a közigazgatás helyi szervei élére a lakosság által választott tisztviselőket helyezett. Az új rendszer azonban a gyakorlatban egyáltalán nem vált be.

A forradalom VIII. évében (1800.) Napoléon felfogásának megfelelően ismét a centralizáció lépett előtérbe és a VIII. évi Pluvióse 28. napján hozott törvény a helyi igazgatás szerveit teljesen a központi hatalom alá rendelte. A közigazgatás korlátozás nélkül a kormányzat által kinevezett és általa bármikor elbocsátható megyefőnökök és polgármesterek kezében volt.

A polgári osztálynak a forradalom után bekövetkezett újabb megerősödésével ezt a rendszert mind több és több támadás érte, míg végül Lajos Fülöp alatt elérték, hogy a polgármester a választott városi tanácsosok sorából neveztesse ki. (1831. évi március hó 31. napján hozott törvény) továbbá, hogy a megyei főtanács és a kerületi tanács tagjai tagságukat választás útján nyerjék. (1833. évi június hó 22. napján hozott törvény). Ezeknek a törvényeknek az alapján a polgárság ismét befolyást nyert az önkormányzati ügyek intézésére és a polgárságnak ez a befolyása állandóan erősödött a második köztársaság (1848—1851) alatt is.

¹ Irodalom:

- Berthélemy*: Traité Élémentaire de Droit Administratif. (Paris, 1930. Marcel Giard. 848 o.)
Maspétiol et Laroque: La Tutelle Administrative. (Paris, 1930. Recueil Sirey. 402 o.)
Raiga et Félix: Le Régime Administratif et Financier du Département de la Seine et de la Ville de Paris. (Paris, 1936. Rousseau et Cie. 1260. o.)
Jeze: Das Verwaltungsrecht der Französischen Republik (Tübingen, 1913. Verlag von J. C. B. Mohr. 528 o.)

III. Napoléon az 1851. évi december hó 2-án végrehajtott államcsíny után ismét visszaállította a forradalmi VIII. év teljesen centralisztikus rendszerét. A küzdelem ismét megindult a centralis törekvések ellen és már az 1866. évben eredményeket ért el, míg végül a harmadik köztársaság (1870) meghozta a megyékre vonatkozó és ma is érvényben levő 1871. évi augusztus hó 10. napján kelt törvényt. Majd pedig röviddel Mac Mahon elnök újabb szélsőséges centralisztikus törekvései után, meghozták a községek önkormányzati jogait biztosító és ma is érvényes 1884. évi április hó 5. napján kelt törvényt, amellyel a centralizacio és decentralizacio küzdelme egyelőre nyugvópontra jutott.

Az önkormányzati szervek — megyék (*départements*) és községek (*communes*) működését és szervezetét tehát jelenleg az 1871. évi augusztus hó 10. napján hozott, illetve az 1884. évi április hó 5. napján hozott törvények szabályozzák.

Az általános jogszabályoktól eltérő szervezete és helyzete van a Szajna megyének (*département de la Seine*) és Páris városnak (*ville de Paris*), amelyek nagyrészből különleges törvények hatálya alatt állanak.

A legtágabb helyi közigazgatási terület a megye (*département*), amely kerületekre (*arrondissement*, lényegében a mi járásunknak felel meg), ez pedig körzetekre (*canton*) oszlik. (VIII. évi pluvióse 28. napján hozott törvény 1. cikk.). A megye élén a megyefőnök (*préfet*) áll, akit a belügyminiszter előterjesztésére a köztársaság elnöke nevez ki. Megbízatása politikai jellegű, képvisítéshez kötve nincs és állásából a kormány bármikor elbocsáthatja. Általában ő az intézkedésre hívatott és az egész megye közigazgatását irányító felelős végrehajtó hatóság. (Idézett törvény 3. cikk.).

Állami és megyei közigazgatási feladatain kívül politikai feladata, hogy választások alkalmával a mindenkori kormány jelöltjét rendkívüli hatalmával és befolyásával támogassa. Politikai hatalmának egy szélsőséges kinövése volt, a tisztviselőknek politikai szempontból való ellenőrzése. Ezt az ellenőrzést azonban a közvélemény felháborodásának nyomása alatt az 1912. évben erősen csökkentették.

Egyébként I. Napoléon óta a mindenkori kormányok — elég helytelenül — a megyefőnököknek ebben a törvényen kívüli politikai tevékenységében látták legfontosabb szerepét. (Jéze: *Das Verwaltungsrecht der Französischen Republik*.).

Érdekes és jellemző, hogy a demokrácia iskolapéldájaként ismert Franciaország immár csaknem másfél évszázad óta nem tartotta szükségesnek, hogy ezt a kimondottan diktatórikus eredetű intézményt, I. Napoléon diktatúrájának leghathatósabb eszközét és biztosítékát, azóta a legesekélyebb mértékben is megváltoztassa.

A megye önkormányzati szerve a *conseil général* (főtanács), amely általában a mi törvényhatósági bizottságunknak felel meg. Minden körzet (*canton*) egy tagot küld a megyei főtanácsba, tagjainak száma 17 és 67 között változik. A tagokat 3 évenként 6 évre választják. Az ülések nyilvánosak, azonban a tanács 5

tag, az elnök vagy a megyefőnök kívánságára zárt ülésre alakulhat.

Hatásköre csak azokra az ügyekre terjed ki, amelyeket a törvény oda utal. Így a conseil général osztja fel az egyenes adókat a megye kerületei között s hatásköre kiterjed a pénzügyekre, adóügyekre, népjóléti ügyekre, útügyekre stb. Határozatai általában megerősítés nélkül végrehajthatók, kivéve, ha a végrehajtáshoz a megyefőnök, a miniszter, esetleg a köztársaság elnökének hozzájárulása a törvény alapján szükséges.

A megyefőnök mellett működött a megyefőnöki tanács (*conseil de préfecture*). Eredetileg minden megyében működött egy, azonban az 1926. évi augusztus 3. napján hozott létszámapasztási törvény számukat huszonkettőre csökkentette s így jelenleg a 90 megye mellett összesen 22 megyeközi főnöki tanács (*conseil de préfet interdépartemental*) szerepel. Főbb feladatai az elsőfokú közigazgatási bíráskodás (VIII. évi Pluviôse 28. napján hozott törvény 4. cikk), továbbá a községek határozatainak, zárszámadásainak felülvizsgálása és általában a községek felett való gyámkodás. (1907. évi január hó 8. napján hozott törvény 3. cikk.)

A megye önkormányzati szerve még a megyei bizottság (*commission départementale*), melynek feladata a megyefőnök eljárásának ellenőrzése.

A megyei kerületek (*arrondissement*) élén az alfőnök (járási főnök, *sous-préfet*) áll, aki a megyefőnöknek van alárendelve. A járások számát a fentidézett létszámapasztási törvény 362-ről 256-ra csökkentette.

A kerületnek (*arrondissement*) és a körzetnek (*canton*) nincs önkormányzata.

A községek jogállását az 1884. évi április hó 5. napján hozott törvény egységesen szabályozza s így — mint legutóbb a német jogban is, ahol 51.994 községet egységesen szabályoz a törvény — a több mint 38.000 francia községi alakulat között az egy Párist és némely tekintetben Lyont kivéve, különbség nincs.

A *commune* (község) élén a *maire* (polgármester) áll, akit a conseil municipal, (képviselőtestület) saját tagjai közül megbízásának időtartamára, vagyis 4 évre választ (1884. évi április hó 5. napján kelt törvény 81. cikk). A polgármester az önkormányzat tisztviselője s így a kormánytól független. Fizetést nem élvez, ellenben kiadásait a község megtéríti. Ő vezeti a község közigazgatását. Tevékenysége általában kétféle és pedig állami és községi jellegű.

Az állami közigazgatás terén a polgármester átruházott hatáskörben működik és mint ilyen, intézi az anyakönyvezést, felügyel a népiskolákra, közreműködik az adók beszedésénél, újoncozásnál és választásoknál. Mint a rendészet vezetője, parancsokat bocsáthat ki és fenntartja a községben a rendet, nyugalmat és biztonságot. Az igazságügyi igazgatás terén is van szerepe, és pedig, mint vizsgálóbíró, a törvénysértések megállapítása végett vizsgálatokat folytat.

Mint a községi igazgatás szerve, általában ő vezeti a közigazgatást és ő az intézkedésre hivatott szerv. Elnököl a képviselő

testületben, előkészíti az odakerülő ügyeket és a képviselőtestület határozatait végrehajtja. Általában ő képviseli a községet és annak érdekeit, továbbá felügyel a község vagyonára.

A polgármester működését több oldalról ellenőrzik. Így tevékenységét a községi közigazgatás körén belül ellenőrzi a conseil municipal. A testületnek azonban nincs joga őt elbocsátani, ellenben panaszt tehet ellene a megyefőnök előtt.

Erős felügyeletet gyakorol a polgármester felett a megyefőnök. A felügyelet hatályosabbá tétele végett köteles a polgármester minden jogi ténykedését a megyefőnöknek bejelenteni. A polgármester a megyefőnöknek fegyelmileg is alá van rendelve. A megyefőnök a polgármestert egy hónapnál nem hosszabb ideig állásától felfüggesztheti, de elbocsátani csak a köztársaság elnöke jogosult. Intézkedéseit a megyefőnök nemcsak törvényességi, hanem célszerűségi szempontból is felülbírálja. Amennyiben a polgármester nem a törvény rendelkezéseinek megfelelően jár el, a megyefőnök jogosult a polgármester intézkedéseit megsemmisíteni és helyette intézkedni.

Végül a polgármester, mint tisztviselő, a bíróság által is felelősségre vonható.

A község önkormányzati szerve a *conseil municipal*, tagjainak száma 10-től 36-ig terjedhet a község népessége szerint. A tagokat 4 évre választják (1884. évi április hó 5. napján hozott törvény 41. cikk). A választás az egész ország területén ugyanazon időben történik. A tanácsnak évenként 4 ülészaka van (február, május, augusztus és november), de rendkívüli üléseket is tarthat. Az ülések nyilvánosak.

Hatásköre rendkívül tág. Általában hatáskörébe tartozik minden községi érdeket érintő ügy, amennyiben a törvény kifejezetten másképp nem rendelkezik. Így a község vagyonának kezelése, közmunkák, pénzügyek, költségvetés, adóügyek, kölcsönök stb. A testület kívánságait kifejezheti, azonban a helyi érdekeken túlmenően politikai, vagy az állam érdekeit érintő ügyekkel nem foglalkozhat. Határozatai részben azonnal végrehajthatók, részben a nagyobb jelentőségű ügyek, mint pénzügyek, bérleti ügyek, úthálózat, építkezés stb. megerősítésre szorulnak. A megerősítésre általában a megyefőnök, kivételesen a miniszter illetékes. A megerősítés megtagadása ellen jogorvoslat nincs, ellenben panasszal lehet élni a magasabb közigazgatási hatóságnál.

Viszont a conseil municipal a közigazgatás ellenőrzése mellett működik. A testület tagja tagsági jogosultságától megfosztható. A testület olyan határozata, amely hatáskörét túllépi, a megyefőnök által érvénytelennek nyilvánítható.

2. §. Páris története.

Az a terület, amelyen jelenleg Páris városa fekszik, Julius Caesar idejében a *Parisii* kelta törzs hazája volt s ennek a területnek legnagyobb városa a Szajna folyónak azon a szigetén feküdt, amely jelenleg a „Cité“-t alkotja. Ez a város *Lutetia Pari-*

orum név alatt volt ismeretes. A háború következtében teljesen feldúlt Lutetia várost Julius Caesar újból felépítette és megerősítette. Ettől az időtől kezdve Lutetia egy a római birodalomnak adót fizető város (*urbs vectigalis*) lett, amelynek lakosai a Szajna folyón jelentős kereskedelmet folytattak. Lutetia egy kis flotillának is állomása volt s innen keletkezett Páris városának címere, mely egy kis hajót ábrázol.

A 358. év óta a várost *Civitas Parisorum*, később pedig *Parisia* néven nevezték.

A várost 451-ben a monda szerint Szent Genovéa megmentette Attila támadásától, s azóta őbenne a város védőszentjét tisztelik.

A frank birodalomnak 486. évben történt megalakulása után Chlodvig frank fejedelem Parisiát 497-ben elfoglalta, 508-ban pedig azt birodalmának székhelyévé tette meg és falakkal megerősítette. Ettől az időtől kezdve a város *Paris* név alatt szerepel.

Franciaországnak a 987. évben történt megalakulása után Capet Hugó, az első francia király, Párist Franciaország fővárosává tette.

A középkorban különösen II. Fülöp Ágost (1180—1223.) tett sokat Páris felvirágoztatása érdekében. Vízvezetékét, szökőkútakat, kapukat és csatornákat építtetett, a főutakat kibővítette, megvetette a mai Louvre múzeum (Palais du Louvre) alapjait és a Notre Dame székesegyház építkezését befejezte. V. Károly (1560—1580) és XIII. Lajos (1610—1645) továbbfejlesztette a várost s az utóbbi uralkodó idejében érte el azt a területet, amelyet a mai belső boulevardsoport (északról a Boulevard de la Madeleine, B. des Capucines, B. des Italiens stb., délről pedig a B. Saint Germain) határol.

XIV. Lajos (1645—1715) annak ellenére, hogy székhelyét Versaillesbe helyezte át, Páris város érdekében is nagyon sokat tett. Uralkodása alatt Páris sok nevezetes épülettel gyarapodott. A Palais des Invalides, különböző könyvtárak, akadémiák, a csillagvizsgáló intézet (*observatoire*) létesültek és megkezdtek a Théâtre Français és az opera építkezését. Az 1764—1790. években épült a Panthéon és létesült a nagy katonai gyakorlótér a Champ de Mars.

XVI. Lajos uralkodása alatt az 1784—1791. években, Páris városa ismét megnagyobbodott s határait a mai középső boulevardsoport (északon a B. de la Chapelle, B. de Batignolles, B. de Clichy stb., délen pedig B. Saint Jacques, B. d'Italie stb.) alkotta.

I. Napoléon császár (1804—1814) Párist Európa fővárosává akarta megtenni. Az ő uralkodása alatt készült az Arc de Triomphe du Carrousel, a Vendôme szobor. Ő folytatta a Louvre múzeum építkezését, megkezdte az Arc de Triomphe de l'Étoile a tőzsde és két híd, úgymint a Pont d'Jéna és a Pont de la Cité, építkezését.

Páris további nagyarányú fejlődése I. Lajos Fülöp uralkodása alatt következett be. A város határai ebben az időben erő-

dítmény övvel voltak körülvéve. Ezt az immár szűknek bizonyult és a további fejlődést akadályozó erődítményövet Thiers későbbi köztársasági elnök, akkori miniszterelnök, az 1841—1845. években leromboltatta és Párist a környező községekkel (banlieu) együtt újabb erődítményövezettel vette körül. Ez az erődítmény-öv 9—12 méter magas fősáncból és 6 méter mély és 11 méter széles árokból állott. Hossza körülbelül 34.5 kilométer volt. Ezen az erődítményövezeten belül fekvő rész képezi Páris városának mai területét (*enceinte de Paris*). Az erődítési övön (fortification) belül fekvő községek és pedig Auteuil, Batignolles, Belleville, Bercy, Charonne, Grenelle, La Chapelle, La Vilette, Mélinmontant, Montmartre, le petit Montrouge, Passy, Reuilly és Vaugirard elővárosok bekebelezése (*agglomération de Paris*) az 1860. évben tényleg megtörtént.

Városrendezési szempontból rendkívüli fejlődést mutat Páris III. Napoléon (1852—1870) uralkodása alatt. Ebben az időben nyerte Páris mai képét. III. Napoléon a később bárói rangra emelt Haussmann Györgyöt tette meg a Szajna megye főnökévé. Haussmann hosszú hivatali működése (1855—1870) alatt minden törekvését Páris város fejlesztésére és szépítésére összpontosította. III. Napoléon ízlése és saját nagyvonalú elgondolása alapján, a város polgárságának ellenkezése ellenére, teljesen újjáépíttette Párisnak ma is legszebb részét, az Arc de Triomphe környékét. Építkezései azonban Páris városnak rengeteg költséget — 880 millió frankot — jelentettek úgy, hogy amikor III. Napoléon bukása után állásából távoznia kellett, Páris várost óriási adósságok terhelték. Megjegyzendő azonban, hogy a városrendezés következtében a rendezett területen az ingatlanok értéke az első szabályozás végrehajtása (1860—1865) után 22.79 százalékkal, a második szabályozás végrehajtása (1866—1870) után pedig 17.16 százalékkal emelkedett. Ebben a korszakban létesültek a Boulevard Haussmann, a B. Malesherbes, a B. Courcelles, az Avenue des Ternes, az Av. Niel, az Av. Malakoff, az Av. Mac. Mahon, az Av. Wagram, az Av. Carnot, az Av. Kleberg, az Av. Victor Hugo, az Av. Hoche, az Av. d'Antin, az Av. Marceau, az Av. D'Jéna, az Av. Montaigne, az Av. de l'Alma, az Av. Henri Martin és az Av. du Trocadéro. Szabályozást nyertek különösen a B. de la Madelaine, a B. des Capucines, a B. des Italiens, a B. Montmartres, a B. de Bonne Nouvelle, a B. Poissonières, a B. de Sebastopol, a B. Saint Michel és a B. Saint Germain, azonkívül az Av. des Champs Elysées, az Av. de Bois de Boulogne (jelenleg Av. Foch), az Av. de la Grande Armée, továbbá a Rue Lafayette, a R. du Quatre Septembre, a R. de Rivoli, a R. Royale, a R. de la Paix, a Place de la Concorde, továbbá Páris városának nagy parkjai, a Jardin des Tuilleries, a Jardin du Luxembourg, a Jardin des Plantes, a Parc Monceaux, a Parc Montsouris és a Parc Buttes Chaumont, valamint Páris egyik legszebb városrésze, a Quartier des Champs Elysées. Ekkor épült három nagy híd (Pont de Solférino, Pont de l'Alma és Pont d'Auteuil), valamint a Fontaine Saint Michel kut, létesültek a nagy áruházak (a Grand Magasin du Louvre, Grand Magasin du Bon Marché, Grand Magasin de Printemps és Grand

Magasin à la Belle Jardinière) és nyert befejezést a szépművészetek iskolája, az École des Beaux Arts.

Thiers köztársasági elnök (1870—1873) alatt nyert végleges befejezést a Théâtre Français és az Opera építkezése, nyílt meg az Av. de l'Opéra és épült fel a Trocadéro palota (Palais du Trocadéro).

A mult század ötvenes éveiben épült a külső Boulevard csoport s ezen belül a nagy körvasut (Chemin de fer de Ceinture). Az 1879. évben készült el az új városháza (Hôtel de ville), mint-hogy a régi épületet a kommunisták (les communards) 1871. évben felgyújtották. A mult század végén épült a két szépművészeti palota, a Grand Palais des Beaux Arts és a Petit Palais des Beaux Arts. Létesült egy új nagy híd, a Pont Alexandre III. és az Eiffel torony (Tour Eiffel), valamint a földalatti körvasut a Chemin de fer Métropolitain.

Páris városának régi területét a forradalmi VIII. évi (1800) Pluviôse 28. napján hozott törvény osztotta fel eredetileg kerületekre.

Páris városának jelenlegi, a külső boulevardcsoport által határolt területét (enceinte de Paris) pedig az 1859. évi június hó 16-án hozott törvény 20 kerületre (arrondissement) és minden kerületet 4 negyedre (quartier) osztott fel. Ez a felosztás napjainkig fennáll.

A kerületek hivatalosan számmal vannak megjelölve, azonban Páris lakossága az egyes kerületeknek nevet is adott. A kerületek a következők: 1. Arrondissement du Louvre, 2. Arr. de la Bourse, 3. Arr. du Temple, 4. Arr. de l'Hôtel de ville, 5. Arr. du Panthéon, 6. Arr. du Luxembourg, 7. Arr. du Palais Bourbon, 8. Arr. de l'Elysée, 9. Arr. de l'Opéra, 10. Arr. de l'Enclos Saint Laurent, 11. Arr. Popincourt, 12. Arr. Reuilly, 13. Arr. des Gobelins, 14. Arr. de l'Observatoire, 15. Arr. Vaugirard, 16. Arr. Passy, 17. Arr. des Batignolles, 18. Arr. des Buttes Mont Martre, 19. Arr. des Buttes Chaumont és 20. Arr. Ménilmontant.

Páris város a világháborúnak rájuk nézve győzelmes befejezése után hatalmas arányokban fejlődött tovább. A béketárgyalások az egész világ figyelmét Párisra irányították és Párist a művelt világ érdeklődésének központjába helyezték, ami a város erkölcsi, valamint kulturális súlyát és nimbuszát rendkívül emelte. Az ezután következő gazdasági válság kiheverése után Páris továbbfejlődése hatalmas arányokban indult meg. Az utóbbi 6 év folyamán 6 milliárd frankot fordítottak nagyarányú városi közmunkákra és beruházásokra. Ebben az időszakban a közmunkák során véglegesen rendezték a lebontott erődítési öv területét, a földalatti vasúthálózatot (Métropolitain) 40 kilométer hosszúságú új vonalakkal bővítették, 40.000 olcsó lakást építettek, rendezték a Porte Dauphine, Gare de l'Est és Champ de Mars környékét, 50 új parkot létesítettek, végül számos kórházat és iskolát építettek. Ez a hatalmas fejlődés előbb vagy utóbb létrehozza a környező községekkel való egyesülést, (újabb agglomération de Paris), amely-

nek utolsó akadály a már lebontott erődítményövezet volt s amelynek eredménye az új Nagy Páris „Grand Paris“ lesz.

3. §. Páris közigazgatása.

1. Páris és a Szajna megye jogállásának kialakulása.

Páris város (*Ville de Paris*) és a Szajna megye (*Département de la Seine*) lényegesen kevesebb önkormányzati joggal rendelkezik, mint a többi francia község, illetve megye. Az 1884. évi április hó 5. napján hozott községi törvény nem vonatkozik Párisra és az 1871. évi augusztus hó 10. napján hozott megyei törvénynek is csak egyes szakaszait terjesztették ki az 1932. évi május hó 12. napján hozott törvénnyel a Szajna megyére.

A különleges jogállást indokolja az a rendkívüli jelentőség és kiemelkedő szerep, amellyel Páris rendelkezik. Lakossága közel 5 millió lélek, ebből azonban 280.000 idegen, a Szajna megyéé pedig — ami tulajdonképpen Nagy Párisnak tekinthető, — közel 5 millió lélek, vagyis az ország lakosságának megközelítőleg $\frac{1}{8}$ -ad része.

Hasonlóan kiemelkedő szerepet visz Páris város és a Szajna megye gazdasági szempontból is, hiszen Páris város költségvetése az összes francia városok (községek) költségvetésének 45 %-át teszi ki. Ez az arány a jövőben talán méginkább Páris javára fog megváltozni, hiszen az 1929. évtől az 1936. évig Páris város költségvetési kiadásai 2544 millió frankról 4045 millió frankra, Szajna megye költségvetési kiadásai pedig ugyanezen idő alatt 1260 millió frankról 5227 millió frankra emelkedtek. A két közület gazdasági erejét mutatja, hogy a kiadások ilyen mérvű emelkedése mellett sem volt szükség a városi pótdó kulcsának (centimes additionnelles) számbavehető emelésére. Egyébként a pótdókulcs tekintetében Páris a francia községek között a hatvanadik helyen áll. Páris város behozatali vámja egyedül nagyobb összeget (cca. 500 millió frank) teszi ki, mint a többi összes francia behozatali vámok együttvéve.

Végül gazdasági jelentősége mellett nem hagyható figyelmen kívül Párisnak, mint szellemi központnak, irányító szerepe.

Közjogi és közigazgatási jogi helyzetének kialakulására igen nagy befolyással volt történelmi szerepe. A francia nemzet minden forradalmi megmozdulásának kezdeményezője Páris volt. A nagy forradalom (1789), a júliusi forradalom (1850), a második köztársaság kikiáltása (1848) és a commune (1871) vagyis másfél évszázad forradalmainak lángrollobbantója mindig Páris, sőt igen gyakran a párisi városháza volt.

Kérdés most már, hogy ezek a gazdasági, anyagi és történelmi tényezők mennyiben és milyen irányban befolyásolták Páris város közjogi helyzetének kialakulását? A francia közigazgatási jogászok (Berthélemy, Jeze) véleménye szerint Páris gazdasági és kulturális fejlettségénél fogva olyan roppant nagy nemzeti értéket képvisel, hogy ennek az értéknek megóvása és bölcs kezelése nem

bízható helyi szervekre, hanem az elsőrendű állami feladat. Ez az indokolás, bár megérthető, de szokatlan. Hiszen az önkormányzat létesítésének éppen az anyagi és kulturális fejlettség az előfeltétele és minél inkább rendelkezik egy község ezekkel az előfeltételekkel, annál inkább alkalmas arra, hogy ügyeit saját maga intézze. Ezzel szemben Páris jogi szempontból kedvezőtlenebb helyzetben van, mint a legkisebb francia község.

A nagy nemzeti értékek ellenőrzése és megóvása volna tehát az egyik oka az önkormányzat megtagadásának. A másik indok a város történelmi szerepe. Az uralkodó felfogás szerint Páris önkormányzatának elismerése veszélyeztetné a francia államot. Páris forradalmi szerepét, mint a nemzet egészétől elszigetelt jelenséget állítják be, amelynek nincs visszhangja a nemzet egyetemében és amely saját szélsőséges felfogását igyekszik ráerőszakolni a nemzetre. Páris önkormányzatának elismerése egyértelmű a polgárháborúval, polgármesterének megválasztása pedig a forradalom vezérének kijelölését jelentené. *Donner à cette foule des chefs, reconnaître à ces chefs des droits, leur accorder des pouvoirs opposables au pouvoir central, c'est préparer la guerre civile, c'est donner des organes à la rébellion, c'est constituer le gouvernement révolutionnaire en expectative à côté du gouvernement régulier...* *Il semble logique de dire que permettre à Paris de, se donner un maire, c'est autoriser la désignation préalable du chef de la révolution prochaine". (Berthélemy).* Elég súlyos megállapítások és minden esetre alaposabb oknak látszanak az önkormányzat megtagadására, mint az előbbi, bár némileg ez az indokolás is vitatható. A forradalmi mozgalmak, mint a francia történelem is mutatja, az alsóbb néprétegekből indulnak ki, erre pedig nincs hatással az önkormányzat létezése vagy nemlétezése. Az a beállítás sem áll hiánytalanul, hogy a párisi forradalmak nem a nemzet egészétől indultak ki, mert hiszen ezeket a forradalmakat 1789-ben, 1830-ban és 1848-ban a nemzet egésze is magáévá tette. Az a körülmény pedig, hogy a forradalmak Párisból indultak ki, szintén nem különleges jelenség, mert hiszen az ipari fejlődés megindulása óta a forradalmi mozgalmak fészkei általában mindenütt a nagyobb gazdasági és kulturális központok voltak.

Ha azonban az idézett megállapítások nem túlzók, úgy a szigorú korlátozások csakugyan indokoltak és Páris szerepe a nemzet egyetemes szempontjából nem mondható megnyugtatónak. Mindenestre érdekes, hogy a demokrata Franciaországban az államot a demokrata eszmékkel megajándékozó Párisról ez az uralkodó vélemény.

Páris önkormányzati jogainak megtagadását az említett okokon felül nagyrésztben a mindenkori francia kormányok centralizáló törekvéseiben is kell keresni. Az erősen centralisztikus és az önkormányzatoknak amúgy is kevés jogot adó francia kormányzat nem szívesen tűrne maga mellett egy olyan erős hatalmat, mint amilyent egy széles önkormányzattal rendelkező Páris jelentene számára.

Ezek azok az okok, melyek mindezideig megakadályozták

Páris város önkormányzatának kialakulását, Páris város polgárságának minden küzdelme és törekvése ellenére.

2. Páris és a Szajna megye közigazgatási rendszere általában.

Páris város és a Szajna megye közigazgatási rendszerének tanulmányozása során mindenekelőtt figyelembe kell venni, hogy területileg két rendszert és pedig Páris városát magát és a Páris körülvevő, a volt erődítményi övezeten kívül fekvő 80 községet, vagyis Páris jelenlegi külvárosait (*communes suburbaines*), közigazgatási jogi szempontból pedig három rendszert és pedig Páris város községi szervezetét, a Páris város körletéhez (*banlieue*) tartozó 80 községet és a mindkét féle szervet magában foglaló Szajna megyét kell megismernünk.

Páris város és a Szajna megye élén két főnök (*préfet*) áll és pedig közigazgatási szempontból a Szajna megye főnöke (*préfet de la Seine*) és rendészeti szempontból a rendőrfőnök (*préfet de Police*). Mellettük működik, mint a város önkormányzati testülete, a *conseil municipal* és a megye önkormányzati testülete, a *conseil général*. Ez a két intézmény a mi törvényhatósági bizottságunkhoz áll a legközelebb. A körzethez tartozó községek élén a polgármesterek (*maires*) állnak.

Szajna megye két kerületre (*arrondissement*) (Saint Denis és Sceaux) valamint 22 körzetre (*canton*), Páris város pedig 20 kerületre oszlik.

3. A megyefőnök.

Páris az egyetlen francia község, amelynek élén nem polgármester áll. Amíg tehát minden francia község élén egy választott polgármester áll, Párisban ez a szerv hiányzik (a kerületek élén álló *maire*-ek ugyanis nem tekinthetők ebben az értelemben polgármestereknek) és helyén a Szajna megye főnöke (*préfet de la Seine*) áll, akit a belügyminiszter előterjesztésére a köztársaság elnöke nevez ki és aki a polgármesterei teendőket ellátja. Állása politikai jellegű és függ a mindenkori kormánytól, mindazonáltal kormányválság esetén állását nem veszti el szükségszerűleg. Eddig a szolgálati idő 2 és 17 év között változott. Fizetését az 1927. évi szeptember hó 5. napján hozott törvény 80.000 frankban állapította meg, ezenkívül megtérítik rendkívüli kiadásait és a város házában lakása van.

A megyefőnök vezeti a Szajna megye és Páris város közigazgatását. Kezeiben igen nagy hatalom összpontosul, amennyiben hozzájárulása nélkül az önkormányzati szervek semmiféle érdemleges intézkedést nem tehetnek. Hatásköre háromféle és pedig állami, megyei és községi. Állami hatásköre hasonló a többi megyefőnök hatásköréhez, vagyis hatósága területén ellenőrzi az állami közigazgatást, közzéteszi és végrehajtja a törvényeket és kormányrendeleteket, intézi az ujoncozást, előkészíti és felülvizsgálja a

választói névjegyzéket, végzi az adóösszeírást, jóváhagyja a földadó kivetést, előkészíti az esküdtek névjegyzékét s kinevez egyes állami hivatalokra. Nem tartozik azonban hatáskörébe a rendőri büntetőbíráskodás és a rendészet.

Törvényhatósági és községi hatáskörét illetően a végrehajtó hatalom kizárólagos birtokosa egyrészt a Szajna megyében, másrészt a polgármester helyett Párisban. (1871. évi augusztus hó 10-én hozott törvény 5. cikk, 1932. évi május hó 12-én hozott törvény.) Hatáskörébe tartozik: a költségvetés elkészítése és a tanács elé terjesztése, a tanácsok határozatainak jóváhagyása, ami nélkül sem a Szajna megye főtanácsának, sem Páris város képviselőtestületének semmiféle rendelete sem hajtható végre, a szegénygondozás, elemi oktatás, állami javak felügyelete a Szajna megye területén, útügyek és közmunkák Páris és a Szajna megye területén és bányászat a Szajna megye területén. Rendelkezik a tisztviselőkkel és kinevez azokra az alacsonyabb állásokra, amelyeknek betöltése nem tartozik a köztársasági elnök hatáskörébe. A kinevezés azonban legtöbb esetben az előléptetési jegyzék alapján történik, amelyet egy erre a célra kinevezett tanács állít össze. A felvétel az alsóbb állásokra versenyvizsga alapján történik.

A megyefőnök elnököl a következő bizottságokban: katonai összeíró bizottság, megyei elemi oktatási bizottság, megyei műszaki oktatási bizottság, a nemzeti szépművészeti és képzőművészeti iskola igazgató bizottsága, a Szajna megye és Páris város nemzeti védelmi hivatalának igazgató bizottsága, rokkant és beteg katonák megyei bizottsága, megyei népesedési bizottság, a fiatalok bíróságát ellenőrző és felügyelő bizottság. Váltakozva a rendőrfőnökkel, elnököl a Szajna megye egészségügyi tanácsában.

Egyébként, bár hatásköre lényegesen nagyobb, mint a többi megyefőnöké, hivatali munkája kevesebb, mert az anyakönyvvezési és ujoncozási ügyeket a kerületi polgármesterek, a rendőrségi igazgatást pedig a rendőrfőnök intézi. Működését az önkormányzat két testülete, ú. m. a conseil général és a conseil municipal, csak a bíráló, ellenőrzés és költségvetés megtagadási jogával korlátozhatja, de általuk felelősségre nem vonható. A tanácsok ülésain bármikor megjelenhet, ott felszólalhat (1870. évi augusztus hó 10-én hozott törvény 27. cikk), de oda nem idézhető.

A megyefőnök helyettese a főtitkár (*secrétaire général*), akit ugyancsak a belügyminiszter előterjesztésére a köztársaság elnöke nevez ki. A főtitkár legtöbbször a megyefőnökök sorából kerül ki. Ugyancsak felelős a közigazgatásért és a megyefőnököt a tanácsokban és a bizottságokban is helyettesítheti, helyette elnökölhet. Tagja a Szajna megye egészségügyi tanácsának.

A megyefőnökségen jelenleg a főtitkári hivatalon és a segédhivatalon kívül az alábbi 13 ügyosztály működik:

1. Direction du personnel (elnöki osztály).
2. Direction générale des Transports, de l'Extension et de l'Inspection générale (szállításiügyi, fejlesztési és ellenőrző osztály).

3. Direction des Beaux-Arts (szépművészeti osztály).
4. Direction des Affaires municipales et du Contentieux (törvényhatósági és perjogi osztály).
5. Direction de l'Hygiène, du Travail et de la Prévoiance sociale (közegészségügyi, munkaügyi és népjóléti osztály).
6. Direction des Affaires départementales (megyei osztály).
7. Direction de l'Enseignement primaire (elemi oktatási osztály).
8. Direction générale des Travaux de Paris (Páris város közmunkahivatala).
9. Direction des services d'Architecture et des Promenades (építészeti osztály).
10. Direction du Plan de Paris (városrendezési osztály).
11. Direction des Finances (pénzügyi osztály).
12. Direction du Controle central et des Contributions (számvévség és adó osztály).
13. Caisse municipale (városi pénztár).

A hivatali munkát a megyefőnök alá beosztott, több mint 28.000 tisztviselő látja el, akik három csoportba oszthatók és pedig: a fogalmazási teendőket végzők (*rédacteur*), fogalmazási segédmunkákat végzők (*commis*) és kezelő hivatalnokok (*expédientionnaire*).

4. A kerületek.

Párist az 1859. évi június hó 16. napján hozott törvény 20 kerületre (*arrondissement*) osztotta és minden kerületben négy negyed (*quartier*) van. Minden kerület élén *maire* (polgármester) áll, aki mellett a polgármesteri hivatal (*mairie*) működik. A polgármesteri hivatalokat a polgárság kényelmi igényeinek jobb kielégítése végett létesítették.

A maiereket a belügyminiszter előterjesztésére a köztársaság elnöke nevezi ki. Fizetést nem kapnak. A *maire* mellett helyettesek (*adjoint*) állnak és pedig azokban a kerületekben, amelyeknek lakossága 120.000 léleknél kevesebb, legalább 3 és legfeljebb 5, azokban a kerületekben pedig, melyeknek lakossága 120.000 lelket meghalad, legalább 5 és legfeljebb 7. (1871. évi április hó 14-én hozott törvény 16. cikk, 1925. évi június hó 25-én hozott törvény). A helyetteseket ugyancsak a belügyminiszter előterjesztésére a köztársaság elnöke nevezi ki. Munkájukért fizetést nem kapnak.

A polgármesterek és helyetteseik a megyefőnöknek és a rendőrfőnöknek vannak alávetve és kötelesek azok utasításait végrehajtani.

Minden kerületben van továbbá békebíró (*juge de paix*) és legtöbbször rendőrbiztos (*commissaire de police*), akik kisebb jelentőségű ügyekben intézkednek. Minden kerületben van még titkár (*secrétaire*) és irodai személyzet. A polgármesteri hivatalok tisztviselői a törvényhatósági közszolgálatához tartoznak s így

őket nem érinti a magasabb rangú tisztviselők elbocsátása. Megjegyzendő, hogy a köztársasági elnök vagy a belügyminiszter által kinevezett magasabb rangú tisztviselők sem szükségképen veszítik állásukat kormányválság esetén.

A polgármesteri hivatalok mellett több bizottság működik, melyeknek elnöke a polgármester vagy helyettese. A bizottságok tagjait általában a polgárság sorából a megyefőnök, vagy a belügyminiszter nevezi ki. Így a szociális gondozás terén nagy szerepet játszik a népjóléti bizottság. A nevelésügy körében kerületenként három bizottság működik, és pedig a népiskolákra felügyelő bizottság, a tankötelezettségi bizottság és a jó előmenetelű gyermekek támogatását célzó kerületi iskolapénztári bizottság. A választási hivatal mellett két bizottság, és pedig a választási lajstromot összeállító és a felszólalási bizottság működik. Bizottság ellenőrzi a munkásbiztosítást, a rendőrfőnök alá rendelt és csak közigazgatási személyzetből (polgármester, felügyelő orvos, ápolók, ápolónők) álló bizottság felügyel a dajkákra, csecsemőkre és árvákra és ugyancsak a rendőrfőnöknek van alárendelve a közegészségügyi bizottság, amelynek az elnöke a polgármester, s tagjait részben a rendőrfőnök, részben pedig a polgármester hívja meg.

A polgármesteri hivatalokban 9 ügyosztály van és pedig:

1. Bureau du secrétariat (titkári hivatal).
2. Bureau des naissances (születési anyakönyvi hivatal).
3. Bureau des mariages et des divorces (házassági anyakönyvi hivatal).
4. Bureau des décès (halotti anyakönyvi hivatal).
5. Bureau des archives de l'état civil (anyakönyvi levéltári hivatal).
6. Bureau des écoles (tanügyi hivatal).
7. Bureau militaire (katonai hivatal).
8. Bureau des élections (választási hivatal).
9. Bureau de la caisse et de la comptabilité (pénztár és számvévsőség).

A maire hatáskörébe tartoznak:

1. Születési, házassági és halálesetek anyakönyvezése. A születési és halálesetek anyakönyvezését azonban az erre a célra a polgármester jelölése alapján a megyefőnök által kinevezett orvosok végzik. Az elhalálozás a haláleset helyén anyakönyvezendő, a születés az anyakönyvi hivatalban is anyakönyvezhető. A polgármester végzi a házasságkötést.

2. Köteles évenként összeírni a gépkocsikat, lovakat és minden járművet, amelyek mozgosítás alkalmával felhasználhatók.

3. Előkészíti a tanköteles gyermekek névsorát és elnököl a helyi nevelésügyi tanácsban.

4. Elkészíti a képviselő választáshoz és törvényhatósági választáshoz szükséges szavazati listát.

5. Elnököl a népjóléti bizottságban. Ez a bizottság nyújt támogatást a kerület szegényeinek, sok gyermekes családoknak, továbbá segélyt ad születések esetében.

6. A nyugdíjjogosultak névsorát minden évben felülvizsgálják és a polgármester, vagy helyettese elnököl a felülvizsgáló bizottságban.

7. Elnököl a nemzeti védelmi hivatal helyi osztályában.

8. Elnököl a rendőrfőnök alá beosztott, a dajkákra, gyermekekre és árvákra felügyelő bizottságban.

9. Vezetése alatt működik a nyilvános munkaközvetítő hivatal.

10. Elnököl a közigazgatási bizottságban, résztvesz az esküdtsek összeállításában és közreműködik a népszámlálásnál.

A szegénygondozás terén a polgármesteri hivatal általában a szegényügyi közigazgatás igazgatójának van alárendelve.

A mairenek nincs joga rendeleteket kiadni és nincs rendőri hatósága. Külön költségvetése nincs és a polgármesteri hivatalok részére szükséges személyi és dologi kiadások a város költségvetésének különböző fejezeteiben szerepelnek.

5. A rendőrfőnök.

A rendőrfőnök (*préfet de police*) joghatóságát a forradalmi VIII. évi pluviöse 28. napján hozott törvény állapította meg. A belügyminiszter előterjesztésére a köztársasági elnöke nevezi ki és közvetlenül a belügyminiszternek van alárendelve. A megyefőnökkel egyenrangú szerv és annak alárendelve nincs.

Hatásköre területileg kiterjed Páris városra, a Szajna megyére és a Szajna és Oise megyékből (département Seine-et Oise) hatáskörébe utalt három községre (Meudon, Sèvres es Saint Cloud).

Igazgatási szempontból a Páris városi és Páris környéki rendőrség egységes. A hatásköre alá tartozó terület rendészeti szempontból 8 kerületre oszlik olykép, hogy minden kerületben szerepel néhány párisi kerület és néhány község. Minden kerület élén egy rendőrfőbiztos (*commissaire divisionnaire*) áll, aki alá rendőrbiztosok (*police commissaire*) vannak beosztva (Párisban kerületi rendőrbiztosok és alkerületi rendőrbiztosok). A párisi és páris környéki rendőrlegénység a törvényhatósági rendőrség igazgatójának és két helyettes igazgatójának van közvetlenül alárendelve.

A rendőrfőnök hatásköre rendkívül tág, felöleli az egész rendészeti tevékenységet és magában foglalja: 1. az igazságszolgáltatási rendészetet (*police judiciaire*), 2. az általános igazgatási rendészetet (*police administrative générale*) és 3. a törvényhatósági (városi) rendészetet (*police municipale*).

Ad 1. Az igazságszolgáltatási rendészet során kinyomozza a bűntetteket és vétségeket s a tetteseket — a vád megállapítása után — bíróság elé állítja.

Ad 2. Az általános igazgatási rendészet során a rendőrfőnök sok olyan cselekményt végez, amelyek más francia községekben a polgármester hatáskörébe tartoznak. Ezzel kapcsolatban hozzátartozik:

a) a politikai rendészet, erkölcsrendészet, vallási rendészet, ipari rendészet;

b) az állam biztonságának és a közrendnek fenntartása;

c) gyermekek és munkásosztályok védelme,

d) külföldiek, elmebetegek, csavargók és koldusok ellenőrzése,

e) közegészségügyi tevékenységek,

f) közlélmzési ügyek,

g) a közsegélyre szorultak bizonyos osztályainak, valamint a hadimenekülteknek támogatása.

Ad 5. A törvényhatósági (városi) rendészet kapcsán hatáskörébe tartozik:

a) közutak ellenőrzése és közutaknak javítás céljából való lezárása, épületek beállványozásának engedélyezése, a forgalom szabályozása, zaklatások megszüntetése, ujság és egyéb utcai árusítások engedélyezése;

b) közegészségügyi és biztonsági ellenőrző szolgálat;

c) temetők és hullaházak ellenőrzése, exhumálás engedélyezése;

d) tekintettel a Szajna folyó gyakori áradásaira, joga van a veszélyes körzetből a lakókat eltávolítani és segélyeket adhat azoknak, akik otthonukat elhagyni kényszerültek;

e) a tőzsde ellenőrzése;

f) súlyok és mértékek ellenőrzése;

g) nyilvános piacok és élőállat piacok, továbbá vásárok, kikötők, pályaudvarok, nyilvános fürdők, bérautóállomások és zálogházak ellenőrzése;

h) játéktermek ellenőrzése;

i) színházak és nyilvános mutatványok ellenőrzése;

j) munkaközvetítő hivatalok ellenőrzése;

k) középületek fenntartása és védelme.

Vezénylete alatt áll a tűzoltóság, mely egyébként szervezeti leg a hadügyminiszternek van alárendelve.

Bár a rendőrfőnök a többi közigazgatási szervtől teljesen független, mégis kapcsolatban van velük. Így kapcsolatban van a Szajna megye főtanácsával, valamint a párisi törvényhatósági tanáccsal és pedig: 1. szervezeti, 2. pénzügyi és 3. közigazgatási tekintetben.

Ad 1. A rendőrfőnök tagja a Szajna megyei főtanácsnak és a párisi törvényhatósági tanácsnak, azok ülésin bármikor megjelenhet és ott felszólalhat.

Ad 2. A párisi rendőrség költségei a város költségvetésében szerepelnek és azokat részben a város, részben az állam fizeti oly módon, hogy az állam állapítja meg a javadalmazásokat és fizeti a kiadások felét. A páriskörnyéki községek rendőrségének költségei a belügyminiszter költségvetésében szerepelnek, az összeg felét azonban adózás útján részben a községek, részben a Szajna megye visszatéríti.

Ad 5. A rendőrfőnök hivatali eljárása során gyakran veszi igénybe a községi közigazgatás szerveit.

6. *A Conseil municipal (törvényhatósági bizottság).*

Lajos Fülöp az 1831. évi március hó 31-én kiadott törvényével megadta Párisnak is a jogot, hogy tanácsát maga válassza. Ez a rendszer fennállott 1848-ig, amikor a választott tanács helyébe a végrehajtó hatalom által kinevezett testület lépett. Végül a harmadik köztársaság az 1871. évi április hó 14-én hozott törvénnyel visszallította a választott tanácsot és megadta Párisnak azt az önkormányzatot, amellyel lényegében ma is rendelkezik.

A conseil municipal 80 tagból áll. Minden kerület 4 tagot választ olykép, hogy a kerület minden negyedére (quartier) egy képviselő jut (1871. évi április hó 14-én hozott törvény 10. cikk). Ez a beosztás nem arányos, mert míg a központi választókerületben 2.000 választó választ egy tanácsost, addig például Clignancourt körzet 26.000 választója, vagyis az előbbi tizenháromszorosa is egy tanácsost választ. A tanácsosokat 4 évre választják. A választás előfeltételei általában ugyanazok, mint a Szajna megye conseil général-jánál (lásd alább.) A tanácsosok gyakran igen hosszú időn át képviselik kerületüket, ami káros abból a szempontból, hogy végül nem a város egyetemes érdekeit, hanem saját kerületük, sőt negyedük helyi érdekeit tartják szemelőtt.

A tanácsosok költségmegtérítés címén a költségvetés rendes kiadásai terhére évi 12.000 frank javadalmazást élveznek, továbbá különleges megbízatásaik alapján végzett eljárásaik költségeinek megtérítését is követelhetik az 1914. évi április hó 8-án hozott törvény és az 1926. évi december hó 28-án kiadott rendelet alapján. A tanácsosok ezenfelül megszavaztak maguknak évi 4.500 frank javadalmazást, amelyet mint a Szajna megye conseil général-jának tagjai élveznek. A bíróság ezt törvénytelennek nyilvánította, de a belügyminiszter ennek ellenére engedélyezi az összeg felvételét.

A conseil municipal határozatai csak jóváhagyás után hajthatók végre. A jóváhagyás a megyefőnök, a miniszter, a köztársasági elnök, vagy a törvényhozás hatáskörébe tartozik. Így törvényhozási jóváhagyás szükséges a rendkívüli adók kivetéséhez, kölcsönök felvételéhez; a köztársaság elnöke illetékes a költségvetés jóváhagyására.

A tanács legérdelemlesebb tevékenysége a költségvetés megszavazása, bár a törvény ezt a jogát is erősen megcsönkította és tulajdonképen ez a jog is csak elmélet jellegű. Ha ugyanis a költségvetés megszavazását netalán megtagadná, azért a költségvetésnek az állami feladatok teljesítésére vonatkozó és ezeket kielégítő kiadási és bevételi tételei hivatalból életbe lépnek, míg a tisztán községi szükségletek kielégítetlenül maradnak, aminek következményeit természetesen egy tanács sem merete vállalni.

A párisi conseil municipal a többi község tanácsával szemben az alábbi eltéréseket mutatja.

A tanácsnak 4 rendes, 10 napig tartó, ülészsaka van (1871. évi ápr. 14-én hozott törvény 11. cikk), azonban a rendkívüli ülésszakok az időközöket kitöltik s így a tanács állandóan működik.

Az ülést csak a megyefőnök hívhatja össze és a tanácsosok többsége a megyefőnököt erre nem kényszerítheti, mint a többi francia községben.

Az üléseken nem a megyefőnök elnököl, hanem elnökét, két alelnökét és titkárait a tanács titkosan maga választja. (1871. évi ápr. 14-én hozott törvény 12. cikk). Minden évben új elnököt szoktak választani. A megyefőnök és a rendőrfőnök az üléseken résztvehet és azokon bármikor felszólalhat (id. törvény 15. cikk).

Az ülések nyilvánosak. A rend fenntartása az elnök feladata, aki azonban erre a célra nem vehet igénybe fegyveres erőt, mint a községek polgármesterei. Amennyiben a rend fenntartása céljából fegyveres erőre van szüksége, úgy evégett a megyefőnökhöz kell fordulnia, aki a teremőrséggel rendelkezik.

permanentes) készítik elő. Hat ilyen állandó bizottság működik

A tanács legtöbb ügyét állandó bizottságok (*Commissions* éspedig

1. pénzügyi bizottság (Finances),
2. általános igazgatási és rendészeti bizottság, (Administration générale. Police),
3. útépitési bizottság (Voirie de Paris),
4. oktatási és művészeti bizottság (Enseignement. Beaux-Arts),
5. jóléti bizottság (Assistance publique) és
6. vízellátási és csatornázási bizottság. (Eaux. Egouts).

A bizottságoknak végrehajtó hatalma nincs. Tagjaiknak száma 12-től 16-ig terjed.

A tanács a préfet-k által adott megbízatásokat, vagy a tagok által tett javaslatokat tárgyalja. Az ügyet először kiadják az állandó bizottságnak és a tárgyalás eredményét nyomtatott formában, megfelelő időben az ülés előtt közlik a tanács valamennyi tagjával. A bizottság érdemben nem határoz. Nem ellenőrzi a törvényhatósági szolgálatot. A főtisztviselők a préfet-ktől kapják az utasítást és nem a tanács bizottságaitól. A bizottságok csak javaslatot tesznek, tanulmányoznak, ajánlanak, de a préfet-k nem kötelesek követni a javaslatokat.

A költségvetés összeállítására vonatkozólag a következők irányadók:

Páris város költségvetését az 1878. évi december hó 28-án kelt rendelet szabályozza, amely Páris városát felhatalmazza, hogy évi bevételeit és kiadásait megállapítsa.

Páris város költségvetését a Szajna megye főnöke készíti el. A költségvetés nem foglalja magában a rendőrfőnökség kiadásait, amelynek költségvetését közvetlenül a rendőrfőnök készíti.

A költségvetés elkészítése a következőképen történik. A megyefőnök február hó folyamán felszólítja az egyes hivatalvezetőket, hogy hivataluk költségvetési tervezetét készítsék el. Ezután a megyefőnök a költségvetés-tervezetet a conseil municipal költségvetési bizottságához terjeszti a május havi ülészak megnyitáskor, és a conseil municipal azt november, december hónapokban tárgyalja. A költségvetést december hó 31-ig kell letárgyalni.

Letárgyalás után a belügyminiszternek bemutatják, aki jóváhagyás végett a köztársaság elnöke elé terjeszti. Amennyiben a conseil municipal a költségvetést nem szavazza meg, a megyefőnök hivatalból készíti el azt. Ez a költségvetés ugyanúgy a belügyminiszter által a köztársasági elnök elé terjesztendő. Szükség esetén pótköltségvetés (budget supplémentaire) készítendő. A pótköltségvetést a megyefőnök készíti el, és a conseil municipal hagyja jóvá.

A költségvetési bevételek és kiadások rendesekre és rendkívüliekre oszlanak.

A költségvetésben megállapított bevételek és kiadások felosztása a következő:

- I. rész. Általános igazgatás (*Administration générale*);
- II. rész. Közszolgáltatások (*Services publics*);
- III. rész. Ipari szolgáltatások (*Services industriels*).

A három rész mindegyike több fejezetre oszlik és a fejezetek a megfelelő bevételeket és kiadásokat illetőleg ugyanazzal a sor-számozással vannak ellátva.

7. A Szajna megye.

Az 1848. év előtt a Szajna megyének választott főtanácsa volt. Ezt a tanácsot 1848-ban feloszlatták és helyét egy kinevezett főtanács foglalta el. Ez a főtanács működött 1871-ig, midőn visszaállították a választott főtanácsot.

Szajna megye, mely földrajzilag Franciaország legkisebb, de legnépesebb megyéje, területileg magában foglalja Páris városát és a Párist körülvevő, 80 községet felölelő Saint-Dénis és Sceaux kerületeket.

Közigazgatási szervei: a megyefőnök (*préfet de département*), a rendőrfőnök (*préfet de police*), a *conseil général* és a *conseil de préfecture* (főnökségi tanács).

A conseil général szervezetét legutóbb az 1925. évi május hó 29. napján hozott és az 1932. évi május hó 12-én hozott törvény szabályozza. Ez utóbbi törvény a megyékre vonatkozó 1871. évi augusztus hó 10-én hozott törvényt a 2, 4, 21, 23, 29, 45, 63. és 68. cikkek, valamint a VI. cím kivételével a Szajna megyére is kiterjeszti.

A conseil général tagjai Páris város részéről a párisi törvényhatósági tanács 80 tagja (1925. évi május hó 29-én hozott törvény 1. cikk) és a Páris környéki Saint-Dénis és Sceaux kerületekben fekvő 80 község által az eddigi 22 helyett titkosan választott 40 tanácsos (id. törvény 2. cikk). A környező községek választási szempontból 22 körzetre (canton) oszlanak és a 40 mandátum népszerűségi számuknak megfelelően arányosan oszlik meg olyképp, hogy minden község legalább egy tanácsost választ (id. törvény 2. cikk). A körzetek továbbá annyi részre oszlanak, ahány képviselőt a körzet választ. Egy másik, ugyanazon a napon hozott, törvény megszünteti Saint-Dénis és Sceaux kerületek kerületi ta-

nácsait (conseil d'arrondissement) és jogaikat a Szajna megye conseil général-jára ruházza. (1925. évi május hó 29-én hozott törvény Saint-Dénis és Sceaux kerületek tanácsáról.) Ez a két kerület ezóta közigazgatási és rendészeti szempontból teljesen Szajna megyefőnöke, illetve rendőrfőnöke alá tartozik.

A tanácsosokat 4 évre választják. (1896. évi április hó 2-án hozott törvény 2. cikk). A conseil général-ba beválaszthatók mindazok a polgárok, akik egy választási jegyzékbe fel vannak véve, vagy igazolják, hogy a választás napja előtt oda fel kellett volna vétetniök, 25 életévüket betöltötték, a megyében laktak, ott az egyenesadófizetők lajstromába annak az évnek január hó 1-én, amelyben a választás történik, be vannak vezetve, vagy igazolják, hogy bejegyezve kellett volna lenniök, vagy ugyanazon idő óta a megyében fekvő ingatlan vagyont örököltek. A nem helybenlakók száma azonban az összes tagok számának egynegyedét nem haladhatja meg. (1871. évi aug. hó 10-én hozott törvény 6. cikk.)

Nem választhatók a főtanács tagjaivá: a megyefőnökök, al-főnökök, főtitkárok, főtitkári tanácsosok, bíróságok elnökei, al-elnökei, tagjai, a szárazföldi és tengeri hadsereg tényleges állományban álló katonái, rendőrbiztosok, megyei főmérnökök, mérnökök, bányamérnökök, akadémiai rektorok, elemi iskolai felügyelők, lelkészek, az egyenes és közvetett adók beszédésével megbízott minden tisztviselő és számvevő, posták, távirdák és dohánygyárak igazgatói és felügyelői, vizek és erdők felügyelői, súlyok hitelesítői. Megjegyzendő, hogy a nőknek Franciaországban sem aktív, sem passzív választójoguk nincs.

A Szajna megye szervezete lényegesen eltérő a többi francia megye szervezetétől, amennyiben két főnöke van, főnöki tanácsának szervezete különleges, a főtanács összetétele és hatásköre eltérő. A megyében nincs megyei bizottság (commission départementale), nincsenek al-főnökségek (sous préfecture) és kerületi tanácsok (conseil d'arrondissement).

A tanácsnak 8 általános állandó bizottsága (*Commissions permanentes générales*) van, éspedig:

1. Commission: Immeubles départementaux et Domaine (megyei ingatlanok és állami javak).

2. Commission: Routes et chemins (utak).

3. Commission: Assistance aux vieillards et aux aliénés (aggok és elmebetegek gondozása).

4. Commission: Assistance aux malades, protection de l'enfance, hygiène sociale (beteggondozás, gyermekvédelem és szociális egészségügy).

5. Commission: Enseignement et apprentissage (oktatás és tanoncképzés).

6. Commission: Finances taxes impôts et comptes (pénzügyek, díjak, adók és számadások).

7. Commission: Préfecture de Police, prisons (rendőrfőnökség, börtönök).

8. Commissions: Beaux-Arts; vœux; affaires diverses (szépművészetek, szavazatok, különféle ügyek.)

A tanácsnak 5 állandó szakbizottsága (*Commissions permanentes spéciales*) van:

1. Commission: Extension, aménagement, habitation (városfejlesztés, gazdálkodás, lakás).
2. Commission: Travail et chômage (munkaügy).
3. Commission: Contrôle technique des travaux (munkák műszaki ellenőrzése).
4. Commission: Transports et commune (szállítás).
5. Commission: Eaux; assainissement; navigation; port de Paris (vizek, víztelenítés, hajózás, Páris kikötője).

A tanács megtárgyalja mindazokat az ügyeket, amelyeket a két főnök végrehajt.

Működése kiterjed az alábbi ügyekre.

I. A megye érdekeinek törvényes képviselője.

1. A megyefőnöki hivatal (préfecture), igazságügyi palota, kereskedelmi bíróság, börtönök, laktanyák, elemi iskolák, menedékhelyek, városi bérházak fenntartása.

2. Megyei utak és utcák megnyitása és fenntartása. Helyi vasutak igazgatása.

3. Megyei közjótékonyossági ügyek.

4. A megyei költségvetés jóváhagyása. A községi pótdadó megállapítása és megyei kölcsönök felvétele (1871. évi aug. hó 10-én hozott törvény 46. cikk.) Ingó és ingatlan javak szerzése és elidegenítése, kezelése, bérbeadása, Perek folyamatba tétele és vitele.

II. A megyefőnök közigazgatásának és intézkedéseinek ellenőrzése.

A tanács megvizsgálja a megyefőnök elszámolásait és ezekre vonatkozólag jelentést tehet a belügyminiszternek.

III. Egyes adók felosztása. (Id. törvény 37. cikk.) A megyei főtanács osztja fel évenként az adókat Páris város, valamint Saint-Denis és Sceaux kerületek között.

IV. Ellenőrzi a körzeti községek törvényhatósági közigazgatását.

Mint a körzeti községek törvényhatósági közigazgatásának ellenőre — mely működésében osztozik a megyefőnökkel — a tanács minden évben megállapítja a községi adónak a körzeti községek által megállapítható legmagasabb fokát.

V. A kormányhatalom tanácsadója minden olyan ügyben, amely a községek határainak megváltoztatására vagy több községet érintő közmunkák költségeinek az érdekelt községek között való felosztására vonatkozik.

A költségvetésre vonatkozólag az 1871. évi augusztus hó 10. napján hozott törvény 60., 61. és 62. cikke, illetve az 1907. évi június hó 30-án hozott törvény, a következőképen intézkedik:

A költségvetést a megyefőnök készíti el. A rendőrfőnökség kiadásait a rendőrfőnök állapítja meg és közli a megyefőnökkel.

A költségvetést a megyefőnök, indokolásával együtt, a conseil général elnökének adja át. Az elnök a költségvetést a költségvetési bizottságnak adja ki, amely azt azután javaslatával

a november-decemberi ülésszakon a conseil général elé terjeszti. A költségvetést a megyefőnök január hónapban köteles a belügyminiszter elé terjeszteni. Amennyiben a conseil général a költségvetést nem fogadja el, azt az államfő utasítása alapján kell elkészíteni.

A költségvetés rendes és rendkívüli részre oszlik.

A rendes kiadások tartalmazzák a megye kötelező és állandó, valamint évenként ismétlődő kiadásait. A rendkívüli kiadások tartalmazzák a megye esetleges vagy időszerű, kötelező és fakultatív kiadásait. Azok a különleges adók, amelyeknek beszedésére a megye az évi állandó kiadások fedezése végett felhatalmazást nyert a rendes bevételek között irányozandók elő.

A megye kötelező kiadásai:

A főnökségi és al főnökségi épületek bére, berendezése és fenntartása. Azok a kiadások, melyekkel az elemi iskolákról szóló 1879. évi aug. hó 9-én hozott törvény 1. és 2. cikke megterhelik. Azok a kiadások, amelyekkel az elemi oktatásról szóló 1889. évi törvény 5. cikke, — módosítva az 1893. évi július hó 25-én hozott törvény által — a megyét terhelik. A kisdedóvok kezelésének és a felügyelőnök körletútjai költségeinek fele, a csendőrség elhelyezése, a büntetőbíróságok, a polgári törvényszékek és a kereskedelmi törvényszékek béréi, fenntartása, berendezése és kisebb kiadásai, valamint a békebíróságok kisebb kiadásai. A választási listák és az esküdtszéki listák megszerkesztéséhez szükséges törzslapok kinyomatásának költségei. A fogházaknak meghatározott költségei. Marhavészek megyei szolgálatának költségei. Békéltetési és választott bírósági bizottságok kiadásai a munkaadó és a munkás vagy az alkalmazott között felmerült pereskedések esetében. Meghatározott közegészségügyi és népjóléti kiadások. Beperelhető adósságok.

Ha a conseil général elmulasztja vagy megtagadja a rendes és rendkívüli kötelező kiadások megfizetésére szolgáló, vagy a beperelhető adósságok kiegyenlítésére szolgáló elegendő hitelnek a költségvetésbe való felvételét, a szükséges hitelt hivatalból veszik fel a költségvetésbe, — legyen az akár rendes, akár rendkívüli —, egy, a hivatalos lapban vagy a törvények gyűjteményében közzétett rendelettel.

A megye tartozik gondoskodni a hivatalból felvett kiadások fedezéséről.

8. A megyefőnöki tanács.

A Szajna megyei megyefőnöki tanács (*conseil de préfecture de la Seine*) szervezetét legutóbb az 1926. évi december hó 5. napján kelt rendelet szabályozta. A tanács elnökből, két alelnökből és 10 tagból áll. Tagjai csak jogi képesítéssel bíró egyének lehetnek.

Hatáskörébe tartozik a conseil général választása felett való bíráskodás és felhatalmazást ad Páris városának perek indítása.

4. §. Nagy Páris.

A fejlődés bizonyos fokán minden világváros eléri azt az állapotot, hogy a körülötte képződött településekig terjeszkedik, ami azután a további rendszeres fejlődésének gátat vet. A nagy városok a történelem folyamán mindig, de az ipari fejlődés és a gépkorszak kialakulása óta fokozott mértékben, vonzották a környező vidék, sőt az egész ország népességét. A szegényebb néposztály természetesen a nagy város szélén vagy határán kívül telepszik le rendszertelenül, minden tervszerű irányítás vagy előrelátás nélkül. Ezek a települések rendszerint hijjával vannak a közbiztonság, közegészségügyi és szociális igények legelemibb követelményeinek.

A fejlődésnek ezt a fokát immár Páris is elérte. Párisal párhuzamosan fejlődött a Szajna megye, amelynek lakossága az 1831. év óta 949,799 lélekről közel 5 millióra, vagyis 100 év alatt az ötszörösére emelkedett. De a város fejlődése szempontjából nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény sem, hogy Páris környéke minden nagy város környékénél sűrűbben lakott. Páris város környékének népsűrűsége négyzetkilométerenkint 9963 lélek, ezzel szemben Berlin környékéé 4553, London környékéé pedig 4150 lélek.

Páris az öt körülvevő községekkel immár annyira összeépült, hogy mondhatjuk, azokkal egységes várost alkot. Az erődítményövezet (fortification) lerombolása óta az egyetlen észrevehető határ is eltűnt. Páris teljesen összeépült a következő községekkel: Billancourt Boulogne-sur-Seine, Charanton, Clichy, Gentilly, Issy, Ivry, Levallois-Perret, Le Grand Montrouge, Le Pré Saint-Gervais, Les Lillas, Malakoff, Neuilly, Pantin, Saint-Mandé, Vanves, Vincennes.

A Szajna megye területén fekvő többi községgel ugyan Páris még nincs összeépülve, de a további fejlődés során ez minden valószínűség szerint bekövetkezik. A külvárosi községek közül a legnagyobbak, 50,000-nél több lakossal az alábbiak:

Billancourt Boulogne sur Seine 85,190, SaintDénis 80,759, Levallois-Perret 70,908, Montreuil 70,655, Asnières 65,000, Colombes 57,098, Saint-Maur les Fosses 56,709, Aubervillers 55,480, Clichy 55,352, Saint-Ouen 55,004, Courbevoie 52,529, Neuilly 51,554 és Drancy 51,058 lakossal.

Ez a terület jelenleg háromféle közigazgatási szervezetben — Szajna megye, Páris város, 80 község — él. Ez a rendszer ma már teljesen túlhaladott álláspontra és ezért több terv és elgondolás készült Nagy Páris kialakítására.

Latour Ferenc párisi tanácsos elgondolása szerint a megye volna a legalkalmasabb szerv, amely az egész terület egységes közigazgatását elláthatná.

A második terv szerint Páris város kebelezné be az öt körülvevő községeket. Ennek a tervnek azonban politikai és pénzügyi szempontból van sok támadója. Mindenekelőtt a községek ragaszkodnak önállóságukhoz, továbbá pedig Páris város törvényható-

sági tanácsának többségi pártja vezető állását veszélyeztetve látja az ipari községek bekebelezése esetén. Pénzügyi akadályja pedig a terv keresztülvitelének az, hogy a minden tekintetben alacsonyabb fokon álló községek bekebelezése Páris városra hatalmas terhet jelent.

A harmadik, *Sellier Henrik*-féle — minden valószínűség szerint megvalósíthatatlan — terv szerint Páris 20 községre osztatnák s így beolvadna a Szajna megyébe.

Többen megkísérelték, hogy Nagy Páris kérdésének megoldására egy központi szervezet létesítsenek. Így az 1911. évben de Selves megyefőnök megalkotta Páris kiterjesztésére alakult bizottságot (*commission de l'extension de Paris*). Az 1919. évben Autrand megyefőnök létesítette a kiterjesztést tanulmányozó hivatalt (*Bureau d'études de l'extension*). A háború után a törvényhozás is foglalkozott Nagy Páris kérdésével. Az 1919. évi március hó 14-én hozott törvény a Szajna megye községeit is kötelezte, hogy gazdálkodási, szépítési és kiterjesztési tervet készítsenek. Az 1922. évben egy közigazgatási bizottság alakult a körlet gazdálkodását illetőleg, *Commission administrative de l'aménagement de la banlieue* név alatt, végül az 1929. évben *Sarraut Albert* belügyminiszter egy legfőbb választmányt *Comité supérieur de l'aménagement et de l'organisation générale de la région parisienne* alakított a párisi környék gazdálkodásának és általános szervezetének tanulmányozása, valamint megjavítása céljából.

A törvényhozás egy további lépést tett az 1930. évi július hó 20-án kelt törvény meghozatalával. Ez a törvény egy évi átmeneti időre kötelezővé tette, hogy Páris városon kívül és 60 kilométeres kerületen belül minden építkezés az utóbb említett *Comité supérieur de l'aménagement et de l'organisation générale de la région parisienne*-nek bejelentessék és véghezvitele hozzájárulásától függővé tétessék.

A *Comité* további működését és hatáskörét az 1932. évi május hó 14-én hozott törvény szabályozta. A törvény főbb rendelkezései a következők:¹

A bizottság a belügyminiszter ellenőrzése mellett működik. Elnökét a belügyminiszter nevezi ki, tagjai a Senatus által választott hat szenátor, a kamara által választott 6 képviselő, az államtanács elnöke és annak a belügyminiszter által kinevezett négy tagja, az érdekelt négy megye prefektusai és 14 választott tanácsosa, az érdekelt községek 14 képviselője és a belügyminiszter által kinevezett 40 szakértő.

A törvény hatálya egy olyan területre terjed ki, amelynek középpontja Páris közepe és sugara 35 km. Erre a területre városrendezési terv készítendő, amelyet külön törvény fog elfogadni. A terv kidolgozására az állam 5 millió frankot fordít. A rendezési terv megállapítja, hogy a következő 15 évben a község mely részeit fogják városiasan kialakítani, mely részeit látják el közművekkel és közigazgatási berendezésekkel. A terület felhasz-

¹ Dr. Bierbauer Virgil: Páris környékének rendezése.

nálása és beépítése szempontjából a községek az alábbi 4 kategóriába oszthatók. A) Azok a községek, amelyeknek városias fejlődése már előrehaladott, de az ipar fejlesztése nem látszik kívánatosnak. A B) és C) osztályú községek fokozatos átmenetet mutatnak a falusias községek felé és ezekben ipari- és lakóövezetet jelölnek ki. A D) osztályú községek falusias, mezőgazdasági jellegűek.

A község területén belül kijelölendő a városias kialakításra szánt terület és ez 4 övezetre oszlik.

1. Különleges ipari övezet az egészségre ártalmas üzemek számára. Lakóházak építése itt tilos. 2. Rendes ipari övezet. 3. Lakó- és üzletövezet. 4. Lakóövezet családi házak számára.

A terv fontos része új főútvonalnak létesítése. Öt sugáralakban szétfutó főútvonalat terveznek. Ezek a főútvonalak a következők: 1. a Voie Triumphale, az Avenue des Champs Elysées folytatásaként, amely a La Manche felé halad; 2. a nyugati főút Bretagne és Normandia felé; 3. a déli főút a Földközi-tenger felé; 4. a keleti főút Metz és Strassbourg felé és 5. az északi főút a Le Bourget-i repülőtéren keresztül az észak- és északkeleti országrészek felé. Az utakat Páris városon kívül egy nagy körút, az ú. n. „Rocquade“ köti össze. A főútak szélessége 60 méter, de ezenkívül az utak mentén 40 méteres sávon belül tilos az építkezés és így az útfejlesztésre fenntartott terület 100 méter széles. Megjegyzendő, hogy a főútaknak egy részét már megépítették.

Felmerült végül még egy — egyelőre azonban egészen valószínűtlen — terv és pedig, hogy Nagy Páris három megyét — Szajna, Szajna és Oise, Szajna és Marne megyét — továbbá az Oise megye néhány részét foglalja magában. Ez a terület 3.000 négyzetkilométert tesz ki és 6 millió lakosa van.

A francia törvényhozás a meghozott törvényekkel már eddig is állást foglalt Nagy Páris létrehozása tekintetében. A rossz gazdasági viszonyok és zilált belpolitikai helyzet, valamint a helyi érdekek ellenkezése azonban mindezideig meggátolta annak keresztülvitelét. Ismerve azonban a francia nemzet felfogását, amely Párisban a világ fővárosát látja és ismerve azt a büszkeséget és szeretetet, amellyel minden francia a fővárosára gondol, végül azt az általános felfogást, hogy Páris és a Szajna megye jelenlegi közigazgatási rendszere nem kielégítő, bizonyos, hogy Nagy Páris terve belátható időn belül megvalósul.

5. §. Jogforrások.

Loi du 28 pluviôse an VIII concernant la division du territoire français et l'administration.

Art. 1er Le territoire européen de la République sera divisé en départements et en arrondissements communaux.

Art. 2. Il y aura dans chaque dé-

A VIII. évi pluviós hónap 28. napján hozott törvény a francia terület felosztása és igazgatása tárgyában.

1. cikk. A köztársaság európai területe megyékre és községi kerületekre osztatik fel.

2. cikk. Minden megyében van egy

partement un préfet, un conseil de préfecture et un conseil général de département.

Art. 5. Le préfet sera chargé seul de l'administration.

Art. 4. Le conseil de préfecture prononcera: Sur les demandes de particuliers, tendant à obtenir la décharge ou la réduction de leur cote de contributions directes; Sur les difficultés qui pourraient s'élever entre les entrepreneurs de travaux publics et l'administration, concernant le sens ou l'exécution des clauses de leur marchés; Sur les réclamations des particuliers qui se plaindront de torts et dommages procédant du fait personnel des entrepreneurs et non du fait de l'administration. Sur les demandes et contestations concernant les indemnités dues aux particuliers à raison des terrains pris ou fouillés pour la confection des chemins, canaux et autres ouvrages publics; — Sur les difficultés qui pourront s'élever en matière de grande voirie; — Sur les demandes qui seront présentées par les communautés des villes, bourgs ou villages, pour être autorisées à plaider. (Loi du 5 avril 1884 art. 121 et suiv. modifiés par L. 8 janv. 1905.)

Art. 5. Le préfet assistera au conseil de préfecture, il présidera: en cas de partage, il aura voix prépondérante.

Loi du 14 avril 1871.

Relative aux élections municipales.

Art. 7. Dans toutes les communes, quelle que soit leur population, le scrutin ne durera qu'un jour.

Art. 10. Les vingt arrondissements de la ville de Paris nomment chacun quatre membres du conseil municipal. Ces quatre membres seront élus par scrutin individuel à la majorité absolue, à raison d'un membre par quartier.

Art. 11. Le conseil municipal de Paris tiendra, comme les conseils des autres communes, quatre sessions ordinaires, dont la durée ne pourra excéder dix jours, sauf la session ordinaire où le budget ordinaire sera discuté et qui pourra durer six semaines.

Art. 12. Au commencement de chaque session ordinaire, le conseil nommera au scrutin secret et à la majori-

fnök, egy főnöki tanács és egy megyei főtanács.

5. cikk. Az igazgatást egyedül a főnök végzi.

4. cikk. A főnöki tanács dönt: Magánegyéneknek az őket terhelő egyenesadók törlesztésének vagy leszállításának kieszközlése tárgyában előterjesztett kérelmei felett; azok felett a viták felett, amelyek a közmunkák vállalkozói és a közigazgatás között merülhetnek fel, ügyleteik záradékainak értelmezése vagy végrehajtása tekintetében. Magánegyéneknek olyan felszólalásai felett, midőn a jogsérelmeket és a károkat nem a vállalkozó, hanem a közigazgatás tényei idézték elő. Magánegyéneket megillető kártérítésekre vonatkozó kérelmek és peres kérdések felett olyan területeket illetőleg, amelyek vasutak, csatornák létesítése vagy egyéb közmunkák elvégzése végett tőlük elvették vagy megrongáltattak; Olyan viták felett, melyek útépités és útfenntartás tárgyában merülhetnek fel; Olyan kérelmek felett, melyeket városok, mezővárosok vagy falvak közönsége terjeszt elő a perlekedésre való feljogosítás iránt. (Az 1884. évi április hó 5-én hozott törvény 121. és következő cikkei, módosítva az 1905. évi január hó 8-án hozott törvény által.)

5. cikk. A főnök résztvesz a főnöki tanácsban, ő elnököl: szavazategyenlőség esetében az ő szavazata dönt.

Az 1871. évi április hó 14-én hozott törvény.

A törvényhatósági választásokról.

7. cikk. Az összes községekben, bármekkora is azoknak népessége, a titkos szavazás csak egy napig tart.

10. cikk. Páris város húsz kerületének mindegyike négy tagot választ a képviselőtestületbe. A tagokat egyenként, abszolút többséggel, titkos szavazással városnegyedenként választják.

11. cikk. Páris város képviselőtestülete, — úgy mint a többi községek képviselőtestületei — négy rendes ülészakot tart, melyeknek tartama nem lehet hosszabb tíz napnál, kivéve a rendes ülészakot, amelyben a rendes költségvetést tárgyalják, amely hat hétig tarthat.

12. cikk. Minden rendes ülészak kezdetén a tanács titkos szavazással megválasztja elnökét, alelnökeit és

rité son président, ses vice-présidents et ses secrétaires. Pour les sessions extraordinaires qui seront tenues dans l'intervalle, on maintiendra le bureau de la dernière session ordinaire.

Art. 13. Le préfet de la Seine et le préfet de police ont entrée au conseil. Ils sont entendus toutes les fois qu'ils le demandent.

Art. 14. Le conseil municipal de Paris ne pourra s'occuper, à peine de nullité de ses délibérations, que des matières d'administration communale telles qu'elles sont déterminées par les lois en vigueur sur les attributions municipales. En cas d'infraction, l'annulation sera prononcée par décret du chef du pouvoir exécutif.

Art. 15. Les incapacités et les incompatibilités établies par l'article 5 de la loi du 22 juin 1853, sur les conseils généraux, sont applicables aux conseillers municipaux de Paris, indépendamment de celles qui sont établies par la loi en vigueur sur l'organisation municipale.

Art. 16. (L. 25 juin 1925.) Il y a un maire et trois adjoints pour chacun des vingt arrondissements de Paris; le nombre des adjoints est de trois au moins et de cinq au plus dans les arrondissements où la population est inférieure à 120,000 habitants; il est de cinq au moins et de sept au plus dans ceux où elle est égale ou supérieure à ce chiffre. Ils sont choisis par le chef du pouvoir exécutif de la République. Les maires d'arrondissement n'auront d'autres attributions que celles qui leur sont expressément conférées par des lois spéciales.

*

Loi du 10 août 1871 Relative aux conseils généraux.

Titre Ier Dispositions générales.

Art. 1er Il y a dans chaque département un conseil général.

Art. 5. Le préfet est le représentant du pouvoir exécutif dans le département. Il est en outre chargé de l'instruction préalable des affaires qui intéressent le département, ainsi que de l'exécution des décisions du conseil général et de la commission départementale, conformément aux dispositions de la présent loi.

Art. 5. L'élection se fait au suffrage universel, dans chaque commu-

titkárjait. A rendkívüli ülészak részére, amelyet a közbeeső időben tartanak, az utolsó rendes ülészak tisztikarát tartják fenn.

13. cikk. A Szajna megye főnöke és a rendőrfőnök tagjai a tanácsnak. Ők mindenkor felszólalhatnak.

14. cikk. Páris város képviselőtestülete semmiség terhe mellett csak olyan, a községi közigazgatásra vonatkozó, tárgyakkal foglalkozhatik, amelyeket a községek hatáskörére vonatkozó érvényben levő törvények meghatároznak. Áthágás esetében a végrehajtó hatalom főnöke a határozatot megsemmisíti.

15. cikk. Az 1853. évi június hó 22-én hozott törvény 5. cikke által a főtanácsokra vonatkozólag megállapított alkalmatlansági és összeférhetlenségi okok alkalmazandók a párisi városi tanácsosokra, függetlenül azoktól, amelyeket a törvényhatósági szervezet tárgyában hozott, érvényben levő törvény megállapít.

16. cikk. (Az 1925. évi június hó 25-én hozott törvény.) Páris húsz kerülete mindegyikének egy polgármestere és három polgármesterhelyettese van; a helyettesek száma legalább is három és legfeljebb öt azokban a kerületekben, amelyekben a népesség kevesebb 120 ezer lakosnál; legalább is öt és legfeljebb hét azokban a kerületekben, amelyekben a népesség egyenlő vagy magasabb ennél a számnál (120,000-nél). Őket a köztársaság végrehajtó hatalmának főnöke nevezi ki. A kerületi polgármesterek csak azokat a jogokat gyakorolhatják, amelyeket a vonatkozó törvények megállapítanak.

*

A főtanácsra vonatkozó 1871. évi augusztus hó 10-én hozott törvény.

I. Cím. Általános rendelkezések.

1. cikk. Minden megyében van egy főtanács.

5. cikk. A főnök képviseli a végrehajtó hatalmat a megyében. Azonkívül ő van megbízva a megyét érdeklő ügyeknek előzetes megvizsgálásával, valamint a főtanács és a megyei bizottság határozatainak végrehajtásával, a jelen törvény rendelkezéseinek megfelelőleg.

5. cikk. A választás általános szavazással történik, minden községben

ne, sur les listes dressées pour les élections municipales.

Art. 6. Sont éligibles au conseil général tous les citoyens inscrits sur une liste d'électeurs ou justifiant qu'ils devaient y être inscrits avant le jour de l'élection, âgés de vingt-cinq ans accomplis, qui sont domiciliés dans le département et ceux qui, sans y être domiciliés, y sont inscrits au rôle d'une des contributions directes au 1er janvier de l'année dans laquelle se fait l'élection, ou justifient qu'ils devraient y être inscrits à ce jour, ou ont hérité depuis la même époque d'une propriété foncière dans le département. Toutefois, le nombre des conseillers généraux non domiciliés ne pourra dépasser le quart du nombre total dont le conseil doit être composé.

Art. 7. Ne peuvent être élus au conseil général les citoyens qui sont pourvus d'un conseil judiciaire.

Art. 8. (Loi du 25 juillet 1891.)

Art. 11. Nul ne peut être membre de plusieurs conseils généraux.

Art. 24. Les conseils généraux peuvent être réunis extraordinairement:

1. Par décret du chef du pouvoir exécutif;

2. Si les deux tiers des membres en adressent la demande écrite au président. Dans ce cas le président est tenu d'en donner avis immédiatement au préfet qui devra convoquer d'urgence. La durée des sessions extraordinaires ne pourra excéder huit jours.

25. cikk. A l'ouverture de la session d'août, le conseil général, réuni sous la présidence du doyen d'âge, le plus jeune membre faisant fonctions de secrétaire, nomme au scrutin secret à la majorité absolue son président, un ou plusieurs vice-présidents et ses secrétaires. Leurs fonctions durent jusqu'à la session d'août de l'année suivante.

Art. 26. Le conseil général fait son règlement intérieur.

Art. 27. Le préfet a entrée au conseil général, il est entendu quand il le demande et assiste aux délibérations, excepté lorsqu'il s'agit de l'apurement de ses comptes.

Art. 28. Les séances des conseils généraux sont publiques. Néanmoins, sur la demande de cinq membres, du président ou du préfet, le conseil gé-

a törvényhatósági választások céljaira kibocsátott listákon.

6. cikk. A főtanácsba beválaszthatók mindazok a polgárok, akik be vannak jegyezve egy választási jegyzékbe vagy igazolják, hogy be kellett volna jegyezve lenniük a választás napja előtt, huszonötödik életévüket betöltötték, a megyében laknak, és azok, akik nem ott laknak, de ott vannak bejegyezve az egyenes adófizetők lajstromában annak az évnek január 1-én, amelyben a választást tartják, vagy igazolják, hogy ott be kellett volna jegyezve lenniük azon a napon, vagy ugyanazon időszak óta a megyében fekvő ingatlan vagyont örökölték. Mindazonáltal a főtanács nem helyben lakó tagjainak száma nem haladhatja meg az összes tagok számának negyedét.

7. cikk. Nem választhatók a főtanácsba azok a polgárok, akik valamely bírósági tanács tagjai.

8. cikk. (Az 1891. évi július hó 25-án hozott törvény.)

11. cikk. Senki sem lehet több főtanács tagja.

24. cikk. A főtanácsok összegyülehetnek rendkívüli módon:

1. A végrehajtó hatalom főnökének rendelete folytán;

2. Ha a tagok kétharmada írásbeli kérelmet terjeszt erre vonatkozólag az elnök elé. Ebben az esetben az elnök köteles e tekintetben közvetlenül a főnöknek utasítást adni, akinek azt sürgősen össze kell hívnia. A rendkívüli ülészekok tartama nem haladhatja meg a nyolc napot.

25. cikk. Az augusztusi ülészekok megnyitáskor a főtanács a korelnök elnöklete alatt ül össze, a legfiatalabb tag végzi a titkári teendőket és abszolút többségű titkos szavazással megválasztja elnökét, egy vagy több alelnököt és titkárait. A tisztségek a következő év augusztusi ülészekokáig tartanak.

26. cikk. A főtanács készíti az ügyrendet.

27. cikk. A főnök tagja a főtanácsnak, ő bármikor felszólalhat és részt vesz a tanácskozásokon, kivéve akkor, midőn számadásait ellenőrzik.

28. cikk. A főtanács ülésői nyilvánosak. Mindazonáltal öt tagnak, az elnöknek vagy a főnöknek a kérelmére a főtanács ülve maradással és

néral, par assis et levé, sans débats, décide s'il formera en comité secret.

Art. 37. Le conseil général répartit chaque année, à sa session d'août, les contributions directes, conformément aux règles établies par les lois.

Art. 40. Le conseil général vote les centimes additionnels ordinaires dont la perception est autorisée par les lois. Il peut voter, en outre, des centimes pour insuffisance de revenus ordinaires et des centimes extraordinaires, dans la limite du maximum fixé annuellement par la loi de finances. Il peut voter également les emprunts départementaux remboursables dans un délai qui ne pourra excéder trente années, sur les ressources ordinaires et extraordinaires.

Art. 46. Le conseil général statue définitivement sur les objets ci-après désignés savoir:

1. Acquisition, aliénation et échange des propriétés départementales, mobilières, ou immobilières, quand ces propriétés ne sont pas affectées à l'un des services énumérés au numéro 4;
2. Mode de gestion des propriétés départementales;
3. Baux de biens donnés ou pris à ferme ou à loyer, quelle qu'en soit la durée;
4. Changement de destination des propriétés et des édifices départementaux autres que les hôtels de préfecture et de sous-préfecture et des locaux affectés aux cours d'assises aux tribunaux, aux écoles normales, au casernement de la gendarmerie et prisons;
5. Acceptations des dons et legs faits au département, quand ils ne donnent pas lieu à réclamation et refus de ces libéralités dans tous les cas;
6. Classement et direction des routes départementales; Projets, plans et devis des travaux à exécuter pour la construction, la rectification ou l'entretien desdites routes; Désignation des services qui seront chargés de leur construction et de leur entretien.
7. Classement et direction des chemins vicinaux de grande communication et d'intérêt commun; désignation des communes qui doivent concourir à la construction et à l'entre-

tenance desdites routes; Classement et direction des chemins vicinaux de grande communication et d'intérêt commun; désignation des communes qui doivent concourir à la construction et à l'entre-

37. cikk. A főtanács minden évben az augusztusi ülészákon felosztja az egyenes adókat a törvények rendelkezései szerint.

40. cikk. A főtanács megszavazza azokat a rendes községi pótdadókat, amelyeknek beszedésére a törvények által fel van hatalmazva. Megszavazhat azonkívül községi pótdadókat a rendes jövedelmek elégtelensége esetében és rendkívüli községi pótdadókat a pénzügyi törvények évenként meghatározott maximumának határai között. Hasonlóképen megszavazhatja azokat a megyei kölcsönöket, amelyek egy olyan határidőn belül fizetendők vissza, amely nem haladja meg a rendes és a rendkívüli segélyforrások tekintetében irányadó harminc évet.

46. cikk. A főtanács határoz az alább megjelölt kérdésekben:

1. Megyei ingó és ingatlan javak megszerzése, elidegenítése és elcsere-lése, hacsak a javak nincsenek terhelve a 4. pontban felsorolt szolgálatok valamelyikével;
2. A megyei javak kezelése;
3. Fekvőségek haszonbérbe vagy bérbeadása vagy vétele, bármennyi legyen is annak tartama;
4. Megyei javak és épületek, amelyek nem főnökségi vagy al főnökségi székházak, továbbá büntetőbíró-ságok, törvényszékek, elemi iskolák, esendőrségi kaszárnyák és börtönök számára rendelt helyiségek rendelkezésének megváltoztatása;
5. A megye részére tett adományok és hagyományok elfogadása minden esetben, ha azok nem szolgáltatnak okot ezeknek az önkéntes adományoknak igénylésére és visszautasítására;
6. A megyei utak osztályozása és igazgatása. Az említett utak megépítésére, javítására vagy fenntartására vonatkozó munkálatok terveinek ellenőrzése. Az utak megépítéséhez és fenntartásához szükséges szerveknek kijelölése.
7. A nagyközlekedési és közérdekű vicinális vasutak osztályozása és igazgatása; azoknak a községeknek a kijelölése, amelyeknek közre kell működniük az említett vasutak meg-

tien desdits chemins, et fixation du contingent annuel de chaque commune.

8. Déclassement des routes départementales, des chemins vicinaux de grande communication et d'intérêt commun;

9. Projets, plans et devis de tous autres travaux à exécuter sur les fonds départementaux et désignation des services auxquels ces travaux seront confiés.

10. Offres faites par les communes, les associations ou les particuliers pour concourir à des dépenses quelconques d'intérêt départemental;

11. Concessions à des associations, à des compagnies ou à des particuliers de travaux d'intérêt départemental;

12. Direction des chemins de fer d'intérêt local, mode et condition de leur construction, traités et dispositions nécessaires pour en assurer l'exploitation;

13. Établissement et entretien des bacs et passages d'eau sur les routes et chemins à la charge du département; fixation des tarifs de péage;

14. Assurances des bâtiments départementaux;

15. Action à intenter ou à soutenir au nom du département, sauf les cas d'urgence, dans lesquels la commission départementale pourra statuer;

16. Transactions concernant les droits des département.

17. Recettes de toute nature et dépenses des établissements d'aliénés appartenant au département;

18. Service des enfants assistés;

19. Part de la dépense des aliénés et des enfants assistés;

20. Créations d'institutions départementales d'assistance publique;

21. Établissement et organisation des caisses de retraite ou tout autre mode de rémunération en faveur des employés des préfectures et des sous-préfectures et des agents salariés sur les fonds départementaux.

Art. 56. A la session d'août le préfet rend compte au conseil général par un rapport spécial et détaillé de la situation du département et de l'état des différents services publics.

Art. 57. Le projet de budget du département est préparé et présenté par le préfet, qui est tenu de le communiquer à la commission départe-

építésénél és fenntartásánál; és minden község évi hozzájárulásának megállapítása;

8. A megyei utak, a nagyközelekedési és közérdekű vicinális vasutaknak közérdekből való megszüntetése;

9. A megye területén végzendő összes más munkák tervei és tervrajzai és azoknak a szerveknek a kijelölése, amelyekre ezeket a munkákat bízzák;

10. A községek, az egyesületek és a magánszemélyek által tett ajánlatok bármiféle megyei érdekű kiadásokhoz való hozzájárulás tekintetében;

11. Egyesületek, társaságok vagy magánszemélyek részére megyei érdekű munkákhoz adandó engedélyek;

12. Helyi érdekű vasutak igazgatása, azok megépítésének módozatai és feltételei és kihasználásuknak biztosítására vonatkozó szerződések és rendelkezések;

13. Víz gázlók és átjárók berendezése és fenntartása az országotokon és utakon a megye terhére; a hídvám díjainak megállapítása;

14. A megyei épületek biztosításai;

15. Perek folyamatba tétele és vitele a megye nevében, sürgősség eseteinek kivételével, mely esetekben a megyei bizottságnak kötelessége intézkedni;

16. Egyességek a megye jogait illetőleg;

17. A megye tulajdonában levő idegenített berendezések mindenemű bevételei és kiadásai;

18. Támogatásra szoruló gyermekekről való gondoskodás;

19. Az elmebetegekről és a támogatásra szoruló gyermekekről való gondoskodás kiadásának felosztása;

20. Megyei szegénységélyezési intézmények létesítése;

21. Nyugdíjpénztárak létesítése és szervezése, és más, a főnökség és a segéd főnökség hivatalnokai és nyugdíjasai javára, a megyei alaphól nyújtandó jutalmak.

56. cikk. Az augusztusi ülészakban a főnök különös és részletes jelentéssel beszámol a főtanácsnak a megye helyzetéről és a különböző közszolgálatok állásáról.

57. cikk. A megye költségvetésének tervezetét a főnök készíti elő és nyújtja be, aki köteles azt közölni a megyei bizottsággal az indoklási

mentale avec les pièces à l'appui, dix jours au moins avant l'ouverture de la session d'août. Le budget, délibéré par le conseil général est définitivement réglé par décret. Il se divise en budget ordinaire et budget extraordinaire.

Art. 60. Le budget ordinaire comprend les dépenses annuelles et permanentes d'utilité départementale, obligatoires et facultatives. Le budget extraordinaire comprend les dépenses accidentelles ou temporaires obligatoires et facultatives.

Art. 61. Sont obligatoires pour le département les dépenses ci-après:

1° Le loyer, le mobilier et l'entretien des hôtels de préfecture et sous-préfecture; 2° Les dépenses mises à la charge du département par les articles 1 et 2 de la loi du 9 août 1879 sur les écoles normales primaires; 3° Les dépenses relatives à l'instruction primaire mises à la charge du département par l'article 3 de la loi du 9 juillet 1889 modifiée par la loi du 26 juillet 1895; 4° La moitié du traitement et des frais de tournée des inspectrices départementales des écoles maternelles, mises à la charge des départements par l'article 25 de la loi du 8 août 1885; 5° Le casernement ordinaire des brigades de gendarmerie; 6° Les loyers, entretien, mobilier et menues dépenses des cours d'assises, tribunaux civils et tribunaux de commerce, et menues dépenses de justices de paix; 7° Les frais de confection, d'impression et de publication des listes pour les élections consulaires, les frais d'impression des cadres pour la formation des listes électorales et des listes de jury; 8°. Les charges résultant pour le département des articles 1, 3, 4, 6 et 7 de la loi du 4 février 1895, relative à la réforme des prisons pour courtes peines; 9° Les frais du service départemental des épizooties; 10° Les dépenses des commités de conciliation et d'arbitrage, en cas de différends collectifs entre patrons et ouvriers ou employés; 11° Celles des dépenses ordinaires et extraordinaires que déclarent obligatoires pour le département les lois des 15 juillet 1893 sur l'assistance médicale gratuite, 15 février 1902 sur la protection de la santé publique, 27 et 28 juin 1904 sur les enfants assistés et 14 juillet 1905 sur l'assistance des vieillards, des infirmes et des incu-

irats avec les pièces à l'appui, dix jours au moins avant l'ouverture de la session d'août. Le budget, délibéré par le conseil général est définitivement réglé par décret. Il se divise en budget ordinaire et budget extraordinaire.

60. cikk. A rendes költségvetés tartalmazza a megye kötelező és állandó, valamint évenként ismétlődő kiadásait. A rendkívüli költségvetés tartalmazza a megye esetleges vagy időszerű kötelező és fakultatív kiadásait.

61. cikk. A megye kötelező kiadásai:

1. A főnökségi és alfőnökségi épületek bére, berendezése és fenntartása; 2. azok a kiadások, amelyekkel az elemi iskolákról szóló 1879. évi augusztus hó 9-én hozott törvény 1. és 2. cikkei a megyét terhelik; azok a kiadások, amelyekkel az elemi oktatásról szóló 1889. évi törvény 3. cikke — az 1893. évi július hó 25-én hozott törvény módosításával — a megyét terheli; 4. a kisdedővök fenntartásának és a megyei felügyelők körlet-útjai költségeinek a fele; 5. a csendőrségi dandárok rendes kaszárnyai elhelyezése; 6. a büntetőbíróóságok, a polgári törvényszékek és a kereskedelmi törvényszékek bérei, fenntartási, berendezési és kisebb kiadásai és a békebíróóságok (járásbíróóságok) kisebb kiadásai; 7. a választási listák és az esküdtszéki listák megszerzésére szükséges törzslapok kinyomtatásának költségei; 8. azok a kiadások, amelyek az 1893. évi február hó 4-én hozott, és a rövid büntetések részére szolgáló fogházak reformjára vonatkozó törvény 1., 3., 4., 6. és 7. cikkei folytán a megyét terhelik; 9. a marhavészek megyei szolgálatának költségei; 10. a békeltetési és a választott bírósági bizottságok kiadásai a munkaadó és a munkás vagy az alkalmazott között felmerült pereskedések esetében; 11. azok a rendes és rendkívüli kiadások, amelyeket az 1893. évi július hó 15-én az ingyenes orvosi segély tárgyában hozott törvény, az 1902. évi február hó 15-én a közegészség előmozdítása tárgyában hozott törvény, az 1904. évi június hó 27-én és 28-án a segélyre szoruló gyermekek támogatása tárgyában hozott törvény és az 1905. évi július hó 14-én az aggyastánok, a beteg és a segélyforrásoktól megfosztott gyógyíthatatlan betegek se-

rables privés de ressources; 12° Les dettes exigibles.

Art. 62. Si un conseil général omet ou refuse d'inscrire au budget un crédit suffisant pour le payment des dépenses obligatoires ordinaires et extraordinaires ou pour l'acquiescement des dettes exigibles, le crédit nécessaire est inscrit d'office au budget soit ordinaire, soit extraordinaire, par un décret rendu dans la forme des réglemens d'administration publique et inséré au Journal officiel et au Bulletin des lois. Il est pourvu au payment des dépenses inscrites d'office au moyen de prélèvements effectués soit sur les excédents de recette, soit sur le crédit pour dépenses imprévues, et, à défaut, au moyen d'une contribution spéciale portant sur les quatre contributions directes et établie par le décret d'inscription d'office, si elle est dans les limites du maximum fixé annuellement par la loi de finances, ou par une loi, si elle doit excéder ce maximum. Aucune autre dépense ne peut être inscrite d'office dans le budget, et les allocations qui y sont portées par le conseil général ne peuvent être changées ni modifiées par le décret qui règle le budget, sauf le cas prévu au paragraphe 2 du présent article.

*

Loi du 5 avril 1884,

Sur l'organisation municipale.

Art. 1er Le corps municipal de chaque commune se compose de conseil municipal, du maire et d'un ou de plusieurs adjoints.

Art. 41. Les conseils municipaux sont nommés pour quatre ans.

Art. 76. Le conseil municipal élit le maire et les adjoints parmi ses membres, au scrutin secret et à la majorité absolue.

Art. 81. Les maires et adjoints sont nommés pour la même durée que le conseil municipal.

*

Loi du 23 juillet 1891
Etendant les cas d'inéligibilité au conseil général et au conseil d'arrondissement.

Art. 1er L'article 8 de la loi du 10 août 1871 est modifié comme suit:

gélyezése tárgyában kibocsátott törvény jelentenek ki kötelezőknek a megyére; 12. a beperelhető adósságok.

62. cikk. Ha a főtanács elmulasztja vagy megtagadja a rendes és rendkívüli kötelező kiadások megfizetésére, vagy a beperelhető adósságok kiegyenlítésére szolgáló elegendő hitelnek a költségvetésbe való felvételét, a szükséges hitelt hivatalból veszik fel a költségvetésbe, — legyen az akár rendes, akár rendkívüli — egy a hivatalos lapban vagy a törvények gyűjteményében közzétett rendelettel. A megye tartozik gondoskodni a hivatalból felvett kiadások fedezéséről, akár a bevételi feleslegekből, akár az előre nem látott kiadásokra vonatkozó hitelből való elvételek által és ezek hiányában egy különleges adóval, amely a négy egyenes adóra van kivetve és hivatalból való beírási rendelettel van megállapítva, ha a kiadás a pénzügyi törvénnyel évenként meghatározott maximum határain belül van, vagy egy törvényt, ha a kiadás ezt a maximumot meghaladná. Semmiféle más kiadás sem írható be hivatalból a költségvetésbe és azok a felszólalások, amelyeket a főtanács erre vonatkozólag tesz, sem meg nem változtathatók, sem nem módosíthatók azzal a rendelettel, amely a költségvetést szabályozza, kivéve a jelen cikk 2. pontjában említett esetet.

*

Az 1884. évi április hó 5-én hozott törvény.

A községi szervezetről.

1. cikk. Minden község képviselőtestülete a tanácsból, a polgármestertől és egy vagy több helyettesből áll.

41. cikk. A képviselőtestületet négy évre választják.

76. cikk. A polgármestert és helyetteseit a képviselőtestület választja, tagjai közül, titkos szavazással, abszolút többséggel.

81. cikk. A polgármestereket és a helyetteseket ugyanarra az időtartamra választják, mint a törvényhatósági tanácsot.

*

Az 1891. évi július hó 23-án hozott törvény.

A megválasztás akadályai.

1. cikk. Az 1871. évi augusztus hó 10-én hozott törvény 8. cikke a következőképen módosul:

Ne peuvent être élus membre du conseil général ou du conseil d'arrondissement:

1° Les préfets, sous-préfets, secrétaires généraux et conseillers de préfecture, dans le département où ils exercent leurs fonctions.

2° Les premiers présidents, présidents de chambre, conseillers à la cour d'appel, procureurs généraux, avocats généraux et substituts du procureur général dans l'étendu du ressort de la cour;

3° Les présidents, vice-présidents juges titulaires, juges d'instruction et membres du parquet des tribunaux de première instance dans l'arrondissement du tribunal.

4° Les juges de paix dans leurs cantons.

5. 6. Les militaires des armées de terre et de mer en activité de service, cette disposition n'est applicable ni à la réserve de l'armée active, ni à l'armée territoriale ni aux officiers maintenus dans la première section du cadre de l'état-major général comme ayant commandé en chef devant l'ennemi.

7. Les commissaires et agents de police dans les cantons de leur ressort.

8. Les ingénieurs en chef de département et les ingénieurs ordinaires d'arrondissement, dans le département où ils exercent leurs fonctions.

9. Les ingénieurs du service ordinaire des mines, dans les cantons de leur ressort.

10. Les recteurs d'académie, dans le ressort de l'académie.

11. Les inspecteurs d'académie et les inspecteurs des écoles primaires, dans le département où ils exercent leurs fonctions.

12. Les ministres des différents cultes, dans les cantons de leur ressort.

13. Les agents et comptables de tout ordre, employés à l'assiette, à la perception et au recouvrement des contributions directes ou indirectes, et au paiement des dépenses publiques de toute nature, dans le département où, ils exercent leurs fonctions.

14. Les directeurs et inspecteurs des postes, des télégraphes et des manufactures de tabac, dans le département où ils exercent leurs fonctions.

15. Les conservateurs, inspecteurs

Nem választhatók meg a főtanács vagy a kerületi tanács tagjaivá:

1. A főnökök, az alfőnökök, a főtitkárok és a főnökségi tanácsosok, abban a megyében, ahol hivatásukat gyakorolják.

2. A bírósági elnökök, tanácselnökök, tanácsbírák, a fellebbviteli törvényszéknél működő főügyészek, a fellebbezési bíróságoknál eljárni jogosult ügyvédek és főügyészhelyettesek a fellebbviteli törvényszék hatáskörének területén.

3. Az elsőfokú bíróságok elnökei, alelnökei, címzetes bírái, vizsgálóbírái és az ügyészség tagjai, a bíróság kerületében.

4. A békebírák a körzetükben.

5. és 6. A szárazföldi és tengeri hadsereg tényleges szolgálatban álló katonái. Ez a rendelkezés nem alkalmazandó sem a tényleges hadsereg tartalékára, sem a népfelkelésre, sem a hadtestparancsnok mint az ellenség előtti főparancsnok által a hadkiegészítő kerület első osztályában alkalmazott tisztekre.

7. A rendőrbiztosok és tisztviselők a hatáskörük körzeteiben.

8. A megyei főmérnökök, a kerületi rendes mérnökök, abban a megyében, ahol működésüket gyakorolják.

9. A rendes szolgálatot teljesítő bányamérnökök az ő hatáskörük körzeteiben.

10. Az akadémiai rektorok az akadémia kerületében.

11. Az akadémiai felügyelők és az elemi iskolák felügyelői abban a megyében, amelyben működnek.

12. Különböző hitfelekezetek lelkeszei saját körzetükben.

13. Az egyenes és a közvetett adók beszédésénél és behajtásánál és a bármily természetű állami kiadások fizetésénél működő mindennemű tisztviselők, számvevők és adóhivatalnokok abban a megyében, ahol működnek.

14. A posták, távirdek és dohánygyárak igazgatói és felügyelői abban a megyében, ahol működnek.

15. A vizek és erdők felügyelői és

et autres agents des eaux et forêts, dans les cantons de leur ressort.

16. Les vérificateurs des poids et mesures, dans les cantons de leur ressort.

Loi du 2 avril 1896

Rendant applicable au conseil municipal de Paris l'article 41 de la loi du 5 avril 1884.

Art. 1er L'article 41 de la loi du 5 avril 1884 est applicable au conseil municipal de Paris.

Art. 2. Les représentants au conseil général des cantons suburbains de la Seine sont nommés pour une période de quatre ans.

*

Loi du 8 janvier 1905.

Supprimant l'autorisation nécessaire aux communes et aux établissements publics pour ester en justice.

Art. 1er Les articles 121., 122., 123., 124. et 125 de la loi du 5 avril 1884 sont remplacés par les dispositions suivantes:

Art. 2. Les articles 126 et 127 de la même loi sont abrogés.

Art. 3. Les établissements publics peuvent ester en justice sans autorisation du conseil de préfecture. Toutefois, les conseils municipaux seront appelés à donner leur avis sur les actions judiciaires, autres que les actions possessoires, que les établissements publics visés à l'article 70 de la loi du 5 avril 1884 se proposent d'intenter ou de soutenir. En cas de désaccord entre le conseil municipal et l'établissement, celui-ci ne peut ester en justice qu'en vertu d'une autorisation du conseil de préfecture.

*

Loi du 30 juin 1907.

Portant modification des articles 40, 41, 58, 59, 60, 61 et 62 de la loi du 10 août 1871 sur les conseils généraux.

Art. 1er Les articles 40, 41, 58, 59, 60, 61 et 62 de la loi du 10 août 1871 relative aux conseils généraux sont modifiées comme suit:

Art. 2. Sont applicables au département de la Seine les dispositions des articles 60, 61 et 62 de la loi du 10 août 1871, modifiés dans les termes prévus par l'article 1er ci-dessus.

más tisztviselői a hatáskörük körzetjeiben.

16. A súlyok és mértékek hitelesítői, a hatáskörük körzetjeiben.

Az 1896. évi április hó 2-án hozott törvény.

Az 1884. évi április hó 5-én hozott törvény 41. cikkének alkalmazása Páris város képviselőtestületére.

1. cikk. Az 1884. évi április hó 5-én hozott törvény 41. cikke alkalmazandó a Páris város képviselőtestületére.

2. cikk. Szajna megye külvárosi körzetei főtanácsának tagjait négy évi időtartamra választják.

*

Az 1905. évi január hó 8-án hozott törvény.

A községeknél és a közületeknél a perbeocsátkozást illetőleg szükséges felhatalmazás megszüntetése.

1. cikk. Az 1884. évi április hó 5-én hozott törvény 121., 122., 123., 124. és 125. cikkeit a következő rendelkezések helyettesítik.

2. cikk. Ugyanannak a törvénynek 126. és 127. cikkei hatályon kívül helyeztetnek.

3. cikk. A közületek a főnöki tanács felhatalmazása nélkül perbeocsátkozhatnak. Mindazonáltal a képviselőtestület adja jóváhagyását ezekhez a bírósági keresetekhez, kivéve a birtokkereseteket, melyeket a közületek, utalással az 1884. évi április hó 5-én hozott törvényre, maguk indítványoznak folyamatba tenni vagy fenntartani. A képviselőtestület és a közületek közötti véleménykülönbség esetében, a közület nem beocsátkozhatik perbe a főnöki tanács felhatalmazása nélkül.

*

Az 1907. évi június hó 30-án hozott törvény.

Az 1871. évi augusztus hó 10-én hozott törvénynek a főtanácsokra vonatkozó 40., 41., 58., 59., 60., 61. és 62. cikkeinek módosításáról.

1. cikk. Az 1871. évi augusztus hó 10. napján hozott törvénynek 40., 41., 58., 59., 60., 61. és 62. cikkei a főtanácsokra vonatkozólag a következőképen módosulnak:

2. cikk. A Szajna megyére alkalmazást nyernek az 1871. évi augusztus hó 10-én hozott törvény 60., 61. és 62. cikkeinek a fenti cikk által módosított rendelkezései. Azokat a

Les impositions spéciales que ce département a été ou sera autorisé, par des lois particulières, à percevoir en vue de faire face aux dépenses annuelles et permanentes d'utilité départementale, obligatoires ou facultatives, seront comprises parmi les recettes ordinaires du budget départemental.

*Loi du 14 mars 1919.
Concernant les plans d'extension
et d'aménagement des villes.*

Art. 1er Toute ville de 10.000 habitants et au-dessus, sans préjudice du plan général d'alignement et de nivellement imposé à toutes les communes est tenue d'avoir un projet d'aménagement, d'embellissement et d'extension.

*

Loi du 25 juin 1923.

Modifiant le nombre des adjoints aux maires des arrondissements de Paris.

Art. 1er Le paragraphe 1er de l'article 16 de la loi du 14 avril 1871 est modifié ainsi qu'il suit:

*

Loi du 29 mai 1925.

Fixant le nombre et le mode d'élection des conseillers généraux de la Seine.

Art. 1er Le conseil général du département de la Seine comprend:

1° les 80 membres du conseil municipal de Paris;

2° 40 membres élus au scrutin uninominal pour les cantons suburbains de la Seine.

Art. 2. Les 40 sièges attribués aux cantons suburbains de la Seine sont répartis au pro rata de leur population municipale, chaque canton élit au moins un conseiller général. Les cantons sont divisés en autant de circonscriptions électorales qu'ils ont de représentants à nommer, conformément au tableau annexé à la présente loi et qui ne pourra être modifié que par une loi.

3. Sont abrogées les dispositions de l'article 1er de la loi du 16 septembre 1871 et généralement toutes les dispositions contraires à la présente loi.

különleges (speciális) adókat, amelyeknek beszedésére a megye az évi állandó kiadások fedezése végett felhatalmazást nyert, a megyei rendes költségvetés bevételei között kell előirányozni.

Az 1919. évi március hó 14-én hozott törvény.

A városok kiterjesztésére és gazdálkodására vonatkozó terveket illetőleg.

1. cikk. Minden 10.000 lakossal vagy ennél több lakossal bíró városnak a minden községre rótt szabályozási és felmérési főterv sérelme nélkül egy gazdálkodási, szépítészeti és kiterjesztési tervvel kell rendelkeznie.

*

Az 1923. évi június hó 25-én hozott törvény.

A párisi kerületek polgármester-helyettesei számának módosításáról.

1. cikk. Az 1871. évi április hó 14-én hozott törvény 1. cikkének 1. §-a következőképen módosítottatik.

A 16. cikk a módosított szöveggel van közölve.

*

Az 1925. évi május hó 29-én hozott törvény.

A Szajna megye főtanácsosainak száma és választásuk módja.

1. cikk. A Szajna megye főtanácsa áll:

1. A párisi törvényhatósági tanács 80 tagjából;

2. A Szajna megye külvárosi körzeteinek juttatott, névszerinti titkos szavazással megválasztott 40 tagjából;

2. cikk. A Szajna megye külvárosi körzeteinek juttatott 40 hely szét van osztva törvényhatóság népességének aránya szerint, minden körzet legalább is egy tanácsnokot választ. A körzetek fel vannak osztva választókerületekre a szerint, hogy hány képviselőt választanak a jelen törvényhez csatolt táblázat szerint, amely csak törvénnyel módosítható.

3. Az 1871. évi szeptember hó 16-án hozott törvény 1. cikkének rendelkezései és általánosságban az összes, a jelen törvénnyel ellentétes rendelkezések, hatályukat veszítik.

Loi du 29 mai 1925.

Supprimant les conseils d'arrondissement de Saint-Denis et de Sceaux.

Article unique.

Les conseils d'arrondissements de Saint-Denis et de Sceaux sont supprimés. Les attributions de ces assemblées sont dévolues au conseil général de la Seine.

*

Loi du 12 mai 1932

Relative au conseil général de la Seine.

Art. 1er L'article 94 de la loi du 10 août 1871 est modifié ainsi qu'il suit:

La présente loi est applicable au département de la Seine à l'exception des articles 2, 4, 21, 23, 29, 45, 63, 68 et du titre VI.

Az 1925. évi május hó 29-én hozott törvény.

Saint-Denis és a Sceaux kerületek tanácsai megszüntetéséről.

Egyedüli cikk.

Saint-Denis és Sceaux kerületek tanácsai megszűnnek. Ezeknek a közületeknek a jogai Szajna megye főtanácsára szállnak át.

*

Az 1932. évi május hó 12-én hozott törvény,

a Szajna megye főtanácsára vonatkozólag.

1. cikk. Az 1871. évi augusztus hó 10-én hozott törvény 94. cikke a következőképen módosul.

A jelen törvény alkalmazandó a Szajna megyére a 2., 4., 21., 23., 29., 45., 63., 68. cikkek és a VI. cím kivételével.

New-York¹.

Irta VECSEKLŐY JÓZSEF.

1. §. Az önkormányzati szervek kialakulása az Egyesült Államokban.

Az Egyesült Államok önkormányzati szervei teljesen angol minták szerint alakultak. Az Amerikába érkező első angol telepesek már sok évszázados politikai és közjogi hagyománnyal jöttek és természetes, hogy a megszokott jogi formákat — amennyire a politikai helyzet és a változott körülmények megengedték — továbbra is megtartották.

Az átültetett intézmények azonban nem fejlődtek egységes irányban. Már a gyarmatosítás kezdetén, a XVII. század első évtizedeiben, kiütöztek azok az áthidalhatatlan gazdasági, földrajzi és lelki ellentétek, amelyek az északi országokat és azoknak népeit a déliektől elválasztották és amelyek két és fél évszázad muva (1860—61) véres polgárháborúban ütöztek össze. Ezeknek az ellentéteknek megfelelően a politikai, közjogi és önkormányzati intézmények is egymástól eltérő irányban fejlődtek. A fejlődés három irányban haladt, éspedig:

1. A New-England-i gyarmatokban, ahol a telepesek kisebb birtokokkal rendelkeztek és az indiánokkal állandó harcban ál-

¹ Irodalom:

- Horváth*: A Modern Amerika története. (Budapest, 1928. Szent István Társulat, 122 o.)
Magyar: Amerikai Államélet. (Budapest, 1934. M. Kir. Egyetemi Nyomda, 502 o.)
Anderson: American City Government. (London, 1924. Sir Isaac Pitman and Sons Ltd. 675 o.)
Bryce: The American Commonwealth. (New-York, 1927. The Mac Millan Company. 1706 o.)
Munro: The Government of the United States. (New-York, 1930. The Mac Millan Company. 687 o.)
Munro: Governmental Organisation within Greater New-York. (New-York, 1931. Institute of Public Administration. 18 o.)
Munro: The Government of American Cities. (New-York, 1928. The Mac Millan Company. 391 o.)
Riedly: The Municipal Year Book. 1936. (Chicago, 1936. The International City Managers' Association. 475 o.)
Thomas and Blanshard: What's the Matter with New-York? (New-York, 1932. The Mac Millan Company. 364 o.)
Freund: Das öffentliche Recht der Vereinigten Staaten von Amerika. (Tübingen, 1911. Verlag von J. C. B. Mohr. 387 o.)

lottak, a *town* (város) volt az önkormányzati élet formája. A puritánok politikai és vallási felfogásának ez a forma — amelynél a közület igazgatásában minden szabad ember résztvett — volt a legmegfelelőbb. Az igazgatás szerve eredetileg a *town meeting* (városi gyűlés) volt, amely az összes felnőtt férfi lakosokból állott. Midőn később a város fejlődésével és a teendők szaporodásával az ügyek intézése ebben a formában tovább nem volt lehetséges, a *town meeting* határozatainak végrehajtására *executive committee-t* (végrehajtó bizottság) szerveztek.

2. A déli gyarmatokban ezzel ellentétben a *county* (megye) volt az önkormányzat formája. A gyér lakosságú nagybirtokokon nem fejlődhetett ki a városias élet és a hatalom kizárólag a földbirtokosok kezében volt. Az önkormányzatot a *county court* (megyei bíróság) gyakorolta, amely a közigazgatási ügyeket intézte és bírói hatáskört gyakorolt.

3. A közbül fekvő gyarmatokban egy átmeneti forma alakult ki és az ügyek intézése a városi és a megyei önkormányzati hatóságok között oszlott meg.

A függetlenségi harc nem volt különösebb hatással az önkormányzati életre, annál inkább azonban a nyugat felé meginduló terjeszkedés. Mind újabb és újabb államok alakultak a nyugati határon. Ezek az államok többé-kevésbé átvették a szomszédos államok berendezéseit, megfelelő módosításokkal. A legtöbb új állam megalakulása ebben az időben a demokratikus eszmék hatása alatt történik és a XIX. század első évtizedeiben az uralkodó felfogás az önkormányzati életben a választási rendszert követte. A polgárháború kitöréséig (1861) nagyjából kialakul a jelenlegi önkormányzati rendszer.

A polgárháború utáni időkben a különböző hatások alatt megindult fejlődés a legváltozatosabb formákat és szervezeteket hozta létre. Munro szerint (The Government of the United States) az Egyesült Államok területén az önkormányzatnak több változata él, mint a föld összes többi országaiban együttvéve. (... there are more varieties of local government in the United States than in all the other countries of the world put together.)

• Az önkormányzati szervek jelenlegi fejlődését három vonás jellemzi, éspedig: az a törekvés, hogy az egyes közigazgatási tevékenységek ellátására önálló testületeket létesítsen, az állami ellenőrzés erősödése és végül a közigazgatás eredményességének (efficiency) növelése.

2. §. New-York története.

A Holland Keletindiai Társaság szolgálatában álló Hudson Henrik 1609. évi szeptember hó 3-án fedezte fel a Manhattan szigetet és a hollandok alapították ott az első telepet. A sziget déli csúcsán várost alapítottak, — a mai New-York őstét —, *Nieuwe-Amsterdam* néven. Az 1616. évben ennek a településnek 30 lakosa volt. A hollandok később, 1623-ban, megvették a benszü-

löttektől az egész Manhattan szigetet, kb. 24 dollár értékű áruért. Időközben azonban állandó harcot folytattak az indiánokkal, angolokkal, majd svédekkel. 1642-ben építették az első templomot és 1656-ban a városnak már 120 háza volt kb. ezer lakossal.

Az 1664. év szeptemberében az angolok meghódították az egész gyarmatot és a kormányzóvá kinevezett Nichols a város nevét II. Károly király kiváltságlevelére való tekintettel, amely az elfoglalandó holland területet a trónörökös Yorki hercegnek adományozta, New-York-ra változtatta. Az alapító holland elem befolyása azonban az angol uralom alatt is fennmaradt és a későbbi történelem folyamán sok kiváló államférfit adott az Egyesült Államoknak. A Holland Keletindiai Társaság egész vagyonát az angolok szerezték meg, a gyarmat egy részét — New-Yerseyt — pedig megvásárolták.

Az angol hódítás idején Nieuwe-Amsterdamnak kb. 1500 lakosa volt; ez a szám 1673-ig 2500-ra emelkedett. 1673-ban a hollandok visszafoglalták a várost, a következő évben azonban az ismét az angolok birtokában volt és az 1674. évben megkötött Westminster-i békeszerződés értelmében végérvényesen angol fennhatóság alá került. 1700-ig a lakosság létszáma elérte a 6000-et. 1711-ben tartották a Wall-Street-en az első rabszolgasvásárt.

A brit kormány által 1765-ben kivetett bélyegadó a gyarmatok évek óta lappangó elégedetlenségét és angolelles hangulatát még jobban fokozta és az ellenszenv New-Yorkban nyilvánult meg először, amidőn a kormányzó arcképét és a bélyegtörvény egy példányát nyilvánosan elégették. Ezután a gyarmatok képviselői New-Yorkban tanácskozássra gyűltek össze.

A polgárháború alatt 1776-ban New-Yorkot az angolok elfoglalták és az 1783-ban Versailles-ben létrejött angol-észak-amerikai békeszerződés megkötéséig birtokban tartották. A város visszabocsátása 1783. november hó 25-én (Evacuation Day) történt meg.

Az 1785. évben itt ült össze az első kongresszus és itt választották első elnökké Washington Györgyöt 1789-ben. Nagy csapás érte a várost az 1835. évben, amidőn a tűzvész a régi üzleti negyedét csaknem teljesen elpusztította.

A lakosság száma a XIX. század elején elérte a 60.000-et. 1820-ban ennek kétszeresét, 1840-ben túlhaladta a 300.000-et és 1880-ban a 800.000-et. A város a jelen században óriási mértékben fejlődött tovább. Lakossága az 1900—1930. évek között megkétszereződött. Lakosainak száma 1920-ban 5.600.000, jelenleg 7.474.000, az elővárosokkal együtt pedig kb. 11.000.000 lélek.

A lakosság nagyrésze, kb. 2 millió lélek, külföldön született. Az 1920. évi népszámlálás adatai szerint a lakosságból 1.991.547 lélek külföldön született, 1.873.013 külföldi születésű fehér szülőtől, 1.164.834 bennszülött fehér szülőtől származik, 430.069 léleknek pedig egyik szülője külföldi.¹ New-Yorkban több olasz

¹ W. Andersen: American City Government.

él, mint Rómában, több ír, mint Dublinban és a világ zsidóságának $\frac{1}{10}$ része itt él. Érdekes a lakosság vallási megoszlása is. New-Yorkban él: 1.765.000 zsidó, 1.734.000 római katolikus és 500.000 protestáns, míg a lakosságnak többi része egyéb vallásfelekezetekhez tartozik, vagy felekezetenkívüli.

New-York területe 846 km². Területére nézve tehát az Egyesült Államoknak Los-Angeles után második legnagyobb városa. New-York egyébként kedvező fekvésénél fogva nagy szerepet játszik, mint kikötőváros is.

Az amerikai városok az állami törvények hatálya alatt állnak, és önkormányzati jogaikat az államtól nyerik. (*The American city ... is ... deriving all its powers from state laws, and subordinate in all its activities to the states authority*).¹ A városi közigazgatást azonban az államok általában nem ellenőrzik, legtöbb esetben erre a célra nem is rendelkeznek megfelelő szervekkel. Különösen vitás a nagy városoknak, így főleg New-York városnak New-York államhoz való viszonya, hiszen az állam lakosságának kb. fele New-York városban lakik. New-York City legújabb, 1938-ban életbelépett charter-jét, egy, a törvényhozás által szervezett, és az elnök által kinevezett, bizottság készítette el. A javaslat elfogadása felett azonban a város választópolgársága szavazással döntött. Ugyanez a charter feljogosítja a várost egyes rendelkezések megváltoztatására, valamint szervezetének és alkotmányának újabb szabályozására.

Az állam közvetlen ellenőrzési jogát biztosítja New-York várossal szemben az új charter olykép, hogy a kormányzónak a város főtisztviselői — a polgármester, a comptroller, és a kerületi elnökök — felett fegyelmi jogkört biztosít, amelynek alapján a kormányzó a főtisztviselőket elbocsáthatja, illetve állásuktól meghatározott ideig felfüggesztheti.

3. §. New-York közigazgatása.

1. New-York közigazgatási rendszerének kialakulása.

New-York közigazgatási rendszerének kialakulása természetesen nem bír olyan multtal, mint a sok évszázados európai nagyvárosok, mégis nem lesz érdektelen végigpillantani történelmi fejlődésén és látni, hogy rendszerének kialakulásában milyen politikai és erkölcsi erők játszottak szerepet.

A városnak először Stuyvesant kormányzó adott önkormányzatot az 1656. évben a holland szabadvárosok mintájára.

Az angol hódítás után Nichols kormányzó a város önkormányzatát elismerte ugyan, de szervezetét az angol városok mintájára átalakította. A burgomaster és tisztviselői helyét a mayor, az alderman-ek és a common councillor-ok (tanácsos) foglalták el. A polgármestert és az alderman-eket a kormányzó nevezte ki.

¹ W. B. Munro: The Government of American Cities.

Az első Chartert (szabadságlevél) a városnak Dongan kormányzó adományozta az 1686. évben. Eszerint a Charter szerint a várost egy egységes testület, a „*major, aldermen and the commonalty of the city*” (polgármester, alderman-ek és a város közössége) igazgatta. A Dongan Chartert 1731-ben a Montgomery-féle Charter módosította, amely a város igazgatását a polgármester, 7 alderman és a Common Council (tanács) kezébe helyezte. A polgármestert a kormányzó nevezte ki, az alderman-eket pedig a lakosság választotta. A közigazgatás egy főre eső költsége ebben az időben évi 50 cent volt. A Montgomery Chartert az állami törvényhozás az 1777. évben megerősítette és az csaknem egy évszázadon át volt hatályban változatlanul. Ezt a Chartert 1821-ben módosították, és ettől az időtől 1834-ig a polgármestert a tanács választotta, amikor ezt a jogot a lakosságra ruházták.

A múlt század folyamán az állami törvényhozás a város szervezetét több ízben módosította. Ezeket a módosításokat általában a város rohamos fejlődése tette szükségessé. A legfontosabb charter-módosítások az 1849. évi és az 1857. évi idevonatkozó törvények voltak.

A város vezetése a múlt század eleje óta csekély megszakításokkal csaknem napjainkig, egy, eredetileg a nagyszámú ír lakosságra támaszkodó alakulatnak, a „*Tammany Ring*”-nek kezében volt.

A „*Tammany Ring*”, amelyet gyülekező helyéről a Tammany Hallról, azt pedig állítólag egy hasonló nevű indián törzsfőnökről neveztek el, 1789-ben mint titkos egyesület alakult és működését eredetileg *Columbian Society* (Columbia Társaság) név alatt folytatta előbb konzervatív, majd később demokrata programmal. Alapítója az ír William Mooney volt. Az állandóan nagy számban bevándorló írek segítségével a múlt század hatvanas éveiben már a város leghatalmasabb pártja volt és a város igazgatásában a legbefolyásosabb állásokat tartotta kezében.

Ez a Tammany egyébként iskolapéldája annak, hogy egy önző párt egyeduralkodó és erkölcsi alapot nélkülöző politikusok érvényesülése milyen rendkívül nagy erkölcsi süllyedést és anyagi veszteségeket okozhat egy közületnek és annak fejlődésében milyen nehezen helyrehozható károkat jelent. A romlott politikai felfogás lehetővé tette, hogy párt-tisztviselők politikai szolgálatok jutalmazásaként fontos pozíciókba kerülhessenek, ahol azután évtizedeken át erkölcsileg destruálták és anyagilag fosztogatták a várost. Mivel New-York esete nem egyedülálló és amellet tanulságos, nem lesz érdektelen ennek az alakulatnak működését és szervezetét röviden megismerni.

A külföldiek nagyarányú bevándorlása a múlt század közepe-táján kezdődött; 1846-tól az írek, 1849-től a németek, a század második felében pedig az orosz- és lengyelországi zsidók, majd a 80-as évektől az olaszok és szlávok költöznek át nagyobb tömegben. 1870-ben már a lakosságnak több mint felét teszik ki a bevándorlók.

A már említett Columbian Society 1805-ben alakult át és vette fel a Tammany Society (Tammany Társaság) nevet. Az egyesületnek 13 törzse volt, 12 „sachem“ (törzsfőnök) és egy „grandsachem“ (nagyfőnök) vezetése alatt. Az irányítás 1820-ig a közgyűlés kezében volt, amelynek ülésein eddig az időpontig minden tag résztvehetett. A tagok számának emelkedésével azonban a képviseleti rendszerre tértek át. 1836-ban a közgyűlés 75 választott képviselőből állott.

A vezetés az állandó ír bevándorlás következtében, mivel az írek valamennyien tevékeny tagjai voltak az egyesületnek, az írek kezébe került. Megkísérelték ugyan a német bevándorlók beszervezését is, de kevesebb sikerrel. A külföldi bevándorlás azonban állandóan a társaság hatalmát erősítette.

Az egyesület a XIX. század elején a rossz emlékű Aaron Burr vezetése alatt kezdett tevékenyebb részt venni a várospolitikában és a 50-as években már irányító szerepet vitt. Politikai befolyásának csúcspontját William Marcy Tweed idejében érte el. Tweed — aki 1825-ban született — skót származású asztalos volt. 1850-ben alderman-né választották — skót származású asztalos volt. 1850-ben alderman-né választották és rövidesen nagy szerepet játszott a Common Council-ban (tanács), amelyet ekkor már „Negyven Tolvaj“ névvel neveztek (... they were commonly described as the Forty Thieves. Bryce: The American Commonwealth.) Tweed ebben az időben már a Tammany tagja volt és 1863-ban a General Committee (közgyűlés) állandó elnöke, majd Grand-Sachem lett. Politikai törekvéseiben barátja, Peter B. Sweeny ügyvéd támogatta.

Miután az egyesület politikai irányítása kezébe került, első teendője a rivális demokrata szervezetnek, a Mozart Hall-nak, letörése és politikai befolyásának megszüntetése volt. Ezt a célját nagyrészen elérte azáltal, hogy annak vezérét, Fernando Wood-ot a kongresszus tagjává választotta, másik befolyásos tagját a portugál-zsidó Albert Cardozo-t pedig a város egyik legfőbb bírói állásába helyezte. Ezután a Mozart Hall a politikai aktivitás terén megszűnt számottevő ellenfél lenni.

A Tweed által vezetett szervezkedés az 1868. évi választásokon érlelte meg gyümölcsét. A Tammany a választási harc során — a csalás és megvesztegetés minden lehetőségét kihasználva — óriási propagandát fejtett ki, hogy New-York városban és államban hatalmát megtartsa és megerősítse. Mint láttuk, a Tammany a hatalmát a külföldi bevándorlókra alapította. Ezeket azonban először honosítani kellett, hogy szavazati joggal élhessenek. Az 1856—1867. évek között évenként átlag 9200 külföldit honosítottak. Ezzel szemben 1868-ban, a választást megelőzőleg, 41,000 külföldit honosítottak. A leadott szavazatok száma 8 %-kal haladta meg az összes választók számát. A választás után a Tammany a városigazgatás terén korlátlan hatalmat szerzett. A volt polgármester: John T. Hoffmann, New-York államkormányzója, utódja a polgármesteri székben pedig A. Oakey Hall lett. Sweeny city chamberlain (városi kamarás, azaz pénzügyi tanácsos), Tweed street commissioner (útügyi biztos) és a Board of Super-

visors (felügyelők tanácsa) elnöke, Connoly pedig comptroller (számvevő) lett, de a többi fontos közigazgatási és bírói állásokba is elvbarátaik kerültek.

Tweed, Sweeny és társai minden lehetőséget felhasználtak hivataluk kihasználására és a város kizsákmányolására. Hatalmukat emelte az ú. n. Tweed Charter is, amely a polgármestert felhatalmazta arra, hogy az egyes hivatalok vezetőit, a Board of Aldermen meghallgatása nélkül, kinevezhesse. Befolyásuk New-York állam közigazgatására és törvényhozására is kiterjedt. Néhány éves uralmuk ideje alatt a várost óriási adósságokkal terhelték, anélkül, hogy annak ellenében bármit is nyújtottak volna. New-York adósságai 1869-től 1871-ig 36 millió dollárról 97 millió dollárra emelkedtek.¹ A későbbi becslések szerint havonta egy millió dollárt sikkasztottak. Egyik legnagyobb arányú botrányuk az u. n. Broadway ügy volt. A Broadway kiszélesítésével kapcsolatosan, az elkészített városrendezési terv alapján olcsón összevásárolták a kisajátítandó területeket és azokat később a város tőlük a vételár többszöröséért megvásárolta.

A polgárság tudott ugyan egyes részleteket a város vezetőinek üzelméről, azonban egyelőre tehetetlen volt velük szemben. Az ú. n. Tweed Ring (Tweed gyűrű) helyzetét biztosította egyrészt a hatalmas demokrata párt, amelynek a szavazatokat nyújtotta, másrészt pedig a megvesztegetett sajtó. A megvesztegetés formája a nagyösszegű hirdetési díjak fizetése volt. A kisebb újságokat pedig a Tammany tartotta fenn.

Végre 1871-ben sikerült a polgárságnak a Tammany Ring uralmát lerázni és vezetőit az igazságszolgáltatásnak kiszolgáltatni.

Bukásukat egy jelentéktelen ügy okozta. Egy bizonyos O'Brien nevű párttagjuknak nem juttattak megfelelő állást, s ezért ez terhelő adatokat és iratokat adott át a new-yorki „Times” újság szerkesztőségének. A küzdelmet a Tweed Ring ellen ettől az időtől kezdve G. Jones, a „Times” szerkesztője, vezette. Minden megvesztegetési kísérlet ellenére állandóan közölte a terhelő adatokat, míg végül a felelősségrevonásnak be kellett következnie.

Tweed nem mondott le hivatali állásáról. Később azonban letartóztatták, de mivel Jay Gould, a Tweed Ring egyik leggazdagabb tagja, 1 millió dollár erejéig kezességet vállalt érte, szabadlábra helyezték. Gouldot hálából a Tammany a szenátus tagjává választotta. Tweed azonban már nem kerülhette el sorsát és a bíróság 12 évi börtönre ítélte. Másodfokon felmentették, közben megszökött, de Spanyolországban elfogták, visszaszállították New-Yorkba s végül is a Ludlow Street-i börtönben fejezte be életét.

A Ring többi tagjai közül Hallt felmentették, Connoly pedig külföldre szökött.

A Tweed ügyvel kapcsolatban az állami törvényhozás a város igazgatását lényegesen megváltoztatta. Megszüntette a tanács

¹ Bryce: The American Commonwealth.

kétkamarás rendszét, újjászervezte a Board of Alderment és megszervezte, mint új testületet, a Board of Estimate and Apportionment-et (becslő bizottság).

A Tweed Ring ugyan megszűnt, de a Tammany befolyása, bár csökkent mértékben, továbbra is érvényesült és 5 év múlva ismét a kezében volt a város irányítása. A korrupció sem szűnt meg és 1886-ban a tanács 12 tagját a Broadway vasut-ügy miatt letartóztatták.

Croker polgármestersége idején, 1892-ben robbant ki a Cleveland botrány. Croker még annak idején a Tweed Ringhez tartozott. Megállapították, hogy a rendőrség tagjai vagyonokat szereztek azáltal, hogy a törvényeket és rendeleteket bizonyos alkalmakkor nem hajtották végre. A bünszövetkezetet Parkhurst lelkész leplezte le a szószékről. A botrány miatt Croker polgármester, — aki az ügyért szintén felelős volt, — távozni kényszerült.

Ugyancsak Croker volt a vádlottja az 1899-ben indított Muzet-féle vizsgálatnak, amely megállapította, hogy az egykori polgármester a város szerződéseinek megkötése révén nagy pénzüsszegeket szerzett. Ez a rendszer egyébként a legújabb időkig nem sokat változott, hiszen 1930-ban a Norddeutscher Lloyd 50.000 dollárt adott a Tammany ügyvédjének egy kikötőhely bérletének megszerzéséért.¹ A kikötő-bérbeadás egyébként mindig jó üzlet volt a Tammany részére, ugyanis a napi 53.47 dollárért bérelt kikötőhelyet napi 500 dollárért adta bérbe a hajóstársaságoknak.

A politikai szolgálatokat és érdemeket a Tammany természetesen a köz terhére jutalmazta. A jutalmazás legalsó fokozata a State Assembly-i (állami törvényhozó testület) tagság volt, évi 1500 dollár fizetéssel. A következő fokozat az aldermani megbízátság volt, évi 5000 dollárral. Ez a kereseti lehetőség az engedelmes és szellemi téren gyengébb tagoknak volt fenntartva, akiknél a kiválóság a pártot is zavarta volna.² (... usually reserved for the docile and the stupid as a position in which any brilliance would be an embarresment to the party.) A jutalmazás további fokozata a jól fizetett városi állások adományozása volt. A Civil Service Reform Association (közszolgálati reformmegyesület) szerint a politikai tevékenység jutalmazásáért alkalmazott tisztviselők az igazgatás sérelme nélkül elbocsájtathatók volnának, ami által a város évi 25 millió dollárt megtakaríthatna.

A Tammany belső szervezete röviden a következő. A szervezkedés assembly district-ek (törvényhozási választó kerület) szerint történik. A párt megválasztja a district general committee-t (kerületi általános bizottság). Ez a bizottság a párt főszerve a kerületben. Elnökét maga választja. A választások alkalmával az elnök a kerület részére egy captain-t (kapitány) nevez ki, aki a választás eredményességéért felelős. A választási kapitányok a szervezetnek fontos tagjai és a Tammany ereje sokban függ ké-

¹ Thomas-Blanshard: What's the Matter with New-York.

² Thomas-Blanshard: i. m.

pességüktől. A kerület politikai vezetőjét, a district leadert (kerületi vezető), a district general committee választja.

A county pártszervezete a county committee (megyei bizottság), amely tevékenységét az executive committee (végrehajtó bizottság) útján gyakorolja. Ez a bizottság a district leaderekből és néhány más tagból áll.

Az egész szervezet 50.000 embernek ad kenyeret, ami szintén nem kis mértékben biztosítja a hatalmát.

A Tammany vezetése még ma is az ír katolikusok kezében van. A legfontosabb district leaderek, továbbá a legbefolyásosabb tagok, ír katolikusok.

Időközben azonban a város fejlődése megkövetelte a régi Charter korszerű módosítását.

A múlt század folyamán nemcsak New-York fejlődött eddig nem látott mértékben, hanem a körülötte keletkezett kisebb városok is. A század végéig a New-Yorkkal összeépült határvárosok egy óriási egységet alkottak, amelynek közigazgatását és jogi helyzetét egységesen kellett szabályozni.

Ezért alkották meg 1897-ben a *Greater New-York Charter*-t (Nagy New-York törvénye), amely a régi New-Yorkot, Brooklynt és a szomszédos városokat — a new-yorki és brooklyni polgármesterek minden ellenkezése ellenére — nagy New-York város formájában szervezte meg és megállapította a város mai határait. Az így szervezett New-York 5 countyt (megye) foglal magába. Ezek: *New-York, Bronx, Kings, Queens és Richmond*. A város ugyancsak 5 borough-ra (kerület) oszlik, amelyeknek határai a countyk határaival egybeesnek. Az öt borough a következő: *Mannhattan, The Bronx, Brooklyn, Queens és Richmond*. A countyk közigazgatási feladatai lényegesen kevesebbek, mint a városi szervek és tisztviselői a város közigazgatásától csaknem teljesen függetlenek. Az 5 borough, illetve county egyuttal az öt választó kerületet is alkotta mind városi, mind pedig megyei szempontból.

A Greater New-York Chartert 1901-ben módosították, s a módosított Charter lényegében érvényben volt 1938. január 1-ig. Az 1924. évben hozott Home Rule Law (önkormányzati törvény) a Board of Estimate and Apportionment-et tette a kétkamrás rendszer felsőházává.

A közvélemény azonban mind erélyesebben követelte a város igazgatásának alapos reformját és a Tammany uralmának megszüntetését. A mozgalom élén a kiváló jogász Seabury állott. A küzdelem végül is — bár nehezen — eredményre vezetett, miután a két utolsó demokrata polgármester J. Walker és Mc. Kee után a demokrata (Tammany) ellenes fuzió nyerte el a többséget, ami által megnyílt az út a végleges rendezés felé.

A város közigazgatásának reformja a század eleje óta állandóan napirenden volt. Mint láttuk, az 1897. évi Chartert már 1901-ben módosították. Azonban a Charter módosított formájában sem volt kielégítő, s ezért újabb módosításának kidolgozására 1907-ben, 1911-ben és 1921-ben bizottságot küldtek ki. Mindaddig azonban, amíg a városban a Tammany Hall uralkodott és

befolyása New-York államban is érvényesült, semmiféle reformról — amely hatalmát megingathatta volna — szó nem lehetett. New-York állam törvényhozása a reformbizottságok javaslatait minden esetben visszautasította.

Vége az 1933. évben tartott választások alkalmával történt meg hosszú idő után először, hogy a Tammany korlátlan hatalmát egy ellene alakult „Fusion” (egyesülés) megtörte. Ezután már lehetséges volt, hogy az újonnan megválasztott és jelenleg is hivatalban levő polgármester, *Fiorello H. La Guardia*, hivatala elfoglalásakor, 1934-ben célul tűzze ki az igazgatás szükséges reformját és az igazságtalan választási rendszer megváltoztatását. Bár az általános felfogás szerint tervének keresztülvitele leküzdhetetlen akadályokba ütközött, mint alább látni fogjuk, mégis sikerült a választó polgárság segítségével a rendszer megváltoztatása és alapos megreformálása.

A reformot a törvényhozás 1934. májusában kezdte tárgyalni és annak kidolgozására egy 28 tagból álló bizottságot küldött ki. A bizottság feladata az új Charter tervezetének elkészítése volt. A bizottságban a két uralkodó politikai párt — a demokrata és a republikánus — egyenlő arányban volt képviselve. Ez a bizottság azonban — talán azért, mert főleg politikusokból állott, — nem volt képes feladatának megfelelni, s ezért a megbízatást tőle visszavonták. Ugyanennek az évnek augusztusában a törvényhozás egy másik bizottság kiküldését határozta el. Okulva azonban a múlt tapasztalatain, az új bizottságot — a New-York City Charter Revision Commission-t (New-York város törvényét módosító bizottság) politikus-mentesen, szakemberekből kívánta összeállítani. Ezért *La Guardia* polgármester kapott megbízatást arra, hogy a bizottság kilenc tagját saját belátása szerint kinevezze. *La Guardia* alapos megfontolás után 1935. január 12-én nevezte ki a bizottság tagjait, élükön *T. D. Tacher* volt bíró, elnökkel.

A bizottság több mint egy évi munka után, 1936. április 27-én készült el javaslatával és azt a City Clerk ugyanez év augusztus 17-én jóváhagyta.

A javaslat leglényegesebb pontja a *Board of Aldermen* megszüntetése és helyébe egy kevesebb tagból álló városi tanácsnak, a *City Council*-nak szervezése volt.

A *Board of Aldermen*nel a város legrégebb, eredetileg egyetlen önkormányzati szerve szűnt meg, amely a város életében és fejlődésében, főleg a régebbi időkben, rendkívül nagy szerepet töltött be. Ennek a Boardnak tagjai voltak az elnök, az öt boroughelnök és 65 alderman (tanácsos), akiket választó kerületenként választottak.

Hatáskörét és működését az újonnan szervezett *City Council* kevés eltéréssel vette át. Megszüntette továbbá az 1924-ben szervezett *Municipal Assembly*-t (törvényhatósági bizottság), amely a *Board of Aldermen* és a *Board of Estimate and Apportionment* összetételéből állott. Ennek a testületnek a hatáskörébe tartozott a város szervezetét érintő szabályrendeletek alkotása. — Végül a

Board of Estimate and Apportionment nevét Board of Estimate-re változtatta.

A város közigazgatását, szervezetét és az egyes szervek hatáskörét az új törvény lényegében nem változtatta meg.

Az új tanács szervezetének megállapítását a javaslat a választó közönségre bízta. Az egyik megoldási lehetőség a charter-tervezet szerint az lett volna, hogy a Board of Aldermen egy 29 tagból álló tanács váltsa fel. A tanácsba Manhattan 9, Brooklyn 10, Bronx 5, Queens 4 és Richmond 1 tagot küldenek.

Az egyes borough-k képviseleti arányának megállapítása azonban a város igazgatásának régi vitás és megoldatlan kérdése volt. Ezért, ezt a sokat és a nyilvánosság által is állandóan vitatott kérdést a javaslat nem kívánta önállóan megoldani, hanem annak elbírálását a választó közönségre bízta. Az egyes borough-k képviseleti arányának megállapítására vonatkozó ez a második elgondolás — amelynek a közvéleményben és a sajtóban nagy pártja volt — az ú. n. *Proportional Representation* (arányos képviselet) bevezetése volt. Eszerint a rendszer szerint az egyes borough-kban a leadott érvényes szavazatok száma fogja a képviselők számát megállapítani.

Ezt a kérdést — a *Proportional Representation*-t — azonban önállóan, a *Charter*-tervezettől elkülönítve, bocsátották szavazás alá.

Az új *Charter* és a *Proportional Representation* megszavazását pro és kontra nagy agitáció előzte meg, végül azonban, 1937. november 5-án, New-York város közönsége mindkettőt megszavazta. A szavazás aránya az egyes borough-kban a következő volt:¹

1. Az új *Charter* elfogadása kérdésében:

	Igen	Nem
Brooklyn	351.952	180.072
Manhattan	219.070	159.595
The Bronx	191.414	122.665
Queens	176.618	130.020
Richmond	13.455	50.722
Összesen:	952.509	605.072

2. A *Proportional Representation* kérdésében:

	Igen	Nem
Brooklyn	340.007	175.673
Manhattan	207.910	131.961
The Bronx	192.316	104.887
Queens	170.355	114.153
Richmond	12.598	28.543
Összesen:	923.186	555.217

A polgármesteri széket ugyanezen a választáson a demokrata jelölt J. T. Mahoney-vel szemben ismét a republikánus La Guar-

¹ National Municipal Review. 1937—1958.

dia szerezte meg 450.000 szótöbbséggel. La Guardia mind az öt borough-ban többséget kapott.

Mint látjuk, New-York város polgársága elég nagy arányban foglalt állást a régi rendszer megszüntetése és a város szervezetének ujjaalakítása mellett.

A választás eredménye tökéletesen igazolta azt az általános véleményt, hogy a régi képviseleti rendszer igazságtalan volt és nem fejezte ki híven a választó közönség akaratát. A régi Board of Aldermen tagjai közül 62 volt demokrata és 5 republikánus. Ezzel szemben a megválasztott új City Council 26 tagja a pártok és az egyes borough-k között a következőképen oszlik meg:

	Bronx	Brooklyn	Manhattan	Queens	Richmond	Összesen
Organisations Democrats (demokrata)	5	5	3	1	1	15
Insurgent Democrats (pártonkívüli demokr.)	—	—	—	2	—	2
American Labor (amerikai munkáspárt)	2	2	1	—	—	5
Republican (republikánus)	—	1	1	1	—	3
City Fusion (városi egyesülés)	—	1	1	1	—	3
Összesen:	5	9	6	5	1	26

A régi rendszer méltánytalanságát mutatja, hogy pl. míg azelőtt Manhattan Borough-nak 26 tanácstagja (alderman) volt Queens Borough 6 tanácstagjával szemben, addig ma Manhattan Borough-nak csak 6 tanácstagja van Queens Borough 5 tanácstagja ellenében.

A régi és az elfogadott új választási rendszer közötti kiáltó ellentétet mutatja az ugyanazon a napon megválasztott State Assembly (állami törvényhozó testület) összetétele, ahol a régi kerületi beosztás alapján, ugyanazok a választók, az alábbi arányban választották meg ugyanazoknak a pártoknak a képviselőit.

	Bronx	Brooklyn	Manhattan	Queens	Richmond	Összesen
Democratic	6	19	17	6	2	50
Republican	—	1	5	—	—	6
American Labor	2	3	1	—	—	6
Összesen:	8	23	23	6	2	62

A szavazatok arányát illetőleg a demokraták az összes leadott szavazatok 49.6 %-ával a képviselői helyek 80.6 %-át, a republikánusok a szavazatok 26.8 %-ával a képviselői helyek 9.7 %-át, a munkáspárt a szavazatok 17 %-ával a képviselői helyek ugyan-csak 9.7 %-át nyerték el, míg a szociálisták a szavazatok 4.7 %-ával és a Progressive (haladó) párt a szavazatok 1 %-ával nem jutott képviselőhez.

Az új törvény alapján létrejött tanács 1938. évi január hó elsején kezdette meg működését. *

Az Egyesült Államok alkotmányának megfelelően New-York város szervezetében is érvényesül a hatalmak elválasztásának elve és ezért a törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom a saját meghatározott szervei útján érvényesül. A jogszabályalkotás szervei a City Council és a Board of Estimate. A végrehajtás élén a polgármester áll, akinek kezében futnak össze a közigazgatás szálai. Ő intézi a város közigazgatását, a pénzügyi igazgatás, továbbá a borough-elnökök hatáskörébe utalt jogkört kivéve. A bírói hatalmat egyes városi és külön bíróságok gyakorolják. A város közigazgatása egyébként rendkívül nagy szervezetet igényel és 134.000 ember áll a szolgálatában.

2. Az önkormányzati szervek.

a) A City Council (városi tanács.)

A City Council-t, mint láttuk, az új New-York City Charter szervezte és az a megszűnő Board of Aldermen helyébe lépett.

Szervezete a következő: minden borough külön-külön választja Councilman-jeit (tanácstag) és pedig oly módon, hogy a borough minden 75.000 leadott érvényes szavazta után kap egy-egy tanácstagságot. Minden legalább 50.000 szavazatból álló maradék ugyancsak egy tanácstagságot biztosít, végül pedig minden borough a szavazatok számára való tekintet nélkül legalább egy tanácstagságot kap.

A City Council tagjainak a száma tehát határozatlan. Az első, 1937. november hó 3-án tartott választás alapján a tagok száma jelenleg 26.

Az elnököt a polgármesterrel egyidőben a választó közönség 4 évre választja és a kormányzó által ugyanúgy elbocsájtható vagy felfüggeszthető, mint a polgármester (New-York City Charter 1936. 25. §.).¹ A councilman-eket 2 évre választják. Megbízatásuk a választás után következő január 1-én kezdődik. Ha egy councilman megbízatása megszűnik, akkor a Council maga választ egy új tagot, akinek ugyanahhoz a politikai párthoz kell tartoznia, mint amelyikhez a kivált tag tartozott (24. §.).

A councilman-ek tisztsége nem tiszteletbeli állás, fizetést élveznek. Az elnök fizetése évi 15.000 dollár, a tanácstagok fizetése pedig évi 5.000 dollár (25. §.). Ezek a fizetések a Board of Aldermen-nel szemben csökkentést jelentenek. Ez utóbbi elnöke ugyanis 25.000 dollár, a pénzügyi bizottság elnöke és a legnagyobb ellenzéki párt vezére (minority leader) pedig 7.500 dollár évi fizetés kapott. Az aldermanek fizetése 5.000 dollár volt.

A councilman megbízatásának ideje alatt nem viselhet semmiféle városi hivatalt és a várossal üzleti összeköttetésben nem

¹ Alábbiakban a hivatkozás ennek a törvénynek a megjelölt §-át jelenti.

állhat. Amennyiben a városnak törvények megsértése által kárt okoz, ezért felelős és a büntető-eljárást bármely polgár feljelentése alapján meg lehet ellene indítani.

A Council maga alkotja meg ügyrendjét és vizsgálja tagjainak tagsági jogosultságát. Határozatait a City Recordban folytatólagosan kiadja. Kétharmad szótöbbséggel kebeléből bármely tagját kizárhatja. A kizárt tag elvesztette összes tanácstagi jogait (30. §.).

Az ülések nyilvánosak, azokat az elnök vezeti, aki résztvesz a tárgyalásokban is, azonban szavazati joga csak szavazategyenlőség esetén van. A rendes és rendkívüli ülések számát a tanács maga állapítja meg. Köteles a tanács minden hónapban — augusztust és szeptembert kivéve — egy rendes ülést tartani. Az üléseket keddi napon tartják d. u. 2.15 órai kezdettel, a City Hallban (város-háza). A polgármester jogosult bármikor rendkívüli ülést összehívni és 5 tag írásbeli kérelmére köteles azt összehívni. A tagokat 1 nappal előbb kell az ülés összehívásáról értesíteni (33 §.).

A tanács választja az alelnököt, aki az elnököt akadályoztatása esetén helyettesíti.

Az egyes közigazgatási osztályok vezetői jogosultak, és ha a tanács megkívánja, kötelesek az üléseken résztvenni és a hozzájuk intézett kérdésekre válaszolni. Jogosultak a tárgyalások folyamán felszólalni, szavazati joguk azonban nincs.

A tanács hatáskörének legfontosabb része a helyhatósági jogszabály-(local law) alkotási jog. Ez a jogszabályalkotó hatáskör egyedül a tanácsot illeti meg (21. §.) és kiterjed általában mindazokra az ügyekre, amelyek állami törvényekkel szabályozva nincsenek. Így a tanács szabályalkotási joga — a törvény korlátai között — kiterjed a közrendészet, egészségügy, tűzrendészet, közlekedésügy, építés- és parkrendészet egész területére, a város igazgatására, a személy- és vagyonbiztonság védelmére, a lakosság nyugalmanak és békéjének biztosítására és a törvények végrehajtására (27. §.).

Abban az esetben azonban, ha a jogszabály a város szervezetét vagy a városra vonatkozó alaptörvényt, továbbá a tisztviselők hatáskörét, kötelességeit, képesítését, létszámát, vagy választásuknak, vagy elbocsátásuknak módját kívánja módosítani, valamint a város által szedhető adókat, illetékeket, díjakat, javadalmakat és büntetéseket csökkenti, vagy megszünteti, úgy annak érvényességéhez a Board of Estimate hozzájárulása szükséges (59. §.).

Végül a tanács által alkotott helyhatósági jogszabály megszavazás végett a választó közönség elé terjesztendő, amennyiben az, az alábbiakat tartalmazza: a Board of Estimate szervezetének, a polgármester vétőjogának és polgármesteri állás betöltésére vonatkozó szabályoknak megváltoztatása, választott tisztviselők állásának megszüntetése, ilyen tisztviselők elmozdítási módjának, szolgálati idejének, fizetésének és hatáskörének megváltoztatása, valamint új választott tisztviselői állások szervezése; a szavazati jogra és a Civil Service Commission-ra (közszolgálati bizottság) vonatkozó szabályok megváltoztatása; új városi törvény alkotása; a törvény által megállapított határidőkre, eljárásra, ajánlatok el-

fogadására és szerződés kötésre, továbbá városi tulajdon eladására, bérbeadására és kezelésére vonatkozó szabályok megváltoztatása; a városi kötvényekre, kötelezettségekre és számadásokra vonatkozó rendelkezések megváltoztatása; a City Planning Commission (városi tervező bizottság) hatáskörének csökkentése, s végül az új törvény meghatározott szakaszainak módosítása (40 §.).

A tanács a választó közönség elé terjesztendő rendeletet visszavonhatja a választást megelőző 15 napig (41. §.).

Az új Charter módosítása kétféleképpen lehetséges, és pedig 1. újabb helyhatósági rendeletnek a Charterban megállapított módon való meghozatala útján és 2. a választó polgárok kérelme alapján megtartott választás útján. Utóbbi esetben a választást 50.000 szavazó polgár írásbeli kérelmére el kell rendelni és 60 napon belül meg kell tartani.

Általában jogszabály alkotásra csak a tanács illetékes, arra sem a Board of Estimate, sem pedig a borough-elnökök vagy egyéb szervek nem jogosultak.

A tanácsnak a költségvetésre vonatkozó jogkörét alább a költségvetéssel kapcsolatban tárgyaljuk. Itt csak azt említjük meg, hogy a tanács jogelődje a Board of Aldermen 1900 óta csak egy ízben volt képes jogait ezen a téren érvényesíteni.

A tanács határozatainak elfogadásához az összes tagok szavazattöbbsége szükséges. A helyhatósági jogszabályokat a tanács csak akkor adhatja ki, ha azok legalább 7 napig voltak nála, ha csak a polgármester nem jelzi sürgősnek, amely esetben azonban az elfogadáshoz kétharmad szavazattöbbség szükséges.

Az elfogadott helyhatósági jogszabályokat és határozatokat a clerk ellenjegyzzi, majd jóváhagyás végett a polgármesternek bemutatja. A polgármester a határozatot a bemutatástól számított 10 napon belül köteles tárgyalni. Amennyiben a hozzájárulást megadja, úgy a határozatot aláírásával ellátva a clerknek visszaküldi és az jogerősnek tekintendő. Amennyiben pedig a hozzájárulást megtagadja, úgy a határozatot ugyancsak a clerknek küldi írásbeli kifogásaival együtt. Az elutasított határozatot a clerk a kifogásokkal, a tanács legközelebbi ülése elé terjeszti. A tanács ezután az ügyet 30 napon belül újra tárgyalhatja és a polgármester vétőjoga ellenére kétharmad többséggel jogerőre emelheti. Az újból való tárgyalást a tanács egy tag kívánságára is köteles elrendelni. Amennyiben a határozat kiadásra vagy adósság vállalására vonatkozik, úgy a polgármester vétőjoga ellen háromnegyedszötöbbség szükséges.

A City Council elnöke a polgármester törvényes helyettese mindaddig, amíg a polgármesteri állás nincs betölve, vagy pedig ha a polgármester betegség, távollét, vagy felfüggesztés miatt hivatalának betöltésében akadályozva van. Az ilyen esetekben a City Council elnöke általában mindazokat a jogokat gyakorolja, amelyek egyébként a polgármestert illetik meg. Nem gyakorolhatja azonban a kinevezés és elbocsátás jogát, továbbá a Deputy Mayor-re (helyettes polgármester) ruházott jogokat, ha a polgármester akadályoztatása legalább 30 napig nem tart; ugyancsak

nem hagyhatja jóvá a helyhatósági jogszabályokat, valamint határozatokat és ilyenekkel szemben vétőjogot nem gyakorolhat, ha a polgármester akadályoztatása legalább 9 napig nem tart (10. §.). Az elnök helyét mindaddig, amíg a polgármestert helyettesíti, a tanácsban az alelnök tölti be.

A tanács választja a *City Clerk*-et 6 évi időtartamra, aki ugyancsak a tanács által kétharmad szavazattöbbséggel elbocsátható. A *City Clerk* évi fizetése 12.000 dollár. Hivatalában 155 személy van alkalmazva. Ügyköre tág és sokoldalú. Ő őrzi a város okmányait és iratait, valamint a város pecsétjét. Állandó jelentéseket ad ki a tanács működéséről és a tanács határozatait közzéteszi. A közzététel a város hivatalos lapjában, a naponta megjelenő *City Record*-ban történik. A tanácsnak azok a rendeletei és határozatai, amelyek városi tulajdon elidegenítésére, vagy bérbeadására, továbbá engedélyek (concessiok) adományozására, közpénzek felhasználására vagy adókra vonatkoznak, a jelentés közzétételét követő ötödik napon lépnek hatályba. Ezeket a rendeleteket és határozatokat a polgármester csak a közzétételt követő harmadik napon hagyhatja jóvá. A szavazatok aránya ugyancsak közzéteendő.

A *City Clerk* vezeti a „Street Franchise Book“-ot (utcákra vonatkozó jogok könyve), amely a város tulajdonában levő közterületekre (utak, utcák, terek) vonatkozó bérleti és egyéb szerződéseket tartalmazza. A *City Clerk* ellenjegyzzi a város által kötött szerződéseket. Jogában áll az öt borough mindegyikében egy-egy Borough Clerk-ot kinevezni, akik őt munkájában — főleg az okmányok őrzése tekintetében — segítik. A *City Clerk*-ot akadályoztatása esetén a Deputy Clerk (helyettes) helyettesíti.

Ugyancsak a tanács alá van rendelve a *Commissioner of Bill Drafting* (törvényjavaslatok szerkesztője), aki a jogszabályok szerkesztéséért felelős.

A tanácsnak módjában van meghatározott kérdések letárgyalására időről-időre *Special Committee*-ket (szakbizottság) kiküldeni.

b) *A Board of Estimate (Becsülő bizottság.)*

A *Board of Estimate* New-York közigazgatásának különleges szerve. Feladata eredetileg a költségvetés előkészítése volt, az idők folyamán azonban mind nagyobb és nagyobb hatáskört vont el a Board of Aldermentől és New-York közigazgatásának legfontosabb szervévé fejlődött. Az 1924. évi Home Rule Enabling Act (önkormányzati törvény) a Board of Aldermennel egyenlő jogú szervnek ismerte el. Gyakorlati szempontból a város legfontosabb közigazgatási hatósága.

A Boardnak 8 tagja van, akik mindannyian hivatalból tagok, és pedig: a polgármester, a *City Comptroller* (számvevő), a *City Council* elnöke és az 5 Borough President (kerületi elnök) (61. §.). Elnöke a polgármester, távollétében pedig a *Council* elnöke. Ügyrendjét maga állapítja meg.

A tagok közül a polgármesternek, Comptrollernek és a City Council elnökének 3—3 szavazata, Manhattan és Brooklyn borough-k elnökeinek 2—2 szavazata, a többi borough-k elnökeinek pedig 1—1 szavazata van. Az összes szavazatok száma 16 és érvényes határozat hozatalához legalább 9 szavazat szükséges. A borough-elnökök tehát, ha egységesen is szavaznak, 7 szavazatukkal kisebbségben maradnak a központi hatalom képviselőinek szavazataival szemben. A polgármestertől és a City Council elnökétől eltekintve, a többi tagok magukat első tisztviselőik útján helyettesíthetnek. A Board csak akkor határozatképes, ha a jelenlevők szavazatai elérik a kilencet, továbbá legalább két olyan tag van jelen, akiknek 3 szavazata van (62. §.).

A Board — augusztus és szeptember hónapokat kivéve — hetenként kétszer, éspedig minden kedden és pénteken, tart ülést. A keddi ülés az ú. n. *Committee of the Whole* (teljes bizottság), amely nyilvános. A Board azonban ezeken az üléseken azt is elhatározhatja, hogy tárgyalásait a nyilvánosság kizárásával, mint zárt ülés (executive session) folytatja. A Board tagjai titkáraikkal és a különböző ügykörök vezető tisztviselőivel jelennek meg. A keddi üléseken hozott határozatok nem jogerősek, azok csak a következő pénteki ülésen emelkednek jogerőre. Ha a Board egy indítványt a tárgyalás napján kíván jogerőre emelni, úgy ehhez a szavazatok háromnegyed többsége szükséges. A tárgyalandó ügyek az ülés előtt nyomtatásban is megjelennek és a tagoknak, valamint a nagyközönségnek is, rendelkezésére állanak. A tárgyalás menete általában rendkívül gyors, jó előkészítés mellett egy ülésen 500-nál több ügyet is elintéznek. Az 1928. évben például a Board 12.000 határozatot hozott.

A Board munkájának nagyrésztét az egyes bizottságokban végzik. A tagok a bizottságokban helyettesíthetnek magukat. A bizottságok kétfélék éspedig az ú. n. *Standing Committee*-k (állandó bizottság) és *Special Committee*-k (szakbizottság). Az előbbieik közé tartozik a legfontosabb bizottság, a *Committee of the Whole* (teljes bizottság), amelynek hatáskörébe a pénzügyek és a költségvetés tartozik. Elnöke a polgármester. A Board összes tagjai egyúttal ennek a bizottságnak is tagjai. Üléseit, amelyek nyilvánosak, minden kedden délelőtt tartja.

Két további fontos *Standing Committee* a városrendezési és a javítási (public improvement) bizottság. Elnökeik Bronx, ill. Brooklyn borough-k elnöke. A Board valamennyi tagja ugyancsak tagja e két bizottságnak is és magukat itt helyetteseik útján képviselhetik.

A *Special Committee*ek száma változik, általában 20 körül mozog. E bizottságokat gyakran csupán meghatározott teendők elvégzésére létesítik, vannak azonban közöttük állandó jellegűek is, mint a parkok, sportpályák, csatornázás, szemétfuvarozás stb. bizottságai. Tagjai a megfelelő közigazgatási ág tisztviselői és a polgárság képviselői.

A Board hatáskörébe tartozik mindenekelőtt, mint legfontosabb feladata, a költségvetés összeállítása és jóváhagyása. A költ-

ségvetéssel kapcsolatban, — mint fentebb láttuk — a City Councilnek is vannak bizonyos jogai, azonban ezek a jogok a Board of Estimate jogköréhez viszonyítva jelentéktelenek. Magát a költségvetést egyébként alább tárgyaljuk részletesebben. A költségvetés megállapításának joga igen nagy befolyást és különleges jogállást biztosít a Board-nak a város igazgatásában.

Hatáskörébe tartozik továbbá a város pénzügyi műveleteinek lebonyolítása, kölcsönök felvételével kapcsolatos teendők, valamint a kölcsönök kamatainak és törlesztési részleteinek megállapítása. Közigazgatási tevékenységi köre lényegesen bővült a Local Improvements Boardnak (helyi közmunkahivatal) az 1901. évben bekövetkezett megszüntetése által. Ennek a szervnek hatásköre ugyanis — utak és utcák fenntartása, csatornázás, középületek kezelése — a borough-elnökökre szállt át. A pénzügyi ellenőrzést azonban ezekben az ügyekben a fenti időpont óta a Board gyakorolja. Az 1905. év óta a Boardot illeti a közterületfoglalás és a vízi utak használatának engedélyezése, ill. az ezekre vonatkozó szerződések kötése. A Board által kötött szerződéseket és az általa adott engedélyeket a polgármesternek kell jóváhagynia. A polgármester nem köteles magát ahhoz az állásponthoz tartani, amelyet mint a Board elnöke képviselt. Az 1916. évtől kezdődőleg hatáskörébe tartozik a polgármester által kinevezett Board of Standard and Appeals (szabályozási és fellebbezési bizottság) együttesen a városrendezés és a városfejlesztés ügye, továbbá meghatározott építési ügyek. Végül feladata a város hivatalnoki létszámának, továbbá az alkalmazottak fizetésének és nyugdíjának megállapítása.

Ugyancsak az új Charter értelmében gyakorolja általában mindazokat a jogokat, amelyek a várost megilletik és más hatóság hatáskörébe utalva nincsenek.

Mint látjuk, a Board a várospolitikai és városigazgatás legfontosabb jogait gyakorolja. Hatásköre nemcsak az általános politikai és pénzügyi irányításra terjed ki, hanem tevékenesen részt vesz a közigazgatásban s ebből a szempontból nézve lényegesen különbözik a szokásos önkormányzati szervektől. Ennek köszönhető azonban, hogy nem szakad el a gyakorlati élettől, hanem avval állandó összeköttetésben marad.

A Boardot munkájában megfelelő képesítéssel és szaktudással bíró tisztviselők támogatják. A rendelkezésére álló tisztviselők száma cca. 500. A határozatokat ugyancsak a tisztviselők készítik elő és azokat a Board a legtöbb esetben változtatás nélkül fogadja el. A Board alá rendelt hivatalok a következők: a Bureau of the Secretary (titkári hivatal); vezetője, a Secretary (a Board titkára). Ő adja ki a Board jelentéseit, valamint határozatait és szerkeszti a heti ülésnaplót. Ennek az osztálynak ügykörébe tartozik a költségvetés vizsgálata is; a Bureau of Franchises (nyilvántartási hivatal), vezetője az igazgató; a Bureau of the Engineering (mérnöki hivatal), vezetője a Chief Engineer (főmérnök). Hatáskörébe tartozik a városrendezési és építési tervek felülvizsgálata, az utcaszabályozási, csatornázási és parkokra vonatkozó

tervek kidolgozása: a Bureau of Real Estate (ingatlanok hivatala), vezetője az igazgató, és a Bureau of Retirement and Pensions (nyugdíjazási és nyugdíjhivatal) ugyancsak egy igazgatóval az élén.

c) A költségvetés.

A Board of Estimate legfontosabb feladata a költségvetés elkészítése és összeállítása. A költségvetés a város és a város területén belül fekvő 5 county kiadásait foglalja magában. A költségvetési év az új törvény rendelkezései szerint július 1-től június 30-ig tart.

A költségvetés előkészítő munkálatait a *Bureau of the Budget* (költségvetési hivatal) végzi, amelynek élén a polgármester által kinevezett *Director of the Budget* (költségvetési igazgató) áll. Ez utóbbi készíti elő a költségvetést.

Az egyes hivatalok vezetői legkésőbb minden év február 1-ig kötelesek saját hivatalaikra vonatkozó költségvetési javaslatukat a *Director of the Budget*nek bemutatni. A *Director* a javaslatokat felülvizsgálja és azok alapján összeállítja a következő év költségvetési tervzetét és azt a polgármesternek bemutatja.

A költségvetés érdemi megállapítása a Board of Estimate hatáskörébe tartozik. A Board azonban, a polgármester költségvetési javaslatának tárgyalása előtt, a *Comptroller*nek és a *President of Tax Commission*-nak (adóügyi bizottság elnöke) jelentéseit tárgyalja le.

A *Comptroller* február hó 15-ig köteles a Boardnak és a Councilnak jelentést tenni. A jelentésnek, amelyet a *City Record*ban közzétesznek, tartalmaznia kell a városnak az előző négy évben elért, valamint a folyó költségvetési év első 7 hónapjában elért bevételeit és a következő költségvetési év várható bevételeit, valamint a folyó és következő költségvetési év várható mérlegét és végül a múlt költségvetési évben és a folyó költségvetési év február havának 1. napjáig kivetett és befolyt adók összegét.

A *President of the Tax Commission* március hó 1-ig köteles jelentést tenni. Jelentése — amelyet a *City Record*ban ugyancsak közzétesznek — tartalmazza a folyó és következő költségvetési évben az adókivetés alapjául szolgáló vagyon felbeesülését.

A polgármester április hó 1-ig köteles a költségvetési javaslatot a Boardhoz és a Councilhoz benyújtani. A Board a költségvetést április 7-től április 17-ig nyilvánosan tárgyalja. A tárgyaláson a főtisztviselők kötelesek jelen lenni és a hozzájuk intézett szakkérdésekre felvilágosítást adni.

A Boardnak joga van a költségvetés egyes tételeit emelni, csökkenteni és elhagyni vagy új tételeket beállítani. Végleges döntését április 17. és 27. között kell meghoznia. Amennyiben a Board ez alatt az idő alatt nem határoz, úgy a polgármester által benyújtott költségvetés a Board által elfogadottnak tekintendő.

Az elfogadott költségvetést május hó 1-ig a polgármester ellenjegyzzi, a Councilnak bemutatja és a *City Record*ban közzé-

teszi. A Council elnöke a költségvetés tárgyalása végett azonnal rendkívüli ülést hív össze. Az elfogadás kérdésében május hó 21-ig kell döntenie. Ha eddig az időpontig nem dönt, a költségvetést elfogadottnak kell tekinteni. A Councilnak joga van — a törvény által megállapított, továbbá az állami adókra és városi adósságokra vonatkozó tételek kivételével — az egyes tételeket csökkenteni vagy elhagyni. Nincs joga azonban tételeket emelni, vagy új tételeket beállítani.

Május hó 21-én a Council által elfogadott költségvetést a Council elnöke ellenjegyzi és a polgármesternek átadja. Amennyiben a Council a költségvetésen változtatott, úgy azt a polgármester, kifogásainak közlésével, június hó 1-ig a Councilnak visszaküldheti. Ebben az esetben a Council által tett változtatások csak abban az esetben emelkednek jogerőre, ha a Council a változtatásokat új tárgyaláson, az összes tanácsstagok háromnegyed szótöbbségével, elfogadta.

Június hó 15-ig a véglegesen megállapított költségvetést a polgármester, a Comptroller és a City Clerk ellenjegyzi és ezután a City Recordban közzéteszik.

Megjegyzendő, hogy a költségvetés csak a rendes kiadásokat tartalmazza. A bevételek és azok forrásai a költségvetésben nincsenek feltüntetve.

A költségvetés természetesen a város fejlődésével egyenes arányban növekedett. A kiadások összege pl. az 1915—1925. évek között a következőképen emelkedett:¹

1915 évben a kiadások összege	133	millió	dollár
1916	136	„	„
1917	138	„	„
1918	147	„	„
1919	155	„	„
1920	180	„	„
1921	219	„	„
1922	253	„	„
1923	272	„	„
1924	278	„	„
1925	295	„	„

Az 1930. évben a költségvetésben a kiadások összege már 558 millió dollár, az 1931. évben 615 millió dollár volt. A gazdasági válság idején a költségvetés emelkedését a rendkívüli nagy munkanélküli segély okozta, amely pl. az 1932. évben 33 millió dollárt tett ki. Az 1920—1930 évek között az emelkedés évenként átlag 7.5 %-ot tett ki, amivel a lakosság lélekszámának nem egészen 1 %-os szaporodása állott szemben. Ugyanebben az időben az adóteher évi emelkedése 33 millió dollár volt. A város fundált adóssága 1880-ban 149 millió, 1905-ben 647 millió, 1921-ben 1.031 millió, 1930-ban pedig 1606 millió dollár volt. A bevételek azonban az 1920—1930 évek között csaknem megkétszereződtek, ami főleg

¹ Surányi-Unger: New-York gazdaságpolitikája (Városok Lapja 1929.).

az ingatlanadónak, illetve az ingatlanok értékelkedésének köszönhető. A telekingatlan értékének nagyarányú emelkedése főleg a felhőkarcolók építésének tulajdonítható. Így pl. azt a területet, amelyen ma az Empire State Building áll, 100 év előtt 10 ezer dollárért adták el, mai értéke pedig 17 millió dollár. A város az adóbevételeken kívül, amelyek kiadásait nem fedeznék, egyéb jövedelmi forrásokkal — így közlekedés, vízellátás, stb. — is rendelkezik. Üzemei között azonban vannak olyanok is, — pl. a földalatti vasut, — amely csak ráfizetéssel tartható üzemben. A gazdasági válság következtében természetesen a város bevételeiben is csökkenés állott be. A bevételek 1930-tól 1932-ig 674.600.000 dollárról 624.400.000 dollárra csökkentek.

A költségvetési kiadásoknak csaknem fele az alkalmazottak fizetésére és munkabérekre, vagyis személyi kiadásokra esik, amelyekből a nyugdíjelőirányzat 22 millió dollár.

A tisztviselői fizetések és munkabérek megoszlása nagyobb vonásokban a következő.

A főtisztviselők és osztályvezetők, összesen 244-en, kapnak évente 5 millió dollárt, személyenként átlag 12.000 dollárt. Ezeknek a tisztviselőknek nem kell vizsgát tenniük.

A következő osztályban vannak ugyancsak vizsga nélkül — főleg politikai szolgálatokért — a titkárok és a helyettesek, kb. 900-an, összesen 6.700.000 dollár, átlag 7.400 dollár évi fizetéssel.

10 millió dollár összeggel következik a 11.250 kisebb képesítést igénylő állást betöltő alkalmazott, átlag heti 17, évi 884 dollár fizetéssel.

A tisztviselők száma 54.600. Összes fizetésük 148 millió, vagyis személyenként átlag 2.700 dollár. Ezek a tisztviselők versenyzvizsgát tesznek. Ezenkívül a város alkalmazásában van még 44.500 tanító és 27.250 munkás.

A város bevételei az 1928. évi zárszámadás adatai szerint a következőképen alakulnak. Az összes bevétel volt 585 millió dollár. A legnagyobb bevételi tétel — mint említettük — az ingatlan-tulajdon tőkeértékére kivetett adó, amely 411 milliót tett ki, vagyis az összes bevételeknek kb. 70 százalékát. 45 millió dollárt jövedelmeztek a közlekedési üzemek, vízszolgáltatás, dokkok és piacok; 54 millió dollárt, vagyis 5,8 %-ot tesz ki a közoktatásügy támogatására New-York állam által átengedett összeg; 19 milliót jövedelmeznek a különböző utadók; 15 milliót az illetékek és 7 milliót a büntetések. Ezenkívül a város részesedik meghatározott állami adókból.

A legnagyobb jövedelmi forrás tehát az ingatlanadó. Ennek az adónak a kulcsát a város állapítja meg és ez biztosítja a költségvetés rugalmasságát. Az ingatlanadó elvben nem haladhatja meg a 2 %-ot, de a város erre még pótagót is vehet ki, amint azt az adósságok törlesztése megkívánja. Az adókulcs 1924-ben 2,77, 1928-ban pedig 2,66 % volt.

5. A végrehajtó hatalom.

a) A polgármester.

A végrehajtó hatalom élén a polgármester áll. Ő az egész közigazgatás felelős vezetője, a pénzügyi igazgatás és a kerületi igazgatás kivételével, amely a Comptroller, illetve a borough-elnökök hatáskörébe tartozik. A polgármestert a választó polgárok 4 évre választják. Évi fizetését az új törvény 40.000 dollárról 25.000 dollárra szállította le (3. §.). A polgármestert New-York állam kormányzója állásától bármikor felmentheti, illetve 30 napnál nem hosszabb ideig állásától felfüggesztheti (8. §.).

A polgármester hatáskörébe tartozik általában a tisztviselők kinevezése és elbocsátása (4. §.). Hatásköre azonban nem terjed ki a közoktatásügyi, igazságügyi és bizonyos közjótékonsági intézeteknél alkalmazott tisztviselőkre. Köteles a Civil Service Law (közszolgálati törvény) alapján *Civil Service Commission* (közszolgálati bizottság) szervezni, amelynek feladata a közszolgálatra vonatkozó törvények betartásának ellenőrzése. A városi tisztviselők alkalmazásánál és előléptetésénél az állami törvények rendelkezéseit be kell tartania.

A polgármestert vétőjog, illetve a megerősítés joga illeti meg az önkormányzati testületek határozataival szemben. A vétőjog érvényesítéséhez vagy a hozzájárulás megadásához 10—30 nap áll rendelkezésére.

A vétőjog megilleti a polgármestert a City Council határozataival szemben. A vétőjog ellenében a City Councilnak általában kétharmad többségre van szüksége a határozat jogerőre emeléséhez.

Végül a polgármester jóváhagyása szükséges a Board of Estimate által adott, közterületekre és vízi utakra vonatkozó engedélyek, koncessziók érvényességéhez, valamint a költségvetés módosításához. Ez utóbbihoz a polgármester vétőjoga ellen a Boardnak háromnegyed szavazattöbbségre van szüksége. (Lásd a költségvetést).

A polgármester minden évben jelentést készít a város pénzügyi helyzetéről és közállapotairól s ezt a jelentést a City Councilnak bemutatja. Ezenkívül a polgármester törvényes kötelessége a tanácsnak a szükségesnek tartott intézkedések megtétele céljából javaslatot tenni, a hivatalok működését állandóan figyelemmel kísérrni, a törvények végrehajtását ellenőrizni és a törvény által ráruházott kötelességeket teljesíteni (5. §.).

Meg kell említenünk végül a polgármester közigazgatási teendői mellett rendkívül nagy reprezentatív elfoglaltságát.

A polgármestert közigazgatási munkájában megfelelő munkatársak segítik. Az új törvény alapján kinevezhet egy Deputy Mayor-t (helyettes polgármester), akire munkakörét a kinevezés, elbocsátás, szabályrendeletek megerősítése, illetve visszautasítása, és egyes más meghatározott teendők kivételével átruházhatja (9. §.). Ő nevezi ki a Commissioner of Accounts-t (számvizsgáló),

aki a Department of Investigation and Account (ellenőrző és elszámolási osztály) vezetője, s feladata körébe tartozik a City Comptroller és a City Chamberlain könyveit és elszámolásait negyedévenként megvizsgálni, és az eredményről jelentést tenni. A Director of the Budget (kötségvetési igazgató), akit ugyancsak a polgármester nevez ki, a polgármestert — mint fentebb láttuk — a költségvetés összeállításának munkájánál segíti, és a költségvetési javaslatot a polgármesternek, valamint a Board of Estimate-nek bemutatja.

A polgármester nevezi ki a város hivatalos lapjának, a naponta megjelenő City Record-nak szerkesztőjét (Supervisor of the City Record). Végül az új törvény alapján kinevezi a Treasurer-t (pénztáros).

A polgármester helyettese mint fentebb (2. §. 2. a. fejezet) láttuk, a City Council elnöke (10. §.).

A polgármester nevezi ki az osztályvezető főtisztviselőket. Ezek jogosultak helyetteseiket és titkárait kinevezni, és azokat elbocsátani. A főtisztviselőket távollétük ideje alatt első helyettesik helyettesítik.

Az osztályvezetők és a borough elnökök, amennyiben a törvény másként nem rendelkezik, maguk szervezhetik osztályaikat, oszthatják be a munkaerőket és az osztály szervezetét időnként belátásuk szerint megváltoztathatják. Kötelesek osztályuk működéséről legalább évenként egyszer, a polgármesternek jelentést tenni.

A városi tisztviselői és alkalmazottai hivatalukon kívül semmiféle más szolgálatot, vagy munkát nem vállalhatnak.

b) A központi igazgatás.

A központi igazgatás egyes ügyköreit a Charter rendelkezései szerint az alábbi osztályok, hivatalok látják el.¹

1. Jogügyi szervek.

Law Department (Jogi osztály). Élén a polgármester által kinevezett *Corporation Counsel* (ügyész) áll, aki a város ügyésze és jogi tanácsadója. Ügykörébe tartozik minden jogi tevékenység, amely a város igazgatásával kapcsolatos, továbbá a városi tisztviselők védelme az ellenük indított peres ügyekben. Kötelessége előkészíteni és felülvizsgálni a szerződéseket, ajánlatokat, kölcsönöket és általában minden jogügyletet. Ő intézi a város összes hivatalainak, osztályainak peres ügyeit. Az osztályban 518 tisztviselő van alkalmazva. A fentiekén kívül még egyéb ügyköröket is intéz éspedig 3 alosztályban, amelyek a következők: 1. Bureau of Street Opening (utcanyitási hivatal). Feladata az utcák, terek és parkok nyitására, szélesítésére és megváltoztatására vonatkozó összes jogügyletek lebonyolítása és az ügyletekkel kapcsolatos

¹ Governmental Organisation within Greater New-York. (Institute of Public Administration.)

költségek megállapítása, 2. büntetéspénzek alosztálya, és 3. adóhátralékok alosztálya.

2. Pénzügyi szervek.

Comptroller (számvevő). A város igazgatásában a polgármester után a legbefolyásosabb és legfontosabb hatáskörrel bíró állás. A *Comptroller*t a választópolgárok a polgármesterrel egyidőben 4 évre választják. Fizetését az új Charter, az előző 25.000 dollárral szemben, 20.000 dollárban állapította meg. Ugyanazon feltételek mellett bocsátható el, vagy függeszthető fel, mint a polgármester. Hatáskörébe tartozik általában a város egész pénzügyi politikájának irányítása, továbbá a város pénzügyi tevékenységének és ügyintézésének ellenőrzése. A város pénzügyi műveleteire vonatkozólag a Board of Estimate-nek javaslatot tesz; ellenőríz minden intézkedést, amely a város pénzügyi helyzetét érinti; kifizetés előtt minden számlát és elszámolást megvizsgál és évenként felülvizsgálja a város bevételeit; kezeli az egyes alapokat; havonta ellenőrzi a különböző hivatalok működését és végül a költségvetési év letelte után két hónapon belül jelentést tesz a város bevételeiről és kiadásairól, az év végén mutatkozó pénzkészletről és feleslegről, s végül a város különböző bevételi forrásairól és költségeiről.

Az új Charter alapján a *Comptroller* átvette a Sinking Fund Commission (törlesztési bizottság) hatáskörét. Ennek a bizottságnak tagja volt előzőleg a polgármester, a Chamberlain és a Board of Aldermen pénzügyi bizottságnak (Finance Committee) elnöke. Ilyképen hatáskörébe tartozik a tervszerű adósságtörlesztésről és a kamatok fizetéséről való gondoskodás. Ezzel kapcsolatban bizonyos jogai vannak a városi ingatlanok használatára vonatkozólag; a hasznabéreket, valamint a városi ingatlanok eladásából befolyt összegeket ugyanis az adótörlesztési alapba utalják át.

Ügyköre ellátása céljából kinevezhet két Deputy *Comptroller*-t (helyettes számvevő), akik egyuttal őt akadályoztatása esetén hivatalában helyettesítik.

Department of Finance (pénzügyi osztály). Vezetője az új Charter alapján a polgármester által kinevezett *Treasurer* (pénztáros), akinek a hatáskörébe tartozik a városi jövedelmek, bevételek és költsönök kezelése. A *traesurer*-i állás létesítése által a *Comptroller* hatásköre lényegesen csökkent. Az osztály alkalmazottainak száma 1500. A munkakör 10 alosztály között oszlik meg, amelyek a következők: 1. Executive Division (igazgatási osztály), 2. Bureau of Accountancy (számvevőség), 3. Stock and Bond Division (ingó vagyon és kötvény osztály), 4. Bureau of City Collections (városi pénzbeszedő hivatal), 5. Bureau of Audit (könyvellenőri hivatal), 6. Engineering Division (mérnöki osztály), 7. Bureau of Municipal Investigation and Statistics (városi kutató és statisztikai hivatal), 8. Bureau of Law and Adjustment (jogügyi osztály), 9. Pension Division (nyugdíjosztály), és végül 10. Real Estate Division (ingatlan-vagyon osztály).

Közigazgatásilag nincsenek ugyan a Department of Finance alá beosztva, azonban feladatkörüknél fogva azzal szorosan együttműködnek az alábbi szervek.

Department of Investigation (ellenőrző osztály), élén áll a Commissioner of Investigation (ellenőrző biztos) évi 15.000 dollár fizetéssel. A hivatal feladata az egyes közigazgatási osztályok működésének vizsgálata és ellenőrzése. Ellenőrzi a város bevételeit és kiadásait és a város pénzügyi helyzetéről a polgármesternek jelentést tesz. Ugyancsak kivizsgál bizonyos hivatali panaszokat. A polgármester ennek a hivatalnak a segítségével állandó szoros összeköttetésben áll az egyes osztályok működésével. A hivatal alkalmazottainak száma 121.

Department of Purchase (beszerző osztály), élén a polgármester által kinevezett Commissioner of Purchase (beszerzések biztosja) áll. Ellenőrzi a város összes osztályai és hivatalai részére történő beszerzéseket. Az osztály a polgármester állandó ellenőrzése mellett működik.

Ezt a hivatalt egyébként az 1935. évben lényegesen átszervezték és hatáskörét kiterjesztették, hogy megakadályozzák a beszerzések terén mutatkozó visszaéléseket, amelynek a város, egyrészt az egyes hivatalok, másrészt a kereskedők részéről volt kitéve. Erre annál is inkább szükség volt, mert New-York évente 50 millió dollárt költ anyagbeszerzésre. A beszerzések központosítását természetesen az érdekelték nagy ellenzése kísérte. Az átszervezés után a hivatalnak a legnagyobb nehézségekkel kellett megküzdenie, mert az érdekelt hatóságok és kereskedők minden módon megpróbálták működését lehetetlenné tenni.

Az újjászervezett hivatal első vezetője, Russel Forbes, a polgármesterhez intézett és „Report on the Work of the Purchase of the City of New-York“ (a beszerzési hivatal munkájáról szóló jelentés), címen közzétett tanulmányában többek között megemlíti, hogy „néhány nagy befolyással bíró politikus a beszerzéseknél mint közvetítő szerepel... és az érdekeltektől részesedést zsarol ki, amiért nekik rendeléseket biztosít,“ (a few powerful politicians had acted as „brokers“ ... had exacted tribute from the owners by securing a daily profit through their ability to secure orders). Mindenesetre érdekes megállapítás, amelynek azonban őszintesége is meglepő, annál is inkább, mert egy tisztviselő tollából származik.

A hivatal — amelynek 87 alkalmazottja van — rövid működési ideje alatt is nagy eredményeket ért el. Így pl. a City Record és mellékleteinek kiadásánál évi 75.000 dollárt takarított meg, a kórházak és egyéb intézetek részére szükséges élelmiszerek beszerzési ára pedig 30—50 %-kal csökkent.

Department of Licenses (engedélyügyi osztály), élén a Commissioner áll. Feladata különböző engedélyek kiadása, visszavonása és felfüggesztése, valamint az engedélyekért járó díjak beszedése. A felügyelők (inspectors of licenses) az engedélyek feltételeinek betartását állandóan ellenőrzik.

Department of Taxes and Assessments (adó és adóbecslő osz-

tály). Az osztály vezetését egy hét tagból álló bizottság látja el, amelynek tagjait határozatlan időre a polgármester nevezi ki. A tagok közül legfeljebb 5 tartozhatik ugyanahhoz a politikai párt-hoz és ugyanannak a politikai pártnak egynél több bizottsági tagja nem lakhatik ugyanabban a Boroughban, Manhattant kivéve. A bizottság legalább egy tagjának ügyvédnek kell lennie. Az elnök évi 15.000, a commissioner-ek évi 12.000 dollár fizetést élveznek. Tisztviselőinek száma 581. A bizottság feladata a telek- és vagyoadó mérvének megállapítása. Az adatok beszerzése végett 40 Deputy Tax Commissionert (helyettes adóbiztos) alkalmaznak, akik megállapításaikról jelentést tesznek. Ennek ellenére az adóalap megállapítása nagy nehézségekbe ütközik.

Az adók beszédésével kapcsolatos teendőket az új törvény alapján a *Tax Commission* (adóügyi bizottság) elnöke végzi.

Hasonló ügykörben működik a *Board of Assessors* (adóbecslő hivatal). Elnöke évi 10.000, a biztosok évi 8.000 dollár fizetés kapnak. Tisztviselőinek száma 56.

A *Banking Commission* (bankbizottság), tagjai a polgármester, a City Comptroller és a Chamberlain. Ez a bizottság állapítja meg, hogy a város pénze milyen bankoknál és milyen feltételek mellett helyeztessék el.

Municipal Civil Service Commission (városi közszolgálati bizottság), elnöke évi 10.000, tagjai évi 8.000 dollár fizetést kapnak. Tisztviselőinek száma 118. Feladata a városi tisztviselők minősítési szabályainak megállapítása, felvételi vizsgák tartása, egyes kinevezések és az előmenetel lehetőségeiről való gondoskodás.

3. Közbiztonsági szervek.

A *Police Department* (rendőri osztály) élén a polgármester által 5 évre kinevezett Police Commissioner (rendőrbiztos) áll. Évi fizetése 15.000 dollár. A rendőri osztály hatáskörébe tartozik a közbiztonsági, közlekedési és büntető rendészet, továbbá az osztály felelős a törvények és rendeletek végrehajtásáért. Fenntartja a közrendet, személy és vagyonbiztonságot és megtorolja a törvények és rendeletek megsértését. Fontos tevékenysége ezenkívül a forgalom szabályozása, a detektív szolgálat s az eltűnt személyek és elvesztett tárgyak felkutatása. A rendőrség tagjai politikai egyesületbe nem léphetnek be. Az osztály alkalmazottainak száma 20.405.

A *Chief Medical Examiner* (főorvosi vizsgáló) ellátja azokat a teendőket, amelyeket azelőtt a halottkém végzett. További bűncselekmények, erőszak, véletlen, öngyilkosság és gyanús körülmények vagy természetellenes okokból bekövetkezett halálesetekben vizsgálatot folytat, intézkedik, tanúkat hallgat ki, ha szükséges boncol és megállapításairól jelentést tesz a kerületi ügyésznek. Évi fizetése 7.500 dollár, a rendelkezésére álló alkalmazottak száma 53.

A *Fire Department* (tűzoltó osztály) élén áll a Fire Commissioner (tűzoltó biztos). Évi fizetése 15.000 dollár, az osztály alkalmazottainak száma 7.457. Feladata a tűzoltás, továbbá a vagyontárgyak védelme szempontjából és a tüzesetek megelőzése végett

a szükséges megelőző intézkedések megtétele és a tüzesetek okainak megállapítása. A Fire Department végrehajtja a Fire Commissioner rendelkezéseit és utasításait, továbbá a Board of Standard and Appeals (szabályozási és fellebbezési bizottság) — amely hivatal az építkezéseket szabályozza — rendelkezéseit. Fenntart egy tűzoltó iskolát és egy gépjárművezető iskolát.

4. Egészségügyi és jóléti szervek.

A *Department of Health* (egészségügyi osztály) a Board of Health (egészségügyi bizottság) vezetése alatt működik. Az osztály adminisztratív vezetője azonban a Commissioner of Health (egészségügyi biztos), akinek legalább nyolc évi gyakorlattal kell rendelkeznie, vagy pedig ugyanannyi ideig orvosi egyetemen kellett előadnia. Évi fizetése 15.000 dollár. A Boardnak 5 tagja van. Elnöke a Commissioner of Health, négy tagot pedig — akik közül kettőnek orvosnak kell lennie — a polgármester nevez ki, és bocsát el. A tagok fizetést nem kapnak. Az alkalmazottak száma 2426. A Departmentnak 8 alosztálya van, éspedig: élelmiszer- és gyógyszerellenőrző osztály; gyermekegészségügyi osztály; laboratóriumi és vizsgálati osztály; dajka, baba és ápolási osztály; betegség megelőzési osztály; statisztikai osztály; általános beteg-ápolási és iskolai osztály; s végül egészségügyi gondozási osztály.

A Board egészségügyi szabályokat bocsát ki és azoknak, valamint az egészségügyre vonatkozó törvényeknek végrehajtására felügyel. Általában hatáskörébe tartozik a közegészségügy és egészségvédelem érdekében a szükséges intézkedések megtétele, további az ivóvíz és vízellátás ellenőrzése.

Department of Hospitals (kórházi osztály). Élén áll a Commissioner of Hospitals (kórházi biztos) 15.000 dollár évi fizetéssel. Az osztály alkalmazottainak száma 10.425. Hatáskörébe tartozik minden olyan városi intézmény, amelynek feladata az elhagyottak és az ápolásra szorulóknak védelme, továbbá a városi kórházak és hullaházak. Feladata új városi kórházak, valamint szanatóriumok létesítése és felszerelése; a mentőorvosi szolgálat; a Board of Health hatáskörébe nem tartozó magánkórházak ellenőrzése és engedélyezése, végül a bábaképző intézetek működésének ellenőrzése. A Commissioner minden egyes intézmény igazgatására egy orvosi testületet szervez. Ez a testület tagjai közül egy orvosi bizottságot — medical board — választ és ez a bizottság végzi az intézmény orvosi igazgatását. Ezeknek a bizottságoknak egy-egy képviselőjéből, továbbá a polgármester által kinevezett 7 tagból — akik nem okvetlenül orvosok — álló tanácsadó bizottság — advisory council — a Commissionernek tanácsadó szerve az egészségügyi intézmények igazgatása tekintetében és ez a bizottság tesz javaslatot a szükségesnek tartott újításokat illetően. Az osztálynak eredetileg saját beszerző hivatala volt, ennek hatáskörét azonban a Department of Purchase az 1933. évben történt átszervezése után átvette.

A *Department of Public Welfare* (közjóléti osztály) élén áll a

Commissioner of Public Welfare (közjóléti biztos) évi 15.000 dollár fizetéssel. Alkalmazottainak száma 240. Ez az osztály felügyeletet gyakorol a gyengeelméjűek, nyomorékok, hajléktalan- és elhagyott gyermekek fölött, valamint ezekről gondoskodik. Támogatja a szegénysorsú vakokat, hadirokkantakat és gondoskodik a nyugdíjasokról. A szegényügy általában Amerikában mint köztevékenység nem játszik nagy szerepet. Ezt a tevékenységet inkább magántestületek, mint egyházak, jótékonyági intézmények, látják el.

A *Board of Child Welfare* (gyermekjóléti hivatal) 10 tagból áll, akik közül 3 nő. A tagok fizetést nem kapnak. A Boardnak 161 alkalmazottja van. Feladata a szegény családok segélyezése, valamint az elhagyott gyermekek támogatása. Segélyt nyújt özvegy anyáknak, akiknek 16 éven aluli gyermekeik vannak, abból a célból, hogy gyermekeikről saját otthonukban gondoskodhassanak, s ne kelljen azokat valamely intézetben elhelyezni.

Department of Correction (javítóügyi osztály). Élén áll a Commissioner of Correction 15.000 dollár évi fizetéssel. Felügyeletet gyakorol a fegyintézetek felett.

A *Parole Commission* (felügyelő bizottság) 5 tagja van. Elnöke évi 10.000 dollár, két tagja évi 7.500 dollár fizetést kap. Tagjai még a Police Commissioner és a Commissioner of Correction. Alkalmazottainak száma 51. Jogában áll a javítóintézetre vagy dologházra ítéletet feltételeken szabadlábba helyezni, vagy újból elzáratni.

A Tenement House Commission (bérház bizottság) az új Charter alapján megszűnt és hatáskörét a *Department of Housing and Building* (építési osztály) vette át. Ez utóbbi élén a Commissioner áll, aki minden borough részére kinevez egy-egy felügyelőt (Superintendent). Ez a hivatal gyakorol felügyeletet az összes magánépítkezések felett, továbbá végrehajtja a bérháztörvényt (Tenement House Law) és az építkezésre, átalakításra és bérbeadásra vonatkozó törvényeket és rendeleteket.

5. Közoktatásügyi szervek.

A *Department of Education* (közoktatásügyi osztály) a közoktatásügyi legfőbb szerve. Élén áll a Board of Education (közoktatásügyi tanács), amelynek 7 tagja van. A tagokat polgármester nevezi ki hét évre, fizetést nem kapnak. A tagok száma eredetileg 46 volt és az 1917. évben törvénnyel csökkentették a jelenlegi létszámra. A csökkentés célja egyrészt az volt, hogy a Boardot mozgékonyabbá tegyék, másrészt pedig, hogy a pártpolitikától lehetőleg mentesítsék. Hatáskörébe tartozik az összes iskolák igazgatása. Ezt a nagy ügykört különböző hivatalai látják el, éspedig: a Board titkári hivatala, a pénzügyi hivatal, segélyügyek hivatala, építési és karbantartási hivatal, üzemek, továbbá egy-egy hivatal a fellebbezések, kutatás és statisztika, előadások, felolvasások és szemléltető oktatás részére. A Department alkalmazottainak száma 34.267.

Az iskolaigazgatás felett a közvetlen felügyeletet a *Board of Superintendents* (főfelügyelői tanács) látja el. Tagjai a City Superintendent (városi főfelügyelő) és a Board of Education által kinevezett 8 Associate City Superintendent (társfőfelügyelő). Az utóbbiak megbízatása 10 évre szól.

Iskolaigazgatás szempontjából a város 54 school district-re (iskolakerület) oszlik. Minden district élén egy *Local School Board* (helyi iskolai tanács) áll. A boardoknak 7 tagjuk van, akik közül ötöt az illetékes Borough President (kerületi elnök) nevez ki, továbbá a Board of Education egy tagja és egy District Superintendent (kerületi felügyelő). A tagok 5 évig fizetés nélkül szolgálnak.

Az iskolakerületek felett a felügyeletet a *District Superintendentek* (kerületi főfelügyelő) látják el. A Board of Education a Board of Superintendents ajánlatára 52 District Superintendentet nevez ki. Ezek közül 27-en végzik az iskolakerületek ellenőrzését olyképp, hogy mindegyik hatáskörébe két kerület tartozik, négyen a felsőbb iskolákat, esti és szünidei iskolákat, valamint a szakiskolákat ellenőrzik, egy pedig a Superintendentet helyettesíti a tanítóképző iskolában. Fizetésük 11.000 és 11.250 dollár között változik.

Nyilvános iskolához tanítónak csak az nevezhető ki, aki a Board of Examiners (vizsgabizottság) előtt levizsgázott. A Board of Examiners 7 tagból áll, akiket a Board of Education választ. A tagok fizetése 11.000 dollár.

A *Teachers Retirement Board* (tanítók nyugdíjintézete) intézi a tanítók nyugdíjügyeit. 7 tagja van, és pedig a Comptroller és a Board of Education elnöke hivatalból, a polgármester kinevez 2 tagot és 3 tagot választ a Teachers Retirement Association (tanítók nyugdíjszövetkezete). Alkalmazottainak száma 80.

A *Board of Higher Education* (felső oktatási hivatal) alá tartozik a felsőfokú iskolák — és pedig a Hunter College, Brooklyn College és a College of the City of New-York — igazgatása. Alkalmazottainak száma 2.384.

A város hozzájárul a következő közművelődési intézmények fenntartásához: Metropolitan Museum of Art (városi művészeti múzeum), American Museum of Natural History (amerikai természettörténelmi múzeum) Brooklyn Institute of Arts and Sciences (brooklyni művészeti és tudományos intézet), Staten Island Institute of Art and Sciences (Staten Island-i művészeti és tudományos intézet), állat és növénykert, valamint akvárium. A New-York Public Library (New-York-i nyilvános könyvtár), Brooklyn Public Library (brooklyni nyilvános könyvtár) és a Queens Borough Public Library (Queens-Borough-i nyilvános könyvtár) városi intézmények.

Az *Art Commission* (művészeti bizottság) hozzájárulása szükséges minden művészi jellegű városi munkálat végeztetéséhez, továbbá városi épületek, építmények emeléséhez. Tizenegy tagja van, és pedig hivatalból tagok a polgármester, a Metropolitan Museum of Art elnöke, a New-York Public Library elnöke, és a

Brooklyn Institute of Arts and Sciences elnöke, valamint a polgármester által három évenként kinevezett 7 tag. A tagok fizetést nem kapnak.

6. Közüzemi szervek.

Department of Parks (parkok osztálya). Élén áll a Commissioner of Parks (parkbiztos). Hatáskörébe tartozik a városban levő parkok fenntartása, gondozása, új parkok tervezése, fák, ültetvények ápolása, továbbá főleg szerződések kötése és szabályok alkotása a parkokra vonatkozólag. Alkalmazottainak száma az egyes borough-ok szerint a következő: Manhattan 1089, The Bronx 618, Brooklyn 780, Queens 352, Richmond 177. Ezenkívül van még a Boardnak 9 alkalmazottja.

Department of City Planning (várostervezési osztály). Vezetője a City Planning Commission elnöke 15.000 dollár évi fizetéssel. Az osztály alkalmazottainak száma 40. Feladata a város szabályozásának megállapítása és a város fejlődésének irányítása. Véleménye minden városrendezési kérdésben meghallgatandó.

Az új törvény egy *City Planning Commissiont* (várostervezési bizottság) szervez, amely áll a Chief Engineerből és a polgármester által 8 évre kinevezett és általa elbocsátható 6 tagból. Elnökét a tagok közül a polgármester nevezi ki. A bizottság mellé tanácsadó szervként minden borough elnök köteles egy-egy Advisory Planning Board-ot (tanácsadó tervező bizottság) szervezni, amely a City Planning Commission hatáskörébe tartozó és a saját borough-ját érintő kérdésekben javaslatot tesz.

A City Planning Commission legfontosabb feladata egy, a város jövő fejlődését megszabó és irányító alapterv (master plan) kidolgozása és a fejlődés követelményeinek megfelelő, állandó módosítása. Ezen a térképen fel kell tüntetni és meg kell állapítani mindazokat a változtatásokat, amelyeket a bizottság a város növekedése és fejlődése érdekében a közönség jóléte és kényelme, továbbá a közlekedés könnyítése, építkezés, szállítás és egészségügy szempontjából kívánatosnak tart. A terv feltünteti a kívánatos útrendezéseket, a létesítendő tereket, parkokat, játszótereket és középületeket, s végül a közlekedés könnyítésére, csatornázásra és vízvezetékre, valamint általában a városrendezéssel kapcsolatos közhasznú intézményekre vonatkozó rendelkezéseket.

A bizottság feladata továbbá az elkészítendő új város térkép őrzése és annak állandó megfelelő kiigazítása.

Az elfogadott alaptervtől és az elkészített várostervtől eltérő intézkedés a jövőben csak a törvényben megállapított módon tehető, egyébként azok megállapításait minden esetben be kell tartani. Amennyiben a bizottság egy alapterv, vagy a városterv módosítására irányuló indítványt elfogad, úgy azt pártoló javaslatával 60 napon belül a Board of Estimate elé terjeszti, amely az előterjesztés felett szótöbbséggel határoz. Ha azonban az indítványt a bizottság nem teszi magáévá, vagy pedig 60 napon belül nem terjeszti a Board elé, úgy a Board az indítványt csak háromnegyed szótöbbséggel fogadhatja el.

Végül a bizottság hatáskörébe tartozik általában az építésrendészet.

A *Department of Public Works*-t (közmunka osztály), ugyancsak az új törvény szervezte. Vezetője a Commissioner of Public Works. Hatáskörébe tartozik a középületek, hidak, továbbá egyéb közhasznú építmények — kivéve alagutak, dokkok, parkok és vízművek — létesítése, javítása és fenntartása. Nem tartoznak azonban hatáskörébe egyes különleges célokat szolgáló építmények, mint iskolák, börtönök, kórházak, stb. Ez a hivatal vette át az új Charter alapján a Department of Plant and Structures (építmények és gépezetek osztálya) ügykörét, s így feladatai körébe tartozik a felsoroltakon kívül az alagutak, valamint meghatározott épületek, építmények, berendezések és felszerelések, — beleértve az autóbuszokat is. — fenntartása, javítása és kezelése, a Board of Estimate utasításai szerint. Hatáskörébe tartozik végül a kompok ellenőrzése és a városi rádióállomás.

Department of Sanitation (egészségügyi — köztisztasági osztály). Élén áll a Commissioner of Sanitation (egészségügyi biztos). Az osztály hatáskörébe tartozik az utcák tisztítása, szemét, hulladék és hó elszállítása, halotthamvasztók fenntartása és kezelése, csatornák fenntartása és a szennyvizek elvezetése. A hivatalra hármló munka méreteinek jellemzéséül megemlítjük, hogy a tisztán tartandó utak hossza New-Yorkban 5.184 km, és ezeken naponta 5.000 kocsirakomány szemét és hulladék gyülik össze. Naponta átlag 800 döglött állatot gyűjtenek össze és évente 4.000 elhagyott autót szállítanak be. 2.5 cm. magas hóréteg 2.73 millió m³ hó eltakarítását jelenti. A csatornában naponta 4.54 milliárd liter szennyvíz távozik a városból. Ehhez az óriási munkához a hivatalnak rendelkezésére áll 14.000 alkalmazott, 3.000 motoros jármű, 71 vizi jármű, 54 garage, 241 állomás, 4 gépraktár, 22 szemétegető, és 15 csatornatisztítógép telep.

A hivatal keretében az alábbi alosztályok működnek: Mérnöki alosztály, utcatisztító és hulladékgyűjtő alosztály, közigazgatási alosztály, fegyelmi alosztály, pénzügyi alosztály és felügyeleti alosztály.

Board of Standards and Appeals (szabályozási és fellebbezési hivatal). Négy tagja van, és pedig hivatalból tagja a Fire Department képviselője, és a polgármester által kinevezett 3 Commissioner. Az elnököt a polgármester a commissionerok közül jelöli ki. Az elnök fizetése évi 12.500 dollár, a commissioneroké pedig évi 7.500 dollár. Alkalmazottainak száma 24. Végrehajtja a Labor Law (munkaügyi törvény) rendelkezéseit, az alól kivételeket engedélyezhet és meghatározott építkezéseket ellenőríz.

Department of Public Markets (nyilvános vásárok osztálya). Vezetője a Commissioner of Public Markets évi 15.000 dollár fizetéssel. Alkalmazottainak száma 275. Felügyeletet gyakorol a vásárok felett, azokat ellenőrzi és igazgatja. Felügyel az élelmiszer kereskedőkre, engedélyeket ad ki és bérleti szerződéseket köt, ellenőrzi továbbá a kézműves ipart és a jégeladást.

7. Közművek és szállítási ügyek.

Department of Docks (dokkok osztálya). Vezetője a *Commissioner of Docks* 15.000 dollár évi fizetéssel. Alkalmazottainak száma 249. Felügyeletet gyakorol a dokkok, rakodópartok és a város egész vízi vagyona felett.

A *Transit Commission* (forgalmi bizottság) három tagját (*Commissioner*) a kormányzó nevezi ki öt évre, 15.000 dollár évi fizetéssel. A bizottság költségeit a város fizeti. Felügyeletet gyakorol a vasut-, villamos- és autbuszvonalakra, valamint ezek tulajdonosaira, vagy bérlőire.

A *Board of Transportation* (szállítási hivatal). Három tagból áll, akik évi 20.000 dollár fizetést élveznek. Alkalmazottainak száma 2.512. Feladata az új gyorsforgalmi utak fenntartása.

Department of Water, Gas and Electricity (víz-, gáz- és villamossági osztály). Vezetője a *Commissioner of Water, Gas and Electricity* évi 15.000 dollár fizetéssel. Alkalmazottainak száma 2.247. Feladata a vízművek fenntartása, a város vízzel való ellátása, a víz elosztása és minőségének ellenőrzése, vízdíjak bevételezése. A vízdíjak mérvére vonatkozólag javaslatot tesz a *Board of Estimate*nek, amely azt megállapítja. Feladata továbbá utcák, parkok és középületek világítása, a gáz- és villamosság vezetése az utakon és utak alatt, áramfejlesztés, villamosvezetékek karbantartása, a gáz- és villanyáramfogyasztás ellenőrzése és mozgó engedélyezése.

Végül a *Commissioner*nek joga van a magán vízmű vállalatokat bármikor megvizsgálni, és azok felett állandó felügyeletet gyakorol. New-Yorkot a Catskill vízművek látják el vízzel, amelyek ugyancsak a *Commissioner* ellenőrző hatásköre alá tartoznak. Ez a mű egyébként egyike Amerika leghatalmasabb technikai alkotásainak, s így nem lesz érdektelen néhány szóval ismertetni.

A Catskill hegyekről elnevezett és a világnak legnagyobb vízműve 150 mérföld hosszú csatornán keresztül New-Yorkot napi 600 millió gallon, azaz 2.700 millió liter vízzel látja el. Építési költségei 116 millió dollárt tettek ki, megközelítőleg annyit, mint amennyibe a Panama-csatorna építése került. Az eredeti és az 1842-ben befejezett Kroton vízmű már nem volt képes kielégíteni a nagymértékben fejlődő város igényeit, a környező államok — New-Jersey, Pennsylvania és Connecticut — pedig nem voltak hajlandók vízállományuk egy részét New-York rendelkezésére bocsátani és így az új vízműre okvetlenül szükség volt. Nyolc év alatt fejezték be az óriási művet és egy mesterséges tavat, az új, n. Asboken Reservoirt, létesítettek. A tóból napi 600 millió gallon víz ömlik a zárt vízvezetőcsatornába, melynek átmérője 17 láb, azaz több mint 5 méter. A tó legnagyobb mélysége 185 láb, átlagos mélysége 60 láb és 170.000 millió galon vizet tartalmaz, vagyis New-York egy évi vízszükségletét képes fedezni.

Port of New-York Authority (New-York-i kikötőhatóság). Bár állami szerv, hatáskörének egy részét New-York város gyakorolja.

Hatáskörébe tartozik a New-Yorkot és New-Jerseyt összekötő Holland Tunnel (holland alagút) fenntartása.

8. Különféle szervek.

Examining Board of City Surveyors (városi felügyelőket vizsgáztató tanács). 4 tagja van, a Chief Engineer hivatalból tagja. Vizsgáztatja mindazokat, akik a City Councilhoz City Surveyor-i állásért folyamodnak.

Examining Board of Plumbers (ólommunkásokat vizsgáztató tanács). Bizonyítványt ad ki az ólomiparban való alkalmaztatás céljából.

Board of City Record (hivatalos közlöny hivatala). 5 tagja van, éspedig a polgármester, a Comptroller és a Corporation Counsel. Alkalmazottainak száma 41. Feladata a különböző osztályok által készített jelentések kiadása, továbbá a városi kormányzat hivatalos lapjának, a „The City Record“-nak kiadása.

A Bureau of Weights and Measures (súly- és mértékhitelcsítő hivatal). Élén a Commissioner áll 9.000 dollár évi fizetéssel. Alkalmazottainak száma 39. Feladata a vevők és kereskedők érdekeinek védelme céljából a mértékek és súlyok ellenőrzése.

A Board of Election (választási hivatal). 4 tagból áll, akik közül kettő a republikánus, kettő pedig a demokrata párthoz tartozik. Évi fizetésük 8.000 dollár. Alkalmazottainak száma 105. Végrehajtja az állami választási törvényt, amely magában foglalja a városnak választókerületekre való felosztását, választási helyiségek kijelölését és berendezését és általában a választás előkészítését.

Armory Board (fegyverkezési hivatal). Meghatározott katonai feladatokat végez.

c) A kerületi igazgatás (*Borough Government*).

A város közigazgatásának központi irányítása a polgármester feladata. Nem tartoznak azonban a polgármester ellenőrző hatásköre alá, a pénzügyi közigazgatás egyes ágaitól eltekintve, azok a tevékenységek sem, amelyeket a törvény a *Borough President*-ek (kerületi elnökök) ügykörébe utal.

New-York, mint láttuk, 5 borough-ra (kerület) oszlik. Ezek: Manhattan, The Bronx, Brooklyn, Queens és Richmond. A borough-k élén a Borough Presidentek állanak, akiket a kerület választó polgársága a polgármesterrel egyidőben 4 évi időtartamra választ. Évi fizetésüket az új Charter 20.000 dollárról 15.000 dollárra csökkentette (81. §.).

A Borough President — épúgy mint a polgármester — New-York állam kormányzója által fegyelmi úton elbocsájtható. Az új elnök megválasztásáig ideiglenesen a City Councilnak a kerület szerint illetékes tagjai választanak elnököt az átmeneti időszakra. A Borough President munkájának megkönnyítésére titkárt és egyéb munkacsoportokat alkalmazhat. Helyettese a Commissioner of Public Works (köz munkák biztosa), 15.000 dollár évi fizetéssel.

A Borough President képviseli a Borough érdekeit a központi igazgatással szemben. Feladata kettős, egyrészt a törvényeket és rendeleteket, valamint a központi igazgatás utasításait saját kerületében végrehajtja, illetve azok végrehajtását ellenőrzi, másrészt meghatározott közigazgatási feladatokat önállóan ellát. Önálló jogköre azonban a Board of Estimate pénzügyi ellenőrzése alatt áll.

A Borough President önálló hatáskörébe tartoznak az alábbi feladatok:

1. Útügyek. Így utak építése, kövezése és javítása, utak megjelölése, továbbá a hidak és alagutak építése és fenntartása.

2. Csatornázás.

3. Építésrendészet.

4. Nyilvános fürdők, illemhelyek létesítése és fenntartása.

A kerületi igazgatás egyik legfontosabb hivatala a *Department of Public Works* (köz munkák hivatala). Vezetője a Commissioner of Public Works évi 12.000 dollár fizetéssel. A hivatal alkalmazottainak száma Manhattanban 2.764, The Bronxban 1.527, Brooklynban 2.622, Queensben 5.197 és Richmondban 897. A hivatalnak három alosztálya van, és pedig a Bureau of Highways (útügyi hivatal), amely az útügyeket, a Bureau of Sewers (csatornaügyi hivatal), mely a csatorna ügyeket, és a Bureau of Public Buildings (középületek hivatala), mely az építésrendészeti ügyeket intézi és közvetlenül a Borough President alatt áll. Építésrendészeti ügyekben a Borough President által kinevezett Superintendent of Buildings (építkezési felügyelő) dönt. Fizetésük kerületek szerint 2.500 és 5.000 dollár között váltakozik.

A város 24 *Local Improvement District*-re (alkerület) oszlik. Az egyes borough-kban a Local Improvement District-ek száma a következő: Manhattanban 9, The Bronxban 4, Brooklynban 8, Queensben 2, Richmondban 1. A District élén a Local Improvement Board (alkerületi hivatal) áll, amelynek elnöke az illetékes Borough President és tagjai a City Council-nak illetékes tagjai.

A Board of Local Improvement csak olyan ügyekben intézkedhetik, amelyek saját District-jére vonatkoznak. Olyan ügyekben, amelyek egy borough több district-jére vonatkoznak, vagy az egész borough-t érintik, az illetékes boardok tagjainak közös gyűlése intézkedik.

A Board hatáskörébe tartoznak az alábbi feladatok. Hidak és alagutak építése; telkek vétele utak, terek, hidak, alagutak és parkok létesítése céljaira; csatornázás; utcák, terek megnyitása, lezárása, kiszélesítése és kövezése; utcatáblák elhelyezése és utcák világítása, az utak rossz állapotára, és általában a közbiztonság, közcsend és rend háborítására, valamint a szegényügyre vonatkozó panaszok meghallgatása, felülvizsgálása és elintézése. A Board azonban ezekben az ügyekben csak akkor intézkedhetik, ha azok elintézése nincsen más hatóság hatáskörébe utalva. A fenti ügyekben hozott határozatok, — amennyiben a törvény másként nem rendelkezik, — 10.000 dollár értéken alul azonnal végre-

hajthatók, — ezen az értékhatáron felül pedig, jóváhagyás végett, a Board of Estimate-nek bemutatandók.

A Board of Estimate ellenőrzési joga, valamint a City Council tagjainak a Board of Local Improvementben való részvétele biztosítja a közigazgatás egységét és a központi igazgatás irányító befolyásának érvényesülését az összes districtekben.

Az egyes borough-k kiadásai a város költségvetésében szerepelnek. A kiadások az 1931. évi költségvetés alapján, amikor New-York bruttó kiadásainak összege 626,840.185 dollárra rugott, a következők voltak:

Manhattan	7,648.014	dollár
The Bronx	4,025.485	„
Brooklyn	6,843.274	„
Queens	7,193.360	„
Richmond	2,259.955	„
Összesen:	<u>27,610.068</u>	dollár

A központi igazgatás és a kerületi igazgatás között az összeköttetést a Borough President biztosítja az által, hogy ő egyrészt a Board of Estimate tagja, másrészt pedig a kerületi igazgatás vezetője.

d) Megyei és igazságszolgáltatási szervek.

1. A megyei igazgatás (County Government.)

A megyei igazgatás New-York város területén belül független a városi igazgatástól, s így természetesen tisztviselői sem függenek a városi szervektől. A város 5 Countyra (megye) oszlik. A Countyk határai egybeesnek a Borough-k határaival. Az 5 County a következő: New-York, Bronx, Kings, Queens, és Richmond.

A County feladata főleg az igazságszolgáltatás és a büntetések végrehajtása. Főtisztviselői: a Sheriff (megyei főtisztviselő), a District Attorney (kerületi ügyész) és a County Clerk (megyei tisztviselő). Ezeket a tisztviselőket a választó közönség 4 évre választja. A Sheriff feladata a polgári és büntető bíróságok ítéleteinek végrehajtása, a büntető intézetek felett való felügyelet és a foglyok szállítása. A District Attorney a megye ügyésze és végzi a bűnügyi nyomozásokat. A County Clerk meghatározott ügyekben intézkedik és jelentéseket tesz, tagja a County Courtnak (megyei bíróság) és a Supreme Courtnak (legfőbb bíróság), a megyei okmánytár őre, továbbá Richmondban ellátja a Register (telekkönyvvezető) feladatát.

Egyéb megyei tisztviselők: a Register, aki a jelzálog, a bérleti és egyéb, ingatlanokra vonatkozó szerződéseket okiratba foglalja. Register New-York, Bronx, Kings és Queens Countykban működik. A Public Administrator (közgyám) kezeli az oly egyének vagyont, akik azt kezelni képtelenek, vagy valamely oknál fogva kezelni nem kívánják. Kezeli továbbá az oly végrendelet nélkül meghalt egyének vagyont, akiknek nincsen rokonuk, vagy akik-

nek rokonai képtelenek, illetve nem kívánják azt kezelni és végül kezeli az olyan személyek vagyonát, akik hagytak ugyan hátra végrendeletet, de nem rendeltek végrendeleti végrehajtót.

New-York, Kings és Bronx Countykban a Commissioner of Records (okiratok biztosa) ügyel fel a County Clerk hivatalának okmányaira.

A Commissioner of Jurors (esküdtek biztosa) választja ki és idézi be az esküdteket a Supreme Courthoz, a County Courthoz és a Municipal Courthoz (városi bíróság).

2. Városi bíróságok (City Courts).

A legalsóbbfokú bíróság a Magistrate Court (békebíróság). Hatásköre kisebb büntetendő cselekményekre terjed ki és a tettest javítóintézetbe, dologházba, vagy a megyei fogházba utalhatja, továbbá pénzbüntetést szabhat ki.

A Childrens Court (gyermekbíróság). Hatáskörébe tartozik — gyilkosságot kivéve — a 16 éven aluli kiskorúak által elkövetett minden büntetendő cselekmény.

A Municipal Court (városi bíróság). Hatáskörébe tartoznak a vagyoni jogi természetű perek 1.000 dollár értékhatárig.

A County Court (megyei bíróság). Hatáskörébe tartozik a megye területén elkövetett vagy megkísérelt büntetendő cselekmények kivizsgálása.

A City Court (városi bíróság). Hatáskörébe tartoznak a vagyoni jogi perek 3.000 dollár értékhatárig. Továbbá ennek a bíróságnak hatáskörébe tartozik idegen állampolgárok részére az állampolgárság adományozása.

A Surrogates Court (helyettes bíróság) ítélkezik a gyermekek és elhaltak státuspereiben.

4. §. További fejlődés.

A jövő fejlődését illetőleg New-York is foglalkozik a probléma megoldásával. Nagy-New-York tervét 1 millió dollár költséggel, 7 éven át tartó munkával a legkiválóbb szakértőkből álló bizottság állapította meg. A munkálat költségeit a Russel Sage Foundation fedezte. Az elgondolás szerint New-York lakosainak száma az 1965. évig kb. a jelenlegi létszám kétszeresére fog emelkedni. A New-York-i agglomeráció — amelyhez már ma is szorosan hozzátartozik New-Jersey, Newark, Hobokan és még sok kisebb község — ma tízmillió lélekre tehető, amely szám szerintük a jelzett időig húszmillióra fog emelkedni. Ilyen tömeg részére a közlekedés gyorsaságát és zavartalanságát, valamint a forgalom biztonságát biztosítani szinte lehetetlen, hiszen már ma naponta hatszázezer személy utazik New-Yorkba és vissza, s több mint háromszázezer gépjármű fordul meg az elővárosok és központ között. Ezért a terveknek főleg erre a szempontra kell fokozott figyelemmel lenni. Az elgondolás szerint a város területe

14.400 km² lenne, ami a város centrumától egy 65—80 km. sugarú kört jelent és több mint 400 önálló községet olvasztana be. De szükség is van ilyen óriási terjeszkedésre, midőn a statisztikai kimutatás szerint New-Yorkban 51 percenként épülnek az új házak.

A terv szerint a jövőben a távolsági közlekedési vonalak ismét kizárólag a távolsági forgalom szolgálatában állnak, a belső forgalom lebonyolítása céljaira pedig gyors vonalakat kell létesíteni. Az elgondolás nagyjából az, hogy koncentrikus kör és hurokvasutakat létesítenek, amelyek a főforgalmat ellátják és a központot tehermentesítik. Ezzel kapcsolatban 12 nagy új végállomás létesítendő, közülök 6 New-Jersey területén.

Hasonló elgondolás alapján épül fel a teherforgalmi hálózat terve is. A teherforgalom lebonyolítása céljára a városháza körül 50 km-es körben egy új külső körút létesítendő. Az úthálózatnál az elgondolás hasonló. A városháza körül 20 km-es körzetben létesülne a főkörút, amelyből 20 főút nyílnék a városból kifelé. Ezenkívül észak-déli irányban 9 főútvonal volna építendő. Végül pedig létesítendő 16 új repülőtér.

Ezek a tervek egyelőre még nem hivatalos jellegűek, de a további városrendezésre mindenesetre befolyással vannak. Megjegyezzük, hogy egy másik vélemény szerint, amelynek képviselője Goldrick tanár, a város határainak kiterjesztésére egyelőre nincsen szükség, mert azok az építési lehetőségek megfelelő kihasználásával még mintegy 20 évig, a szaporodó lakosság elhelyezésére is, elegendők. Megjegyzendő, hogy a város nyugat felé való terjeszkedése akadályba ütközik, mert a városhatár az államhatárral azonos.

5. §. Jogforrások.

Az 1936. évi New-York City Charter-nek a szövegben hivatkozott és egyéb fontosabb rendelkezései.

Introductory.

The city.

§. 1. The city of New-York as now existing shall continue with the boundaries and with the powers, rights and property and subject to the obligations and liabilities which exist at the time when this charter shall take effect.

The boroughs

§. 2. The boroughs of the city are continued as existing at the time of the adoption of this charter.

Chapter 1.

Mayor

Office; election; term; salary

§. 3. The mayor shall be the chief

Bevezetés.

A város

1. §. New-York város továbbra is megtartja határait, továbbá kormányzatát, jogait és vagyonát, valamint teljesíti azokat a kötelezettségeit és fizeti azokat az adósságait, amelyek a törvény életbeléptekor fennállanak.

A kerületek.

2. §. A város kerületei továbbra is fennmaradnak ugyanúgy, mint ahogy a törvény elfogadásakor fennállottak.

1. Fejezet.

Polgármester

Hivatal; választás; hivatali időszak; fizetés.

3. §. A polgármester a végrehajtó

executive officer of the city; he shall be elected at the general election in the year nineteen hundred thirty-seven, and every four years thereafter, and shall hold his office for the term of four years commencing on the first day of January after his election. His salary shall be twenty-five thousand dollars a year.

Power of appointment and removal.

§. 4. a The mayor shall appoint the heads of departments, all commissioners and all other officers not elected by the people, except as otherwise provided by law.

b The mayor, whenever in his judgment the public interest shall so require, may remove from office any public officer by appointment from a mayor of the city, except officers for whose removal other provision is made by law. No public officer shall hold his office for any specific term, except as otherwise provided by law.

Duties.

§. 5. It shall be the duty of the mayor:

1. To communicate to the council, at least once in each year, a general statement of the finances, government and affairs of the city, with a summary statement of the activities of the agencies of the city.

2. To recommend to the council all such measures as he shall deem expedient.

3. To keep himself informed of the doings of the several agencies of the city and to see to the proper administration of its affairs and the efficient conduct of its business.

4. To be vigilant and active in causing all provisions of law to be executed and enforced.

5. Generally to perform all such duties as may be prescribed for him by law.

Magistrate.

§. 6. The mayor is a magistrate. Delegation of power to sign obligations.

§. 7. The mayor may authorize in writing any officer or employee in his office to sign obligations of the city which the mayor is required by law to sign. The signature of the person so authorized shall be in place of and of the same force and ef-

hatalom főtisztviselője. Az 1937. évi általános választások alkalmával választandó és azután minden negyedik évben, hivatali megbízatása négy évig terjed, és a választás évét követő január 1-én kezdődik. Fizetése évi 25.000 dollár.

Kinevezés és elbocsátás joga.

4. §. a) A polgármester nevezi ki az ügyosztályok vezetőit, az összes biztosokat és az összes többi tisztviselőket, akiket nem a nép választ, amennyiben a törvény másképp nem rendelkezik.

b) A polgármester, amennyiben megítélése szerint a közérdek megkívánja, bármely oly közhivatalnokot, elbocsáthat hivatalából, aki állását polgármesteri kinevezés útján nyerte, kivéve az olyan tisztviselőket, akiknek elbocsátására vonatkozólag a törvény másképpen rendelkezik. A tisztviselők hivatali megbízatása nem meghatározott időre szól, kivéve, ha a törvény másképp nem rendelkezik.

Kötelességek.

5. §. A polgármester kötelessége:

1. Legalább évenként egyszer jelentést tenni a tanácsnak a város pénzügyi helyzetéről, kormányzásáról és ügyeiről, a városi hivatalok működésének összefoglalásával.

2. Javaslatokat tenni a tanácsnak a szükséges intézkedések megtétele végett.

3. Tájékoztatni magát a város hivatalainak működéséről, ellenőrizni a közigazgatást és annak eredményes voltát.

4. Figyelmesen és tevékenyen ellenőrzi a törvény rendelkezéseinek végrehajtását és érvényesítését.

5. Általában teljesíti mindazokat a kötelességeket, amelyeket a törvény részére előír.

Hatóság.

6. §. A polgármester hatóság. Kötelességek aláírási jogának átruházása.

7. §. A polgármester bármely tisztviselőt vagy alkalmazottat írásban felruházhat avval a joggal, hogy olyan kötelezettséget írjon alá a város nevében, amelynek aláírására a törvény értelmében a polgármester illetékes. A feljogosított személy alá-

fect as the signature of the mayor. Such authorization shall be filed and remain of record in the mayor's office, and in the offices of the comptroller and of the treasurer, but shall be for a period not exceeding three months and shall not extend beyond the mayor's tenure of office, and shall be at all times revocable by the mayor.

Removal of mayor.

§. 8. The mayor may be removed from office by the governor upon charges and after service upon him of a copy of the charges and an opportunity to be heard in his defense. Pending the preparation and disposition of charges, the governor may suspend the mayor for a period not exceeding thirty days.

Deputy mayor.

§. 9. The mayor may appoint a deputy mayor who shall possess such of the powers of the mayor and for such times and subject to such conditions as shall be expressed in writ-ten authority to be signed by the mayor, excepting the power of ap-
pointment or removal, the power to approve or disapprove local laws or resolutions, the power to act as a magistrate and the power to hold any hearing which the mayor is re-
quired by law to hold personally. The deputy mayor, if thereunto authorized by such written authority, may act in the place of the mayor as a member of the board of esti-
mate or of any other board, body or committee but not as chairman thereof.

President of the council acting as mayor.

§. 10. a The president of the council shall act as mayor.

(1) whenever there shall be a va-cancy in the office of mayor, or

(2) while the mayor shall be pre-vented from attending to the duties of his office by reason of sickness, absence from the city or suspension from office.

b The president of the council, while acting as mayor in consequen-
ce of the mayor's sickness or ab-sence from the city, shall not, until such sickness or absence shall have continued thirty days, exercise any power of appointment to or removal from office, or any power lawfully delegated by the mayor to the de-
puty mayor, whether before or after

írása ugyanolyan erővel és hatással bír, mint a polgármester aláírása. Az ilyen megbízatásokat lajstromozzák és feljegyzik a polgármester, szám-
vevő és kincstáros hivatalában, azon-
ban az három hónapi időtartamnál
hosszabb időre nem terjedhet, továb-
bá nem terjedhet tovább a polgár-
mester megbízatásának idejénél, és a
polgármester által bármikor vissza-
vonható.

A polgármester elbocsátása.

8. §. A polgármestert a kormányzó, vád alapján — a vádiratnak kikéz-
besítése és a védekezésnek meghall-
gatása után — állásából elbocsát-
hatja. Amennyiben a vád előkészí-
tése és a rendelkezés függőben van,
a kormányzó a polgármestert harminc
napnál nem hosszabb ideig állásától
felfüggesztheti.

Helyettes polgármester.

9. §. A polgármester kinevezhet he-
lyettes polgármestert, akire hatáskö-
rét, írásbeli engedéllyel, meghatáro-
zott időre átruházhatja, kivéve a ki-
nevezés és elbocsátás jogát, helyha-
tósági jogszabályok és határozatok
megerősítésének, valamint megtaga-
dásának jogát, továbbá a hatósági
jogkört, s végül nem helyettesíthető a
polgármester olyan tárgyalásokon,
amelyeken a törvény értelmében sze-
mélyesen köteles résztvenni. A helvet-
tes polgármester, amennyiben felha-
talmazták, a becsülő bizottságban, to-
vábbá minden egyéb bizottságban,
testületben és tanácsban a polgár-
mestert helyettesítheti, azonban nem
lehet azoknak elnöke.

A tanács elnöke, mint a polgármes-
ter helyettese.

10. §. a) A tanács elnöke a polgár-
mester helyett jár el.

(1) ha a polgármesteri szék ürese-
désben van, vagy

(2) ha a polgármester betegség, tá-
vollét vagy felfüggesztés által köte-
lességének teljesítésében akadályozva
van.

b) A tanács elnöke, ha a polgár-
mestert betegség vagy távollét miatt
helyettesíti, nem gyakorolhatja a ki-
nevezés és elbocsátás jogát, vagy
azokat a jogokat, amelyeket a pol-
gármester a betegség vagy távollét
megkezdése előtt vagy után törvénye-
sen a helyettespolgármesterre ruhá-
zott, hacsak a betegség vagy távollét
30 napig nem tartott; és nem írhat

the commencement of such sickness or absence; and shall not, until such sickness or absence shall have continued nine days, sign, approve or disapprove any local law or resolution unless the period during which the mayor may act thereon would expire during such nine-day period, in which case the president of the council shall have the power to disapprove the same within forty-eight hours before the time to act thereon expires.

Chapter 2.
Council.

Legislative power.

§. 21. The council shall be vested with the legislative power of the city, and shall be the local legislative body of the city, with the sole power to adopt local laws under the provisions of the city home rule law or otherwise, without requiring the concurrence of any other body or officer except as provided in sections thirty-eight, thirty-nine and forty.

President of the council.

§. 23. a The president of the council shall be elected by the electors of the city at the same time and for the same term as in this charter prescribed for the mayor.

b The president of the council may be removed or suspended in the same manner as provided in this charter with respect to the mayor.
Election; term; vacancies.

§. 24. The councilmen shall be elected at the general election in the year nineteen hundred thirty-seven, and every two years thereafter. The term of office of each councilman shall commence on the first day of January after his election and shall continue for two years thereafter. Any vacancy which may occur among the councilmen shall be filled by election, by a majority of all the councilmen, of a person who must be of the same political party as the councilman whose place has become vacant if such councilman was elected as the candidate of a political party and who must be a resident of the district from which such councilman was elected or of the same borough if he was elected at large.

Salaries.

§. 25. The salary of the president

alá, nem erősíthet meg vagy nem utasíthat vissza szabályrendeleteket, vagy határozatokat, hacsak a betegség vagy távollét 9 napig nem tartott, amely esetben a tanács elnöke jogosult azokat visszautasítani az eljárásra megállapított idő lejártá előtt 48 órával.

2. Fejezet.
Tanács.

Jogszabályalkotó hatalom.

21. §. A tanács gyakorolja a jogszabályalkotó hatalmat és a tanács a város jogszabályalkotó testületé, amelynek a városi önkormányzati törvény alapján vagy más jogalapon, kizárólagos jogkörébe tartozik a helyhatósági szabályrendeletek alkotása, anélkül, hogy ehhez más testületek vagy hivatalnokok közreműködésére szükség volna, kivéve a 38. 39 és 40 szakaszokban felsorolt eseteket.
A tanács elnöke.

23. §. a) A tanács elnökét a város választó polgárai választják, ugyanabban az időben és ugyanolyan időszakra, mint a polgármester.

b) A tanács elnöke elbocsátható vagy felfüggeszthető, ugyanolyan módon, mint a polgármester.

Választás; megbízás időtartama; üresedés.

24. §. A tanácstagokat az általános választások alkalmával választják az 1937. évben és azután minden második évben. A tanácstagok megbízása a választás után következő január hó 1-én kezdődik és ettől számított két évig tart. Az időközben bekövetkező üresedések esetén a tanács választ tanácstagokat olyképen, hogy a választandó tagnak ugyanahhoz a politikai párthoz kell tartoznia, mint amelyhez a kivált tanácstag tartozott, ha a volt tanácstagot, mint valamely politikai párt képviselőjét választották meg és ugyanabban a kerületben vagy borough-ban kell laknia, mint az lakott.

Fizetések.

25. §. A tanács elnökének fizetése

of the council shall be fifteen thousand dollars a year. The salary of each councilman shall be five thousand dollars a year.

Extent of legislative power.

§. 27. Any enumeration of powers in this charter shall not be held to limit the legislative power of the council except as in this charter specifically provided. The council in addition to all enumerated powers shall have power to adopt local laws as to it may seem meet, applicable throughout the whole city or only to specified portions thereof, which are not inconsistent with the provisions of this charter, or with the constitution of laws of the United States or of this state, for the good rule and government of the city; for the order, protection and government of persons and property; for the preservation of the public health, comfort, peace and prosperity of the city and its inhabitants; and to effectuate the purposes and provisions of this charter or of the other laws relating to the city. The council shall have power to provide for the enforcement of local laws by legal or equitable proceedings, to prescribe that violations thereof shall constitute misdemeanors and to provide for the punishment of violations thereof by civil penalty, fine, forfeiture or imprisonment, or by two or more of such punishments.

First meeting.

§. 28. The first meeting of the council in each year shall be held on the first Monday of January at noon.

Meetings; vice-chairman.

§. 29. A majority of the councilmen shall constitute a quorum. The president of the council shall preside over the meetings of the council and shall have the right to participate in the discussions of the council but shall not have a vote except in case of a tie. The council shall elect from among the councilmen a vice-chairman.

Sergeant-at-arms; procedure; expulsion of members.

§. 30. The council may elect a sergeant-at-arms and such assistants as are needful to the orderly conduct of its meetings; provided, however, that no expenditures for salaries for such sergeant-at-arms and such assis-

évi 15.000 dollár. A tanácstagok fizetése évi 5.000 dollár.

A jogszabályalkotó hatalom kiterjedése.

27. §. Az ebben a törvényben felsorolt jogok nem merítik ki a tanács jogszabályalkotó hatalmát, kivéve ha a törvény különlegesen rendelkezik. A tanács hatáskörébe tartozik a felsorolt jogokon kívül az összes szükséges és az egész városra vagy annak meghatározott részeire kiterjedő helyhatósági rendeletek alkotása, amelyek azonban nem ellenkezhetnek ennek a törvénynek a rendelkezéseivel, továbbá az Egyesült Államok, valamint az állam alkotmányával és amelyek kiterjednek a város jó igazgatására és kormányzására a személyek és tulajdon rendjére, védelmére, kormányzására; a város és lakossága közegészségügyének, kényelmének, békéjének és jólétének megővésére, továbbá e törvény és más, a városra vonatkozó törvények céljainak és rendelkezéseinek megvalósítására. A tanács hatáskörébe tartozik a helyhatósági rendeletek végrehajtását törvényes vagy más megfelelő módon biztosítani, kimondani, hogy azoknak megsértése büntetendő cselekményt képez és a jogsérelmet polgári büntetéssel, bírsággal, elkobzással, vagy szabadságvesztés büntetéssel, vagy több büntetésnem együttes kiszabásával megtorolni.

Első ülés.

28. §. A tanács első ülését minden évben január hónap első hétfőjén délután tartja.

Ülések; alelnök.

29. §. Az ügyekben a tanácstagok többsége dönt. A tanács üléseit az alelnök vezeti, akinek joga van a tárgyalásokban részt venni, de szavazati joga nincs, szavazategyenlőség esetét kivéve. A tanács a tanácstagok közül alelnököt választ.

Teremőr; eljárás; tagok kizárása.

30. §. A tanács teremőrt választ, valamint teremőrséget, amelynek segítségével a tárgyalások rendje biztosítható. A teremőrség költségei a költségvetésben biztosítva vannak és az előirányozott összeget a tanács túl

tants shall exceed the amount appropriated therefor in the annual budget. The council shall determine the rules of its own proceedings; shall be the judge of the election returns and qualifications of its own members; shall keep a journal of its proceedings; shall sit with open doors; shall have authority to compel the attendance of absent members and to punish its members for disorderly behavior, and to expel any member with the concurrence of two-thirds of all the councilmen.
City clerk; duties.

§. 31. a. The council shall appoint a clerk, who shall perform such duties as may be prescribed by law. The clerk so appointed shall be the city clerk and the clerk of the council, and shall hold his office for six years and until his successor shall be appointed and has qualified. The city clerk shall have charge of all the papers and documents of the city, except such as are by law committed to the keeping of the several departments or of other officers. He shall keep the record of the proceedings of the council. He shall also keep a separate record of all the ordinances and local laws of the city in a book to be provided for that purpose, with proper indices, which book shall be deemed a public record of such ordinances and local laws, and each local law shall be attested by said clerk. He shall also keep a separate and public record which shall be known as the „street franchise book.“ In such record he shall forthwith transcribe verbatim from copies duly certified by or under the authority of the board of estimate of the transit commission granting, making or adopting the same, every grant, franchise, contract or resolution in the nature of a franchise which shall hereafter be granted, made or adopted by said board or said commission, together with copies of all formalities of the execution or verification thereof. The city clerk may be removed on charges by a two-thirds vote of all the councilmen.

b It shall be the duty the city clerk to keep open for inspection at all reasonable times the records and minutes of the proceedings of the council. He shall keep the seal of the city, and his signature shall be necessary to all grants and other docu-

nem lépheti. A tanács maga állapítja meg eljárásának szabályait; felülbírálja a választást és a tagok képesítését; eljárásáról naplót vezet; nyilvánosan ülészik; joga van a tagokat megjelenésre kényszeríteni és a rendezavaró tagokat megbüntetni, s végül bármely tagját kétharmad szavazattöbbséggel kizárni.

Városi clerk; köteleességek.

31. §. a) A tanács kinevez egy clerkot, aki a törvényben előírt köteleességeit teljesíti. Az így kinevezett clerk, a városi clerk és a tanács clerkja, akinek a megbízatása hat évre szól, illetve ezen időn túl mindaddig, amíg utódját ki nem nevezték és nem képesítették. A városi clerk őrzi a város iratait és okmányait kivéve azokat, amelyeket a törvény alapján más hivatalok vagy hivatalnokok őriznek. Vezeti a tanács jegyzőkönyveit. Továbbá összegyűjti és könyv alakjában tárgymutatóval kiadja a város határozatait és általa ellenjegyzett helyhatósági szabályrendeleteit abból a célból, hogy azok a nyilvánosság rendelkezésére álljanak. Külön és ugyan csak a nyilvánosság számára vezeti az „utacakra vonatkozó jogok könyvét“. Ebbe a könyvbe azonnal szóról szóra átírja a becsülő bizottság, valamint a forgalmi bizottság által hitelesített másolatokból az adományozott, elkészített és elfogadott adományozásokat, felmentéseket, szerződéseket, vagy felbontásokat, amelyeket az említett bizottságok adományoznak, készítenek, vagy elfogadnak, a végrehajtásra és megerősítésre vonatkozó mellékletekkel együtt. A városi clerkot a tanácstagok kétharmad szótöbbséggel elbocsájtthatják.

b) A clerk kötelessége a tanács működésére vonatkozó jegyzőkönyveket minden lehető időben a nyilvánosság részére betekintésre készten tartani. Ő őrzi a város pecsétjét és aláírása szükséges minden adományozáshoz és más okirathoz, kivéve ha a törvény

ments, except as otherwise provided by law. In the absence of the clerk by sickness or otherwise, his first deputy shall be vested with and possessed of all the rights and powers and be charged with all the duties by laws imposed upon the clerk. Councilmen not to be employees of agencies.

§. 32. No councilman shall be an employee of any agency in any capacity whatever. Meetings; regulation; special meetings.

§. 33. a The stated and occasional meetings of the council shall be held as provided by its rules; provided, however, that at least one stated meeting shall be held each month, except in its discretion in July and August.

b The mayor may at any time call a special meeting of the council. He shall call such meeting when a requisition for that purpose signed by five councilmen has been presented to him. Not less than one day before such meeting is held, notice of the time thereof and of the business proposed to be transacted, signed by the mayor, shall be published in the City Record, and at the same time the city clerk shall cause a copy of such notice to be left at or sent by post to the usual place of abode or of business of each councilman; but want of service of a notice upon any councilman shall not affect the validity of the meeting. No business shall be transacted at such meeting other than that specified in the notice relating thereto.

Vote required for local law or resolution.

§. 34. No local law or resolution shall be passed except by at least the majority affirmative vote of all the councilmen.

Ayes and noes.

§. 35. On the final passage of a local law the question shall be taken by ayes and noes, which shall be entered in the journal of proceedings.

Local laws; passage.

§. 37. No local law shall be passed until it shall have been in its final form and upon the desks of the councilmen at least seven calendar days, exclusive of Sundays, prior to its final passage, unless the mayor shall have certified as to the necessity for its immediate passage and such local

másképen intézkedik. A clerkot betegség vagy más okból való távollét esetében első helyettese helyettesíti, aki a clerknak a törvény által megállapított kötelességeit, jogait gyakorolja és teljesíti.

Tanácsstag nem lehet hivatal alkalmazottja.

32. §. Tanácsstag semmilyen minőségben sem lehet valamely hivatal alkalmazottja.

Ülések; szabályozás; különös ülések.

33. §. a) A rendes és rendkívüli ülések számát a tanács saját ügyrendjében állapítja meg; havonta azonban, július és augusztus hónapokat kivéve, legalább egy rendes ülést kell tartani.

b) A polgármester bármikor összehívhat rendkívüli gyűlést. Köteles ilyen ülést összehívni, ha azt öt tanácsstag írásban kívánja. Legalább egy nappal az ilyen ülés előtt annak tárgya és időpontja a polgármester aláírásával ellátva a város hivatalos lapjában közléteendő és a városi clerk ugyanakkor a jegyzék egy másolatát mindegyik tanácsstagnak rendes lakhelyére vagy üzlete helyére megküldi; a kézbesítés elmaradása az ülés megtartását nem akadályozza. Ilyen ülésen csakis a jegyzékben megjelölt tárgy tárgyalható.

Helyhatósági rendelethez és határozathoz szükséges szavazatok.

34. §. Helyhatósági rendeletnek és határozatnak elfogadásához legalább az összes tanácsstagok szavazattöbbsége szükséges.

Igen és nem.

35. §. A tárgyalás végén a helyhatósági jogszabály elfogadása kérdésében a szavazás igennel és nemmel történik és az eredményt a tárgyalási naplóban feljegyzik.

Helyhatósági jogszabályok; elfogadás.

37. §. A helyhatósági jogszabály mindaddig nem tekinthető elfogadottnak, amíg végérvényesen meg nem szövegezték és a végső tárgyalás előtt, vasárnaptól eltekintve, legalább hét napig nem volt a tanács előtt, ha csak a polgármester a letárgyalást sürgősnek nem jelezte, amely esetben

law be passed by the affirmative vote of two-thirds of all the councilmen.

Local laws; action by mayor.

§. 58. a Every local law or resolution, certified by the clerk of the council, after its passage by the council, shall be presented to the mayor for approval.

b No local law shall be approved by the mayor until a public hearing thereon has been had before him. Five day's notice of the public hearing shall be given by the mayor, in such manner as is or may be prescribed by local law, within ten days after the local law shall have been presented to him.

c If the mayor approve the local law or resolution, he shall sign it and return it to the clerk; it shall then be deemed to have been adopted. If he disapprove it, he shall return it to clerk with his objections stated in writing and the clerk shall present the same with such objections to the council at its next regular meeting and such objections shall be entered in its journal. The council within thirty days thereafter may reconsider the same. If after such reconsideration the votes of two-thirds of all the councilmen be cast in favor of repassing such local law or resolution, it shall be deemed adopted, notwithstanding the objections of the mayor. Only one vote shall be had upon such reconsideration. The vote shall be taken by ayes and noes, which shall be entered in the journal. If within thirty days after the hearing before the mayor upon a local law, or within thirty days after a resolution shall have been presented to him, the mayor shall neither approve nor return the local law or resolution to the clerk with his objections, it shall be deemed to have been adopted in like manner as if he had signed it. At any time prior to the return of a local law or resolution by the mayor, the council may recall the same and reconsider its action thereon.

Local laws; action by board of estimate.

§. 59. A local law amending or repealing any provision of this charter, or transferring or changing the powers and duties of, or conferring powers or duties upon, or prescribing the qualifications, number, mode of

azonban az elfogadáshoz az összes tanácsstagok kétharmad szavazattöbbsége szükséges.

Helyhatósági jogszabályok; a polgármester jogköre.

58. §. a) Minden helyhatósági jogszabályt vagy határozatot, miután a tanács clerkja ellenjegyezte, a tanácsi letárgyalás után jóváhagyás végett a polgármesternek kell bemutatni.

b) A polgármester csak az előtte lefolytatott nyilvános tárgyalás után hagyhatja jóvá a helyhatósági rendeletet. A polgármester által a nyilvános tárgyalásra — amint azt a helyhatósági jogszabály előírja — öt napos határidő tüzendő ki, a helyhatósági jogszabálynak bemutatásától számított tíz napon belül.

c) Ha a polgármester jóváhagyja a helyhatósági jogszabályt vagy határozatot, úgy azt aláírja és visszaadja a clerknak; ezzel az jóváhagyottnak tekintendő. Amennyiben nem hagyja jóvá, úgy azt kifogásainak írásbeli közlésével visszaadja a clerknak és a clerk a kifogásokkal együtt a legközelebbi rendes ülésen bemutatja a tanácsnak és a kifogásokat a naplóba bevezetik. A tanács ezután 30 napon belül ugyanazt újra tárgyalhatja. Amennyiben az újabb tárgyaláson az összes tanácsstagok kétharmad többsége az elfogadás mellett szavaz, úgy az a polgármester kifogásai ellenére is elfogadottnak tekintendő. Az új tárgyalást egy tag kívánságára is el kell rendelni. A szavazás igennel és nemmel történik és az eredményt a naplóba bevezetik. Ha a polgármester a helyhatósági jogszabálynak előtte történt nyilvános tárgyalásától vagy a határozatnak neki való bemutatásától számított 30 napon belül a helyhatósági jogszabályt vagy a határozatot nem hagyja jóvá és a clerknak kifogásaival nem adja vissza, az ugyanúgy jóváhagyottnak tekintendő, mintha aláírta volna. A tanács a helyhatósági jogszabályt vagy határozatot a polgármester válaszát megelőzőleg bármikor visszavonhatja és újra tárgyalhatja.

Helyhatósági jogszabályok; a becselő bizottság eljárása.

59. §. Az olyan helyhatósági jogszabály, amely e törvény rendelkezéseit módosítja, vagy hatályon kívül helyezi, vagy a hatásköröket és kötelességeket átruházza, megváltoztatja vagy megállapítja, amely a tisztvise-

selection or removal, terms of office or compensation of officers or employees of the city or of any agency, or reducing or repealing taxes, fees or charges receivable by the city or interest or penalties thereon shall not become effective unless approved by the board of estimate. Every such local law shall, after its passage by the council, be presented, duly certified, to the board of estimate for its approval. If the same shall be approved by the board of estimate, it shall thereafter be presented to the mayor for his approval pursuant to section thirty-eight, and the subsequent proceedings and the effect thereof shall be as provided in section thirty-eight.

Local laws; referendum.

§. 40. A local law shall be submitted for the approval of the electors at the next general election, held not less than sixty days after the adoption thereof, and shall become operative as prescribed therein only when approved at such election by the affirmative vote of a majority of the qualified electors of the city voting upon the proposition, if it:

1. Abolishes or changes the form or composition of the council or board of estimate or increases or decreases the number of votes which any member is entitled to cast.

2. Changes the veto power of the mayor.

3. Changes the law of succession to the mayoralty.

4. Abolishes an elective office, or changes the method of removing an elective officer, or changes the term of or reduces the salary of an elective officer during his term of office.

5. Abolishes, transfers or curtails any power of an elective officer.

6. Creates a new elective office.

7. Changes a provision of law relating to public utility franchises.

8. Changes a provision of law relating to the membership or terms of office of the municipal civil service commission.

9. Reduces the salary of a city officer or employee which has been fixed by a state statute and approved by the vote of the qualified electors of the city.

lők és alkalmazottak minősítését, számát, kiválasztásának és elbocsátásának módját, a hivatali időt, a városi vagy üzemi tisztviselők és alkalmazottak javadalmazását megállapítja, a város által szedhető adókat, illetékeket, díjakat, javadalmakat és büntetéseket csökkenti vagy megszünteti, csak akkor lép hatályba, ha a becselő bizottság is jóváhagyta. Minden ilyen helyhatósági jogszabály, miután a tanács letárgyalta, hiteles példányban a becselő bizottságnak bemutatandó jóváhagyás végett. Amennyiben a becselő bizottság jóváhagyta, az a 38. §. értelmében a polgármester elé terjesztendő s a további eljárás a 38. §.-ban megállapított módon folyik.

Helyhatósági szabályok; előterjesztés.

40. §. A helyhatósági jogszabály elfogadás végett a választó polgárok elé terjesztendő a legközelebbi választáson, amely az elfogadás után 60 napon belül tartandó és csak akkor léphet életbe, ha a választáson a jogosult választók többsége elfogadja, amennyiben:

1. Megsemmisíti vagy megváltoztatja a tanács, vagy a becselőbizottság szervezetét vagy összetételét vagy pedig a tagok szavazati jogát emeli vagy csökkenti.

2. Megváltoztatja a polgármester vétőjogát.

3. Megváltoztatja a polgármesterség betöltésére vonatkozó törvényt.

4. Megszünteti egy választott hivatali vagy megváltoztatja egy választott tisztviselő elmozdításának módját, vagy egy megválasztott tisztviselő megbízatásának idejét vagy fizetését csökkenti hivatali megbízatásának ideje alatt.

5. Megszünteti, átruhazza, vagy csökkenti egy választott tisztviselő hatáskörét.

6. Új választott hivatali szervez.

7. A törvénynek a szavazati jogra vonatkozó rendelkezéseit megváltoztatja.

8. A törvénynek a városi közszerzőlati bizottsági tagságra és a tagság időtartamára vonatkozó rendelkezéseit megváltoztatja.

9. Városi tisztviselőnek vagy alkalmazottnak a szavazók által jóváhagyott, állami törvénnyel megállapított fizetését csökkenti.

10. Provides a new charter for the city.

11. Transfers powers vested by this charter in an agency the head of which is appointed by the mayor to an agency the head of which is not so appointed or vice versa.

12. Dispenses with a provision of this charter requiring a public notice and hearing as a condition precedent to official action.

13. Dispenses with a requirement of this charter for public bidding or for public letting of contracts.

14. Changes a provision of this charter governing the classes of character of city bonds or other obligations.

15. Changes a provision of this charter relating to the audit of the city's accounts.

16. Removes restrictions in this charter on the sale, lease or other disposition of city property.

17. Curtails the powers of the city planning commission.

18. Repeals or amends this section or any of the following sections of this charter.

Reconsideration.

§. 41. At any time prior to the election at which a local law is to be submitted to the electors for approval pursuant to this charter, the council, not later than fifteen days prior to the election, may reconsider its action thereon.

Power of investigation.

§. 43. The council shall have power from time to time to appoint a special committee to investigate any matters relating to the property, affairs or government of the city or of any county within the city.

Amendment of charter.

§. 44. a Amendments to this charter may be adopted by either of the following methods:

(1) By local law adopted in accordance with the provisions of this charter.

(2) By vote of the electors of the city upon the petition of electors of the city, an amendment may be adopted,

(a) in relation to the manner of voting for the elective officers of the city or any of them, or

(b) abolishing any elective office or offices or creating a new office or offices, including if so provided a

10. Új városi törvényt alkot.

11. Az ezen törvény által valamely olyan hivatalra ruházott jogokat, amely hivatalnak vezetőjét a polgármester nevezi ki, olyan hivatalra ruházza, amelynek vezetőjét nem a polgármester nevezte ki, vagy fordítva.

12. Felmentést ad a törvény által a hivatali eljárás előfeltételeként megállapított határidők és tárgyalások betartása alól.

13. Felmentést ad e törvény követelményei alól nyilvános ajánlatokra és szerződésekre vonatkozólag.

14. Megváltoztatja e törvény rendelkezéseit a városi kötvényekre vagy más kötelezettségekre vonatkozólag.

15. Megváltoztatja a törvénynek a városi számadásokra vonatkozó rendelkezéseit.

16. Megváltoztatja ennek a törvénynek a városi tulajdon eladására, bérbeadására és kezelésére vonatkozó szabályait.

17. Csökkenti a városi tervező bizottság jogkörét.

18. Eltörli vagy módosítja e törvénynek alább felsorolt szabályait.

Új tárgyalás.

41. §. A tanács az olyan helyhatósági jogszabályt, amely a választók elé terjesztendő, visszavonhatja nem később, mint a szavazást megelőző 15. nap.

Hatáskörátruházás.

43. §. A tanácsnak joga van időről- időre különös bizottságot létesíteni, amelyre a város vagy kerület vagyona, ügyeire vagy közigazgatására vonatkozó hatáskörét átruházhatja.

A törvény módosítása.

44. §. a) E törvény módosítása a következő két módon lehetséges:

(1) Ennek a törvénynek a rendelkezési szerint elfogadott helyhatósági jogszabállyal.

(2) A város választó polgárainak kívánságára a város választó polgárai által,

(a) a városi tisztviselők megválasztásának módját illetőleg vagy

b) a választott hivatalok és tisztviselők állásának megszüntetését vagy új hivatalok és tisztviselői állások

transfer of powers to the newly created office or offices or a disposition of the powers of any office abolished, but no such amendment shall repeal or change any limitations contained in this charter on any power.

b) Such amendment may be adopted in the manner following:

(1) Not less than fifty thousand qualified electors of the city may file in the office of the city clerk a petition for the submission to the electors of the city at the next general election therein held not less than sixty days after filing of such petition of such a proposed amendment or amendments to the charter.

(2) If such proposed amendment or amendments receive the affirmative vote of the majority of the qualified electors of the city voting thereon, it or they shall take effect as prescribed therein.

Chapter 3. Board of Estimate.

Membership.

§. 61. The mayor, the comptroller, the president of the council and the presidents of the boroughs of Manhattan, Brooklyn, The Bronx, Queens and Richmond shall constitute the board of estimate.

Voting of the board.

§. 62. a. As members of the board of estimate, the mayor, the comptroller, and the president of the council shall each be entitled to cast three votes, the presidents of the boroughs of Manhattan and Brooklyn shall each be entitled to cast two votes, and the presidents of the boroughs of The Bronx, Queens and Richmond shall each be entitled to cast one vote.

b. Except as otherwise provided in this charter or by statute, every act of the board shall be by resolution adopted by a majority of the whole number of votes authorized to be cast by all the members of the board.

c. No resolution or amendment of any resolution shall be passed at the same meeting at which it is originally presented unless by a three-fourths vote or shall be finally passed except at a meeting open to the public.

d. A quorum of the board shall consist of a sufficient number of members thereof to cast nine votes, including at least two of the mem-

szervezését illetőleg, beleértve az új hivatalnak vagy tisztviselőnek megfelelő hatáskörrel való felruházását. A módosítás azonban nem szüntetheti meg vagy nem változtathatja meg ennek a törvénynek a hatáskörökre vonatkozó korlátozásait.

b) Az ilyen módosítás a következőképpen fogadható el:

(1) Legalább 50.000 jogosított városi választónak a városi clerk hivatalában kérelmet kell aláírnia, hogy a kívánt módosítás, vagy módosítások a szavazó polgárság elé terjesztesse-nek a legközelebbi általános választáson, amely a kérelem aláírásától számított 60 napon belül megtartandó.

(2) Ha a javasolt módosítás vagy módosítások a jogosított választók szavazatainak többségét elnyeri, úgy az, vagy azok a meghatározott módon érvénybe lépnek.

3. Fejezet. Becső bizottság.

Tagság.

61. §. A bizottság tagjai: a polgármester, a számvevő, a tanács elnöke, továbbá Manhattan, Brooklyn, The Bronx, Queens és Richmond kerületi városok elnökei.

Szavazás a bizottságban.

62. §. a) A polgármestert, számvevőt és a tanács elnökét 3—3 szavazat, Manhattan és Brooklyn kerületi városok elnökeit két-két szavazat, The Bronx, Queens és Richmond kerületi városok elnökeit pedig 1—1 szavazat illeti meg.

b) Amennyiben ez vagy egyéb törvény másképpen nem intézkedik, a bizottság minden határozatának elfogadásához az összes tagok szavazatainak többsége szükséges.

c) Módosítás vagy határozat nem adható ki azon az ülésen, amelyen azt benyújtották, kivéve ha háromnegyed szavazattöbbséget kap vagy végérvényesen nem adható ki, kivéve ha nyilvános ülésen tárgyalták.

d) Az érvényes határozat hozatalához 9 szavazat szükséges beleértve két olyan tag szavazatát, akiknek 3—3 szavazatuk van.

bers, authorized to cast three votes each.

Meetings.

§. 65. The first meeting of the board in every year shall be called by notice from the mayor, personally served upon the members of the board. Subsequent meetings shall be called as the board shall direct. The mayor, or in his absence the president of the council, shall preside at all meetings.

Rules.

§. 65. The board may adopt rules for the conduct of its proceedings not inconsistent with the provisions of law, and such rules shall not be suspended at any meeting except by affirmative vote of two-thirds of the votes which all members present are entitled to cast.

Bureaus under the board.

§. 66. There shall be the following bureaus under the board of estimate:

1. The bureau of the secretary, the head of which shall be the secretary of the board of estimate.

2. The bureau of franchises, the head of which shall be the director of franchises.

3. The bureau of engineering, the head of which shall be the chief engineer of the board of estimate.

4. The bureau of real estate, the head of which shall be the director of real estate.

5. The bureau of retirement and pensions, the head of which shall be the secretary of the retirement system.

The secretary of the board shall be appointed and may be removed at pleasure by the board. The heads of other bureaus shall be members of the classified civil service and shall be appointed by the board.

Salaries to be fixed by board.

§. 67. The power is vested in, and it shall be the duty of the board of estimate, except as otherwise provided in this charter or by statute, to fix the salary of every officer or person whose compensation is paid from the city treasury, other than day laborers.

Creating, abolishing or modifying positions and grades.

§. 68. The board of estimate may at any time, subject to the provisions of this charter and of the civil service law and except as otherwise provided by statute, create, abolish

Ülések.

65. §. Az első ülést minden évben a polgármester hívja össze. A további üléseket a bizottság állapítja meg. Az ülésen a polgármester, távollétében pedig a tanács elnöke elnököl.

Szabályok.

65. §. A bizottság maga állapítja meg ügyrendjét, de az nem ellenkezik a törvény rendelkezéseivel és az ügyrend szabályai egy ülésen sem függeszthetők fel, kivéve, ha a jelenlévő tagok kétharmadrésze kívánja.

A bizottság alá rendelt hivatalok.

66. §. A bizottság alá vannak rendelve az alábbi hivatalok:

1. Titkári hivatal, vezetője a becslő bizottság titkára.

2. Szavazási hivatal, vezetője a hivatal igazgatója.

3. Mérnöki hivatal, vezetője a becslő bizottság főmérnöke.

4. Ingatlanok hivatala, vezetője a hivatal igazgatója.

5. Nyugdíjzási és nyugdíj hivatal, vezetője a hivatal titkára.

A bizottság titkárát a bizottság nevezi ki és boesátja el tetszés szerint. A többi hivatalok vezetője az osztályozott közszolgálat tagja, akiket a bizottság nevez ki.

A bizottság által megállapítandó fizetések.

67. §. A becslő bizottság hatáskörébe tartozik — amennyiben a jelen vagy egyéb törvény másképen nem rendelkezik — a város pénztárából fizetett valamennyi tisztviselő vagy alkalmazott fizetésének megállapítása, a napibéres munkások kivételével.

Állások és fokozatok létesítése, megszüntetése és módosítása.

68. §. E törvény, valamint a közszolgálati törvény rendelkezései értelmében, amennyiben valamely törvény másként nem rendelkezik, a bizottság bármikor jogosult városi pénztárból

or modify positions and grades of positions paid from the city treasury.

Use of city property.

§. 69. The board shall have power with the approval of the mayor to assign to use for any public purposes any city property, for whatsoever purpose originally acquired, which it may find to be no longer required for such purpose and may assign space in any city building to any agency. General powers.

§. 70. The board of estimate, subject to this charter, shall exercise all the powers vested in the city except as otherwise provided by law.

Chapter 4.

Borough officers.

Borough president; election; term; salary; removal; vacancy.

§. 81. a There shall be a president of each borough, who must be a resident thereof at the time of his election and remain a resident thereof throughout his term of office. He shall be elected by the electors of the borough at the same time and for the same term as in this charter prescribed for the mayor. His salary shall be fifteen thousand dollars a year.

b. A president of a borough may be removed or suspended in the same manner as provided in this charter with respect to the mayor.

fizetett állásokat és fokozatokat létesíteni, azokat megszüntetni, vagy módosítani.

Városi vagyon használata.

69. §. A bizottságnak a polgármester hozzájárulásával joga van a város tulajdonában levő vagyont közcélra, eredeti rendeltetésétől eltérően is felhasználni, ha az az eredeti célra nem használható és bármely városi épületben kijelölhet helyet bármely városi hivatal részére.

Általános hatáskör.

70. §. A becselő bizottság e törvény alapján gyakorolja mindazokat a jogokat, amelyek a várost megilletik, amennyiben a törvény másképp nem rendelkezik.

4. Fejezet.

Kerületi városi tisztviselők.

A kerületi város elnöke; választás; megbízatás ideje; fizetés; elmozdítás.

81. §. a) Minden kerületnek van elnöke, akinek a választás időpontjában és a hivatali ideje alatt a kerületben kell laknia. Az elnököt a kerület választói választják ugyanakkor és ugyanannyi időre, mint ahogyan e törvény a polgármesterre vonatkozóan rendelkezik. Fizetése évi 15.000 dollár.

b) A kerület elnöke ugyanolyan módon bocsátható el, vagy függeszthető fel, mint ahogyan azt e törvény a polgármesterre vonatkozólag megállapítja.

Berlin.

Irta: HORVÁTH KÁLMÁN.

1. §. Berlin története és városi jogállásának kialakulása.

A város története.

Berlin a szomszédos településeivel együtt igen régi multra tekinthet vissza — történeti léte azonban csak 1230 táján kezdődik, Cölln és Berlin testvérvárosok megalapításának idején. A német történészek erősen vitatják azt az állítást, hogy Berlin szláv gyarmatosok alapítása lett volna, melyet a szász királyok, később pedig az aszkániai örgrófok hódítottak meg a germánság számára. A már ekkor — szerintük — germán vidékekre csak a népvándorlás után nyomultak be fokozatosan a szláv vendek, akik népi tulajdonságaik egy részét mind a mai napig megtartották. (a Spree-Wald vidékén) I. Henrikkel kezdődött meg a germánok visszavándorlása, de 983-ban a vendek ellentámadása száz évre visszavetette a germán terjeszkedést. Részben kemény harcok árán, részben szerződések kötésével foglalták el azután lépésről-lépésre az aszkániai örgrófok ezt a vidéket a vendektől és 1230-ig tartott, míg végre Barmin és Teltow (a mai Berlin) területét is megszerezték a szláv hercegektől.

Hogy a birodalmi fővárost a brandenburgi örgrófok, János és Ottó, 1230 körül alapították a Saale és Elbától keletre fekvő országrészek német kolonizációjának idején, azt csak megközelítő pontossággal állíthatjuk. A középkor folyamán ugyanis tűzvészek pusztították el több ízben is a várost és az alapítólevelek megsemmisültek. A ránkmaradt okiratokban először 1237-ben szerepel a testvérváros Cölln neve, majd 1244-ben Berliné s az előbbi időpontot fogadva el a város alapítási évének, a múlt év folyamán ünnepelte meg fényes külsőségek között Berlin városa megalapításának 700 éves évfordulóját.¹

A Spree-től északra feküdt Berlin, a Spree-szigeten pedig Cölln, tehát csak a Spree folyó északi ága választotta el őket egymástól. Két helyen voltak egymással összekötve, a Mühlendammanál és a Lange Brücke-nél. Az egyik város falainak folytatása és ki-egészítője volt a másiké. Háború esetén tehát egy városként kel-

¹ Gemeindegaz. 1957. 463. old. 700 Jahre Berlin.

lett védekezniök. A kereskedelmi forgalmat 5 kapun át bonyolították le.

Az aszkániai őrgrófokat a Wittelsbach, a Luxemburg, majd 1415-ben a Hohenzollern-ház követte. Igen változatos időket élt át közben Berlin. Császár és ellencsászár, pápa és ellenpápa, Brandenburg tartomány elzálogosítása, tűzvészek, egyházi átkok, rablólovagok jelzik ezt az utat, de kedvező fekvése és polgárai ügyessége folytán mégis sikerült gazdaságilag és politikailag befolyásos várossá válnia.

Első alkotmányát *Brandenburgtól* nyerte, ez pedig az övét *Magdeburgtól*. Így tehát a berlini alkotmány közvetve a magdeburgi jogban gyökeredzett. A bíró (Schultheiss) az őrgrófokat (Markgraf) hivatalnokok. Ő nevezte ki az első városi tanácstagokat (Ratsmänner) és bírói funkcióin kívül — úgy látszik — a városi ügyek intézésében nem is vett tevékeny részt. Mindamellett jól kellett a berlini tanácstagoknak városuk sorsát irányítaniok, mert 1255-ban Frankfurt a. O. már a berlini jogot vette maga számára mintaképeül. Ehhez tanácsot is adtak a berliniek: „... den vorsichtigen und bescheidenen Männern, den Bürgern in Frankfurt...“ miközben nem mulasztják el megemlíteni: „... wie wir es von den Brandenburgern überliefert besitzen, so überliefern wir es Euch auf Eure Bitten zur Bewahrung.“¹ A tanács 12, egy évre választott tagból állott. Ők választották meg 12 utódukat. Rövidesen kifejlődött azután az a szokás, hogy a kiváló tanács, mint „öreg tanács“ (alter Rat) megmaradt az új tanács mellett. Egymást kölcsönösen újraválasztva csakhamar tanácsviselő nemzetségek, patricius családok alakultak ki. Gyakorlatilag tehát 24 tagja volt a tanácsnak a régiekkel és az újakkal együtt s ezért szerepel a középkori oklevelekben mindig: „... mi Berlin városának régi és új tanácstagjai...“ kifejezés. (Wy Ratmanne des stadt Berlin olde und nye.² Berlin tanácsához hasonló összetételű volt Cölln-é is, azzal a különbséggel, hogy a kisebb Cöllnben csak 6, illetve az öregekkel együtt 12 tanácstag volt.

Mint már említettük, Berlinnek és Cöllnnek közös falai voltak, háború esetén tehát közösen is kellett védekezniök. Ezenkívül is igen sok közös ügyük lévén, 1307-ben formálisan is szövetségre léptek egymással (Bund), melyet az őrgróf is jóváhagyott. Mind-egyik város megőrizte ugyan saját közigazgatását, de a közös ügyek intézésére 18 tagból álló (12 berlini, 6 cöllni) új tanácsot választottak. Mindkét város a másik tanácstagjait választotta meg a közös tanácsba, mely az új városházban (Rathaus) pontosan Berlin és Cölln határán tartotta üléseit.

A kettős város a zavaros politikai viszonyok ellenére is egyre gyarapodott jólétben és tekintélyben. A XIV. század végére jóformán az összes földesúri jogokat és bevételi forrásokat megszerezte magának és a Hansa-szövetségnek is tagja lévén nagyon

¹ Pfundtner: Verfassung und Verwaltung der Reichshauptstadt Berlin. Gemeindetag, 1936. évf. 825—29. old.

² Pfundtner: ugyanott.

közel állott már a szabad birodalmi város (freie Reichstadt) jellegéhez. 1452-ben bekövetkezett a két város teljes egyesítése. Hogy ekkor pénzügyileg már milyen erősek voltak, azt jól mutatja az a körülmény, hogy alig három évvel később a Johannita-rend összes birtokát (Tempelhof, Richardsdorf — a mostani Neukölln —, Mariendorf és Marienfelde) is megszerezték.

A nagy jómód és politikai hatalom azonban elbizakodottá tette a tanácsot úgy, hogy csak a saját érdekeit nézte és más társadalmi réteget nem is engedett résztvenni az ügyek intézésében. Ennek következtében belső viszály támadt és a kézművesek lázadásának leverésére 1442-ben a patriciusok kiszolgáltatták II. Frigyes választófejedelemnek a város kulcsait, aki alaposan ki is használta ezt a jó alkalmat. Megszállta Berlint, privilégiumait megszüntette, a Spree szigetén kastélyt építtetett magának és a várost választófejedelmi székhelyévé tette. Ez azután meg is pecsételte az önálló város sorsát, megalapítva azonban ugyanakkor az előbb brandenburgi, majd porosz és végül a német birodalmi fővárost: Berlint. 1450-ben borzasztó pestisjárvány pusztított a városban.

A reformáció teljesen megváltoztatta a szellemi életet. Berlin a lutheranizmus menhelye lett. 1600 táján 15—16.000-re teszik lakosainak számát. A városfalak már szűkekknek bizonyultak és a falakon kívül új települések keletkeztek. Először Friedrichs-Werder fejlődött ki, mely végül is 1662-ben nyert városjogot, ezt követte 1674-ben a Dorotheenstadt (az Unter den Linden mellett). Nagy visszaesést és a polgári jólét megsemmisülését jelentette Berlin számára a 30 éves háború. Gusztáv Adolf és Wallenstein több ízben is tartózkodtak falai között, miközben ismét a „fekete halál”, a pestis pusztított és népessége alaposan megfogyatkozott. 1648-ban csak mintegy 6.000 lakosa volt Berlinnek.

A nagy választófejedelem Frigyes Vilmos alatt indult meg azután az elhatározó fejlődés. Megreformálta az adóügyeket, az Odera-Spree csatorna megépítésével fellendítette a kereskedelmet, befogadta a hugenottákat és Berlint hollandi rendszer szerint kiépített várossá tette. Államigazgatási reformjaival fia, I. Frigyes folytatta művét; ugyanekkor átszervezte Berlin gazdasági életét is, bevezetve a hazai nyerstermékek feldolgozását (Vollmanufaktur) Nagy Frigyes pedig a gyapot- és selyemipart honosította meg. A XVIII. század végére ily módon Berlin Poroszország vezető ipari városává lett.

Hogy a városfalakon kívül keletkezett települések zürzavaros dolgában rendet teremtsen, az első porosz király 1710. jan. 1-től egyesített 5 várost, Berlint és négy elővárosát. Az egyesítés után széles ívben falakkal vették körül az elővárosokat, sőt be nem épített területeket is és az akkori Nagy-Berlin már 60.000 lakossal rendelkezett. Az új tanácsnak 4 polgármestere, 2 ügyésze (syndicus) 3 pénzügyi tanácsnoka (Kämmerer) és 10 tanácsnoka volt. Alkotmányjogilag igen nagy nehézséget jelentett az a körülmény, hogy a király tetszése szerint avatkozott bele a város ügyeibe és a tanácsstagok egy részét is ő nevezte ki. I. Frigyes Vilmos még ráadásul különös előszeretettel tiszteket és altisztet nevezett ki

ezekre a helyekre. Visszaélések merülnek fel ennek következtében és ismételten bizottságokat kellett kiküldeni ezek kivizsgálására. Ennek következtében azután olyan erős állami felügyelet fejlődött ki, hogy önkormányzatról már beszélni sem lehetett. Külsőségekben is megnyilvánult ez, amikor a „királyi rendőrigazgató” (Königlicher Polizeidirektor), mint városelnök (Stadtpräsident) egy személyben a tanács elnöke is volt.

A szellemi élet azonban nagy fejlődésnek indult. Ebben az időben épült ki az Unter den Linden, a Brandenburgi Kapu (Brandenburger Tor), az Opera, a Tudományos Akadémia és számos egyéb középület. Nagy Frigyes alatt a felvilágosodás korának hatása élénkítette a szellemi életet, a színház pedig hosszú francia hatás után német levegőhöz jutott.

Nehéz napjai voltak Berlinnek a hétéves háború alatt is. Az osztrákok oldalán küzdő Hadik generális magyar huszárjai, majd később oroszok szállották meg a várost. 1806-tól pedig két éven át francia megszállás alatt állott. Az 1806-i összeomlás után (Freiheitskrieg) súlyos anyagi és véráldozatok árán őrizte meg Berlin fővárosi rangját az új Poroszországban.

Stein báró reformjai (*Städteordnung*) a városok polgárainak kezébe tették le sorsuk intézését, szoros kapcsolatot teremtve a polgárság és a közigazgatás között az önkormányzati jog megadásával. Ezeknek a reformoknak a jelentőségét bizonyítja a történelmen kívül még az a körülmény is, hogy a nemzeti szocialista községigazgatás még ma is von Stein báróra hivatkozva hozta meg a harmadik birodalom első „alaptörvény”-ét, a *Die Deutsche Gemeindeordnung*-ot — 1935. január 31-én. Stein báró reformjai tehát a városok eleven erejének a kihasználásával és takarékoskodó közigazgatással rendezték a zilált pénzügyeket, iskolákat építettek (1810-ben alapítják meg az egyetemet) és emelték az általános jólétet.

Az állam kereskedelmi politikája folytán, valamint az ipar és közlekedés hatására — az idők folyamán — a textilipar vesztett jelentőségéből és új iparágak keletkeztek (vas, acél, vegyi gyárak, bútorigipar, konfekció). Pár évtized alatt nemcsak a német, hanem az egész európai közlekedés egyik gócpontja lett Berlin: a nagykereskedelem és bankélet felvirágzott. 1847-ben alapították meg Berlinben az első városi üzemet: a gázműveket.

A XVIII. században meghúzott falakon csakhamar ismét túlnőtt a város és a megreformált *Städteordnung* szerkezete is szűk lett számára. 1861-ben, amikor a város lakosainak száma meghaladta az első félmilliót (529.000), északon (Wedding, Moabit) és délen történt bekebelezésekkel a város területe 351.1 km²-ről 592.5 km²-re emelkedett.

A fejlődés különösen az 1870/71-i háború után vált rohamossá. Bismarck a birodalom fővárosává tette meg Berlint, melynek fényre százezreket vonzott falai közé. Akkoriban lépte át a mai város területén élő lakosság száma az egymilliót. A vállalkozó szellemű alapítások éveiben gomba módra nőttek ki a földből az új üzemek és a bérkaszárnnyák. 1870-től 1910-ig megnégyszereződött a lakos-

ság. (Budapesten ezidő alatt megháromszorozódott a népesség: 1869-ben 280.349 és 1910-ben 880.371 lakost számláltak). Emellett az amerikai méretű fejlődés mellett a rendelkezésre álló terület csakhamar igen szűk lett. Berlin és a vele szomszédos községek mindaddig növekedtek, míg csak össze nem értek és egymásba nem fonódtak olyannyira, hogy idegen már nem is tudta őket egymástól megkülönböztetni. Óriási költséggel kiépítik a csatornázást (Berlin mélyen fekszik és megfelelő recipiense nincsen, mindent szivattyúzni kell), vízműveket, villamos közlekedést, kórházakat, népiskolákat, elektromos műveket létesítenek és Berlin feltartóztatlanul nő az elővárosaival együtt.

1880-ban 1 és egyegyed millió, 1905-ben 2 millió Berlinben magában a lakosok száma, az egyesítéskor: 1920-ban 1.9-ről 3.8 millióra ugrott fel ugyanakkor, amikor a város területe 669.3 km²-ről 878.1 km²-re emelkedett.

Ez a külsőleg és gazdaságilag egységes képet mutató milliós város azonban közigazgatása szempontjából teljesen atomizálva volt. Minden községnek megvolt a maga külön önálló léte, a saját víz-, gáz-, elektromos művével, stb.-vel. Az időközben kialakult előkelőbb nyugati és a tisztán munkásnegyedek között igen nagy igazságtalanságok adódtak, főként az adózás szempontjából.

Emiatt Hobrecht főpolgármester még 1875-ben Berlinnek önálló törvényhatósággá való átszervezését javasolta, de az idő ekkor még nem érett meg erre. Mindenesetre kivették azonban Berlint Brandenburg-megye (Provinz) fennhatósága alól, később pedig a Provinzialverband-ból.

1890-ben merült fel újra Nagy-Berlin gondolata. Ismét elhúzódtott azonban a terv végrehajtása és amikor bizonyos feladatok megoldása már nem tűrt halasztást — egy zavaros, konkrét célok megoldására alakult célszövetséget (Zweckverband) hívtak életre. Amint egy ilyen pártpolitikai befolyásoknak kitett tökéletlen esz-közzel egyáltalában el lehetett érni a városrendezés, közlekedés stb. terén a felmerült közös feladatok megoldására, azt meg is kísérelték becsülettel. A célszövetség érdeme volt elsősorban, hogy az erdőket és parkokat megmentette a későbbi városrendezés céljaira, így pl. Grunewald erdő parcellázási terve is teljesen készen volt már. Tartósan azonban ez sem segíthetett és végül 1920-ban létrejött a Nagy-Berlin törvény.

Ezzel a törvénnyel és létrejöttének körülményeivel behatóban kell foglalkoznunk. A harmadik birodalmat ma is a weimári alkotmány alapján kormányozzák — természetesen azóta alaposan átfórmálva — és így nem érthető meg az új berlini törvény sem a Nagy-Berlin törvény ismerete nélkül. Nemzeti szocialista alapelv ugyanis az, hogy először rendelettel változtatnak valamely törvényen, megnézik ennek az életre gyakorolt hatását és csak azután következik be a végleges jogi szabályozás. Ezért tesz ki kötettsorozatot a rendeletek tára, annyira, hogy ma már egy embernek alig lehet kiismernie magát benne, de hogy előnyei is vannak azt mutatják az eredmények.

Igy történt ez a már említett Deutsche Gemeindeordnunggal

is, mely Berlin kivételével az összes német községekre (számszerint 51.000) vonatkozik. Ezt előbb alapelveiben csak Poroszországra próbálták ki (*das Preussische Gemeindeverfassungsgesetz vom 15.12.1933*) és a tapasztalatok figyelembevételével a Deutsche Gemeindeordnung-ot, az első alaptörvényt (*Grundgesetz*) csak 1935. január 31-én bocsájtották ki. Így van ez az 1936-os új berlini törvénnyel is, melyet részben mint kísérletet fognak fel s csak ha a gyakorlatban is be fog válni, akkor hagyják meg a mai formájában.

Mielőtt tehát az új törvényt ismertetnők, vissza kell még térnünk a Nagy-Berlin törvény létrejöttének körülményeire, annak hatására és tovább kísérni a fejlődést napjainkig.

Az előzőekből láttuk, hogy az 1920. ápr. 27-i Nagy-Berlin törvény szerves fejlődés befejezése volt, nem pedig szakítás a történeti fejlődéssel, mint ahogyan azt annakidején ellenzői előszere-ttel hirdették. A fejlődés belső szükségesség következménye volt, nem pedig önkényes elgondolás.

Az állam erőteljesen támogatta Berlin fejlődését 1861 óta és mint említettük a 90-es évek elején már általános kívánság volt az egyesítés. A magisztrátus rövidlátása és a porosz kormányban beállott változás miatt azonban elmulasztották ezt a kedvező időpontot. Az elővárosok egymás ellen is és a főváros ellen is önmagukba zárkóztak féltékeny büszkeséggel és most már a kormányzat is a „virágzó elővárosok koszorúját“ és azok fejlődését mereven elzárkózott. 1911-ben már nem lehetett kitérni a leg-sürgősebb feladatok közös megoldása elől s ekkor jött létre az a felemás megoldás, melyben senki sem lelte örömét: a célszövetség. A legfontosabb kérdéshez ugyanis, t. i. hogy kiegyenlítse az összes nagyvárosi réteget tartalmazó és gazdaságilag erős Berlin központ, a túlnyomóan munkásnegyedde vált északi és keleti részek, valamint a jómódú polgári lakossággal rendelkező nyugati városrészek közötti különbségeket —, hozzá sem tudott fogni.

A háború alatt növekedett a nyomor és a terhek kiegyenlítésére irányuló törekvés egyre sürgetőbb lett. A háborús gazdálkodás és segélyezés következtében bizonyos területeken egyenlő jogokhoz jutott minden berlini és egyszerre szembeszökött az egymás mellett és egymás ellen való igazgatás minden hátránya. A kormány politikája azonban továbbra is gyanakvó maradt és nem változott. 1917-ben alakult meg a Nagy-Berlin bizottság (*Bürgerausschuss Gross-Berlin*), melyben a szociáldemokrata párt vitte a vezető szerepet. A gazdag nyugati városok erre megalakították ellenszövetségüket. (*Vorortgemeinschaft im Kreise Tel-tow*) és az idők jeleként már nekik is az egyesítést kellett zászlójukra írni, csak más formában, sok mozgási szabadsággal. A forradalommal a Nagy-Berlin párti Hirsch népbiztos (*Beauftragter*) került a belügyminisztérium élére, aki rögtön hozzá is látott az

¹ Erster Verwaltungsbericht der neuen Stadtgemeinde Berlin. Bearbeitet im Statistischen Amt der Stadt Berlin.

egyesítés előkészítéséhez. Nagy-Berlin kérdése politikummá vált, a baloldal akarta, a jobboldal ellenezte. Erről tárgyaltak mindennütt, a kormány, a közgyűlés, a községi érdekképviselők, a pártok és a sajtó. 1919. nov. 12-én küldötte meg a minisztérium az illetékes porosz államtanácsnak az 55 §-ból álló tervezetet. A városhatárt kiterjesztette, a bizottsági tagok számát felemelte, a központ ugyanolyan alkotmányt kapott, mint a kerületek és a Nagy-Berlin elnevezés helyett az egyszerű Berlin név mellett döntött.

Nehéz parlamenti harcok következtek, különösen a tanács és a kerületek hatáskörének megállapítása tekintetében. A Kapp-puccs és az erre következő általános sztrájk és kommunista lázadás a Ruhr-vidéken, még inkább felkorbácsolták a szenvedélyeket, (a vízfej — Berlin=Wasserkopf-Berlin, el Berlintől=los von Berlin, állam az államban, a történeti fejlődés megtörése, ugrás a sötétbe, csőd, az önkormányzat megsemmisítése... ezek voltak a vezérszólamok). Végre kompromisszumok és a szövegben néhány tisztázatlan rész árán 165:148 arányban győztek az egyesítés barátai.

Az 1920. évi Nagy-Berlin törvény.

A törvény, ha meg is látszott a külföldi hatás rajta, mégsem volt egyszerű másolat. Eredetileg Bécs szolgált mintául, de a központ és kerületek egymáshoz való viszonya tekintetében emlékeztetett a megoldás New-York példájára és az ott nyert tapasztalatokra.

A törvény alap gondolata egész Nagy-Berlin területének közigazgatási egysége. 1920. október 1-vel megszűnt az egyes községek különállása és összes jogaik és kötelezettségeik Berlinre szállottak át. Brandenburgtól elkülönítve alkalmazták rá a Städtordnung általános előírásait és a kiegészítő törvényeket.

Berlin élén a 30 tagból álló tanács (*Magistrat*) és a 225 tagból álló törvényhatósági bizottság (*Stadtverordnetenversammlung*) állt, melyet 4 évre választottak. A tanács 18 hivatásos és 12 tiszteletbeli (*hauptamtlich* — *ehrenamtlich*) tagját ugyancsak 4 évre választották, — a párok számaránya szerint (*Verhältnisswahlsystem*). 20 kerületet alakítottak kerületi törvényhatósági bizottságokkal (*Bezirkspersammlung*), melyek tagjai a törvényhatósági bizottság kerületi tagjaiból, valamint meghatározott számú, a kerület lélekszámahoz igazodó, azonos előírások szerint választott kerületi bizottsági tagból állottak — és a testületi szervezettel rendelkező előljáróságokból (*Kollegiales Bezirksamt*). A kerületi törvényhatósági bizottság feladata volt a törvényhatósági bizottság által meghatározott keretek között, a kerületi ügyekben dönteni és a felügyeletet ellátni. Végrehajtó szerve volt az előljáróság, a kerületi hivatal (*Bezirksamt*). Az előljáróságot 7—14, részben hivatásos, részben tiszteletbeli tagból álló tisztikar vezette, akiket a kerületi közgyűlés választott. Ezek az előljáróságok voltak a kerületek közigazgatási hatóságai.

A kerületek a tanács felügyelete alatt állottak, annak utasításai szerint tartoztak az ügyeket intézni. A városi üzemek és intézmények közül igazgatták azokat, melyeket a tanács nem vont saját hatáskörébe. Közvetítő szerv volt továbbá az előjáróság a kerületi közgyűlés és a törvényhatósági bizottság között. Vitás esetekben a hatáskör megállapítása és elkülönítése előtt a tanácsnak meg kellett hallgatnia a kerületi előjáróságok értekezletét.

A törvény ellenzői azonnal változtató követelésekkel léptek fel és már a két végrehajtási utasításban is (1920. okt. 7. és 1922. ápr. 14.) kisebb módosításokat értek el. Ezek a módosító követelések, melyek az újonnan felállított közigazgatási szervezet kiépítésének munkáját erősen hátráltatták, főként a központ és kerület közötti illetékesség pontos elhatárolása körül mozogtak. A kerületek igyekeztek természetesen minél többet megtartani korábbi függetlenségükből. Önálló költségvetési jogot követeltek és a központot csak mint felügyeleti hatóságot akarták meghagyni. Ezen törekvések ellen a tanács a legélesebben lépett fel, mert ez a célszövetségre való visszatérést jelentette volna és elvesztették volna az ügyek intézése feletti áttekintésüket. A tanács által a kerületek rendelkezésére bocsátott hitelek tekintetében azonban meglehetősen szabad kezet biztosítottak számukra. Általában igyekeztek minél több ügy intézését a kerületeknek átengedni. Tapasztalatok nélkül kellett a központi adminisztrációt kiépíteni és így csak azokat az ügyeket vonták saját hatáskörükbe, melyek természetüknél fogva nem voltak a kerületekhez sorozhatók (Közlekedés, tűzoltás, statisztika, stb.) Átengedtek még olyan ügyeket is, melyek észszerűség szempontjából nem tartoztak volna oda (építési ügyek stb.) Egyébként csak irányelveket adott a központ az ügyvitelre. A kompromisszumok során még abba is belementek, hogy a törvényhatósági bizottság által választott tanácsstagok számát csökkentették és az így megürülő helyeket a kerületi előjárók sorából töltték be.

Közigazgatási kirendeltségeket (*Ortsamtstellen*) létesítettek a város széle felé a lakók kényelmére és a városi adók közül többet megszüntettek és néhányat leszállítottak. Ezekkel és ezekhez hasonló intézkedésekkel igyekezett az újonnan választott, tapasztalatlan hivatalnokokkal rendelkező központi adminisztráció az új szervezet felépítése során felmerült nehézségeket áthidalni és a polgárságot a maga számára megnyerni. Ekkor osztották fel még ráadásul a régi Berlin területét is 6 új kerületre, melyeket ugyanekkor kellett megszervezni. A bekövetkezett nehéz idők pedig még fokozottabb tevékenységre kényszerítették az adminisztrációt (infláció, politikai nyugtalanság stb.).

A centralizációnak azonban az előnyei is mutatkoztak. A községi intézményeket jobban ki lehetett használni, a közigazgatás olcsóbb lett és egyszerűbb. Egy csapásra megszűnt egy csomó surlódási felület a volt önálló községek között a várospolitikai, adóügyi és gazdasági téren, nem szólva az egymás ellen folytatott prekről. A legnagyobb eredmény azonban kétségkívül a pénzügyi téren jelentkezett: a hitelképesség megnövekedett, a te-

herviselés kiegyenlítődt, önbiztosításra tértek át, a nem gazdaságos kisvállalkozásokat összefogták és modernizálták, megvalósították a központi anyagbeszerzést stb.

1921-ben felállították a számvitel és ellenőrzés céljára a *Stadtrechnungskammer*-t (Ortsgesetz betr. Einrichtung einer Stadtrechnungskammer in Berlin vom 11.3.1921) és ezáltal akartak egységességet vinni a városi gazdálkodásba.

Csak a jénai katasztrófa (1808) utáni ujjaszervezés hallatlan nehézségeivel hasonlítható össze az az idő, amíg Nagy-Berlin közigazgatása lábra kapott. Igen nagy nehézséget okozott még az adminisztrációnak az akkori pártpolitika is. Az első tanács megválasztását, ahol csupa baloldali elem került be, a kormányzat megsemmisítette és a pártok számaránya szerint választatott újra. (Verhältnisswahlsystem). Az infláció, a sok sztrájk és a gazdasági nehézségek miatt 1923-ban a villamosközlekedést is be kellett szüntetni. Fizetésesökkentés, leépítés volt az egész vonalon. 1924 folyamán hozták rendbe a város gazdálkodását. Amikor az amerikai kölcsönforrások elapadtak (1923-ban ugyan az akkor kibocsájtott „Roggenwertanleihe“-t még százszorosán túljegyzi, de az első aranykölcsönkibocsájtás 1925 végén már eredménytelenül zárul), Berlin is tőkehiányban szenvedett. A villany-, gáz- és víz-műveket részvénytársasági és korlátolt felelőségű társaságok (GMBH) formáiba öltöztetik, a kikötőket bérbeadják és az adókat emelik. Nagy eredmény volt, hogy az inflációs értékrombolás közben megőrizték az üzemeket a város kezében. Az üzemek nagy magánvállalatok mintájára való megszervezésének és a községi háztartásból való kiemelésének nem is volt ellenzője. Keresztülvitele azonban — nem technikai, hanem politikai okokból — igen nagy nehézségekbe ütközött. (Régi telepek leállítása, munkáselbocsájtások stb.) A társaságok csak bérlői voltak a vállalatoknak. Hasonlóképpen tett a város egyéb birtokaival is (Stadtgütergesellschaft). Nehezebb volt a helyzet a villamos vasutaknál, de papírértékben kifizetve, leromlott állapotában is életképes maradt az üzem. A közvágóhiddal nem történt változás. Új üzemek is keletkeztek: a járműtelep (städt. Fuhrpark) a szemétszállító telep (Müllabfuhr) a központi anyagbeszerző hivatal (Anschaffungsamt) és társasági formát kapott a hirdetővállalat (Anschlag und Reklame Gesellschaft) is.

Az új városszervezőknek 5 feladatkomplexumot kellett megoldaniok:

Az 1920. IV. 27-i törvény alapján nem drága és munkaképes közigazgatást teremteni,

a városi üzemeket összefogni és megtartani,

a krizist leküzdeni,

a szociális politikát és közegészségügyet fejleszteni,

a kulturális munkát előmozdítani.

Az első kísérlet nem sikerült, de maradék nélkül való megoldást, mint a fentiekben láttuk, nem is igen lehetett várni. A

centralizáció és decentralizáció hívei állottak egymással szemben, valamint a bürokrácia az önkormányzattal. Az új szabályrendeleteknek is az volt a céljuk, hogy a kerületeket a központ munkájába szervesen bekapcsolják és ugyanakkor biztosítsák a kerületek mozgási szabadságát a nekik átengedett területen. Azonban ezeknek sem sikerült javítaniok a helyzetet, mert a kompromisszumos megoldás egyik oldalt sem elégítette ki és a tanácsnak sokat kellett hadakoznia a minduntalan felmerülő kikebelezési törekvések ellen.

A további évek folyamán azonban ezek a törekvések megszűntek, sőt a jelenlegi Berlin szomszédos községei (Erkner, Eichwalde, Zeuthen stb.) bekebelezetésükért emeltek szót. Kis változásoktól eltekintve azonban minden maradt a régiben. Berlinnel kapcsolatban is felmerültek új elgondolások. A tervezetek általában csökkenteni kívánták a kerületek számát és a régi Berlin körül (tehát csak egy kerület) csak 7—9 kerületet akartak meghagyni. Volt egy tervezet, mely a kerületi hivatalokat közvetlenül — közbenső fórum nélkül — az illetékes ügyosztályoknak akarta alárendelni. Azonban sem ebből, sem a számos más elgondolásból nem valósult meg semmi az idők folyamán.

Az adminisztrációt organizációs gondok foglalkoztatták. Sokat gépesítettek, központi személyzeti osztályt állítottak fel. Az ismét átszervezett számvevőségnek jutott itt fontos szerep, melyről később még szó lesz (a Stadtrechnungskammer helyett a Hauptprüfungstelle des Magistrats. „Ordnung für die Prüfung der Rechnungen und Kassen und der Städtischen Wirtschaft vom 10.2.1925“).

Ennek a 7 másik városból, 59 községből és 27 nagybirtokból (Gutsbezirk) előállott világváros igazgatásának kézbentartása, hatóságos ellenőrzése a Nagy-Berlin törvény alapján, a vázolt körülmények mellett nem volt megoldható. A pártviszályok egyre jobban elfajultak és 1928-ban a törvényhatósági bizottság már 11 különböző pártból tevődött össze. Az 1929. január 17-i választáson kerültek be először nemzeti szocialisták, számszerint 13-an, közöttük dr. Goebbels, dr. Lippert, a jelenlegi főpolgármester és városlnök, aki annakidején az „Angriff“ főszerkesztője volt és még mások. 1930-ban dr. Goebbels „Berlin meghódítója“ (Eroberer Berlins) birodalmi képviselő lesz és a városi párt vezetését dr. Lippert veszi át.

Mindenki harca mindenki ellen következett be és korrupció ütötte fel a fejét a berlini városigazgatásban (kitört a Sklarek botrány). A kerületeken kívül a városi üzemek is teljesen függetlenítették magukat a tanácstól és szinte államot alkottak az államban — mondja a későbbi főpolgármester dr. Sahn.¹

Ezek alatt és a következő évek folyamán is állandóan napirnden volt a berlini alkotmány módosításának a kérdése, mert az addig történt módosítások nem vezettek megnyugtató eredmény-

¹ Dr. Sahn: Die neue Verfassung für Berlin. Gemeindetag 1934. 413. old.

hez.¹ Tanulmányok jelennek meg (Dr. Goetz: Die Verwaltungsorganisation der Weltstädte) törvényjavaslatok készülnek és a közgyűlés illetékessége és összetétele tekintetében több változáson megy át. 1931. március 30-i törvény szerint (Gesetz über die vorläufige Regelung verschiedener Punkte des Gemeindeverfassungsgesetzes für die Hauptstadt Berlin) a közgyűlés mellé egy bizottság került, mely a közgyűlés taxative felsorolt hatáskörén túl, minden egyéb ügyben illetékessé lett. A bizottság 45 tagját a pártarány szerint a törvényhatósági bizottság választotta tagjai sorából. A bizottság elnöke a főpolgármester (*Oberbürgermeister*) lett, teljes szavazati joggal. (A főpolgármester a mi fogalmaink szerint polgármestert jelent, míg a berlini polgármesterek: *Bürgermeister*-ek a mi alpolgármestereinknek felelnek meg!) A bizottság ülései zártak voltak, de a többi bizottsági tagok, mint hallgatóság, megjelenhettek. Hét állandó bizottságot hívott még életre a közgyűlés. A tanács tagjainak a számát, mely eredetileg 24 tagból állott, — 12 hivatásos és 12 tiszteletbeli — a törvény most 18-ra szállította le. A tanács tehát állott: a főpolgármesterből, 2 polgármesterből, 9 hivatásos és 6 tiszteletbeli tanácstagból (*Stadträte*). Böss főpolgármester ellen a már említett pénzügyi botrányok miatt fegyelmi eljárást indítottak és így 1931-ig ápr. 20-ig, amíg az új főpolgármestert (dr. Sahn-ot, a danzigi szenátus korábbi elnökét) megválasztották, helyettes vezette az ügyeket.

Az egyes ügyosztályok mellett szakbizottságok működtek (*Verwaltungsdeputationen*). Egy szakbizottság általában 27 tagból állott. 5 tanácstagból — köztük az elnök — 17 pártarány szerint választott bizottsági tagból és 5 külső szakértőből állították össze. Összesen 17 ilyen bizottság volt.

A kerületek száma továbbra is változatlanul 20 maradt, bár csökkentésük tervével állandóan foglalkoztak. Igazgatásukban sem történt semmi változás a Nagy-Berlin törvény meghozatala óta. Az egyes kerületek között 12, a kerületek és a környék között 20 esetben történt kisebb területmódosítás 1928—1933. között.

A hatalom átvétele után 1933. február 4-én feloszlatták a közgyűlést, a bizottság (Stadtgemeindevorstand) azonban tovább folytatta működését. 1933. március 12-én újválasztottak és a választást követő napon dr. Lippert-et állambiztossá, *Staatskommissar*-rá nevezték ki,² különleges megbízással (*Staatskommissar-gesetz*). Hatásköre nagyjából a mi főpolgármesterünknek felelt meg. Ugyanekkor *Göring* — akkori porosz belügyminiszter — a fő-

¹ „Zu einer befriedigenden Lösung insbesondere des Verhältnisses von Zentrale und Bezirken kam man in diesem Riesenverwaltungsorganismus jedoch nicht.“

Jeserich i. m. 22. old.

² 1932-ben csak magában Poroszországban több, mint 600 állambiztost (*Staatskommissar*) kellett kiküldeni. A nagy adókiesések mellett ugrásszerűen emelkedtek a szociális terhek.

polgármester és két tanácsnok kivételével, a tanács összes tagját nemzeti szocialista tisztviselőkkel cserélte ki és számukat szabályrendelettel 14-ben állapította meg. Két állást azonban nem töltöttek be.

A közgyűlés tagjainak száma 1955. július 7-én, (Verordnung zur Sicherung der Staatsführung), amikor a négy hónappal előbb kizárt kommunista bizottsági tagok után a szociáldemokratákat is kizárták jogaik gyakorlásából, 225-ről 151-re, a bizottság (Stadtgemeindeausschuss) pedig 45-ről 33-ra csökkent. 1955. szeptember 22-én (Gesetz über die vorläufige Vereinfachung der Verwaltung der Hauptstadt Berlin) a közgyűlés összes funkcióit a bizottságra (Stadtgemeindeausschuss) ruházták át, a bizottságot pedig 1954. június 30-án (Gesetz über die Verfassung der Hauptstadt Berlin) szüntették meg.

Ezen törvény szerint a nemzeti szocialista tartományi párt-szervezet vezetője, a *Gauleiter* előterjesztésére a felügyeleti hatóság 45 tanácsurat (*Ratsherren*) hívott meg, akiket 1954. július 26-án eskettek fel és ugyanakkor kapták meg kinevezési okmányukat is. Az adminisztrációnál az ügyeiket a tanácsurak irodája (*Ratsherrenbüro*) intézi.

A régi szakbizottságok (*Verwaltungsdeputationen*) megszüntetésével ezek helyét a szaktanácsosok (*Beiräte*) foglalták el. Ezek a fontos ügyekben felelősségteljes és szakértő tanácsal látják el a főpolgármestert és tanácsnokait, és előkészítik az ügyeket a tanácsurak (*Ratsherren*) számára. Szaktanácsosokat (*Beiräte*) rendeltek ki a következő munkaterületekre: pénzügy, telekkérdések, városrendezés és építésügy, városi üzemek részére, az iskola-, művészet-, továbbképzés, szociálpolitika- és közegészségügy számára.

Néhány kisebb jelentőségű változtatást is hajtottak végre a központi igazgatásban (*Hauptverwaltung*). Az általános igazgatás (*Allgemeine Hauptverwaltung*) osztályba vitték át a választási ügyeket és a magasépítési ügyosztályba (*Haupthochbauverwaltung*) az elektromos osztályt. A várostól átvett zálogházakat a városi banknak (*Stadtbank*) adták át, a sportügyeket a jóléti és sporthivatalban fogták össze; a Berlini Városi Javak KFT (*Stadtgüter GMBH*), Wansee KFT, Müggensee KFT és még néhány kisebb korlátolt felelősségű társaságot egy — csak később kibocsátandó — üzemi szabályzat alapján működő háziüzemekké alakították át és a Stadtgüter GMBH kivételével a kerületek kezelésébe adták.

A kerületek számában és területében továbbra sem történt változás, mindössze Friedrichshain kerület kapott új nevet: „*Horst Wessel*”.

A vezérelyv keresztülvitelét jelentette a birodalmi főváros igazgatásában, hogy 1955. december 18-án a birodalmi belügyminiszter dr. Sahn főpolgármestert állásától felmentette. Az ügyek intézése így végső fokon csak egy emberre maradt, dr. Lippert állambiztosra.

Ezzel végig kísértük Berlint és városi alkotmányának kialakulását a történelem folyamán a legújabb időkig. Úgy véljük, hogy ez elengedhetetlenül szükséges volt ahhoz, hogy a következőkben tárgyalandó és szószerinti fordításban is közölt a „birodalmi főváros alkotmányáról és közigazgatásáról szóló törvény”-t (*Gesetz über die Verfassung und Verwaltung der Reichshauptstadt Berlin vom 1. Dezember 1936. RGBl. I. s. 49*) megérthessük.

Néhány adat és statisztika.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, nem lesz talán érdektelen, ha a birodalmi főváros statisztikai hivatalának kiadásában megjelent: „Berlin számokban” (*Berlin in Zahlen*, Statistisches Amt der Reichshauptstadt Berlin, 1937. 25. old.) zsebkönyvecskéből néhány, a mi szempontunkból érdekesebb évszámot, kronológiai sorrendben, felsorakoztatunk.

- 1257 először fordul elő okiratban Cölln neve,
- 1507 Berlin és Cölln egyesülnek,
- 1559 a Hansa szövetség tagja lesz,
- 1540 az első nyomda megalapítása.
- 1572 fa vízvezetékét épít Blankenfelde polgármestere,
- 1617 az első ujság megindítása,
- 1660 Friedrichswerder, 1674 Dorotheenstadt, 1688 Friedrichstadt megalapítása,
- 1680 az első közvilágítás, utcatisztítás (Berliner Gassenordnung),
- 1709 Berlin székváros, az első egyesítés (Residenzstadt Berlin),
- 1743 operaház,
- 1747 „Rathäusliche Reglement“, a városigazgatás újrarendezése.
- 1757 Hadik generális, 1760: az oroszok megszállják Berlint,
- 1792 az első „Chaussée“ kiépítése, (Berlin-Potsdam),
- 1800 börze,
- 1810 egyetem, (Humboldt, Fichte, Savigny),
- 1813 Grossbeer-i csata Napoleon ellen,
- 1815 az első bérkocsik,
- 1826 az „Unter den Linden“ gázzal való kivilágítása,
- 1838 megindul a Berlin—Potsdam-i vasut,
- 1859 az első ló-omnibusz,
- 1846 a városi gázmű első nyilvános közgyűlése,
- 1856 vízmű,
- 1871 körvasut, (Ringbahn),
- 1876 csóposta,
- 1878 csatornázás,
- 1881 telefon,
- 1895 villamos vasut,
- 1905 autobusz,
- 1911 Nagy-Berlin célszövetség,

- 1920 Nagy-Berlin törvény,
 1924 városi repülőtér, (Tempelhof),
 1926 a földalatti megváltása,
 1928 BVG (az ottani BSzkárt) megváltása,
 1933 dr. Lippert állambiztos kerül a város élére,
 1936 olimpiász,
 1936 december elsején az új berlini városi törvény.

A városról magáról és annak méreteiről a következő pár jellemző adatot idézzük:¹

A város határának hossza: 254 km, tehát közel annyi, mint Budapest—Bécs vasuti távolság (Budapest határa: 79.2 km).

Legnagyobb távolság:

Kelet-nyugati irányban: 45 km. (Budapest—Felsőgalla 45 km)

Észak-déli .. : 38 .. (Budapest—Vác 54 km)

Budapest kelet-nyugati irányban: 22 km,

észak-déli .. : 18 km.

Említsük meg még ugyancsak érdekesség kedvéért, hogy Berlin lélekszám tekintetében a világ harmadik, a kontinensnek pedig első városa. Ha azonban Berlin körül körül 100 km-es kört rajzolunk és ugyanazt megteesszük Düsseldorfal, akkor azt fogjuk találni, hogy a körön belül Berlin esetében cca 4.5 millió lakost fogunk számlálni, míg Düsseldorf a Ruhrvidék városaival együtt cca 5.5 millió lakost tud felmutatni.²

Tulajdonképeni tárgyunkhoz visszatérve, mint a történeti fejlődés ismertetése kapcsán már láttuk, az 1936. december 1-i törvénnyel egy olyan fejlődési folyamat jutott el új állomásához, melynek különös ismertető jele volt az állandó ujítás, és amely mindmáig kielégítő megoldásig el nem jutott.

Területileg: a Nagy-Berlin törvény szabja meg a város mai határát, mert ezen 1920 óta lényeges változás nem történt. A következő táblázat a városterület és népesség megoszlását tünteti fel kerületenként:

¹ Statistisches Jahrbuch der Stadt Berlin 1936. Berlin in Zahlen. 1937. Mindkettő a Statistisches Amt der Stadt Berlin kiadása.

² Berlin területi kiterjedését tekintve sorrendben az 5-ik a világon; népessége tekintetében a 3-ik:

Róma	1935.-ben	2,058 km ²			lakos
Rio de Janeiro	1932 ..	1,164 ..	New-York	1934.-ben	7.474,000
Los Angeles	1931 ..	1,124 ..	Tokió	1935 ..	5.875,000
Brisbane	1932 ..	997 ..	Berlin	1936-ban	4.220,000
Berlin	1935.-ban	885 ..			
Budapest	1935 ..	194 ..	Budapest	1937-ben	1.059,000
			Ha azonban az elővárosokat is figyelembe vesszük:		
			Greater London:	1935.-ben	8.475,000
			szemben a jelenlegi közigazgatási határral		
					4.185,000
			Paris et banlieue	1932.-ben	4.954,000
			szemben a jelenlegi közigazgatási határral		
					2,891,000

Városterület és népesség 1933.-ban.

Közigazgatási kerület	Terület		Népszámlálás 1933. 6.16			
	összesen ha	ebből beépítve ha	Ház-tartások száma	Lakosok száma		
				férfi	nő	összesen
1. Mitte	1.042,5	674,2	93.182	124.599	141.538	266.137
2. Tiergarten	1.362,8	595,6	86.599	112.752	159.172	251.924
3. Wedding	1.507,8	501,7	117.262	156.276	175.870	332.146
4. Prenzlauer Berg	1.015,0	386,4	110.516	145.496	167.485	312.981
5. Horst Wessel	876,8	440,2	109.791	142.085	161.064	305.149
6. Kreuzberg	1.064,9	600,4	125.645	155.074	184.124	339.198
7. Charlottenburg	3.375,2	969,4	109.014	151.635	188.965	340.596
8. Spandau	8.791,5	1.219,9	48.588	71.655	74.857	146.472
9. Wilmersdorf	5.124,6	765,6	64.186	81.445	115.128	196.575
10. Zehlendorf	5.913,5	1.044,5	19.105	28.141	57.807	65.948
11. Schöneberg	1.102,3	507,7	74.106	95.580	125.551	221.111
12. Steglitz	2.805,2	1.029,6	64.065	86.680	108.115	194.795
13. Tempelhof	4.051,4	852,8	58.705	52.729	61.656	114.385
14. Neukölln	4.905,4	765,8	110.405	149.539	166.095	315.632
15. Treptow	4.115,8	815,7	42.706	59.754	64.780	124.534
16. Köpenick	12.375,0	1.053,6	29.925	42.558	46.159	88.517
17. Lichtenberg	7.909,4	1.682,4	18.667	115.811	125.575	241.186
18. Weissensee	4.658,2	400,5	26.778	59.114	42.451	81.565
19. Pankow	7.758,1	822,1	46.775	65.624	75.709	141.335
20. Reinickendorf	8.862,4	1.258,9	55.456	79.690	84.629	164.319
Összesen:	88.351,8	16.347,0	1.452.070	1.956.015	2.286.486	4.242.501

2. §. Berlin közigazgatásának jogi alapja.

Jogilag az 1936. december 1-i törvény formálta át Berlint. Ez a törvény a legszorosabb összefüggésben áll az 1935. január 31-i új német községi törvénnyel, mely mint említettük, az összes, számszerint mintegy 51.000 német község számára hozott, úgynevezett: alaptörvénye a Harmadik Birodalomnak.¹ Ennek alapján fogják az új birodalmat felépíteni. E törvény hatálya alól azonban a 124. §. a birodalmi fővárost, Berlint kivette.²

A lényegről csak ennyit: céljául tűzte ki a törvény annak az elvnek a megvalósítását, hogy az általános közigazgatás legalsó — a néppel közvetlen érintkezést tartó — fokozata: a községi közigazgatás, magából a népből nőjön ki. (Aus dem Volke). Hogy a

¹ „Die DGO ist ein Grundgesetz des nationalsozialistischen Staates. Auf dem von ihr bereiteten Boden wird sich der Neubau des Reiches vollenden ...“ — mondja a törvény bevezető soraiban.

² További kivételek: „Für die Hansastädte Hamburg, Bremen und Lübeck wird der bisherige Rechtszustand bis zum 1. 3. 1937. aufrechterhalten“ — a végrehajtási utasítás szerint.

Nagy-Hamburg és Lübeck jogállását szabályozó törvények időközben már megjelentek, Brémáé még késik. (lásd Vecseklőy: Nagy-Hamburg, Városok Lapja 1937. 15. szám 506. old.) (Gesetz über Gross-Hamburg und andere Gebietsbereinigungen vom 26. 1. 1937.)

községeket a helyi feladatok megoldásában felelősségérzet töltse el, azért a törvény a tiszteletbeli elemnek nagymértékű bekapcsolódási lehetőséget és elvileg korlátlan feladatkört biztosít.

Célja volt ezenkívül:

1. hogy a nemzeti szocialista pártnak megfelelő befolyást biztosítson. Ezt a feladatot a „nemzeti szocialista párt megbízottja“ (Beauftragter der NSDAP) és a felelősségteljes állást betöltő „községtanácsosok (Gemeinderäte, a korábbi képviselőtestületi tagok) látják el. A községi vezető állások betöltésénél a tiszteletbeli elem nagyfokú igénybevétele következtében a társadalmi tényező a községigazgatásban tovább növekedett. Ma az 51.000 német község polgármesterének több mint 90%-a (kivéve a nagyobb városokat) tiszteletbeli állást visel;

2. hogy a községek helyét az állam gépezetében pontosan körvonalazza,

3. hogy a községi pénzügyeket szilárd alapokra helyezze, amit különösen szépen oldottak meg,

4. hogy az életképtelennek bizonyult községeket ujjászervezzék (csökkentették a területüket, vagy községi köröket hoztak létre — Gemeindeverbände — közös berendezések létesítésével),

5. hogy a helyi közigazgatás egységességét biztosítsa.

A német községi törvényt *Magyary Zoltán* a Városi Szemle 1936. évf. 161—214 oldalán ismertette és a törvény szövege fordítását is közölte. A továbbiakban ezt a törvényt ismertnek tételjük fel.

Berlint, mint említettük, a törvény 124 §-a kivette hatálya alól, mert: „nagysága és strukturája megkövetelik, hogy jogállását és közigazgatását külön szabályozzák. A szabályozás jelentősége pedig megkívánja azt, hogy ez külön törvény útján történjék.“¹

Ez a külön törvény 1936. december 1-én jött ki (Gesetz über die Verfassung und Verwaltung der Reichshauptstadt Berlin — RGBl. I. S. 957.) és 1937. január 1-én lépett életbe. A birodalmi jog első ízben szabályozta ez alkalommal a törvénnyel Berlin jogállását és közigazgatását.

Berlinnek az egész birodalom közigazgatásával való egységességét biztosítja már az első §-a, mely kimondja, hogy amennyiben ez a törvény másként nem intézkedik, a birodalmi fővárosra is a német községi törvény (*Die Deutsche Gemeindeordnung* = DGO) érvényes.²

E szerint Berlin igazgatásának áttekintő képe a következő:

Közigazgatása központi igazgatásra (Hauptverwaltung) és 20 kerület igazgatására (Bezirksverwaltung) oszlik. Felügyeleti hatósága: a belügyminiszter.

A város közigazgatását a főpolgármester vezeti, (*Oberbürgermeister*), aki egyszemélyben egy állami hatóságnak is főnöke (*Leiter einer Landesbehörde*). Hivatali címe: főpolgármester és

¹ Lásd a törvény indokolását.

² „Nach diesem Gesetz wird auch die Reichshauptstadt vorbehaltlich einiger Besonderheiten, als Gemeinde nach DGO verwaltet.“

Jeserich i. m. 56 old.

városlnök. (*Oberbürgermeister und Stadtpräsident*).¹ Ő felelős a vezérelv alapján minden határozatért, vezeti és szétosztja az ügyköröket, ellenőrzi az ügyvitelt.

Munkájában támogatják a tanácsnokok, (*Beigeordnete*) a rangelső tanácsnok hivatali címe: polgármester (*Bürgermeister*).

A főpolgármester és városelnöknek döntése előtt minden fontos ügyben meg kell hallgatnia a „tanácsurakat” (*Ratsherren*), akik őt szakértő és felelősségteljes tanáccsal látják el. Feladatuk továbbá, hogy minél szorosabb kapcsolatot teremtsenek a város lakossága és közigazgatása között. Ennek a fizetésnélküli tisztnek a betöltésére a pártmegbízott (*Beauftragter der NSDAP*) hívja be őket. Számuk 45.² Feladatuk tehát, hogy véleményt nyilvánítsanak minden ügyben, melyben a törvény meghallgatásukat előírja, vagy ha a főpolgármester és városelnök véleményüket kívánja. Másrészt pedig, mint összekötőkapocs, megmagyarázzák a népnak a vezető intézkedéseit. Üléseik a főpolgármester és városelnök határozata szerint lehetnek nyilvánosak is és zártak is. A múlt év végéig úgy rendelkezett a főpolgármester, hogy csak zárt üléseket tartottak, de szó volt róla, hogy rövidesen át fognak térni a nyilvános tárgyalásra.

Az egyes ügyosztályok számára „szaktanácsosok”-at rendel ki a főpolgármester. (*Beiräte*). A szaktanácsosok a tanácsurak (*Ratsherren*) és külső szakértők soraiból kerülnek ki. Feladataikat az alap-szabályrendelet (*Hauptsatzung*) körvonalazza.

A kerületek ügyeit a kerületi előljárók (kerületi polgármesterek = *Bezirksbürgermeister*) intézik. Munkájukban a kerületi tanácsnokok támogatják őket (*Bezirksbeigeordnete*). Melléjük kerületi szaktanácsosokat (*Bezirksbeiräte*) rendel ki a főpolgármester. Külön szabályrendelet állapítja meg a központi és kerületi ügyekben az illetékességet.

A kerületek számát, határait, elnevezésüket és a tanácsnokok számát az alap-szabályrendelet (*Hauptsatzung*) szabja meg.

Ebből a rövid vázlatból is kitévnik a törvény alap gondolata: a mai német értelemben vett önkormányzat (*Selbstverwaltung*) a *Deutscher Gemeindeordnung*-gal összhangban.³ Részben újmódon rendezi azonban a törvény a most már „birodalmi főváros” és az állami felügyelet kérdését.

Annak oka, hogy egy törvény keretén belül szabályoztak állami és községi közigazgatási szervezési feladatokat, az volt, hogy a birodalmi főváros esetében sajátos formában egyesül mindkét funkció. Ennek a kétirányú tevékenységnek egy személyben —

¹ Személyes érintkezésnél megszólításként inkább a *Stadtpräsident* címet használják.

² A 45 tanácsúr között van: Gau-vezető, kereskedő, műegyetemi rektor, magánalkalmazott, vasuti titkár, az AEG vezérigazgatója, mérnök, egészségügyi tanácsos, könyvtárigazgató, bíró, kereskedő segéd, utazó, kerületi előljáró, miniszteri tanácsos, a zenekamara elnöke, banktisztviselő, lakatossegéd, kereskedő, bírósági alkalmazott, műszaki tisztviselő, műegyetemi tanár, közjegyző, gyógyszerész, építőmester, irodaalkalmazott, fakeskedő, bankár, lakatosmester és néhány párttisztviselő és főfunkcionárius.

³ Lásd: Magyary i. m.

a főpolgármester és városelnök személyében történt egyesítése épen a törvény magja. Alapvető jelentőségük van még a kerületekre vonatkozó előírásoknak, valamint az állami hatáskörök egyesítésének a városelnök és más, a birodalmi főváros állami igazgatását ellátó hatóságok között.

A törvény már külsőleg is két részre oszlik: az első rész a községi igazgatással, a második a tartományi igazgatással foglalkozik. Korábban mindkét ágazatnak megvolt a maga külön vezetője: a főpolgármester és az állambiztos (Staatskommissar). Most a két vezetőállást egyesítették a főpolgármester és városelnök személyében (Oberbürgermeister und Stadtpräsident). Hatalmi állása, csakúgy mint más fővárosok esetében is, egészen kiemelkedő a többi város polgármesteréhez képest. A többi város vezetőjével ellentétben Berlin főpolgármestere közvetlenül állami hivatalnok (unmittelbarer Landesbeamter), még pedig politikai tisztviselő (mint a mi főpolgármesterünk) és közvetlenül a belügy-miniszternek van alárendelve.

Két teljesen különálló, felépítésében teljesen független hivatalt vezet perszonál-unióban: a községi- és tartományi közigazgatást. Mindkét minőségében van egy-egy általános helyettese: községi vonatkozásban a polgármester (Erster Beigeordneter, akinek hivatali címe: polgármester) állami vonatkozásban pedig az alelnök (Vizepräsident) s ez utóbbinak hivatala a többi állami középfokú felügyelőhatóság mintájára van megszervezve. Az alelnök mellett megfelelő számú kerületi-igazgató, kerületi tanácsos (Regierungsdirektor, Regierungsrat) és megfelelő számú segéderő nyer alkalmazást. Mindkét hivatal eddig is egy helyen foglalt helyet a városházán (Rathaus). A tapasztalat azonban megmutatta, hogy egy felügyeleti hatóság jelenléte az alárendelt közület hivatali helyeiben súlyos nehézségeket rejt magában. Ha ugyanis felügyeletének tárgya mindig ugyanaz a város, igen könnyen belesodródhatik maga a felügyelő hatóság is a folyó ügyek intézésébe, sőt közvetlen intézkedésbe is. Az igazgatás és felügyelet nem tarthatók elkülönítve egymástól, mindkettő és az ügy kárára.

Így csak két lehetőség között lehetett választani: vagy a minisztériumra bíznak minden felügyeletet, ami szétforgácsolódást és túlterhelést jelentett volna, vagy a választott megoldást, hogy t. i. a középfokú felügyelet ügyét szervesen hozzák szoros kapcsolatba a közület vezetőjével. Ezért tették meg egy személyben a középfokú felügyeleti hatóság vezetőjévé is a főpolgármestert. Az így központosított közigazgatás nagyobb átütőerővel rendelkezik, az bizonyos. A közös főnök személye megakadályozza a két hatóság torzalkodását, egymás ellen való dolgozását és kiküszöböli mindkét helyen a nézeteltéréseket. A két külön helyettes személye pedig biztosíték arra, hogy az ellentétes szempontok kifejezésre jutnak a vezető döntésében. Hátránya azonban ennek a rendszernek, hogy a közvetlen állami felügyelet túlságosan közelébe kerül az ellenőrzendő közigazgatásnak és ezáltal lényegében befolyásolódik. (Véleményünk szerint ugyanez a veszély fennáll a székesfővárosi számiszék esetében is — ugyanebből az okból

kifolyóan). Ezért az önkormányzati felügyeletet (Kommunalaufsicht), melynél ez leginkább szembeötlik, kivették a városelnök hatásköréből és közvetlenül a belügyminiszternek tartották fenn. Ezáltal az igazgatási- és önkormányzati felügyeletet élesen elkülönítették egymástól. Ennek is megvannak a maga hátrányai, mert az egységes együttműködést és az összhangot a felügyelet területén megbontja. (Iskolaügy, takarékpénztárak stb. terén). Általános utasítások kibocsájtásával akarnak segíteni ezen a nehézségen.

A főpolgármester és városelnök tehát — Berlin lakos számának is megfelelően — egyfokon áll a többi állami közép fokú felügyeleti hatósággal. Állami tisztviselő azonban csak ő lett, míg az egész községi igazgatást, mely felöleli magában a tartományi jogállású város (Stadtkreis) és a porosz „Provinzialverband“ feladat-körét is — az önkormányzati alapelvek szerint vezetik.

Az egyetlen helyen központosított igazgatási forma lehetőségét már eleve kizárja a birodalmi főváros nagysága, történeti fejlődése és szervezete. A kerületek kialakításának súlypontját 1920-ban a régi elővárosok települési egységeire helyezték. (Charlottenburg, Wilmersdorf, Köpenick, stb.). Ezeknek a kerületeknek, mint a történeti fejlődés folyamán láttuk, igen nagy önállóságot biztosított a parlamenti-demokratikus rendszer. Tönkretette ugyanakkor azonban az egységesítési törekvéseket. A kerületek egymás — és a központ ellen dolgoztak sok esetben, természetlenné, nehézkesé és szétesővé téve ugyanakkor a berlini városigazgatást.

A hatalom átvétele óta fokozatosan, de vas következetességgel szüntették meg egymásután ezt a központi igazgatástól független hatalmat. Erre az utolsó pontot épen a most ismertett törvény teszi, amikor kimondja: „az előljárót a kerületi ügyek vitelében a főpolgármester utasításai kötik.“ (Der Bezirksbürgermeister ist in den Bezirksgeschäften an Weisungen des Oberbürgermeisters gebunden). Ugyanakkor azonban a 4 milliós város közigazgatási súlypontját a törvény igyekszik tudatosan a kerületekre tolni és kimondja a 6. §-ban, hogy a kerületi polgármester (kerületi előljáró) hatáskörébe kell utalni minden olyan ügy elintézését, melyet nem kell egy helyről (a központból) irányítani.

Ennek a mammut-közigazgatásnak feltétlenül szükséges fellazítását (Auflockerung) tehát ismét csak a központi- és kerületi igazgatás feladatainak helyes szétosztásával kívánják biztosítani. A cél, amint dr. Sahn főpolgármester 1934-ben fogalmazott meg, a következő: „Biztosítani kell a közigazgatás egységét a központban, biztosítani kell azonban ugyanakkor a kerületi előljárók hivatásszeretét (Berufsfreudigkeit) és szoros együttműködését a helyi lakossággal.“ Ezt pedig nem lehet kompromisszumokkal elérni, hanem csak a szükségletek pontos lemérése útján.¹

E miatt foglalkoztak — és foglalkoznak ma is — azzal a gon-

¹ Oberbürgermeister Dr. Sahn: Die neue Verfassung für Berlin. Gemeindegtag, 1934. 14. szám, 413 old.

dolattal, hogy a jelenlegi politikai helyzethez alakított célszövetség (Zweckverband), vagy ahhoz hasonló más szervezet, nem is lenne talán annyira hasznavehetetlen instrumentum, mint volt 1911-ben, amikor minden kérdés megoldásában a pártok politikája játszott döntő szerepet.

A kerületek igazgatása külső formájában nagyjából megfelel a Deutsche Gemeindeordnung általános rendelkezéseinek. Vannak előljárói, azaz kerületi polgármesterei (*Bezirksbürgermeister*), tanácsnokokkal (*Bezirksbeigeordnete*) és bár községi képviselőtestületi tagjai nincsenek (*Gemeinderäte*) e helyett azonban „kerületi szaktanácsosai” (*Bezirksbeiräte*) vannak, akik bizonyos tekintetben megközelítik ezek hatáskörét.

Az állami igazgatáshoz hasonlóan Berlin közigazgatása is két forumra tagozódik. Mindazokban az ügyekben, melyekben a kerület illetékes, a központ már második fórum.

A 6. § 2. bekezdése nyújt biztosítékot arra, hogy a központ a szükségesnél több ügy intézését ne vonja saját hatáskörébe; a 4. bekezdés pedig a kerületi igazgatás egységességére van tekintettel.

A párt és a közigazgatás összhangját van hivatva biztosítani: a nemzeti szocialista párt megbízottja. (Beauftragter der NSDAP). Feladatkörét a Deutsche Gemeindeordnung állapítja meg. (53. §.). A birodalmi főváros jelentőségét emeli ki az a körülmény, hogy Berlin esetében a „megbízott” maga a Gau-vezető (Dr. Göbbels). Különben a Gau-vezető csak kinevezi a „megbízott”-at. Egyetlen várost ért csak pártszempontból nagyobb kitüntetés: a mozgalom fővárosát München-t (die Hauptstadt der Bewegung), melynek Gau-vezetői tisztét maga Hitler vezér és kancellár vállalta és látja el különös figyelemmel.

A Gau-vezetőnek, valamint Berlin főpolgármestere és városelnöke személyének tulajdonított fontosságot mutatja az a törvénytiszakasz, mely szerint távollétükben, még állandó helyetteseik sem intézkedhetnek bizonyos meghatározott ügyekben.

A „megbízott” általános jogait meghaladó befolyása van Berlinben, a főpolgármester minden alapvető jelentőségű elhatározására, az ezt a megbízotti tisztet ellátó Gau-vezetőnek (közlekedés, művészet, sajtó, személyi adók stb. terén). Az egyes szakterületeken pedig beleszólásuk van az ügyek vitelébe — szakszemponatok szerint — a különleges megbízatással rendelkező „birodalmi vezetőknek” (Reichsleiter) és vezérfelügyelőknek (General-Inspektor). Így például dr. Todt-nak, a birodalmi autóutak (Reichsautobahnen) építőjének; címe: Generalinspektor für das deutsche Strassenwesen. A városrendezés és magasépítés terén Speer professzornak, aki Berlin teljes átépítésére kapott különleges megbízatást. Címe: Generalbauinspektor für die Reichshauptstadt Berlin.

Generálisan intézkedik a törvény, amikor kimondja, hogy az eddigi állambiztos (Staatskommissar) feladatkörét — a felsorolt pár kivétellel — a városelnökre ruházza át és a jövőben kibocsátandó általános törvények és rendeletek esetén — hacsak külön rendelkezés nincs — a legfőbb tartományi hatóságot (*Ober-*, vagy

Regierungspräsident) illető feladatokat Berlin esetében a városelnök látja el. Az önkormányzati felügyeletet, mint említettük, a belügyminiszter hatáskörébe utalta.

A számvitel tekintetében a jelenleg Poroszországban érvényben lévő jogi állapotnak megfelelően rendelkezik a törvény. A többi porosz községben működő községi számszékek (*Gemeindeprüfungsamt*) mintájára Berlin számára is számszéket rendel el felállítani (*Prüfungsamt*). A gazdálkodás magasabbfokú ellenőrzésének (überörtliches Prüfungswesen), mely a Deutsche Gemeindeordnung 105. §-a alapján rövidesen az egész birodalomra kiterjedő egységes szabályozást fog nyerni, nem vág elébe a törvény és így ez a rendelkezés csak átmeneti jellegű.

A minisztérium tehermentesítését jelenti az iskolafelügyeletnek a városelnökre való ruházása, valamint az az intézkedés, hogy az általános jogorvoslati út is megváltoztatható. A felügyeleti hatósághoz intézett panasz (Beschwerde) helyébe rendelettel a felszólamlás (Einspruch) léptethető és ez esetben az ügy nem megy a legmagasabb fórumig.

Nehéz feladat volt még a városelnök és rendőrfőnök (*Polizeipräsident*) hatáskörének tisztázása. A rendőrfőnök feladatköre nem alakult ki organikusan a „porosz rendőrállamban”. Hatáskörébe tartoztak például: az egyházi adókules megállapítása, az alapítványok feletti felügyelet és egyéb, a mi fogalmaink szerinti rendőri ügyektől igen távoleső feladatok. Mostantól kezdve azonban csak a helyi- és megyerendőri ügyek (ortspolizeilich- und landespolizeiliche Geschäfte) maradnak meg a rendőrfőnök hatáskörében. Panasszal a miniszterhez kell fordulni. (Korábban a rendőrfőnök intézkedése ellen a főpolgármesterhez lehetett fordulni és megfordítva.)

Míg tehát községigazgatásilag Berlin nem sokban különbözik a Deutsche Gemeindeordnung alapján vezetett többi német községtől, addig az állami igazgatás szempontjából lényeges eltéréseket találunk a többi porosz várossal szemben. Röviden összefoglalva:

A községi igazgatás és gazdálkodás feletti felügyelet, melyet minden más esetben a *Regierungspräsident*, vagy *Oberpräsident* lát el, a városelnökre szállt át. Kivéve az önkormányzati felügyeletet (*Kommunalaufsicht*). Ezt a belügyminiszterre ruházták és mellette szervezték meg átmenetileg a számszéket is. (*Prüfungsamt für die Reichshauptstadt Berlin*).

A rendőri ügyekkel összefüggő feladatokat a rendőrfőnökre ruházták. (*Polizeipräsident*).

Bizonyos állami adók középfokú igazgatásával a „*Bau- und Finanzdirektion*”-t bízták meg és ennek vezetőjét nevezték ki a kerületi közigazgatási bíróság elnökévé.

A törvény az igazi önkormányzat számára oly fontos kérdés megoldását kereste, a központosítás és szétpontosítás (centralizáció és decentralizáció) helyes arányát és az állami igazgatással való összhangbahozását. Mindenesetre módot nyújt a törvény a főpolgármester és városelnöknek arra, hogy kettős minőségében harmo-

nikusan oldja meg ezeket a feladatokat. Az így nyert tapasztalatai alapján a legjobb megoldást megkeresheti és a törvényben biztosított hatalmánál fogva azt meg is valósíthatja.

Ilyen értelemben tartott előadást dr. Lippert főpolgármester és városelnök az 1937. évi közigazgatási továbbképző tanfolyamon (*Verwaltungsakademie*) és ezért kell a törvényt kísérletnek felfognunk, mely azonban ugyanakkor a végleges megoldáshoz is megadja a jogi alapot.

3. §. A szervezet.

A 18 év előtt 95 részből összeállított, de a mai napig szervesen összeolvadni nem tudó világváros problémáinak gerincét igyekeztünk a történelmen és jogszabályokon keresztül megvilágítani. Anélkül, hogy részletekbe mehettünk, megkíséreljük a következőkben magát a fennálló szervezetet ismertetni.

Az apparátus méreteinek jellemzésére előrebocsájtjuk a beszélő számokat:¹

A birodalmi főváros alkalmazottainak létszáma 1936. október 1-én a következő volt:

A) Közigazgatás a háziüzemekkel együtt:			
Tisztviselő (a tanügyiék nélkül)	21,162		
Alkalmazott (a tanügyiék nélkül)	16,757		
Munkás	21,062		
Ideiglenes alkalmazott	346		
Kisegítő munkás	1,966	61,293	
B) Városi, vagy túlnyomórészt városi társaságoknál:			
Tisztviselő	660		
Alkalmazott	5,927		
Munkás	28,466		
Ideiglenes alkalmazott	25		
Kisegítő munkás	695	35,773	
Összesen:		97,066	fő ²

Ennek a hatalmas szervezetnek az irányítását, a birodalmi főváros közigazgatásának megszervezését, az alap-szabályrendelettel (*Hauptsatzung*) szabályozták.

A Deutsche Gemeindeordnung 3. § szerint, az 1936. december

¹ Berlin in Zahlen, 1937. 56. old.

² Ha ehhez a számhoz még hozzászámítjuk a tanügyi személyzetet, az egész magyar állam tisztviselőinek létszámát megközelítő eredményhez jutunk. Tisztviselő, díjnok, altiszt, őrszeméllyel együtt cca 120.000 fő volt 1935-ban!

Berlin 1935. évi zárszámadása a rendes és rendkívüli kiadások valutáris átszámítása nélkül is meghaladja az egész magyar állam teljes költségvetését (az üzemekkel együtt!). Egészen más arányokat kell tehát elképzelnünk, mint fővárosunk esetében. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy Berlin — ha a legnagyobb is — de még mindig csak egy egység az 51.000 német közből!

1-i birodalmi fővárosi törvény alapján, 1937. március 8-án bocsáj-totta ki dr. Lippert főpolgármester a birodalmi főváros alap-sza-bályrendeletét (Hauptsatzung der Reichshauptstadt Berlin), mely a 10. §-a alapján 1937. január 1-én, visszamenő hatállyal lépett életbe. A belügyminiszter 1937. április 15-én hagyta jóvá. Össze-sen 10 §-ból áll.

Elsősorban megállapítja a tanácsnokok számát. (Beigeord-nete). Az előző állapoton nem változtatott, sem azon, hogy az összes tanácsnoki állást fizetéses (hivatásos = hauptamtlich) állás-ként kell megszervezni. Ezek szerint rangorban a következő ta-nácsnokok következnek a főpolgármester után:

1. a polgármester (*Bürgermeister*),
2. a pénzügyi tanácsnok, a kamarás (*Stadtkämmerer*),
3. a tiszti főügyész, a jogügyi tanácsnok (*Stadtrechtsrat*),
4. műszaki tanácsnok magasépítésre (*Stadtbaurat für Hochbau*),
5. műszaki tanácsnok mélyépítésre (*Stadtbaurat für Tiefbau*),
6. a tiszti főorvos (*Stadtmedizinrat*),
7. a közoktatásügyi tanácsnok (*Stadtschulrat*),
- 8.—14. további tanácsnokok.

Szaktanácsosokat (*Beiräte*) a közigazgatás következő ágaza-tai számára rendelt ki a főpolgármester:

1. a pénzügyek részére (ide tartoznak: adók, tarifák, személy-zeti létszám (*Stellenplan*), biztosító pénztárak),
2. a telekügyek részére (*Grundstückswesen*),
3. közegészségügy, szociálpolitika, alapítvány- és sportügyek,
4. a telepítés- és lakásügy, valamint a magas és mélyépítés részére (kertészet, temetkezési ügyek, fűtés, gépészet, elektrotech-nikai ügyek, tűzörség, közigazgatási épületek, telefon, városfel-mérés és kitűzés, közvilágítás, kikötők, zsilipek),
5. az iskola-, művészet- és továbbképzés ügyei,
6. a pénzügyi ügyosztályhoz tartozó üzemek és hivatalok ré-szére (városgazdaság, köztisztaság, közélelmezés, beleértve a vá-sárcsarnokokat és piacokat, a közvágóhidak, egyéb városi javak, erdők és a Buch-i művek).

Ezeket a szaktanácsosokat a Deutsche Gemeindeordnung 58 §-a alapján rendelte ki a főpolgármester. E szerint, kötelességük, hogy a főpolgármestert és tanácsnokait — a számukra kijelölt te-rületen — tanáccsal lássák el és hogy tárgyalásra előkészítsék a javaslatokat a tanácsurak számára (lásd a mi szakbizott-ságainkat!) A szaktanácsok mellett, a központi igazgatás azonos ágazatai számára, azonban részekre bontva, más feladatokkal meg-bízva és más összetételben, vannak még:

a) külön törvény alapján meghívandó szaktanácsosok és a szaktanácsosokhoz hasonló jogállású egyéb tiszteletbeli hivatalno-kok (*Ehrenbeamte*), pl. az elemi-, közép-, felsőbb- és szakiskolák számára,

b) minden háziüzem számára, a Deutsche Gemeindeordnung 74 §-a szerint, tanácsadókat kell kirendelni. Feladataikat az üzemi szabályzat (*Betriebsatzung*) foglalja össze. Háziüzem (*Eigenbe-*

trieb) a községek minden olyan gazdasági vállalkozása (*wirtschaftliches Unternehmen*) melyeknek külön jogi személyisége nincs (*ohne Rechtspersönlichkeit*).

Az 1. 3, 4 és 6 pontban megjelölt feladatkörök számára 10, a többire 8 szaktanácsost hívott meg a főpolgármester, akik közül 7, ill. 5 tanácsúr, a többi pedig szakértő polgár. Itt sem történt változás a régi állapothoz képest.

A szaktanácsosok tiszteletbeli hivatalnokok (*Ehrenbeamte*), akiket 6 évre hívnak meg. Ha a szaktanácsos tanácsúr is volt egy személyben, ez utóbbi minőségének megszüntével szaktanácsos voltát is elveszti. Helyettesekről nem gondoskodik a szabályrendelet, csak a tanácsúr kiválásának esetére intézkedik a törvény. (*Deutsche Gemeindeordnung* 52 §).

A főpolgármester egyes meghatározott esetekben, amennyiben szükségét látja, szaktanácsadókat hívhat meg. Ezek a tanácsadók azonban már nem tiszteletbeli hivatalnokok, de a 9. § szerint költségmegtérítést kapnak.

A birodalmi főváros továbbra is 20 kerületre oszlik. A kerületek határai ugyanazok, mint eddig voltak.

A kerületi tanácsnokok (*Bezirksbeigeordnete*) száma, a kerületek nagyságától függően 7 és 10 között változik (10 van Neukölln-ben és Charlottenburg-ban, 7 a belső 6 kerületben, Zehlendorf-ban és Weissensee-ben).

A kerületi tanácsnoki állásoknak általában a fele fizetett, hivatalos állás, fele pedig tiszteletbeli, ahol csak költségmegtérítés jár.

A kerületi tanácsnokok számának arányában változik — a kerület nagyságától függően — a kerületi szaktanácsosok száma is: 8 és 12 között. A kerületi előljáró (*Bezirksbürgermeister*) jelöli ki az egyes munkaterületeket, amelyeken a szaktanácsosok tanácsadói tevékenységüket kifejtik.

A *Deutsche Gemeindeordnung* 55. §-ában megjelölt ügyekben, ha ezek jelentősége nem haladja lényegesen túl a kerület hatáskörét, a főpolgármesternek joga van a tanácsurak helyett az illető munkaterületen illetékes kerületi szaktanácsosokat meghallgatni. Ily módon is igyekeztek egyszerűsíteni az ügymenetet.

Az eljárás ebben az esetben a következő:

Olyan kerületi ügyekben, melyek értéke az 50,000 RM-t meg nem haladja, az intézkedő kerületi szakigazgatási szerv formalitás és kötelezettség vállalása nélkül megegyezik a központ illetékes ügyosztályával a főpolgármesternek teendő előterjesztés (határozat) elvi részében. A kerületi előljáró azután a következő levél kíséretében közli a javaslatot az illetékes kerületi szaktanácsosokkal: „Szándékomban van a főpolgármesternek a következő határozatot előterjeszteni: ...” Elégséges ezt a javaslatot az ülésen csak szóbelileg megindokolni. A kerületi szaktanácsosok meghallgatása után a kerületi előljáró megteszi előterjesztését a főpolgármesternek és mellékeli hozzá 2 példányban a tanácskozási jegyzőkönyvet. Ha a főpolgármesteri határozat fedi az előljáró előterjesztését, akkor a kerület a tanácskozási jegyzőkönyv másodpéldányával megküldi a határozatot a tanácsurak irodájának

(Ratsherrenbüro) a következő nyomtatvánnyal: „A ügyek számára meghívott kerület szaktanácsosainak meghallgatása után, az általam megbízott kerületi előljáró útján a következő határozatot hoztam: . . .”

Ha a határozat különbözik az előljárói előterjesztéstől, akkor a főpolgármester a saját felelősségére intézkedett.

A főpolgármester, a tanácsnokok, kerületi előljárók és tanácsurak ünnepélyes alkalmakkor hivatali díszláncot viselhetnek.

Azokat a tiszteletbeli állást betöltő kerületi tanácsnokokat, tanácsurakat és szaktanácsosokat, akik 20 éven át kifogástalanul látták el hivatalukat „városatya, illetve kerületi városatya“ (*Stadtältester*, illetve *Bezirksältester*) címmel lehet kitüntetni.

A közigazgatásban teljesített tiszteletbeli tevékenységért a következő költségmegtérítések járnak:

Tiszteletbeli kerületi tanácsnoknak, havonként	100 RM
ugyanannak, ha túlságosan igénybeveszik idejét	250 „
Tanácsurnak, havonként	200 „
Szaktanácsosoknak ülésnaponként	12 „
kerületi szaktanácsosoknak, hónaponként	50 „

Szabadjegyet nem ad a berlini városi közlekedési vállalat (BVG = *Berliner Verkehrs-Gesellschaft*, az ottani BSZKRT).

Átalányköltségmegtérítés esetén, minden egyéb megtérítés megszűnik. A költségmegtérítéseket utólag fizetik ki és igazolatlan távollét esetén a tanácsuraknál ülésenként 20, a kerületi szaktanácsosoknál 5 RM-t vonnak le.

A kerületek ügyköreinek beosztása általában a központ mintáját követi. A 14 tanácsnok közül az első 7. (Bürgermeister, Stadtkämmerer, Stadtrechtsrat, Stadtbaurat für Hochbau- és Tiefbau, Stadtmedizinalrat és a Stadtschulrat) egyegy — a nevével jelzett — ügyosztályt vezet. (Az ügyosztályt Északnémetországban Dezernat-nak, a tanácsnokot Dezernent-nek, Délnémetországban Referat-nak hívják). A többi tanácsnokra a központi igazgatás-több kisebb összevont ügyköre esik.

A központi igazgatás (*Hauptverwaltung*) a következőképen tagozódik:

A) A központi igazgatás:

általános igazgatás (*Allgemeine Hauptverwaltung*),
 hivatali épületek igazgatása (*Vermaltung der Dienstgebäude*),
 központi elosztó hivatal (nálunk a központi iktatónak felelne meg = *Hauptverteilungsstelle*),
 telefonközpont (*Fernsprechamt*),
 művészet és műveltség, városi könyvtár, múzeum (*Kunst- und Bildungsvesen, Stadtbibliothek, Märkisches Museum*),
 tanácsi könyvtár (*Ratsbibliothek*),
 városi levéltár (*Stadtarchiv*),
 várostörténet (*Stadtchronistik*),
 tanácsurak irodája (*Ratsherrenbüro*),

idegenforgalom (*Fremdenverkehrsamt*),
 pénzügyi főosztály (*Hauptfinanzverwaltung*),
 vagyongazgatás (*Hauptgrundstücksverwaltung*),
 adóigazgatás (*Hauptsteuerverwaltung*),
 központi anyagbeszerző hivatal (*Beschaffungsamt*),
 erdőhivatal (*Forstverwaltung*),
 fizetés- és munkabér elszámolási iroda (*Haupt-Gehalts- und Lohnstelle*),
 közegészségügyi hivatal (*Hauptgesundheitsamt*),
 mentők (*Rettungsamt* = betegszállítás, első segély, üreságy nyilvántartás, vízi mentőszolgálat),
 városi javakat kezelő korlátolt felelősségű társaság, (*Berliner Stadtgüter G. m. b. H.*),
 magasépítési ügyosztály (*Haupthochbauverwaltung*),
 fűtés- és gépészet (*Heiz- und Maschinenwesen*),
 tartományi jóléti- és ifjúsági ügyek hivatala (*Landes-Wohlfahrts- und Jugendamt*),
 általános jóléti ügyek (*Allgemeine Wohlfahrt*),
 ifjúsági jóléti ügyek (*Jugendwohlfahrt*),
 hadirokkant- és hadiárva gondozás (*Kriegsbeschädigten und Kriegshinterbliebenenfürsorge*),
 alapítványok (*Stiftungswesen*),
 sportügyek hivatala (*Sportamt*),
 vásárcsarnok (*Hauptmarktverwaltung*),
 szemétfuvarozó hivatal (*Müllbeseitigungsanstalt*),
 központi személyzeti ügyosztály (*Hauptpersonalverwaltung*),
 sajtóiroda (*Nachrichtenstelle*),
 számvétség (*Rechnungsprüfungsamt*),
 közoktatásügy (*Hauptschulverwaltung*),
 lakás- és telepítésügy (*Amt für Siedlungs- und Wohnungswesen*),
 köztisztasági hivatal és kocsipark (*Hauptreinigungsamt und Fuhramt*),
 mélyépítési ügyosztály (*Haupttiefbauverwaltung*),
 csatornázás (*Stadtentwässerung*),
 városfelmérés (*Hauptvermessungsamt*),
 közvágóhidak (*Verwaltung des Vieh- und Schlachtshofs*),
 a „Buch“-i művek (*Werk Buch*),
 gazdasági hivatal (*Wirtschaftsamt*),

B) A központi igazgatás főpénztárai:

központi főpénztár (*Stadthauptkasse*),
 központi adópénztár (*Stadtsteuerkasse der Hauptverwaltung*),

C) A rendőri közigazgatás:

építésrendészet (*Baupolizei*),
 útépítésrendészet (*Strassenbaupolizei*),
 iskolarendészet (*Schulpolizei*).

ipariskolarendészet (*Berufsschulpolizei*),
hajléktalanok rendőrsége (*Obdachlosenpolizei*),
tűzrendészet (*Feuerlöschpolizei*).

D) Központosított különleges igazgatási ágak:

üzemi megbiztosító pénztár (*Betriebskrankenkasse*),
baleset önbiztosítás (*Eigenunfallversicherung*),
tűzbiztosítási társaság (*Städtische Feuersozietät*),
megbiztosító intézet (*Krankenversicherungsanstalt*),
takarékpénztár (*Sparkasse*),
városi bank (*Stadtbank*),
zálogház (*Leihamt*),
biztosító hivatal (*Versicherungsamt*).

Az üzemek tekintetében megkülönböztetnek háziüzemeket (*Eigenbetriebe*), kereskedelmi társaságokat (*Gesellschaften*). A háziüzemek lehetnek önmagukat eltartó intézetek (*sich selbst erhaltende Anstalten*) — melyeket két nagy csoportba osztanak: a kereskedelmi könyvvitellet bíró és a kamerálisztikus könyvelést (*Verwaltungsbuchführung*) vezető üzemekre — és a közigazgatás bevételeiből fenntartott háziüzemek.

A közüzemek fogalmának a szakirodalomban még általánosan elfogadott, szabatos meghatározása nincsen. Berlin város kamarása Hettlage professzor szerint: városi üzemen kell érteni a városnak minden olyan ipari-, mező-, erdő- és egyéb gazdasági vállalkozását, melyeket törvényes, vagy általános pénzügyi-gazdasági alapelvek alapján úgy kell vezetni, hogy a bevételek legalábbis fedezzék a kiadásokat, még akkor is, ha az egyes adott esetekben ezt az eredményt nem is érik el. Ide kell még számítani az olyan társasvállalatokat is, melyekben a város részes és vezetésére befolyása van, valamint a bérbeadott és koncessziós üzemeket is.¹

Ez alá a meghatározás alá vonhatók ma Berlinben a következő városi üzemek:

a gáz-, víz- és elektromos művek (*Gas-, Wasser- und Elektrizitätswerke*) ez utóbbi azonban — a BEWAG — 1931. óta vegyes-üzem (Nemzetközi konzorcium nyújtott hitelt: a Bruxelles-i „Sofina“),

a „Buch“-i művek (*Werk Buch*),

a Berliini Közlekedési Társaság (*BVG = Berliner Verkehrs-Aktiengesellschaft*),

a repülőterek (*Flughäfen*),

a köpenicki komp (*Fähre Köpenick*),

a Neukölln és Johannesthall-i iparvasut (*Industriebahnen*

¹ „Betriebe... alle gewerblichen, land-, und sonstigen wirtschaftlichen Unternehmen der Stadt, die nach gesetzlichen oder allgemein finanzwirtschaftlichen Grundsätzen so zu führen sind, dass die Ausgaben durch Einnahmen mindestens bedeckt werden, gleichviel, ob dieser Erfolg im Einzelfall auch wirklich erreicht wird. Hierzu rechnen auch alle Beteiligungen an vergesellschafteten Unternehmen, auf deren Führung die Stadt Einfluss hat, sowie verpachtete und konzessionierte Betriebe).

Neukölln und J.),

- a Berliini Kikötő és Raktárházak RT. (*Berliner Hafen- und Lagerhaus AG*, az ú. n. „*BEHALA*“),
- a Városi Bank és Takarékpénztár (*Stadtbank und Sparkasse*),
- a Városi Javak KFT (*Berliner Stadtgüter GMBH*),
- a városi erdők (*Forsten*),
- a Gransee-i téglagyár (*Ziegelei Gransee*),
- a Rüdersdorf-i mésztörő (*Rüdersdorfer Kalkbrüche*),
- a Vásártársaság (*Messegesellschaft*),
- a vásárcsarnokok (*Markthallen*),
- a marhavásár- és vágóhid (*Vieh- und Schlachthof mit Fleisch-grossmarkt*),
- a Schöneberg-i borpince (*Weinkeller Schöneberg*),
- a tűzbiztosító társaság (*Feuersozietät*),
- a Neukölln-i távfűtés (*Fernheizwerk Neukölln*).

A háziüzemek, illetve a községi háztartás keretén belül kezelt üzemek (*Kämmereiverwaltung*) a következők:

- köztisztaság (*Strassenreinigung*),
- csatornázás (*Stadtentwässerung*),
- nyilvános illemhelyek (*Bedürfnissanstalten*),
- szemétszállítás (*Müllbeseitigung*),
- tűzoltóság (*Feuerlöschwesen*),
- piacok (*Märkte*) — a vásárcsarnokok azonban nem!
- kertészet és temetők (*Garten- und Friedhofverwaltung*),
- halottégetők (*Krematorien*),
- Pankow-i távfűtés (*Fernheizamt Pankow*),
- városi kocsipark (*Stadtfuhrpark*),
- Tüzelőanyagbeszerző társaság (*Berliner Brennstoff GMBH*),
- műhelyek (*Werkstätte*).

Így csak nevük után felsorakoztatva nem nyerünk helyes képet Berlin közigazgatásának méreteiről. Hiszen egyetlen sor több ezer embert jelent sok esetben. Ha pedig világosabb áttekintés céljából grafikusán akarnánk felrajzolni az egész szervezetet, akkor sok kusza vonalat kapnánk, melyek az áttekintést csak zavarnák. Az erős központi igazgatás nélkül ugyanis a történeti fejlődés folyamán sok, ma már indokolatlannak látszó, szervezési formát találunk, melyen különben ők maguk is rövidesen változtatni kívánnak. Ennek a hatalmas szervezetnek teljesen egységes szempontból való átrendezése még a következő évek nagy munkája lesz.

Ezért, az egyszerűség és világosság elérésére, megkíséreltük Berlin központi igazgatása egyetlen ügyosztályának szervezeti grafikonját felrajzolni és e köré csoportosítani a városi adminisztráció vázát. Ábrázolásunk tárgyául a mélyépítési ügyosztályt (Haupttiefbauverwaltung) választottuk ki, melynek közigazgatási jelentése (Bericht der Haupttiefbauverwaltung, Heft 6 c: Tiefbau, Stadtentwässerung) a feladatot megkönnyítette és amely nem tér el lényegesen a főváros azonos ügyosztályától, illetve ügyosztályaitól (A polgármesteri II. és részben III. ügyosztálytól).

A kiválasztott ügyosztály nem tartozik a legnagyobbak közé,

hiszen az egész magasépítési ügyosztállyal együtt (ami a fővárosnál a 5 műszaki ügyosztály egész munkakörét felöleli) — a rendes kezelésben — a községi háztartásnak mindössze 6.1%-át használták fel (az 1936. évi zárszámadás kiadás rovata) és e mellett az önmagát eltartó csatornázási üzem is hozzá tartozik. (Stadtentwässerung).

A mélyépítési ügyosztálynak (Haupttiefbauverwaltung) mind a 20 kerületben vannak kirendelt hivatalai (Bezirkstiefbauämter). A nagy, általános érdekű feladatokat, különösképen a tervezést és az építéshez szükséges hiteleket a központ bocsájtja rendelkezésre, míg a kerületekre a munkák helyi kivitelezése marad. E mellett az általános elv mellett azonban sok esetben az ügyosztály látja el a kerületi építések ügyét is, különösképen a hidépítés és csatornázás terén, ahol a tapasztalatok és a speciális gyakorlat kerül előtérbe. A kerületek hatáskörét és illetékességét az ügyosztállyal szemben, mint már említettük, az 1934. 7.29.-i törvény 4. §-a alapján kibocsájtott szabályrendelet (Bezirksverwaltungssatzung) írta körül.

A mélyépítéshez volnának még számítandók és igen szorosan összefüggenek vele a városi üzemek közül a: víz-, és gázművek, a köztisztasági hivatal és az összes közlekedési vállalatoknak (különösen a földalatti stb.) azok az osztályai, melyek hatalmas mélyépítési munkákat végeztenek. Nagyrészüket azonban még a magánvállalkozás alapította annak idején és így a történeti fejlődés folyamán a mai állapot alakult ki.

Az ügyosztály méreteinek jellemzésére ismét csak két számot említünk meg:

A rendes- és rendkívüli kiadás mélyépítési rovata (1936.) 68.78 millió RM-ot tüntet fel és ugyanekkor a

teljes személyzeti létszám a munkásokkal együtt:

az ügyosztálynál 2,556

a kerületeknél 2,170

összesen: 4,526 személy volt.

Meg kell azonban még jegyeznünk, hogy ezek a számok nem a csúcsertékek, hanem a költségvetés egyensúlyba hozatalának végrehajtása során igen szűkre összehúzott keret. A krízis éveiben igen nagy szükségmunkákat bonyolított le az ügyosztály (Sofortprogramm) egész munkaterületén. A gazdasági fellendüléssel azonban ezek a munkálatok elmaradtak és most már csak a rendes háztartási kereteken belül oldják meg a felmerülő feladatokat.

Az ügyosztály élén a műszaki képesítésű tanácsnok (Stadtbaurat) áll.

A korábbi parlamentáris testületi rendszer helyébe (bizottságok = Deputationen) a már ismertetett szaktanácsosok (Beiräte) léptek. A szótöbbséggel hozott határozatok rendszere végleg megszűnt a harmadik birodalomban, viszont minden fontosabb döntés előtt meg kell hallgatni a szaktanácsosokat. A főpolgármester, vagy az illetékes tanácsnok elnöklete mellett üléseznek és a mélyépítési ügyek szaktanácsosai látják el tanácsaikkal a ma-

gasépítési-, lakás- és telepítési ügyek ügyosztályait is, tehát fel-
 öleli tevékenységük az építésügy egész területét.

Az ügyosztály további tagozódása a következő:

1. Általános igazgatás:

1. Személyzeti ügyek és az iroda vezetése (*Personal- und Büro-
 leitung*).

2. Költségvetés és gazdálkodás (*Haushalt und Wirtschaft*).

3. Járdafoglalás és hirdetések (*Strassenlandnutzung, An-
 schlagwesen*).

4. Munkák kiírása (*Verdingungswesen*).

5. Szabályozások és burkolási járulék (*Fluchtlinien und An-
 liegerbeiträge*).

6. Útrendészet (*Strassenbaupolizei*):

a) építési tervek jóváhagyása (*Genehmigung von Strassen-
 bauentwürfen*).

b) Általános engedélyezési ügyek (*Erteilung generellen
 Genehmigungen*).

c) Rendőri rendeletek kibocsájtása (*Erlass von Polizei-
 verordnungen*).

7. Szükségmunkák (*Notstandsarbeiten*).

II. Útépítés:

1. Tervezés (*Entwurf*).

2. Építés és átépítés (*Neu- und Umbau*).

3. Fenntartás (*Unterhaltung*).

4. Területmegnyitás (*Geländeaufschliessung*).

5. Járművek tengelynyomásának ellenőrzése és a rázkódások
 mérése (*Fahrzeuggewichtskontrolle, Erschütterungsmessungen*).

6. Forgalmatszámolás (*Verkehrszählungen*).

7. Utcák elnevezése (*Strassenbenennungen*).

8. Közvilágítás (*Beleuchtung*).

III. Híd- és alagútépítés (*Brücken- und Tunnelbau*):

1. Tervezés (*Entwurf*).

2. Építés- és átépítés (*Neu- und Umbau*).

3. Kísérletek és fenntartás (*Untersuchung und Unterhaltung*).

4. Statikus számítások (*Statisches Hauptbüro*).

IV. Víz- és vasútépítés (*Wasser und Bahnbau*):

1. Víz- és vasútépítési-, teher- és személyhajózási ügyek
 (*Wasser- und bahnbauliche, Fracht- und Fahrgastschiffahrt-An-
 gelegenheiten*).

2. Tervezés (*Entwurf*).

3. Építés (*Neubau*).

4. Városi víz-, kikötő- és vasuti berendezések fenntartása (*Un-
 terhaltung städtischer Wasser-, Hafen- und Bahnanlagen*).

V. Építési anyag- és szerszámbeszerzés (*Baustoff- und Geräte-
 beschaffung*).

VI. Anyagvizsgáló és fizikai-kémiai vizsgálatok (*Material-
 prüfung und physikalisch-chemische Untersuchungen*):

1. Általaj- és talajvízvizsgálat (*Baugrund- und Grundwasser-
 prüfung*).

2. Építési anyag vizsgálat (*Baustoffprüfung*).

3. Útbetétek kísérletezése és vizsgálata (*Untersuchung und Prüfung von Strassenbelägen*).

4. Rozsdavédelem (*Rostschutz*).

VII. Felmérési ügyek (*Vermessungswesen*):

1. Városi térképek elkészítése és kiegészítése (*Aufstellung der Stadtpläne und ihre Fortschreibung*).

2. Magassági ponthálózat elhelyezése (*Anlage des Höhenpunktnetzes*).

3. Kataszteri anyag elkészítése (*Schaffung von Katastermaterial*).

4. Szabályozási vonalak kitűzése (*Aufstellung von Baufluchtlinien*).

5. Ingatlanbecslés (*Schätzung des Wertes von Grundstücken*).

6. Fénymásoló intézet (*Lichtpaus- und Kartenlichtbild-Anstalt*).

VIII. Csatornázás (*Stadtenwässerung*):

1. Általános igazgatás (*Allgemeine Verwaltung*).

2. Csatornahálózat (*Strassenleitungen*).

3. Szivattyútelepek (*Pumpwerke*).

4. Öntözött rétek (*Rieselfelder*).

Részletekbe nem mehetünk, csak megemlítjük, hogy az osztályok további alosztályokra oszlanak. A VIII. osztály — a csatornázás — egymaga több, mint 2.000 embert foglalkoztat és 1937. évi költségelőirányzata 36.016,950 RM volt, amiben pedig a 28.000 hektár földbirtok, illetve 12.200 ha. mezőgazdasági célra hasznosított öntözött rét benne nem foglaltatik, mert ezeket a Városi Javak KFT (Stadtgüter G. m. b. H.) kezeli.

Tisztviselők.

A tisztviselőkérdéssel kell még egészen röviden foglalkoznunk. Bizonyos vonatkozásban lényeges eltérések mutatkoznak a miénkhez képest. Így a közigazgatási tisztviselők túlnyomó részét a középfokú és minősített középfokú (*mittlerer- und gehobener mittlerer Dienst*) szolgálatot teljesítők teszik. Az ő vállaikon nyugszik a német városigazgatás és ennek következtében a kiképzésükkel különös gonddal foglalkoznak.

A főiskolás tisztviselők továbbképzését államilag szabályozták és már rendszeren előképzettséggel lépnek a városi szolgálatba a főiskolások. A diploma elnyerése után azonnal választania kell a közigazgatási pályákra készülőknek és 3 évi közigazgatási ú. n. *Referendar* szolgálat után „Assessor” vizsgát kell tenni, hasonlóan az ügyvédjelöltséghez és ügyvédi vizsgához. Ennek letétele után azonban rögtön mint tanácsjegyző (Magistratsrat) il-pályafutását a főiskolás. Jónéven veszik, ha valaki a „Referendar” éveket a birodalom különböző városaiban tölti el. Ez a lehe-

tőség különben minden tisztviselő számára később is fennáll és a gyakorlat is azt mutatja, hogy a főpolgármestertől lefelé a kistisztviselőkhig, élnek is ezzel a lehetőséggel, ami a tisztviselői státuszban való mozgást sokkal élénkebbé és helyhez nem kötötté teszi. A megürülő állásokat pályázat útján töltik be és ezek elbírálásánál elsősorban a felmutatható gyakorlat jön tekintetbe. Egy nagyobb város tanácsnokának pl. szívesen választják meg egy kisebb város eredményeket felmutatni tudó polgármesterét. Ezek a polgármesterek azonban szaktisztviselők, akik erre a pályára hivatászerűen készülnek fel. Berlin tisztviselői karát is sok, egyéb német nagyvárosból kikerült alkalmazott frissíti fel. Ez a mozgékonyosság az új egységes tisztviselő- és fizetésrendezési törvények következtében bizonyára még tovább fog erősödni.

A középfokú szolgálathoz előírt kiképzésnek kifejezetten gyakorlati jellege van. A közigazgatási tanonc (*Verwaltungslehrling*, újabban *Dienstanfänger*) kétféle pályafutás között választhat, az egységes, vagy a kettős rendszer között. (*Einheitslaufbahn* és a *Doppellaufbahn*).

A gyakoribb kettős rendszer (*Doppellaufbahn*) a következő:

a) az egyszerű középfokú szolgálatra való minősítéshez (*Der einfache mittlere Dienst*) az elemi iskola (*Volksschule*) elvégzése után a kezdő (*Dienstanfänger*) 3 évi gyakorlati és elméleti kiképzést kap (*Dienstanfängerlehrgang*). Ez után, mint ú. n. Dienstanzwarter ismét 3 évi gyakorlat következik, mely után az ú. n. I. számú tanfolyamot látogathatja, további 3 évig. Ennek befejezésével, ha az I. számú vizsgát is letette, akkor ez a vizsga minősíti őt az egyszerű középfokú szolgálatra, teljes nevén: *der einfache mittlere Verwaltungs-Kassen- und Sparkassendienst*-re.

b) a minősített középfokú szolgálathoz (*Der gehobene mittlere Dienst*) már 6 középiskola (*mittlere Reife*), vagy érettségi kell, de el lehet érni az egyszerű középfokú szolgálathoz is: kitűnő végzettséggel. A kiképzés ideje a 18.-évtől számított 4 év, érettségizetknél 2 ½ év, melynek végén a II. számú tanfolyam látogatása után le kell tenni a II. számú vizsgát.

Az egységes rendszer esetén (*Einheitslaufbahn*) a továbbjutás a vizsgaeredményektől függ. 6 középiskola kell hozzá és az I. számú vizsga után 2—5 év gyakorlatot kell igazolni a II. számú tanfolyamra való beiratkozás előtt.

Külön típus a német közigazgatásban a katonai várományos (*Versorgungsanwärter*). Ez az intézmény még a porosz királyok idejéből származik. A katonaságtól 12 évi szolgálat után leszerelő altisztek ugyanis — kívánságuk szerint — vagy egy összegben kapnak végkielégítést (6.000 RM-t), vagy az ú. n. Heeresfachschulzeugnis birtokában az I. számú vizsga letétele után, két évi továbbképzéssel, a II. számú vizsgára is bocsájthatók és így a minősített középfokú szolgálathoz is elérhetik, sőt nyitva áll számukra végig a pálya.

A ranglétra a következő:

<i>magyar elnevezés:</i>	<i>foglalmazásiak:</i>	<i>műszakiak:</i>
kezdő	<i>Dienstanfänger</i>	—
várományos	<i>Dienstwärter</i>	—
gyakornok	<i>Assistent</i>	—
felügyelő (műsz. fel.)	<i>Inspektor</i>	<i>Stadt-Ingenieur</i>
főfelügyelő (m. főf.)	<i>Oberinspektor</i>	<i>St. Oberingenieur</i>
hivatalvezető (m. hv.)	<i>Amtmann</i>	<i>St. Bauamtmann</i>
tanácsjegyző (m. tan.)	<i>Magistratsrat</i>	<i>Magistratsbaurat</i>
főjegyző (m. főf.)	<i>Obermagistratsrat</i>	<i>Mag. Oberbaurat</i>
tanácsnok	<i>Beigeordneter</i> vagy <i>Stadtrat</i>	<i>Stadtbourat</i>
polgármester	<i>Bürgermeister</i>	<i>Bürgermeister</i>
főpolgármester	<i>Oberbürgermeister</i>	<i>Oberbürgermeister</i>

A városi mérnöki és főmérnöki cím tehát a németeknél nem jelent főiskolai végzettséget, ezeket az állásokat a mi technológusaink, a műszaki felügyelők és főfelügyelők töltik be. A mi fogalmaink szerinti alpolgármesteri (*Bürgermeister*) és polgármesteri (*Oberbürgermeister*) állások nincsenek jogi képesítéshez kötve s így Essen-nek a polgármestere (*Oberbürgermeister*) pl. mérnök.

1957. január 26-án bocsátották ki az egységes német tisztviselőtörvényt, a *Deutsches Beamten-gesetz-et*, mely az egész birodalomra kiterjedő hatállyal egységesen állapítja meg a tisztviselő kötelességeit, a kötelességmulasztás következményeit, a kinevezési eljárást, áthelyezést, a tisztviselő jogállásának biztosítékait, nyugdíjigényét stb. Ez a törvény teremtette meg az egységes mintájú német tisztviselő, az „*Einheitsbeamte*“ típusát. Minden tisztviselő közvetve, vagy közvetlenül, de a birodalomnak a tisztviselője. Hasonló módon egységesen szabályozták a fizetések kérdését is (*Reichsbesoldungsordnung*). Mindkét törvény mérföldjelzők az új, egységes német birodalom megteremtésének útján.

Az állások megszervezése, betöltése és az ügyvitel is sokban különbözik a miénktől. Hangosan hirdetik, amit nálunk annyira félreértenek, hogy a közigazgatás racionalizálása, illetve észszerű megszervezése ma már nem jelenti elsősorban a munka további mechanizálását és gépesítését, hanem mindinkább a közigazgatás észszerű és szerves tagozódása, átgondolt szakszerű beosztása lépnek előtérbe.¹

Ügyvitel.

A birodalmi takarékosági biztos (*Reichssparkommissar*) szakvéleménye a következőket mondotta az ügyvitelről:²

¹ Fritz Nordsieck: *Organisation und Aktenführung der Gemeinden*, 1. old. W. Kohlhammer Verlag — Stuttgart und Berlin, 1957. (Einzelschriften des Kommunalwissenschaftlichen Instituts an der Universität Berlin — Herausgeber: Dr. Kurt Jeserich).

² „Gutachten des Reichssparkommissars über die Kommunalverwaltung des Landkreises Iserlohn“ als I. Sonderheft der Monatschrift „Reich und Länder“, 35. old. Verlag Franz Vahlen 1954.

„A közigazgatás tiszta, egyszerű és lehető legolcsóbb belső ügyviteléhez a legfontosabb alapot a jó szervezési terv (Organisationsplan) szolgáltatja. Az ilyen szervezési terv jelentősége többirányú:

1. alapja a közigazgatás rendezett felépítésének,
2. alapja az ügykörök szétválasztásának,
3. alapja az aktarendszer (Aktenplan) tagozódásának és további csoportosításának,
4. felosztása és további csoportosítása, összeegyeztetve a költségvetés rovataival és alrovataival, világos számlarendet ad, (címek, fejezetek, rovatok, alrovatok szerint),
5. meghatározza a hivatali helyiségek és a személyzet helyes elosztását és elhelyezését.“

Ezeknek az elveknek a felhasználásával építik át ma már nemcsak a berlini, hanem az egész német közigazgatást.

Csak érinteni akarjuk ezt a kérdést, melynek ma nálunk még nem tulajdonítják azt a jelentőséget, amelyet pedig fontosságánál fogva megérdemel, különösen a közigazgatásban! A fogalmazási és a szaktisztviselők — nemcsak nálunk¹ — a „judex non calculat“ büszke elvi álláspontra helyezkedve teljesen elhanyagolták a modern közigazgatásban egyre fontosabb szerephez jutó számvevőségi és ügyviteli feladatok elsajátítását és még inkább azok irányítását. A számvevőségi részre még visszatérünk, de még egyszer nyomatékosan rá akarunk itt mutatni arra, hogy rendezett akta-, illetve iratkezeléssel, a tisztánlátáson kívül, rendkívül sok kettős munka, munkafennakadás és surlódás küszöbölhető ki a közigazgatásból. Kétségtelen, hogy ez sok munkával — az egész közigazgatás átszervezésével — jár, de részletmegoldásokkal tartós eredményt elérni nem lehet. A tét azonban mindenestre érdemes arra, hogy vele foglalkozzanak.

A szervezési terv (Organisationsplan) tehát az alapja Berlinben is a közigazgatás felépítésének. A számvevőség egyik nagy feladata, hogy a közigazgatás tagozódási terve alapján (Verwaltungsgliederungsplan) a személyzeti osztállyal és az illető ügyosztállyal karöltve, minden egyes munkahelyet és újonnan szervezendő állást megvizsgál. Megállapítja pontosan az egyes munkahelyekhez tartozó munkaköröket (taxativen felsorolva) és ennek alapján értékeli az állást. (Bewertung der Stelle) azaz előírja a szervezett álláshoz szükséges képesítést. Minden szervezett állás számot kap és erre a helyre nevezik ki a megfelelő minősítéssel bíró tisztviselőt. A kinevezés, előlépés tehát kifejezetten a munkahelyre történik — természetesen az ürrülés sorrendjében. Nem fordul elő tehát ennél a rendszernél, hogy egy magasabbrangú tisztviselő alantabb munkát végez. A betöltött álláshoz igazodik a tisztviselő rangja. A szervezési terv készítésénél és betartásánál természetesen figyelembe jön a rendelkezésre álló személyzet egyéni tulajdonsága is.

¹ „Die Beschäftigung mit dem rechnerischen Kleinkram ist unter der Würde des höheren Beamten“ R. Elleringmann: Die Ausbildung der kommunalen Dienstkräfte, Jahrbuch für Kommunalwissenschaft 107 old. 1957. I. Halbjahrsband.

A telefonkönyvben például — összevonva — a következőképen fest egy tisztviselő, illetve az illető tisztviselővel betöltött munkahely megjelölése:

Frost (név) *Mag. Ob. Baurat, Neubau Tief I A 5 Stadtverw.* 2670. (telefonszám). Ez a *Tief IA3*, mely minden aktájának a bal felső sarkán is szerepel, a következőket jelenti: mélyépítési ügyosztály (*Tief = Haupttiefbauverwaltung*) útépítési osztályon I. A.) műszaki főtanácsosi állás (*Magistratsoberbaurat*) a „5”, melyet most *Frost* úr tölt be. Ehhez a munkahelyhez tartoznak (összevonva), az összes új útépítési ügyek.

Vagy: a *HV I 8* jelenti, hogy az általános igazgatás I. osztályán (*Allgemeine Hauptverwaltung I.*) a „8” helyet *Kugler* főfelügyelő tölti be (*Stadtoberinspektor*) és ennek a helynek a penzumába (*Penzenplan*) tartozik: a város kifelé való képvisellete, a város zászlódiszbe öltöztetésének, városi intézmények megtekintésének és az egész külföldiekkel való érintkezés lebonyolításának ügye.

Ha tehát a közigazgatásban, vagy azon kívül is egy ilyen ügy előfordul, akkor a penzum-terv, vagy telefonkönyv alapján mindenki tudja, hogy az ügy elintézésére csak a *Tief IA3*, vagy a *HV I 8* az illetékes.

Ugyanennek az alapján készül az aktaterv (*Aktenplan*) is, mely összhangban van az ügyosztályok beosztásával. A személyi aktákat mindenütt külön kezelik és ezek kivételével — a levéltár közbenjöttével — selejteznek ki a régi iratanyagot.

A befutó darabok — iktatás (*Registatur*) nélkül — csak beérkezési pecsétet kapnak a központi elosztó hivataltól (*Hauptverteilung*) és tárgyak, vagy a tárgymegnevezésnél már feltüntetett referens száma alapján azonnal továbbküldik az illetékes ügyosztályba. (Az ajánlott leveleket azonban iktatják). Ez gyűjtőmappák segítségével történik 2 óránként — a kerületek között is — az új. n. fiókrendszer segítségével. Minden ügyosztálynak, azon belül alosztálynak és így tovább, megvan a maga fiókja és a küldöncök csak lerakják a magukkal hozott anyagot és ugyanakkor elviszik a mindenfelől időközben számukra összegyűjtött küldeményeket. Az ügyosztálynál hasonló fiókok segítségével jut el a darab — osztályvezetői láttamozás után — a referenshez (*Sachbearbeiter*). Visszafelé a megfordított utat futják be az iratok.

A szabad lapokat befűzik és minden referens a számával ellátott aktaborítékban (*Aktenumschlag*) küldi tovább aláírásra a darabjait. A kemény karton aktaboríték külső felén kockák vannak, melybe sorban egyenként beírják az akta utját. Ha a következő referens pl. a *Fin. I, 2* (*Stellenzeichen*) az aktát elintézte a rá szignált kockát — a *Fin. I, 2-t* — a külső borítékon kihuzza és úgy küldi tovább a darabot. Mikor már minden kitöltött kockát kihuztak, azaz az akta teljes utját befutotta, ismét visszakerül referenséhez (*Sachbearbeiter*), aki maga őrzi meg a darabot kiselejtezéséig, tehát a referensek egyben saját anyaguk irattárosa is.

Ezt a rendszert több, mint tíz év előtt vezették be és általában meg is felelt a követelményeknek. Az aktakezelés fontosságának

hirdetője, a német városszövetség (*Deutscher Gemeindegewerkschaft*) az összes német városból begyűjtött tapasztalatai alapján nemrégiben bocsátotta ki új, egységes aktaterv mintáját. Ez ugyancsak a szakszempontok szerinti osztályozást vette alapul az ú. n. decimális rendszer alapján (*Klassifikation System*). Az egész anyagot 0-9-ig, tehát tíz főcsoportra osztják. Ujabb szám hozzáfűzésével további tíz alcsoporthoz jutnak és így tovább. Ily módon a legkisebb egységet is besorozhatják az aktatervbe. Ezt azonban sem túl bőre, sem túl szűkre nem szabad szabni, mert az első esetben sok helyre lesz szükség és anyagpazarlás áll elő, az utóbbi esetben pedig áttekinthetetlenül válik a rendszer. Még egy körülményre kell nagyon vigyázni, ami a berlini ügymenetnél is nehézséget okoz helyenkint, t. i. hogy a különböző szakcsoportok fogalmilag tisztán és élesen el legyenek választva egymástól.

Az ügyvitelt általában eléggé gépesítették, különösen a bér- és illetményelszámolások terén. Érdekes megemlíteni, hogy a tisztviselők legnagyobb részének folyószámlája van a város bankjánál (*Stadtbank*) és elsejei fizetésüket automatikusan utalják át erre a számlára a készpénzforgalom kikapcsolásával. Ugyanekkor nagymértékben ráneveli ez a módszer a tisztviselőket a takarékosagra.

Igen hatásos eszköz áll az építési ügyekkel foglalkozó ügyosztályok rendelkezésére, a munkák kifogástalan lebonyolítására, a vállalkozók kartotékja formájában (*Firmenkartei*). Egyetlen rossz munka esetén is joga van a tanácsnoknak — körlevél útján — az összes városi szállításból kizárni a hibás vállalkozót. A munkák kiadását a „Verdingungsordnung“ az egész birodalom területére egységesen szabályozza. Általában zártkörű versenytárgyaláson adják ki a munkákat a legreálisabb ajánlattevőnek, tehát nem mindig a legolcsóbbnak. Ennek elbírálására különböző módszerek vannak.

Az ügyosztályoknak külön leíró irodáik vannak (*Schreibstelle*). Külön gépirója rendszeresen csak az ügyosztályvezetőnek van. Általában gyorsírással veszik fel a szöveget; sürgős esetben, vagy a referens szobájában, vagy a diktáló helységben közvetlenül gépbe fogalmaznak. Volt ugyan egy régi rendelet, mely szerint a berlini városházán mindenkinek meg kellett volna tanulnia a gyorsírást és az aktákat a leíróba gyorsírással kellett volna a referenseknek továbbadni, ezt az eljárást azonban nem sikerült a gyakorlatba átültetni. Kétségtelen azonban, hogy a gyorsírás használata rendkívül el van terjedve a német közigazgatásban.

4. §. Pénzügyi gazdálkodás és ellenőrzés.

Községi pénzügyek tárgyalásánál sohasem szabad figyelmen kívül hagyni az államháztartással való szoros összefüggést. Kiegészítő része ez az állami gazdálkodásnak, mely csak akkor lehet egészséges, ha ezek az előretolt községi közigazgatási csapattek is kifogástalanul teljesítik feladatukat.

Németországban, a krízis éveinek elmúltával, a közel 7 millió

főnyi munkanélkülinek száma gyakorlatilag nullára csökkent, sőt ma már munkáshiány állott be. A költségvetés kiadási oldalán ezzel nagymértékben csökkent a hatalmas szociális teher, hiszen a munkanélküliségből eredő kiadások legnagyobb részét a városoknak kellett viselniük. Ugyanekkor a gazdasági élet fellendülésével a bevételi oldalon nagyot javult a helyzet a korábbi évekkal szemben a nagyobb adóbevételek folytán. A rendelkezésünkre álló utolsó két év adatai a következők:¹ (az ú. n. Zuschussbedarf, melyre még később visszatérünk.)

1955-ben az egy főre eső 99 RM-ből 45 RM esett szociális kiadásra.

1956-ban az egy főre eső 101 RM-ből 40 RM esett szociális kiadásra.

Ugyanekkor az adóbevételek 111-ről 121 RM-ra emelkedtek fejenként.

A birodalom növekvő pénzügyi szükséglete és a tőkepiac alakulása tették szükségessé, a községek nyomasztó rövidlejárátú és egyéb adósságaik konvertálásakor, hogy a „Gemeindeumschuldungsgesetz” 15 §-a vasfüggőnyel zárja el a községeket a további eladósodás elől és hogy a lesgzigorúbb hitelmegszorítási politikát léptették életbe a községekkel szemben. Így súlyos áldozatok árán elérték azt, hogy a szükségmunkák következtében még 1955-ig tartó eladósodási folyamatot megállították. 1957. december 31-én a német községek összes adóssága meghaladta a 11 milliárd RM-ot, melyből magára Berlinre 989.685.000 RM esik.² Berlin adósságszolgáltatása ma 25%-a egész adóbevételének!³

A törvényes rendelkezések következtében ennekfolytán ma német város kölesönt nem vehet fel. Nagyobb beruházó program lebonyolításához előbb tartalékot kell gyűjteni, (Rücklagen ansemeln), amire külön törvény is kötelezi a községeket. (Rücklagenverordnung).

A mai viszonyok között érthető, hogy a birodalomnak az adófizető megterhelését teljes egészében látnia kell.⁴ Érdekes képet

¹ Statistisches Jahrbuch Deutscher Gemeinden 1958. 665 old. 33. évf. G. Fischer kiad. Jena.

² U. o. 653. old. Adósságszolgáltatásra fordított Berlin: (642. old.)

1956. évi lerovás, RM		1957. évi lerovás, RM	egy főre esik RM 1957-ben
kamat	48,685,000	45,725,000	10.31
törlesztés	68,611,000	69,294,000	16.33
összesen:	117,295,000	115,020,000	26.64

³ Az adóbevétel 1956-ban 121 RM volt fejenként.

⁴ Das Reich muss die Belastung des Steuerzahlers im ganzen sehen und muss den Finanzbedarf der öffentlichen Körperschaften im ganzen im Auge behalten! Günther *Schmölder*. Die Neuregelung des Finanzausgleichs. Jahrbuch für Kommunalwissenschaften, 1957.

ad államonkint részletezve Schmölders tanulmánya¹ a központi és helyi — Popitz porosz pénzügyminiszter használta kifejezéssel — „pénzügyi masszák“ viszonyáról (Zentralfinanzmasse gegenüber Localfinanzmasse):

75%-ot meghaladják a központilag igazgatott állami adók: Anglia, Belgium, Olasz- és Franciaországban.

50% alatt maradnak Németországban, Kanadában, Svájcban és az Egyesült Államokban.

A városok bevételei is másként alakulnak, mint nálunk. Községi póttadó nincs, de érzik is a hiányát az egyéni, sajátos városi szempontok kielégítését szolgáló pénzügyi lehetőségeknek. E helyett a községi adók és egyéb községi jövedelmek (üzemi feleslegből, vagyonból, stb. származó jövedelmek) kiegészítésére az állam az ú. n. *Finanzausgleich* segítségével egyenlíti ki a pénzügyi terheket és osztja szét a rendelkezésre álló anyagi eszközöket.

A vagyonkezelésről nincs sok mondanivalónk. Nagy nehézséget jelent nálunk is az egységes szempontok szerint végrehajtott értékbecslés hiánya, még az egy közigazgatási egység keretén belül is. E tekintetben nincsen lényeges eltérés a mi viszonyainkhoz képest.

A hitel- és vagyonkezelés érintése után a pénzügyi gazdálkodás harmadik nagy területéről, a községi háztartásról kell röviden szólnunk.

A Deutsche Gemeindeordnung 89. §-a alapján: minden bevétel és kiadás igazgatásának alapja a háztartási szabályrendelet és ennek keretében különösen a költségvetés. Különösen kihangsúlyozza a törvényhozó, hogy a költségvetés jogi megkötöttséget eredményező eszköz (ein rechtlich bindendes Instrument).² A parlamentáris rendszer megszüntetésével ugyanis a költségvetésről szükségszerűen a zárszámadásra tolódik át a hangsúly, sőt sokan már csak a „Wirtschaftsplan“ tehát gazdálkodási tervezet szerepét tulajdonítják a költségvetésnek. A törvény azonban ennek ellenkezőjét kívánja indokolásában. A költségvetés elkészítéséhez szükséges gondosságot lazítja meg ugyanis ez a felfogás és olyan számhalmazt eredményezhet, mely távolról sem közelíti meg a valóságot. Miniszteri rendeletekkel akarnak ennek gátat vetni, de kétségtelen, hogy egyre inkább előtérbe kerül a zárszámadás fontossága.

A költségvetési év április 1-től március 31-ig tart.

A háztartás rendjét a Deutsche Gemeindeordnung 105. §-a alapján, a birodalmi háztartási rendelet előírásaira támaszkodva, az illetékes miniszter rendelet útján állapítja meg (... in Anlehnung an die Vorschriften der Reichshaushaltsordnung) Berlin esetében ennek jogi alapja még ma is az 1933. december 15-én kibocsájtott „Gemeindefinanzgesetz“. A háztartási szabályrendeletet még csak ezután fogják kibocsájtani.

¹ U. o. 546. old.

² W. Loschelder: Die Fortentwicklung des gemeindlichen Haushaltswesens. Jahrbuch für Kommunalwissenschaft, 1937.

Berlin költségvetése is tárcarendszer szerint készül. Rendes és rendkívüli részre tagozódik (*Ordentlicher und ausserordentlicher Haushalt*), azután pedig fejezetekre, címekre, rovatokra és alrovatokra (*Kapitel, Abschnitt, Unterabschnitt, Titel*), mint a mi kamerális könyvvitelünkénél. Az egyes fejezetek külön kinyomtatva, mint *Einzelpläne*-k, tartalmazznak minden bevételt és kiadást. Összegük, a *Gesamtplan*, már új tételt nem tartalmazhat és csak az egyes fejezetek áttekintő összesítése.

Egy ilyen *Einzelplan* formája a következő:

Központi igazgatás.		135		4	
		Magasépítés.		XIII.	
				1937	
Utalványozó hivatal: Központi magasépítés.					
Bevételek	Indokolás száma	Tétel		Zárszámadás 1935 RM	Indokolás
		1937 RM	1936 RM		
<i>A) cím</i>					
I. Rovat					
megnevezés					
a) alrovat					
b) alrovat					
c) alrovat					
I. rovat össz.:					
II. Rovat					
		3.000	10.000	73.870	
		2.000	2.000	39.430	
		1.000	20.000	144.510	
		6.000	32.000	258.550	

A költségvetés mellékletei — melyek a költségvetés magyarozói — a vagyon-, adósság-, tisztviselői státus — stb. kimutatások. Összefoglaló bevezető jelentés nem készül, illetve csak a tanácsurak (Ratsherren) és számszék számára.

Az üzemek — kivéve a háziüzemeket — csak eredményeikkel szerepelnek a községi háztartásban.

Átkönyvelések és költségvetésen belüli elszámolások (*Einahmen und Ausgabenerstattungen usw.*) felduzzasztják a végösszeget. Ezért beszélünk bruttó és tiszta (*Gesamtausgaben—Rein ausgaben*) végösszegekről.¹

Három fogalommal kell még megismerkednünk:

Zuschussbedarf = az a szükséglet, melyet a közigazgatási bevételek nem fedeznek,

Spezielle Deckungsmittel = különleges fedezeti eszközök, amelyek a különböző fejezetek bevételei (illetékek, járulékok, tartalékok; *Gebühren, Beiträge, Rücklagen etc.*).

Allgemeine Deckungsmittel: melyek a hiány (*Zuschussbedarf*) fedezésére szolgálnak és nem az egyes fejezetek bevételei, (adók, üzemi feleslegek, vagyonból származó jöv. stb.).

¹ A bruttó költségvetési összegek alakulása az évek folyamán: (Közs. háztartás) 1928. 791,370.000 RM, 1929. 840,474.000 RM, 1932. 803,159.000 RM, 1933. 760,559.000 RM, 1934. 657,506.000 RM, 1935. 647,217.000 RM, 1936. 662,444.000 RM.

Ezek figyelembevételével Berlin községi háztartása az 1934. számadási évben a következőképpen alakult:¹

Ha a fenti értékeket százalékoljuk, azt találjuk, hogy csak két fejezet haladja meg a 10%-ot és pedig a „szociális kiadások“: 45,58% és a közoktatásügy: 14,92%. Az egész közigazgatási bevétel által nem fedezett szükségletnek közel felét teszi tehát az egyetlen szociális kiadási tétel és így mindennél jobban megmagyarázza a munkanélküliség kérdése megoldásának jelentőségét a német városok háztartásának szempontjából.

Az ezek fedezésére szolgáló általános fedezeti eszközök (Allgemeine Deckungsmittel) megoszlása ugyanekkor a következő volt:

I. Adók (átutalások és községi adók)	449.115.000 RM
II. Üzemek hozzájárulása	23.301.000 „
III. Ráfizetés a vagyonkezelésre	— 3.116.000 „
IV. Egyéb (vagyontárgyak eladása, dotációk, stb.)	178.051.000 „
Összesen:	<u>647.351.000 RM</u>

¹ Statistisches Jahrbuch der Stadt Berlin, 1936. 12. évf. 220 old. A birodalmi pénzügyi statisztika adatai lévén — eltérnek csoportosításukban a zárszámadás végeredményeitől, azonkívül hogy a különböző maradványokat sem tartalmazzák.

Közigazgatási ágazat	bevétel		kiadás		Zuschussbedarf
	bruttó	netto	bruttó	nettó	
I. igazgatás Verwaltung	4,724	4,044	47,767	46,722	45,042
II. rendőrség Polizei	5,095	3,981	29,665	29,546	26,570
III. Közoktatásügy Schulwesen	24,707	22,604	90,750	89,145	66,045
IV. Tudomány, művészet, egyház, Wissenschaft	546	333	3,645	3,555	3,298
V. Szociális kiadások Fürsorgewesen	40,608	37,563	242,384	201,875	201,776
VI. Ifjúság segélyezése Jugendhilfe	5,942	3,723	17,484	15,970	11,542
VII. Közegészségügy Gesundheitswesen	54,507	17,190	68,622	67,642	14,116
VIII. Testgyakorlás Leibesübungen	679	252	3,150	2,585	2,471
IX. Lakás- és telepítésügy Wohnungs-Siedlungsw.	8,105	8,105	14,017	14,017	5,914
X. Gazdaság és közlekedésügy támogatása — Förderung von Wirtschaft u. Verkehr	2,376	2,376	1,559	1,559	817
XI. Építés- és útügy Bau- und Strassenwesen	11,208	11,120	31,957	31,880	20,765
XII. Különböző intézetek és intézmények — Besondere Anstalten u. Einrichtung.	58,286	54,716	87,100	85,965	28,814
XIII. Fel nem osztható adó- szolgáltatás Schuldendienst	156	156	19,388	19,388	19,232
I—XIII. összesen:	214,736	165,262	657,504	609,854	442,767

További szám adatok mellőzésével csak arra utalunk, hogy ma az egész vonalon az egységesítésre törekszenek — minták és irányelvek kiadásával, — mert alig van még egy terület, ahol az emberek annyiféle nyelven beszélnek, mint a háztartás — pénztár- és számvevőségi ügyekben — még ugyanazon jogi szabályozás mellett is (Loschelder i. m. 67. old.). Részletes előírásokat adott a költségvetés felállítására, tagozására a 3.000 lakoson felüli községek részére az 1937. szeptember 4-én kibocsátott háztartási rendelet (Verordnung über die Aufstellung und Ausführung des Haushaltsplans der Gemeinden). Előzetes és félévi jelentéseket kíván a publicitás emelésére, rendelkezik a pótköltségvetésre, valamint a költségvetés végrehajtására vonatkozóan és záróelőírásaiban különböző fogalmakat tisztáz (Wirtschaftsplan stb.). Egész sorozat mintát ír kötelezően elő (Musterhaushaltssatzung) a községek számára. Nagyvárosok szabályrendelettel továbbmenően is szabályozhatják háztartásuk rendjét, de csak ennek a rendelkeznek a szellemében. Berlin esetében is ez a helyzet és ezek a munkák most folyamatban vannak.

A háztartás ellenőrzésének kérdése sem jutott még végleges megoldáshoz. 1925-ben megszüntették az egyesítés után létesített különböző, egymás mellett dolgozó ellenőrző hivatalokat és a „Stadtrechnungskammer“, illetve „Städtisches Überwachungsamt“ helyébe a *Hauptprüfungsstelle* lépett.¹ Feladatkörébe tartozott:

- a) pénztárak, intézmények, üzemek gazdálkodásának és ügyvitelének ellenőrzése,
- b) közgyűlési, vagy tanácsi határozatra: különleges vizsgálatok lefolytatása és szakvélemények készítése,
- c) kiegészítő- és végleges számlafelülvizsgálatok,
- d) a központi igazgatásnál pénztárvizsgálat.

Ügyvitelét az ügyviteli szabályzat (*Geschäftsanweisung*) határozta meg. Élén a tanácsi biztos (*Magistratskommissar*) állott és 6 ügyosztályát (1 jogi, 2 műszaki, 3 pénztári és számviteli) megfelelő képesítésű vezető irányította.

Fontos feladata volt még — az előbb felsoroltakon kívül — a már említett organizációs vizsgálatok lefolytatása és az új állások szervezésének elbírálása (*Stellenplan, Pensenplan, Organisationsplan*).

A konjunktura megszűntével a város nehéz pénzügyi helyzetbe került. A központi pénztár átutalási és fizetési forgalmának ellenőrzésére — a *Hauptprüfungsstelle* egyik ügyosztályvezetőjének kirendelésével — ellenőrző hivatalt létesítettek (*Kontrollstelle*). Igen erősen igénybe vette még a *Hauptprüfungsstelle*-t a Sklarek botrány kivizsgálása.

A város gazdasági vállalkozásainak ellenőrzése szempontjából alapvető fontosságú volt az 1931. év. A *Verordnung über die Pflichtprüfung der Wirtschaftsbetriebe der öffentlichen Hand vom 6. 10. 1931* az évi mérleg és eredménykimutatással szemben

¹ Verwaltungsbericht der Stadt Berlin 1924—1927. (Allgemeine Verwaltung). Statistisches Amt der Stadt Berlin, 1929.

szigorú követelményeket állított fel és a kötelező vizsgálatot (*Pflichtprüfung*) elrendelte. Az első szükségrendelet kibocsájtása előtt (*Notverordnung*) a városi üzemeket ugyanúgy ellenőrizték, mint a községi háztartást. Vizsgálta a számvevőség és ehhez járult még az ú. n. *regionale Prüfungsverbände*-k kiegészítő vizsgálata. Igen sok üzem fordult azonban már ekkor is — angol mintára — hites könyvvizsgáló társaságokhoz (*Wirtschaftsprüfungsgesellschaft*) és egyes könyvszakértőkhöz. 1930-ban megalapította a *Deutscher Städtetag* (a nagyvárosok csúcsszervezete) a *Wirtschaftsberatung deutscher Städte AG*-t, (Német városok gazdasági tanácsadó RT.), melyet Berlin városa is sokszor vett igénybe üze-
mei felülvizsgálatánál. Ez a szerv az idők folyamán egyre fontosabb feladatkörhöz jutott a városi üzemek gazdálkodásának ellenőrzése terén és ezen a szerven keresztül fogják megoldani a még függőben lévő magasabbfokú szakszerű ellenőrzési kérdéseket (Lásd: a *Deutsche Gemeindeordnung* 103. §-át!)

A *Hauptprüfungsstelle*-t — függetlenségének biztosítására — 1934-ben közvetlenül az állambiztosnak (*Staatskommissar*) rendelték alá, a helyi (örtiche) számvitel ellenőrzésére vonatkozó rendeleteket pedig az 1933. 12. 15.-i *Gemeindefinanzgesetz* 115—119. §§-aiban foglalták össze.

Az 1934. évi berlini törvény ezekhez még a következőket fűzte:

a) Berlin számára a felügyeleti hatóság mellett felállítanak egy *Gemeindeprüfungsamt*-ot, (számszék)

b) a háztartás ellenőrzésére és a zárszámadásra vonatkozóan:
1. a főpolgármester a városi számvevőség (*städtisches Rechnungsprüfungsamt*) előzetes vizsgálata után, a zárszámadást és mellékleteit — számvevőségi jelentéssel — a felügyeleti hatóság útján a belügyminiszternek küldi meg. Ez hivatalból továbbítja azt az *Oberrechnungskammer*-hez. (Legfőbb állami számszék!)

2. az *Oberrechnungskammer* vizsgálata alapján adja meg a főpolgármesternek a miniszter a felmentvényt.

Ezzel a *Hauptprüfungsstelle*-t ismét kivették az állambiztos hatásköre alól és az — 1934. 7. 14.-e óta (főpolgármesteri határozattal — *Verfügung des Oberbürgermeisters*) — mint „Berlin város számvevősége“ (*Rechnungsprüfungsamt der Stadt Berlin*) folytatja működését.

1936. 7. 15.-én jelent meg a *Rechnungsprüfungsamt der Stadt Berlin*-ről szóló szabályrendelet, mely szerint

a) egy általános főosztály (*Allgemeine Hauptabteilung*) és
b) 21 ügyosztály (*Nebenabteilung*) van. Egy a központi igazgatás és húsz a kerületek számára.

Igy a kerületek számvevőségei nem a kerületi polgármesternek, hanem a számvevőség vezetőjének vannak alárendelve, akinek a kinevezéséhez, vagy elmozdításához a felügyelőhatóság jóváhagyása is szükséges. A kerületi polgármester azonban felhívhatja kerületi ügyben számvevőségi kirendeltségét (*Bezirksprüfungsstelle*) szakvélemény adására.

A számvevőség feladatai közé tartoznak a *Gemeindefinanz-*

gesetz-ben megjelölt kötelező feladatok (Pflichtaufgabe), így a költségvetés folyamatos ellenőrzése, zárszámadás, leltár, számlák, stb. ellenőrzése. Egyéb feladatait (sonstige Aufgabe) a Gemeindefinanzgesetz 116. § 2. bekezdése tartalmazza. (Háziüzemek, vegyesüzemek vizsgálata, pénztár-raktárvizsgálatok, egyéb szakvélemények adása és egyéb vizsgálatok folytatása saját megítélése és belátása szerint).¹

Berlin számviteli ellenőrzését tehát ma a következő szervek látják el:

a) Előzetes és folyamatos vizsgálat a számvevőség (*Rechnungsprüfungsamt der Stadt Berlin*) 21 ügyosztályán (*Nebenabteilungen*),

b) kiegészítő vizsgálat a számvevőség központi főosztályán (*Allgemeine Hauptabteilung*),

c) felsőbb szakszerű ellenőrzés (*überörtliche Prüfung*) a *Gemeindeprüfungsamt*-nál (számszék a belügyminisztériumban),

d) a háztartási számadások felsőbbfokú ellenőrzését (*die überörtliche Prüfung der Haushaltsrechnungen*) az *Oberrechnungskammer* végzi.

Meg kell még emlékeznünk a legmagasabb fokú birodalmi hatóságok tanulmányi, ú. n. csúcsvizsgálatairól (*Spitzenprüfungen*). Ezek a vizsgálatok az egész közigazgatási egységet teszik vizsgálatuk tárgyává szervezeti és gazdaságossági (eredményességi) szempontok szerint. A vizsgálatok végrehajtója a birodalmi számszék elnöki osztálya (*Präsidialabteilung des Rechnungshofs des Deutschen Reichs*), mely a korábbi birodalmi takarékosági biztos (*Reichssparkommissar*) hatáskörét vette át. A tanulmányok célja, hogy anyagot szolgáltatson a felügyeleti hatóságoknak a törvények előkészítésére. Korábban a városok felkérésére végezték a tanulmányokat és ezeket ki is nyomtatták. Ma elsősorban az önkormányzati felügyelet (*Kommunalaufsicht*) céljait szolgálják és repülő bizottságszerűen ott vizsgálják, ahol bajok merülnek fel, ahol szanálásra van szükség. A jelentés csak a birodalmi kormányznak, illetve a belügyminiszternek készül és szigorúan bizalmas.

Az ellenőrzés kérdése, mint említettük mindmáig nem jutott még nyugvópontra. Berlinre és az egész birodalomra vonatkozó az az egységes és átfogó szabályozás, melyet irányelveiben a *Deutsche Gemeindeordnung* már körvonalazott, még nem jött ki. A mai átmeneti állapot után, úgy véljük, különös érdeklődésre tarthat majd számot ennek a nehéz kérdésnek végleges megoldása.

* *

*

Az előadottak után Berlin problémáit a következőkben foglalhatjuk össze:

Területileg: bár arról is sok szó esik, hogy a város körül cca 50 km sugárban épülő birodalmi megkerülő autópálya (*Reichsautobahn*) kell kiterjeszteni a városhatárt, mégis mindenki belátja

¹ Verwaltungsbericht, Heft 2c, Berlin 1937. Oberbürgermeister der Reichshauptstadt Berlin. 3—12 old.

ugyanakkor a városóriás „fellazításának“ (Auflockerung) szükségességét.

Közigazgatásilag: a centralizáció és decentralizáció kérdése, valamint a felügyelet és ellenőrzés végleges szabályozása várnak megoldásra.

Megoldás alatt álló feladatok:

A régi városrész „szanálása“ (a Mühlendamm környékén) és a sok mozaikból összerakott világváros — közlekedés és egységes képet nyújtó átépítése (Neugestaltung der Reichshauptstadt Berlin). Berlin lesz az első német város, melyet az 1937. 11. 5.-én hozott rendelet alapján (RGBl. I. S. 1162) városrendezési szempontból teljesen átépítenek. (A kelet-nyugati „tengely“ — Achse — kiépítése stb.) Teljhatalmat kapott ezen a téren a Generalbauinspektor. (Építési vezérfelügyelő, Speer professzor).

A belső — elnéptelenedő városrész — közlekedéssel való el látása, (a földalatti vasút és autóbushálózat továbbfejlesztése útján) különös tekintettel a gyorsvasut mentén radiális irányban csillagszerűen történő és gombamódra növekvő igen távoli településekre.¹

Ha ezt az összefoglalást a budapesti viszonyokra alkalmazzuk, láthatjuk, hogy igaza volt W. Norden professzor szavainak:² Világvárosok problémái nem túlságosan különbözöek!

5. §. Az 1936. évi december 1-i birodalmi fővárosi törvény.

Első rész.

1. §.

(1) A birodalmi fővárosra, Berlinre a Deutsche Gemeindeordnung (német községi törvény) érvényes (RG Bl. I. S. 49.), amennyiben ez a törvény el-
térően nem rendelkezik.

(2) A birodalmi főváros, Berlin „Stadtkreis“ (tartományi jogállású város).

2. §.

(1) A főpolgármester közvetlen állami tisztviselő, egyidejűleg vezetője egy tartományi hatóságnak (Landesbehörde) is (Stadtpräsident—városelnök). Mindkét hatóság vezetőjének hivatali címe: főpolgármester és vá-

roselnök (Oberbürgermeister und Stadtpräsident).

(2) A főpolgármester állandó helyettese az első tanácsnok (Beigeordnete), akinek hivatali címe: polgármester (Bürgermeister).

(3) A német községi törvény 39.—42. és 44—45. §§.-ai a főpolgármesterre nem vonatkoznak.

3. §.

(1) A nemzeti szocialista párt (NSDAP = Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) megbízottja (Beauftragter der NSDAP) a Berlin-Gau vezetője (Gauleiter).

(2) A főpolgármesternek alapvető jelentőségű ügyekben — városépítés, közlekedés, közművelődés, művészet, sajtó és személyi adók ügyében —

¹ A Berliner Verkehrs Aktiengesellschaft (BVG) 1935. évi üzleti jelentésében (10. old.) a következőket írja: „In der Verteilung des Barverkehrs hat sich.... wieder eine, allerdings geringe Verschiebung um 1.2% zugunsten der Reichsbahn vollzogen. Die Gründe für diese Verschiebung liegen im wesentlichen, wie schon im Vorjahresbericht angegeben, in der Wirkung der niedrigeren Reichsbahnfahrpreise und in der Siedlungstätigkeit, die sich besonders stark längs der Reichsbahn—Vorortstrecken entwickelt hat.“

² W. Norden: Die Verwaltungsorganisation der Weltstädte Paris, London, New-York, Wien. Ein Beitrag zur Berliner Verfassungsreform 1931. Vahlen, Berlin.

határozathozatal előtt meg kell hallgatnia a Gau-vezetőket. A Gau-vezetőnek ez a joga át nem ruházható; helyettese csak abban az esetben láthatja el ezeket a feladatokat, ha a Gau-vezető nemcsak átmenetileg van az ügyek intézésében akadályozva. Kérésére a felügyeleti hatóság a Gau-vezető illetékességét további munkaterületekre is kiterjesztheti.

4. §.

A tanácsurak (Ratsherren) száma 45. Ezek között legalább minden kerületből kell egy tanácsurnak lennie, aki egyidejűleg az illető kerületnek szaktanácsosa is (Beirat).

5. §.

(1) A birodalmi főváros, Berlin községi igazgatása központi (Hauptverwaltung) és kerületi (Bezirksverwaltung) igazgatásra tagozódik. A főpolgármester vezeti a központi igazgatást, a kerületi igazgatás a kerületi polgármesterek (Bezirksbürgermeister) hatáskörébe tartozik. A kerületi polgármester önálló hatóság vezetője és a főpolgármesternek van alárendelve.

(2) A kerületek számát, határát és elnevezését alap-szabályrendelet (Hauptsatzung) állapítja meg.

6. §.

(1) Mindazon közigazgatási ügyek, melyeket nem kell egy helyről (központból) vezetni, mint kerületi ügyek a kerületi polgármester hatáskörébe utalandók.

(2) A kerületi ügyek meghatározása szabályrendelettel történik. A szabályrendelet a felügyeleti hatóság jóváhagyására szorul. A kerületi ügykör kerületenként egymástól eltérő is lehet, valamint egy szomszédos kerület ügyei is átruházhatók a szomszéd kerület polgármesterére.

(3) A kerületi ügyek intézésében a kerületi polgármestereket a főpolgármester utasításai kötik. A főpolgármester utasítási jogát bármelyik tanácsnokára (Beigeordnete) átruházhatja. A főpolgármester állami ügyekben való utasítási joga — amelyeket utasítás szerinti elintézésre a községre (Gemeinde) ruház — érintetlen marad.

(4) A központi igazgatás az egyes közigazgatási ágazatok számára külső hivatalokat nem létesíthet, illetve csak akkor, ha erről szabályrendelet gondoskodik.

7. §.

(1) A kerületi ügyek intézésére kerületi tanácsnokok (Bezirksbeigeordnete) állanak helyettesként a kerületi polgármester rendelkezésére.

(2) A kerületi polgármesterek fizetési állást töltenek be (hauptamtlich), a kerületi tanácsnokok állásai lehetnek tiszteletbeliek (ehrenamtlich). A fizetési és tiszteletbeli tanácsnokok számát minden kerületben az alap-szabályrendelet határozza meg.

8. §.

(1) A kerületi polgármesterre és tanácsnokokra a német községi törvény 34. § (2) bek. 3. mondata és a 35., 36., 38., 40., 42—47. §§-ai értelemben szerint érvényesek.

(2) A kerületi polgármesterek és tanácsnokok meghívására és kinevezésére a német községi törvény 41. §-a érvényes a következő módosításokkal:

1. A nemzeti szocialista párt megbízottja (Beauftragter der NSDAP), amennyiben kerületi polgármesteri állásról van szó a városi bizottsági tagokkal (Gemeinderäte), amennyiben kerületi tanácsnoki (Bezirksbeigeordnete) állásról van szó a kerületi szaktanácsosokkal (Bezirksbeiräte) tanácskozik a központba befutó pályázatokról.

2. A 41. § (2) bek. szerint illetékes hatóság a városelnök (Stadtpräsident).

(3) A német községi törvény 45. § (1) bek.-e alapján hozott döntéshez a nemzeti szocialista párt megbízottjának (Beauftragter der NSDAP) beleegyezése szükséges.

9. §.

A kerületi polgármester mellé a kerületi ügyek intézésére szükséges személyzetet a főpolgármester rendeli ki. A kerületi igazgatás tisztviselői (Beamte), alkalmazottai (Angestellte) és munkásai (Arbeiter) hivatali főnöke a kerületi polgármester.

10. §.

A német községi törvény 45. §-ának rendelkezései nem érvényesek azokra a tisztviselőkre, akik közül az egyik a központban, a másik a kerületi igazgatásban fejt ki tevékenységet, vagy különböző kerületekhez vannak beosztva.

11. §.

A nemzeti szocialista párt megbízottja (Beauftragter der NSDAP) a főpolgármesterrel egyetértésben hívja meg minden kerület számára a kerületi szaktanácsosokat (Bezirksbeiräte), akik a kerületi polgármestert vagy ennek tanácsnokát (Bezirksbeigeordnete) a fontosabb munkaterületeken szaktanácsokkal állandóan ellátják. A kerületi polgármestert előzetesen meg kell hallgatni. A német községi törvénynek 48. § (1) bek., a 49. §. első mondata és az 51—54. és 59. §§-ai értelem szerint érvényesek, annak hozzáadásával, hogy a felügyeleti hatóság helyébe (51. és 54. §§) a városelnök (Stadtpräsident) lép.

12. §.

(1) A kerületi ügyekben a kerületi polgármester polgármesterként (Gemeindevorstand = előljáró) működik a törvények értelmében. Döntése ellen jogorvoslatként, a törvényben alkalmazott kifogás (Einspruch) helyett a főpolgármesterhez intézett panasznak (Beschwerde) van helye.

(2) A belügyminiszter rendelettel állapíthatja meg, hogy a kerületi polgármester döntése ellen jogorvoslatként a felügyelő hatósághoz intézett panasz helyett (Beschwerde) a főpolgármesterhez intézett panasz lép (Beschwerde).

(3) Az (1) és (2) bek. esetén emelt panaszokat a kerületi polgármester-nél kell benyújtani. A jogorvoslati határidő betartottnak tekintetik, ha a jogorvoslatot (Rechtsmittel) a főpolgármester idejében megkapja. A kerületi polgármester, amennyiben ő maga elintézni nem tudja, a főpolgármesterhez továbbítja a panaszt.

13. §.

(1) Szabályrendelet gondoskodhatik arról, hogy a főpolgármester az egyes — a német községi törvény 55. § (1) bek.-ben megjelölt — ügyekben a vá-

rosi bizottsági tagok (Gemeinderäte) helyett az illető munkaterületre illetékes kerületi szaktanácsosokat (Bezirksbeiräte) hallgassa meg. Feltétel, hogy az ügy jelentősége ne terjedjen lényegesen túl a kerületen.

(2) Az (1) bek. esetében a kerületi szaktanácsosok (Bezirksbeiräte) a főpolgármester, vagy az általa megbízott kerületi polgármester elnöklete alatt ülnek össze.

*Második rész.**A birodalmi főváros tartományi igazgatásáról.*

14. §.

A tartományi hatóság Berlinben: a városelnök (Stadtpräsident). Állandó helyettese az alelnök (Vizepräsident) és a szükséghez mérten igazgatók, tanácsosok (Regierungsdirektoren, Regierungsräte) és egyéb segéderők.

15. §.

A birodalmi főváros, Berlin állam-biztosának (Staatskommissar) feladat- és jogköre a városelnökre megy át, amennyiben a következőkben más rendelkezés nem történik.

16. §.

(1) A birodalmi főváros, Berlin községi vonatkozású ügyeiben a felügyeletet a birodalmi belügyminiszter gyakorolja. Az ő számára vannak fenntartva a német községi törvény 117. §. (3) bek.-ben meghatározott és a legfelsőbb tartományi hatóságot (Oberpräsident) illető feladatok.

(2) Amennyiben a törvények vagy rendeletek a polgármester határozatai ellen a felügyeleti hatósághoz panasztétele engednek meg, akkor a birodalmi belügyminiszter a birodalmi főváros, Berlin számára rendeletet bocsáthat ki, hogy panasz helyett kifogással kell élni. A főpolgármester a kifogások feletti határozatában kötve van a felügyeleti hatóság utasításaihoz.

(3) A többi porosz tartományrésegekben a községi számszék (Gemeindeprüfungsämter) hatáskörébe utalt ügyek Berlin birodalmi fővárosban a számszék (Prüfungsamt) ruháztatnak, melyet a birodalmi bel-

ügyminiszter mellett meg kell szervezni. A német községi törvény 105. § érintetlen marad.

17. §.

A felsőbb iskolák feletti felügyeleti jog átruháztatik a városelnökre (Stadtpräsident).

18. §.

(1) A városelnök illetékes:

1. Az összes egyházak egyházi adókulcsának jóváhagyása ügyében.

2. Az 1924. ápr. 17-i rendelet porosz végrehajtási utasításának 20. § (7) bek. szerint — az 1952. máj. 30-i közvétételének szövegezésében — a gondozási kötelezettség (Fürsorgepflicht) tárgyában hozott felszólamlási határozatok (Einspruchbescheid) elleni határozathozatalban.

3. Az alapítványok feletti állami felügyeletben, amennyiben ezeket eddig a rendőrfőnök (Polizeipräsident) ellenőrizte.

4. Határozathozatalra a szabályozási vonalak elleni kifogások tárgyában.

5. Az egyéb porosz tartományi részekben, a tartományi legfelsőbb hatóság (Regierungspräsident) döntése alá tartozó, az 1902. június 2-i porosz, a kiemelkedő szépségű tájak elesűfítése elleni törvény (Pr. Ges. Sammlung S. 159. Ges. gegen die Verunstaltung landschaftlich hervorragender Gegenden) tárgyában és az 1937. jún. 15-i (Pr. Ges. Sammlung. S. 260., Ges. gegen die Verunstaltung von Ortschaften und landschaftlich hervorragenden Gegenden) községek és kiemelkedő szépségű tájak elesűfítése elleni törvény tárgyában hozott határozatokban.

(2) A városelnök döntése az (1) bek. 4. pontja esetében végleges.

19. §.

(1) A rendőrfőnök döntései ellen panasznak (Beschwerde) a városelnökhöz és a városelnök döntései ellen panasznak a rendőrfőnökhöz helye nincsen. Az így első panasz helyett az illetékes miniszterek hozzájuk intézendő panasznak vagy kifogásnak adhatnak helyet.

(2) A főpolgármester határozatai ellen, az eddigi rendőrfőnöknél tett panasz helyébe, a városelnökhöz intézett panasz lép.

(5) A Birodalom ujjaépítéséről szóló 2. rendelet 2 §-a (Zweite Verordnung über den Neuaufbau des Reichs vom 27. Nov. 1954. RGBl. I. S. 1190), valamint a közigazgatás egyszerűsítéséről és olcsóbbá tételéről szóló porosz rendelet 1. §-a (Pr. Verordnung zur Vereinfachung u. Verbilligung der Verwaltung vom 3. Sept. 1932. GS. S. 283/295.) az 1953. dec. 15-i porosz törvény szövegezésében (Pr. GS. S. 477.) a birodalmi főváros esetében nem kerül alkalmazásra.

20. §.

Amennyiben a még következő törvények vagy rendeletek a tartományi legfőbb hatóság (Ober- vagy Regierungspräsident) illetékességét mondják ki és különleges rendelkezést nem tartalmaznak, a birodalmi fővárosra, Berlinre vonatkozólag, a városelnök illetékes minden esetben.

*Harmadik rész.**Átmeneti és zárórendelkezők.*

21. §.

(1) A főpolgármester és városelnök az 1919. 2. 26-i porosz rendelet 3. §-ában (Pr. GS. S. 35.) megjelölt tisztviselők sorába tartozik.

(2) A főpolgármester és városelnök illetményeit a porosz illetményrendelet (Besoldungsordnung) állapítja meg. Hogy ebből mekkora rész illeti Berlin birodalmi fővárost, azt a birodalmi belügyminiszter a porosz pénzügyminiszterrel egyetértésben állapítja meg. A birodalmi főváros, Berlin által fizetendő költségmegtérítés (Aufwandentschädigung) megállapítása mindkét miniszter jóváhagyására szorul.

(3) Berlin birodalmi főváros eddigi két polgármestere tanácsnok lesz (Beigeordnete). Hivatali címüket és illetményüket a birodalmi belügyminiszter állapítja meg.

22. §.

(1) A birodalmi belügyminiszter — az illetékes szakminiszterekkel egyetértésben — rendelet útján változtathatja meg Berlin birodalmi fővárosban a közigazgatási hatóságok és a közigazgatási bíróság illetékességét.

(2) Az illetékes miniszterek az ezen

törvénnyel megváltoztatott törvények és rendeletek szövegét az új jogállapotnak megfelelően módosíthatják.

(3) A megyetanács (Provinzialrat) ról szóló 1933. júl. 17-i porosz törvény 16. §-a (Pr. GS. S. 254.), az 1934. okt. 25-i porosz törvény (Pr. GS. S. 411.) szövegezésében, hatályon kívül helyezték. A birodalmi főváros, Berlin számára a megyei tanács (Provinzialrat) megszűnik.

25. §.

(1) A birodalmi belügyminiszter e törvény végrehajtására jogosult jogi

és közigazgatási rendeleteket kibocsátani. Az illetékes szakminiszterekkel egyetértésben átmenetileg olyan rendelkezéseket is tehet, melyek ezen törvénytől eltérnek.

(2) A községi gazdálkodásra vonatkozó rendeleteket a birodalmi pénzügyminiszterrel egyetértésben kell kibocsátani.

24. §.

E törvény 1937. január 1-én lép életbe.

Róma¹.

Irta: MENCZER KÁROLY.

Bevezetés.

Róma az olasz ember számára nem csupán fővárost, hanem ennél többet is jelent. Jelenti a latin életnek, a latin kultúrának állandóan buzogó, soha ki nem apadó forrását. Az Urbs az időtlen időkig fiatal szülőanya, amely az olaszsnak megújuló életet és ennek az életnek igazi értelmet ad.

Róma és a latinságnak léte egybeforrott. A romanità-nak, a rómaiságnak mindig egészen különleges vonzóereje volt az itáliai emberre nézve. Róma felemelkedése és tündöklése számára az erősséget és a biztonságérzetet, hanyatlása a partikularizmust, a széthúzást, a mindenkit egyesítő, univerzális latin gondolatnak háttérbe szorítását jelentette.

¹ Irodalom:

1. 1925. okt. 28-i rendelettvény (1949. sz., a kormányzóságról rendelkezik).
2. 1928. dec. 6-i tv. (2702. sz., a római tanácsról rendelkezik).
3. 1954. márc. 5-i községi és provinciális törvény egységes szerkezete (583. sz.)
4. 1951. júl. 6. rendelettvény (981. sz. a városrendezési terv jóváhagyása).

Felhasznált forrásmunkák, (megjelenésük sorrendjében).

- Vuoli, L'ordinamento amministrativo della città di Roma, Pubblicazioni dell'Università cattolica di Milano 1927.*
- Vuoli, Il Governatorato di Roma e le sue recenti modifiche (az O. Ranelletti tiszteletére kiadott közjogi tanulmányok kötetében). Padova, 1950.*
- Ranelletti, Istituzioni di diritto pubblico, 5. kiadás, Padova, 1955.*
- Rugin, Dinamica della popolazione (Corrado Gini szerkesztésében megjelent sorozatban, Milano, 1955, Giuffrè kiadás).*
- Zanobini, L'amministrazione locale, CEDAM, 5. kiadás Padova, 1956.*

Felhasznált folyóiratok.

- A. Mori, L'approvvigionamento di Roma in ortaggi e frutta, Rivista geografica italiana XXXIX. évf. 1952, 49—70. l.*
- F. Maroi, La popolazione industriale e commerciale della città di Roma, Rivista di studi e di vita romana, XII. évf. 1954, 351—370. l.*
- F. Tuccari, Vendite a commissione, controllo e rimessa di danaro al Mercato Erbaggi, Frutti e Legumi di Roma, L'ortofrutticoltura italiana, 1953. november.*
- F. Tuccari, Organizzazione e sviluppo del servizio dei vagoni consorziali e governatoriali al Mercato all'ingrosso degli erbaggi e frutta di Roma. L'ortofrutticoltura italiana, Roma, 1954., február.*
- G. Bottai, Rinnovamento di Roma, Nuova Antologia. 1937.*

Az Urbs azonban nemcsak a latin gondolatnak, hanem a krisztusi eszmének is fellegvára: a latin és a keresztény világnak csodálatos egysége. Bárhová tekintünk, mindenütt diadalívek s oszlopok, a régi Róma romjai emlékeztetnek a latin ősök dicsőségére és katakombák s büszke katedrálisok hirdetik, hogy az isteni Eszme innen indult diadalmas útjára.

A római birodalom bukása után Róma nagyra tétele és egy eljövendő új birodalom alapítása minduntalan visszatérő álma volt az olasz költőknek és íróknak. Dante-n, Tasso-n, Carducci-n, Leopardi-n keresztül D'Annunzio-ig él a költőkben a remény, hogy Róma mint birodalmi központ ismét el fogja foglalni méltó helyét a nap alatt.

Nem kell tehát csodálkoznunk, hogy a fasizmus, amelynek a rómaiság egyik vezető eszméje, oly szeretettel karolja fel Rómát. Igyekszik behozni a multak hibáit és mulasztásait s a várost újra arra a piedesztálra akarja állítani, mint amelyen Augustus császár korában állott. A fasizmus azt akarja, hogy Róma legyen minden vonatkozásban az állam centruma, az a gyújtópont, melynek sugárzásától a latin gondolat új erőre kap.

Az új rendszer fiatalos lendületében már részben meg is változtatta a város arculatát. Az általános rendezés azonban ma is igen sok nehézségbe ütközik. Ebben a városban, ahol a tömegtelen sok emlék a történelem levegőjét leheli magából, igen nehéz dolga van a városrendezőnek. Soha nem tudhatja ugyanis, hogy a csákhány, amellyel rombolni akar az előretörő új élet kedvéért, mikor pusztítja el az Urbs-nak egy-egy soha nem pótolható értékét. Ezért itt a városrendezés sokkal több óvatosságot követel, mint bármely más metropolisban. Mindez nem akadályozza azonban az Urbs Nova-nak kiépülését és terjeszkedését, amely ma már hatalmas iramban folyik. A mult emlékei ihletet és indítást adnak az új város felépítésére.

1936-ban az olasz irodalom nagyjainak álma valóra vált: Róma ismét birodalmi középpont. Újjáéledve, megifjodva *megtestesítője az egyetemes latin gondolatnak és a korporatív szolidaritás eszméjének.*

Az új olasz világ békés teremtő lendületének mintegy symboluma a római föld mélyéből nemrég napfényre hozott és újjáépített Augustus korabeli Ara Pacis, amelynek lángja ezentúl mindenütt és mindenkor be fogja világítani az alkotó „homo corporativus” útját.

1. §. Az új Róma fejlődése.

I. A modern Róma fejlődésében, amelyet 1871. január 26-tól, azaz fővárossá való proklamálásának időpontjától számítunk, *két fázist* különböztetünk meg: az egyik a fasizmus előtti korszak, a másik a Marcia su Roma-tól napjainkig terjedő időszak. A fejlődés vizsgálatánál ezt az éles cezurát a szembeállítás kedvéért húztuk meg. Ebből a szembeállításból ugyanis világossá válik előttünk, hogy Róma metropolissá fejlesztésének érdeme a fasizmusé.

A fasizmus az elmúlt tizenhat év alatt már jórészt pótolta az előbbi kormányok mulasztásait.

Ezek ugyanis sehogysem tudták megoldani a nagyváros problémáját. Nem sikerült nekik Rómát az összes olasz városok élére állítani. Ez utóbbiak közül néhány Rómánál fontosabb kulturális és gazdasági centrum volt s igazgatási szempontból is vele egyenrangúnak számított. Ezt természetesnek találjuk, ha figyelembe vesszük, hogy *Róma 1925-ig község volt*. Ennek folytán jogi szempontból nézve a többi községekkel (városokkal) szemben semmiféle kiváltsággal nem rendelkezett. Éppúgy beletartozott a provinciába, mint a többi község, a provincia éppúgy kiterjesztette reá felügyeletét és igazgatási ellenőrzését (adminisztratív tutela), mint a többi községre.

Ennek, a fővárosi követelményeknek semmiképen sem megfelelő joghelyzetnek a hátrányait a mindenkori törvényhozó és a kormányok igyekeztek a városnak biztosított anyagi támogatással ellensúlyozni. Felismerték ugyanis a fővárosnak a nemzeti élet szempontjából kimagasló állását s belátták azt is, hogy a fővárosi jellegből folyó különleges igazgatási funkciók végzésére a városnak jövedelmi forrásai nem elegendők, hanem magának az államnak is bizonyos mértékben hozzá kell járulnia a kiadások fedezéséhez. Már magában véve az a körülmény, hogy Róma királyi székhely, s hogy ott vannak a minisztériumok felállítva, elegendő alapot nyújtott arra, hogy Rómának — a díszes állással járó fokozottabb megterhelésnek megfelelően — az állam nagyobb mérvű segítséget nyújtson, mint más városoknak. ha ezen minden fővárost jellemző kiváltságos helyzetén kívül hozzávesszük, hogy Róma az egész katolikus világ középpontja és a latin világ archeologiai és művészettörténeti szempontból szinte kimeríthetetlen kincsesháza, még egy okkal több adódott arra, hogy a mindenkor kormányok igyekezzenek fényét emelni és erejét növelni.

Kettős s csakis Rómára jellemző feladat előtt állottak: a városszabályozás részleges keresztülvitelével egy új metropolist kellett létesíteniök, de egyben meg kellett menteniök azokat az emlékeket, amelyek nemcsak Itáliának, hanem az egész művelt világnak örök értékei. A fasizmus előtti korszak tervszerűtlen városszabályozásának az előbbi — ha meg is volt benne a törekvés — alig sikerült, az utóbbi is csak kis mértékben.

Mindjárt Róma elfoglalása után (1870. szept. 20.) a minisztertanács külön bizottságot nevezett ki a városszabályozás tanulmányozására. Ez a bizottság új s az egészségügyi követelményeknek megfelelő városrészek létesítésének lehetőségével és az útvonalak szabályozásával foglalkozott. Feladatát — kellő szaktudás hiányában — nem tudta megoldani s csakhamar feloszlott. Nemsokára (1871-ben) egy második bizottság alakult a városszabályozás megoldására; ennek sikerült is egy városszabályozási tervet megszerkeszteni, amelyet azután a községtanács jóváhagyott. Anyagi eszközök hiánya miatt azonban a kidolgozott tervezet végrehajtására nem került sor. A város bizonytalan anyagi helyzetében — ekkor még

állami támogatásban nem részesült — a községtanács (consiglio comunale) nem tartotta az időt alkalmasnak közmunkák végrehajtására.

A város habozása s túlzott óvatossága és a kezdeményezés hiánya nem gátolta a magántőkét abban, hogy a városnak — fővárosi jellegéből folyó — jövő fejlődésére s ezzel együtt a lakosság növekvő szaporodására és beözönlésére való tekintettel, építkezésekbe ne kezdjen. Ily módon egész városrészek létesültek, amelyeknek kiépítése azonban — kellő központi irányítás hiányában — minden tervszerűség nélkül tisztán magánérdekek szem előtt tartásával és a hygienikus követelményeknek figyelmen kívül hagyásával történt. Ez a féktelen építkezési láz kb. egy évtizedig tartott. A nagymérvű és rendszertelen magánépítkezés a történelmi emlékekben is sok kárt tett. A csákányok egyes helyeken kíméletlen erővel dolgoztak s így sok muzeális értékű épület s a régi világ számos maradványa pusztult el.

1881-ben a város is már szükségesnek tartotta, hogy az építkezési tevékenységbe beleszóljon, maga is közmunkák végrehajtására vállalkozzék s ehhez az állam hozzájárulását kérje. A város kérésére a parlament meg is szavazott egy törvényt, amely az „államnak Róma városa építkezési költségeihez való hozzájárulását szabályozza“ (1881. május 14.-i 209. sz. törvény). Ebben az időben történt a Tevere szabályozása, amely áradásaival sok bajt okozott s mocsárszerű kiöntéseivel a malária melegágyává tette a partmenti területeket. Ekkor létesültek továbbá Róma egyes nagy útjai: a Corso Vittorio Emanuele, a Via Nazionale, stb.

A hatalmas lendülettel megindult magánépítkezésnek csakhamar kezdtek hátrányos következményei mutatkozni. A rendelkezésre álló lakások száma jóval túlhaladta a mutatkozó lakás-szükségletet. Az összhangnak illetően megbomlása, a valóságos szükségleteknek figyelmen kívül hagyása pénzügyi katasztrófához vezetett, amelyből csak elég sokára tudott a város magához térni. Hosszú éveken keresztül egyes városrészek igen szomorú látványt nyújtottak: teljesen elkészült épületek, amelyeknek ablakait, kapuját befalazták, félbemaradt gyárépületek és elhagyott üzemek voltak a város egyes pontjain láthatók. Ennek a pénzügyi és gazdasági katasztrófának az lett a következménye, hogy az évről-évre beépített területnek a nagysága rohamosan csökkent. Míg 1887-ben még 356,057 m²-nyi területet építettek be, addig a beépített terület nagysága 1888-ban 84,294 m², 1890-ben 25,551, 1892-ben 12,958, 1896-ban pedig már csak 1096 m² volt.

1899-től kezdve a város pénzügyi és gazdasági helyzetének jobbrafordulásával az építkezési kedv is lassan visszatér s ennek tudható be, hogy az 1899 és 1901 között beépített terület nagysága már 90,275 m² volt.¹

A normális építkezési tevékenység csak az 1901 és 1911 közötti időszakban indult meg s főképpen 1905-ben öltött nagyobb

¹ E statisztikai adatok Bottai-nak a Nuova Antologia 1937. számában megjelent „Rinnovamento di Roma“ c. tanulmányából valók.

mértéket. Az építkezési tevékenység fokozódását a lakosság számának ebben az időszakban bekövetkezett növekedése is okozta. Különösen a külső kerületek lakossága szaporodott nagy mértékben.

1909-ben újabb városrendezési tervet dolgozott ki *Sanjust di Teulada* mérnök. Ezt a tervezetet az 1909. augusztus 29-i kir. rendelet is jóváhagyta. (Ez volt a kiindulópontja a későbbi városrendezési terveknek). A libiai és a világháború idején a terv megvalósítása szünetel s komoly városszabályozási és tervszerű építkezési tevékenységről még az 1918—1922. időszakban sem lehet beszélni. Ez utóbb említett időben ugyanis a politikai helyzet igen zavaros volt. A tőke a fennálló kormányzattal szemben bizamatlanságot mutatott. A bolsevizmus fenyegető réme miatt sem a város, sem a magántőke nem mert nagyobb vállalkozásokba kezdeni.

Valamiképen azonban mégis gondoskodni kellett a növekvő lakásszükségletek kielégítéséről. Minthogy a magántőkét nem lehetett cselekvésre bírni, az állam nyújtott pénzügyi segítséget egyes építő szövetkezeteknek.

A fasiszta forradalom új s fiatalos szelleme Róma közigazgatásában is csakhamar kezdte hatását éreztetni. A fasizmusnak egyik lényeges programmpontja volt Rómának világvárossá, kulturális, gazdasági és közigazgatási középponttá való fejlesztése. Az új rezsim mindenben igyekszik a város latin jellegét hangsúlyozni s fejlesztésében az a szándék vezet, hogy Róma jelentőségével és tekintélyével kiemelkedjék az összes itáliai városok közül. *Mussolini* mondotta a római néphez intézett első beszédében: „Róma nemcsak az egész nemzetnek élő és lüktető középpontja lesz, hanem az egész latin világ csodálatos forrása is.”

Szavait tett követte. A városi tanácsot feloszlatta. Ez ugyanis addig sok töredékpárt képviselőiből állott, akik folytonos torzalkodásaikkal egy egészséges, határozott és a polgárság egyetemének érdekeit szolgáló várospolitikának állandó akadályai voltak. *Mussolini* a város élére ideiglenes biztost állított. A kormány 1923-ban bizottságot létesített egy újabb városrendezési terv megszerkesztésére, amely, ha bizonyos fokig alapul is veszi az említett 1909-es tervet, attól mégis lényegesen eltér. Ez a tervezet különösen az erősen népesedő külvárosok problémáját igyekszik megoldani. A város azonban a terv végrehajtásánál főképen csak az útrendezésekre szorítkozott.

A fasizmus megszilárdulásával egyébként az építkezési tevékenység is megindult. Nem volt többé szükség az építkezések állami támogatására, mert a magánvállalkozók — biztonságban érezvén pénzüket — maguk is munkába kezdtek s így az addig fennállott építő szövetkezetek feleslegessé váltak. A várospolitikának irányítása is biztosabb kezekbe került akkor, amikor az 1925. október 28-i rendelet-törvény Rómát addigi községi jogállásának megszüntetésével kormányzósággá emelte s a város közigazgatását teljesen új alapokra fektette.

Az első kormányzót 1925. dec. 31-én iktatták be hivatalába s

ez alkalommal Mussolini megszabta azokat az irányelveket, amelyeket a városvezetőségnek a város újjárendezésében követnie kell.

Hatalmas átalakító munka indult meg, amely részben építő, részben romboló tevékenység. Ennek eddigi eredményeként nemcsak a tényleges szükségleteknek megfelelő és az egészségügyi követelményeket teljes mértékben kielégítő új városrészek, valamint középületek létesülnek, hanem régi, különösen a mult században épült s a város arculatát elcsúfító épületeknek egész sora is eltűnt. Emellett azonban a városvezetőség nagy gondot fordított arra is, hogy azokat az épületeket, amelyek archeológiai és művészettörténeti szempontból becsesek voltak, meghagyja, sőt számos épületet és egyéb emléket restaurálással a pusztulás veszélyétől is megóvott.

A római kormányzóság számára szerves és átfogó városrendezési tervet először csak 1950-ban dolgozott ki egy e célra kijelölt bizottság. Ennek a tervnek a jóváhagyása az *Országos Régiségügyi és Szépművészeti tanács, valamint a Közmunkatörténet* véleménye alapján az 1951. július 6.-i rendelet törvénnyel hagyása mindig kir. rendelettel történik. Ezek már teljes részletek. Ez az első városrendezési terv, amely számol a modern metropolis követelményeivel, figyelembe veszi a város terjeszkedési lehetőségeit s ezért beépíthető területeként az 1909-es tervzet által kijelölt területnek háromszorosát vette számításba.¹

Ennek a tervnek (piano regolatore) végrehajtásaképpen az építkezés nagy mértékben megindult, számos új közlekedési útvonalat létesítettek, egyes utcákat kiszélesítettek, de ez a terv sem tudta még teljesen kiküszöbölni azokat az akadályokat (főképpen technikai természetűeket), amelyek a modern városfejlődés útjában állanak.

II. Népesedési adatok.²

Annak a célkitűzésnek, hogy az új rezsím Rómát az egész birodalom méltó fővárosává építi ki, a lakosság számának nagy mértékben való szaporodása lett a folyamánya.³

Az 1871—1881 időszakban a lakosság számának növekedése, annak ellenére, hogy Róma most már az olasz királyság fővárosa volt, nem felelt meg a várakozásnak. Ennek oka a kezdetben mutatkozó lakáshiány, de főként a város egyes részeinek (különösen a Tevere melletti részeknek) egészségtelen éghajlata volt. Ennek

¹ Erre a nagymérvű terjeszkedésre annál is inkább megvan a lehetőség, mert a fasiszta kormány sokat tett a Rómát körülvevő, mocsaras, maláriát terjesztő *Agro Romano*-nak a lecsapolására.

² A felhasznált statisztikai adatokat részben a római kormányzóság bocsátotta rendelkezésemre, részben Bottai-nak a Nuova Antologiában megjelent említett tanulmányából s a Corrado Gini szerkesztésében megjelent (1935) *Trattato Elementare di Statistica*-ból (főképpen Rugin: *Dinamica della popolazione*) vettem; Milano, Giuffrè kiadás.

³ Állami anyakönyvvezetés csak 1871. óta van. (Azelőtt az egyházállamhoz tartozván, csak egyházi anyakönyvvezetés volt, ú. n. *stati delle anime*).

tudható be, hogy míg 1871-ben a lakosság száma 244.484 volt, addig az 1881-es népszámlálás adatai szerint ez a szám csak 56.983-al növekedett. 1881 után a lakosság száma erősen növekedni kezdett. Az 1882—1886-os időszakban a növekedés 51.596 fő volt (tehát az öt évi szaporulat csak 5.387 lélekkel marad alatta az előző évtized szaporulatának).

Mint a város történeti fejlődésének vizsgálatánál láttuk, már az 1881 előtti években, de különösen 1881 után nagy erővel indult meg a városiasodás folyamata. Ez a folyamat a várost készületlenül találta. A város egyes részei a bekövetkezett gazdasági változás következtében elnéptelenedtek s 1889-től, de főként 1891-től kezdve a lakosság számának szaporodása rohamosan csökkenni kezdett. 1901-ben a lakosság szaporulata az 1891-es számhoz viszonyítva csak 12,54% volt.

Csupán 1905-ban kezdett a lakosság szaporodása a rendes mederbe jutni. Ez a kedvező állapot egészen a világháborúig tartott. A világháború idején s az utána bekövetkezett influenza járvány folytán a lakosság száma erősen csökkent.

Mindezek ellenére már az 1921-es népszámlálás adatai az 1911-es lélekszámmal szemben 27,28% növekedést mutatnak, amit főként a születések számának az 1919—1921 közötti nagymérvű emelkedése idézett elő.

A fasizmus uralomra jutása után megkezdődött városrendezés, a hatalmas részben állami, részben magánépítkezések, a gazdasági élet fellendülése, ami az új rezsim által biztosított nyugalmi állapotnak volt köszönhető, a lakosság számának nagymérvű növekedését eredményezte. *Rómának az 1931-es népszámlálás szerint 1.008.085 lakosa volt, amely szám 45,75%-os emelkedést jelent az 1921-es lélekszámhoz képest.*

Ezzel kapcsolatban még azt az érdekes tény is meg kell említenünk, hogy míg a belső kerületek lakosságának száma az utóbbi időben erősen csökken, addig a város külső kerületeiben és külső övezetében (Agro Romano stb.) egyre növekszik, ami Róma állandó terjeszkedésének bizonyítéka.

2. §. A római kormányzóság szervezete.

Róma városát — mint említettük — az 1925. október 28-i rendelet törvény kormányzósággá emelte, ezzel is hangsúlyozva Rómának a többi városétól eltérő különleges jogállását. E különleges jogállás abban nyivánul meg, hogy *itt az állami közigazgatás túlsúlyban van a helyi közigazgatással szemben.* Ez természetes is, hiszen a római közigazgatási szervek nemcsak helyi, hanem nemzeti érdekű tevékenységet is folytatnak.¹

A különleges jogállás azonban nem vonja maga után azt, mintha a város a római provincia területén kívüleső, attól telje-

¹ „L'amministrazione diretta dallo Stato deve in Roma prevalere sull'amministrazione indiretta ed autarchica.” L. Zanobini: L'amministrazione locale, 1936., Padova, 326. l.

sen független autonóm közigazgatási egység volna. Nem terjed ki ugyan rája a provincia részéről történő ellenőrzés, mint a többi olasz városra, de egyes vonatkozásokban („a törvény összes egyéb hatásai tekintetében“) a római provincia területéhez tartozik.¹ (Meg kell jegyeznünk, hogy az olasz városok önkormányzata különbözik a mienktől. Önálló akaratnyilvánításuk van ugyan, de bármely népesek is és bármily jelentősek kulturális, gazdasági vagy egyéb szempontokból, minden esetben a provincia igazgatási ellenőrzése alá tartoznak. A provinciához hasonló önálló jogállása egyetlen városnak sincs).²

Lássuk most közelebbről a kormányzóság szerveit. Mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell, hogy Rómában is, mint a fasizmus óta minden olasz városban, főképen az *egyéni ügyintézés elve* érvényesül. A fasiszta törvényhozás elgondolása ugyanis a községi és provinciális törvény megalkotásakor az volt, hogy a városvezetésnek néhány ember kezében való egyesítése s emellett a kormányellenőrzésnek további megmaradása, sőt fokozottabbá tétele sokkal gyorsabbá, határozottabbá teszi az ügyek intézését és minden tekintetben sokkal átütőbb várospolitikát eredményez, mint a kollegiális ügyintézés. Vizsgáljuk most előbb az egyéni szervek jogállását.

I. *A kormányzó.* A kormányzóság élén a *kormányzó (governatore)* áll, akit munkájában a *helyettes kormányzó* segít és helyettesít is távolléte vagy akadályoztatása esetén. A kormányzó mellett működik a *főtűkár (segretario generale)* és a *kormányzósági hivatal (ufficio governatoriale)*. A kormányzó és a helyettes kormányzó kinevezése a belügyminiszter javaslatára és a minisztertanács előzetes döntése alapján királyi dekrétummal (decreto Reale) történik.

Mindaketten *állami tisztviselők.* A közigazgatási tisztviselők rangsorának 2., ill. 4. osztályába tartoznak. Ennek folytán alá vannak vetve mindazoknak a jogszabályoknak, amelyek az állami tisztviselők jogi és gazdasági helyzetére vonatkoznak. A rendes fizetésen kívül a törvény szerint reprezentációs költségek megtérítésére is igényt tarthatnak. Hivatalba lépésük alkalmával esküt tesznek.³ Külön egyenruhájuk van, amelyet csak fontosabb hivatalos aktusok alkalmával öltenek fel.

A kormányzó hatásköre magában foglalja a községek élén álló podestà hatáskörét. Mint a kormányzóság ügyeinek legfőbb intézője, azt képviseli és teljesítheti a helyi közigazgatás működésével járó összes funkciókat. A kormányzó azonban nemcsak a helyi közigazgatás képviselője, hanem a *kormányhatalom megbízottja is* és mint ilyen, teljesítheti mindazon kötelezettségeket és betölti mindazon funkciókat, amelyeket az érvényben levő törvé-

¹ L. A községi és provinciai törvény egységes szerkezetének (1954) 345. cikkét.

² L. Szöllőssy Zoltán: Az olasz helyi közigazgatás. Magyar Közigazgatástudomány, 1958. évf. 119. l.

³ Ennek az eskűnek a szövege teljesen megegyezik a község élén álló podestà eskűjének szövegével.

nyek reáronak, ill. reáruháznak. Hangsúlyozzuk, hogy ezek a funkciók nemcsak önkormányzati funkciók, hanem állami közigazgatási funkciók is és pedig nem csak olyan állami közigazgatási funkciók, amelyeket a podestà is végezhet. (Így pl. a podestà közegészségügyi hatóság, állami anyakönyvvezető, a statisztikai adatgyűjtés irányítója stb.)¹ Megvan tehát a lehetőség arra, hogy „az állami és önkormányzati feladatok szerves kiegyensúlyozásának biztosítása” érdekében² a kormányzó egyéb, a podestà hatáskörén kívüleső állami feladatokkal is megbízható legyen. (A megbízás kir. rendelettel történik). Ezenkívül arra is megvan a mód, hogy szükség esetén egyes, a római provincia hatáskörébe tartozó funkciók is reáruháztassanak.

A kormányzó és helyettes kormányzó tisztsége nincs időhöz kötve. Felmentésük ugyancsak királyi dekrétummal történik.

A kormányzó határozatai — amennyiben a törvény különleges jóváhagyást nem követel meg — *véglegesek*; joghatályukhoz nem szükséges sem a római provincia élén álló *prefektusnak*, sem pedig a tartományi közigazgatási bizottságnak (*giunta provinciale amministrativa*) jóváhagyása. E tekintetben is szélesebb a hatásköre, mint a község élén álló podestà-nak, akinek határozatai az előbb említett két provinciális szervnek ellenőrzése és jóváhagyása alá tartoznak; és pedig a legfontosabb s a jogszabályok által taxative felsorolt esetekben a tartományi közigazgatási bizottságnak, más esetekben pedig a prefektusnak jóváhagyása szükséges.³

A kormányzó határozatait a főtitkár segítségével hozza meg. Többek között hatáskörébe tartozik a költségvetés, zárszámadás és a kormányzóság legfontosabb anyagi ügyeiben, valamint a kormányzósági szabályrendeletek tárgyában való határozás; egészségügyi vagy közbiztonsági okokból sürgős intézkedéseket foganatosíthat az érdekeltek terhére, stb. A kormányzó ellenőrzésének alá vannak vetve mindazok az intézmények és üzemek, amelyek a lakosság egyetemének érdekeit szolgálják. (Vonatkozik ez a jóléti és jólétkonysági intézményekre is, amelyeknek ügyvitelét és számvitelét a kormányzó ellenőrzi). Az ezen ellenőrzés során hozott határozatai közigazgatási bírói keresettel (panasszal) támadhatók meg és pedig nemcsak megsemmisítés iránti keresettel (*ricorso di annullamento*), hanem ú. n. érdemi keresettel is (*ricorso di merito*), amely utóbbi az ellenőrző aktus megváltoztatására és esetleg kártérítésre is irányul. A kontenciózus ügy azonban a törvény határozott rendelkezése folytán nem az államtanács, mint felsőfokú közigazgatási bíróság elé, hanem a tartományi közigazgatási bizottság, mint alsőfokú közigazgatási bíróság elé kerül. (A tartományi közigazgatási bizottságok ugyanis

¹ A podestà-nak önkormányzati és állami közigazgatási hatásköre van. Az állami és az önkormányzati közigazgatás csupán a provinciában van különválasztva.

² „... ai fini di un più organico coordinamento...” L. Községi és provinciális törvény 344. cikk.

³ A prefektus a kormányhatalom képviselője a provincia területén.

nemcsak a provincia területén működő ellenőrző hatóságok, hanem alsófokú közigazgatási bíróságok is, amelyek a francia prefekturái tanácsokhoz hasonlóan a jogszabályok által taxative felsorolt tanácsiózus ügyekben járnak el. Ilyenkor más az összetételük).

A kormányzó a kerületi közigazgatás intézésére a római tanácsnak azt a tagját jelöli ki, aki az illető kerületben állandóan lakik; ha azonban ilyen nem volna, más is kinevezhető, ha azoknak a követelményeknek megfelel, amelyeknél fogva valaki a római tanács tagja lehet. A kerületi közigazgatás szervei az ú. n. *delegációk*, amelyek a mi kerületi előljáróságainknak felelnek meg. (Olyan nagyméretű kerületi decentralizációval, mint nálunk, Rómában nem találkozunk).¹

A kormányzó határozatainak meghozatalánál felhasználhatja egyes konzultoroknak (a római tanács tagjai), sőt szakképzettségük alapján magánembereknek a közreműködését is.

II. *A főtitkár.* Az összes igazgatási ágak a főtitkár kezében futnak össze, aki egyidőben felügyeleti és irányító szerv. Az egyes igazgatási ágak kapcsolatát és összhangját (coordinamento) ő biztosítja. Ő a kormányzóság személyzeti főnöke, figyelemmel kíséri az összes hivatalnokok működését és szükség esetén irányelveket is ad a rájuk bízott ügyek intézésénél. A kormányzóság ügyeinek intézésében 12 *ügyosztály* (ripartizione) segíti, amelyekhez, a kormányzó s a helyettes kormányzó titkárságán (gabinetto del governatore és segreteria del vicegovernatore) kívül, a számvevőség, a jogügyi igazgatóság, a kertészeti, valamint a köztisztasági hivatal csatlakozik. (Ezeket kívül a kormányzóságnak üze-
mei és egyéb hivatalai is vannak). Az ügyosztályok tevékenységének tárgyalására az alábbiakban még visszatérünk.

Érdekes körülményként említhetjük meg, hogy mind a helyettes kormányzó, mind a főtitkár, amennyiben már városi szolgálatuk előtt állami tisztviselők voltak, szolgálatuk megszűnése után visszatérnek abba az igazgatási ágba, amelyben azelőtt szolgáltak, feltéve, hogy az illető igazgatási ágban működésük szükségessége még fennáll. *A kormányzóság vezető tisztviselői többnyire a belügyi igazgatás köréből kerülnek ki.*

*

A közbiztonsági funkciókat a kormányzóság területén a *questore* látja el, aki állami tisztviselő s hatáskörébe tartozik, mind az állami, mind az önkormányzati rendészeti feladatkör betöltése.

III. *A római tanács.* A kormányzóság testületi szerve, a *consulta di Roma*, semmiben sem hasonlít a mi törvényhatósági bizottságunkhoz:

¹ Róma kerületekre (rione), illetőleg *negyedekre* (quartiere) oszlik, amelyekhez még az ú. n. alsóváros (Suburbio) és az Agro Romano (a kormányzóság külső övezete) járul. Rómának 22 kerülete és 17 negyede van. Kerületi előljárósága — mint a szervezeti rajzból kitűnik — csak 16 (a rionekben), illetőleg 15 (a quartierekben) van; a többi (kisebb) kerületekben csak ki-
rendeltség működik. Külön előljárósága van az alsóvárosnak és az Agro Romano-nak.

1. Mert tagjai nem választásnak, hanem *kinevezésnek* köszönhetik megbízásukat; éspedig a belügyminiszter a korporációs miniszterrel egyetértőleg nevezi ki őket. (A korporációs minisztériumnak befolyása határozottan erős a város ügyintézésében s ez természetes is, hiszen a városban felmerülő gazdasági és szociális problémák nagyon is érdeklik a korporációs minisztériumot).

2. Más tekintetben sem hasonlít a mi törvényhatósági bizottságunkhoz. *Határozati joga* ugyanis *nincs, csupán véleményeket* (parere) adhat a kormányzónak. Véleményadása részben fakultatív, részben kötelező. Kötelező véleményének kikérése a költségvetés, zárszámadás jóváhagyása, a községi adókra vonatkozó szabályrendeletek kibocsátása, építési és városrendezési tervezetekhez való hozzájárulás és közszolgáltatások közvetlen elvállalása esetén. Minden más esetben véleményadása csak eshetőleges. Abban az esetben is azonban, amikor a véleményadás kötelező, a kormányzó nem köteles a tanács véleményét követni. Ilyenkor a kormányzó határozata belügyminiszteri jóváhagyásra szorul.

A consulta-nak 12 tagja van. A kinevezésre való alkalmatlanság okai ugyanazok, mint amelyeket a községi és provinciai törvény egységes szerkezte a többi községi és provinciai tisztség elnyerésére nézve is megállapít. Nem lehetnek tagjai a papok és egyéb egyházi hivatalnokok (79. cikk). A tanácsnak nők tagjai lehetnek, amennyiben a törvényben felsorolt követelményeknek megfelelnek.

A tanács *ülésein* a kormányzó elnököl. Az ülések nem nyilvánosak. A tanács határozatképeségéhez legalább a tagok felének jelenléte szükséges. Amennyiben két egymást követő ülésen — éspedig, ha a két ülés között legalább háromnapos időköz van — nem határozatképes a tagok száma miatt, a kormányzó a tanács véleményétől függetlenül határozatot hozhat azokban az esetekben is, amelyekben a tanács véleményének kikérése kötelező.

Ha a konzultorok három egymást követő ülésről igazolt ok nélkül hiányoznak, tisztségük megszűntnek tekinthető. A tisztség megszűnését a belügyminiszter mondja ki vagy a kormányzó javaslatára vagy hivatalból az érdekelt tag által felhozott okoknak előzetes mérlegelése alapján.

Súlyos közigazgatási természetű vagy közrendi okokból („per gravi ragioni di carattere amministrativo o di ordine pubblico“) a tanács felosztható. (Hasonló a helyzet a mi törvényhatósági bizottságunk felosztásánál is). A tanácsot azonban legkésőbb 1 év alatt újjá kell alakítani.

IV. A kormányzósági tisztviselők és altisztek jogállása.

Az 1934-es községi és tartományi törvény szerint a kormányzósági tisztviselőkre és altisztekre nézve ugyanazok a jogszabályok vonatkoznak, mint amelyek a többi községi tisztviselőkre és altisztekre nézve érvényesek.¹

A községi tisztviselők és altisztek jogállását az 1934-es köz-

¹ Mint látjuk, Olaszországban a községnek egészen más értelmezése van. Ott ugyanis a városok is, tekintet nélkül nagyságukra, községi jogállásúak.

ségi és tartományi törvény 5. címének 2. és 3. fejezete szabályozzák. E szabályok közül emeljük ki a legfontosabbakat:

1. *A községátbalépés előfeltételei* (egyes állásokra nézve előírt különleges előfeltételektől eltekintve): Az olasz állampolgárság, a polgári jogok élvezete, az erkölcsileg és politikailag kifogástalan magaviselet, nagykorúság, írni-olvasni tudás; ezen kívül teljesen erős szervezet, valamint az, hogy a pályázó nem haladta meg légyen a 30. életévet.

2. A községi (valamint a kormányzósági) állások betöltése *nyilvános versenypályázat* útján történik, ha csak a szabályrendeletek mást nem írnak elő.

3. A tisztviselőket és altiszteket 2 évi *próbaidőre* alkalmazják s amennyiben véglegesítének őket, a próbaidőt községátbalépésbe beleszámítják. — Rómában egy külön bizottság működik a kormányzó mellett, amely hivatva van a községátbalépésbe való felvétel, a járandóságok, a nyugállományba helyezés, a szolgálattól való felmentés tárgyában a kormányzónak véleményét adni. Tagjai: a helyettes kormányzó vagy helyettese, a főtitkár vagy helyettese, a személyzeti osztály vezetője vagy helyettese és két másik ügyosztály főnöke, akiket a kormányzó évről-évre jelöl ki.

4. *A községátbalépéstől való felmentésnek* a községátbalépési kötelességek teljesítésének elmulasztásán, valamint egyes, a törvényben felsorolt bűncselekmények elkövetésén kívül az is oka lehet, ha valaki a fasiszta rendszer és a fasiszta kormány irányelveivel való összeférhetlenséget mutat.

A római kormányzóságban a szolgálattól való felmentés és általában a *fegyelmi jog gyakorlása* a kormányzó hatáskörébe tartozik, szemben a községekkel, amelyeknek tisztviselői és altisztelei felett a provincia feje, a prefektus gyakorolja a fegyelmi jogot. A fegyelmi jog gyakorlása alkalmával a kormányzót mindig egy fegyelmi bizottság segíti, amely összetételében különbözik a szerint, hogy tisztviselőről vagy altisztről van szó. Tisztviselők fegyelmi ügyeinek tárgyalása alkalmával tagjai a következők: a) helyettes kormányzó, b) főtitkár, c) egy tisztviselő, akit esetről-esetre a kormányzó jelöl ki s aki rangban nem áll a fegyelmi bizottság elé kerülő tisztviselő alatt. Altisztek fegyelmi ügyeinek tárgyalása alkalmával a bizottság áll: a) a főtitkárból, b) egy kormányzó által évről-évre kijelölt tisztviselőből, c) egy altisztről, akit esetről-esetre a kormányzó jelöl ki és aki a hierarchiában nem áll alacsonyabban, mint a fegyelmi bizottság elé kerülő altiszt.

V. *A kormányzóság belső tagozódása igazgatási ágak szerint.*

A kormányzóság ügyeinek intézése — mint már említettük — 12 *ügyosztály* (ripartizione) hatáskörébe tartozik. Ezek a következők:

I. ügyosztály. Személyzeti ügyek.

II. ügyosztály. A kormányzóság vagyoni ügyeit intézi (ingatlanok vétele, eladása, kezelése, stb.)

III. ügyosztály. Adóügyek.

IV. ügyosztály. Felügyel a közszolgálat szabályszerű működésére (hatáskörébe tartoznak továbbá a bejelentési, sorozási ügyek, valamint az útlevelügyek).

V. ügyosztály. Hatáskörébe a műszaki ügyek tartoznak. Három alosztályra oszlik: a) a víz- és iparügyek, b) az építési ügyek, c) az útügyek alosztályára: (az utóbb említett alosztálynak hatáskörébe tartoznak az Agro Romano-val kapcsolatos technikai ügyek). — Az V. ügyosztállyal egyébként szorosan összefügg egy technikai felügyelő hatóság (Ispettorato generale dei servizi tecnici), amelynek feje a Közmunkák Tanácsának egy ügyosztályelnöke. (Az utóbb említett Közmunkák Tanácsa, Consiglio superiore dei lavori pubblici állami szerv).

VI. ügyosztály. A közoktatást ellenőrzi. E mellett az ügyosztály mellett egy külön hivatal működik, élén egy tanfelügyelővel. Ez a hivatal az elemi iskolák működését ellenőrzi.

VI. ügyosztály. Foglalkozik az összes városrendezési kérdésekkel [a közlekedés szabályozása, a járművek (főképen a közjárművek) ellenőrzése, stb.] Ettől az ügyosztálytól függenek továbbá a kerületek élén álló — már említett — delegációk (delegazioni governatoriali), amely utóbbiak biztosítják a kapcsolatot a központi hivatalok és a polgárság között. (A delegációk hatáskörébe tartozik többek között a különböző igazolványok kiadása, kérvények elfogadása, panaszok felyétele, kerületi piacok ellenőrzése stb.).

VIII. ügyosztály. A közegészségügyek intézője.¹

IX. ügyosztály. Különböző igazgatási és jogi természetű feladatokat teljesít: jóléti ügyek, szerződések, statisztikai, levéltári szolgálat stb. Ez ügyel fel a könyvtárakra is. Idetartozik a jogügyi hivatal.

X. ügyosztály. Archeológiai és szépművészeti problémákkal foglalkozik. Ez intézi a nem állami művészeti ügyeket, felügyel a kormányzóság költségén napfényre hozott régiségek, művészeti emlékek stb. épségben tartására, valamint hatáskörébe tartozik a városi színházaknak (ilyen Rómában az Opera is) ügyvitele. E mellett az ügyosztály mellett külön archeológiai és városszépítési bizottság működik véleményező hatáskörrel.

XI. ügyosztály. A város élelmezésének, a piacoknak, az élelmi készletek nagybani és kicsinybeni elosztásának problémáival foglalkozik.

XII. ügyosztály. A kormányzóság kisebb fontosságú gazdasági ügyeivel és a fővárosi autópark ügyeivel foglalkozik (ideértve az autobuszokat és az egyes fővárosi üzemek nagyszámú teherautóit).

¹ A római provincia területén külön egészségügyi hivatal működik, amelynek hatásköre, Rómát kivéve, a provincia területén levő összes községekre kiterjed.

3. §. A kormányzóság hatásköre.

Az egyes ügyosztályok ismertetése után vizsgálunk kell azokat a *legfontosabb feladatokat*, amelyeket a kormányzóság, illetőleg annak egyes üzemei, valamint a kormányzósághoz csatolt egyes külön hivatalok végeznek, vagyis közelebbről: *vizsgáljuk a kormányzóság legfőbb és legnagyobb érdekességű igazgatási ágait.*

1. *Egészségügyi szolgálat.* Róma területén a kormányzó a legfőbb egészségügyi hatóság. Az összes egészségügyek legfelső fokon való intézése egyike azoknak a feladatoknak, amelyet a törvény a római provincia hatásköréből a kormányzóság hatáskörébe utal.¹

Az egészségügyek intézésében a kormányzót illetőleg a közegészségügyek osztályát egy *közegészségügyi hivatal*, az *ufficio d'igiene e di sanità del Governatorato di Roma* segíti s ez célkitűzéseinek megfelelően öt nagy osztályra oszlik. Ezek a következő feladatokat látják el: 1. gyógyító és mentőszolgálat; 2. a betegségek megelőzése (prophylaxis); 3. egészségügyi ellenőrzés és rendészet; 4. állategészségügyi szolgálat; 5. egészségügyi igazgatás.

Az egészségügyi hivatal szervezetét még egy ellenőrző laboratórium, egy gyógyszerészeti laboratórium, egy ipari betegségekkel foglalkozó szerv és egy temetkezési szerv egészíti ki.

Az egészségügyek intézésében a kormányzót, illetőleg a községek, a városon kívül eső alsóváros (Suburbio) és az Agro Romano *egészségügyi kerületekre* (condotta) vannak felosztva s mindegyiknek élén egy orvos áll. Róma környékén igen erősen pusztította a lakosságot a malária. Ma már megfelelő prophylaxissal, a mocsarak lecsapolásával és egyéb egészségügyi óvintézkedéseknek eredményeként lényegesen csökkent a maláriás betegek száma.

A *megelőző (profilaktikus) egészségügyi tevékenység* mindezekelőtt a fertőző betegségek megelőzését szolgálja. A közegészségügyi hivatal profilaktikus osztályának (divisione della profilassi) hatáskörébe tartozik: a) az oltó és fertőtlenítő szolgálat; b) a tuberkulózis, c) a nemi betegségek megelőzése, d) az ipari betegségek elleni küzdelem, valamint az ipari munkásság egészségügyi ellenőrzése, stb.

A közegészségügyi hivatal mellett működik az *egészségügyi felügyeleti és rendészeti hivatal*, amely a közegészségügyi hivatal hasonló nevű osztályával van igen szoros kapcsolatban. (Ufficio della vigilanza igienica e della polizia sanitaria). Ez végzi az élelmiszereknek, italoknak, üzemeknek, műhelyeknek, szállodáknak stb. egészségügyi ellenőrzését.

Az *állategészségügyi szolgálat* magában foglalja a vágóhídi szolgálatot, a húspiácok és hűtőházak ellenőrzését, az állatbeteg-

¹ Hogy mit tett a kormányzóság az anya- és gyermekvédelem érdekében azt az 1957-es országos anya- és gyermekvédelmi kiállítás mutatta meg legjobban.

ségek ellenőrzését és a különböző állatorvosi intézményekben teljesítendő szolgálatot.

A kormányzáságnak külön *gyógyszerészeti szolgálata* is van, amely a szegénysorsú betegeknek gyógyszerrel való ellátását biztosítja.

II. Közoktatásügyi igazgatás. A közoktatásügynek az utolsó másfél évtizedben bekövetkezett nagyarányú fejlődése bizonyítja legjobban, hogy a fasizmus mit tett kulturális vonatkozásokban Rómáért. Lássunk néhány statisztikai adatot, amely rávilágít erre a kultúrmunkára:

Míg az elemi iskolai tanulók száma az 1922—23. iskolai évben 48.776 volt, addig az 1934—35. iskolai évben már 90.173-ra emelkedett; míg az óvodák 1922—23-ban 4.890 gyermeket foglalkoztattak, addig az 1934—35-ben foglalkoztatottak száma 15.437 volt. (Ennél a fejlődésnél természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni a lakosságnak részint természetes uton, részint beköltözés folytán bekövetkezett szaporodását sem). A fasizmus ideje alatt a város területén 55 elemi iskola létesült. Nagyjelentőségű munkát végeznek az iskolák mellett létesült gyermekjóléti intézmények, amelyek a balilla szervezetekkel karöltve dolgoznak.

A középfokú oktatás javítására és tökéletesítésére is nagy gondot fordít a kormányzáság. Nagy érdemei vannak az új egyetemi városrész kiépítése tekintetében is. Különös figyelmet fordít a szakiskolák létesítésére. (Érdemes megemlítenünk, hogy az új Rómában, rövidesen elfoglalása után, elsősorban ipari szakiskolák létesültek, ami összefügg az akkor kezdődő építkezési tevékenységgel). — Különös gondot fordít a városvezetőség a csecsemőhalandóság csökkentése céljából a fiatal anyák kiképzésére is. Eből a célból külön intézet létesült 1926-ban.

III. Út- és közlekedési igazgatás. Rómának különleges struktúrája, az Urbe Nuova-nak és az Urbe Antiqua-nak egybeépülése, a sokszor teljesen szűk s mégis nagyjelentőségű útvonalak, a gyalogjáró nélküli utcák egészen *különleges követelményeket* állítanak fel az utak rendezésénél és a közlekedés megszervezésénél.

A sokhelyiütt zeg-zugos utcák, s a rossz kövezet meglehetősen akadályozzák mind a gyalogosok, mind a járóművek közlekedését. Ez — mint már említettük — a múlt század rendszertelen építkezésének a következménye. Ezért ott, ahol lehetséges, a kormányzáság egész háztömböket bontat le s helyükön új utakat nyit a közlekedés gyorsabbá tétele céljából.

Rómában a leginkább igénybe vett járómű az autobus. Róma belső, szűk utcájú városnegyedeiben csakis autobusok közlekedhetnek. A kormányzáság ezekben a városrészekben a villamosközlekedést, amely lassúsága miatt a forgalmat akadályozta, 1930-ban megszüntette. A villamosközlekedést csak a perifériákon, ahol körbefutó járatok vannak, valamint a perifériákon túl eső részekben hagyta meg. (Az A. T. A. G. — Azienda Tramvie e Autobus del Governatorato a kormányzáságnak egyik üzeme).

IV. Köztisztasági szolgálat. A köztisztasági szolgálatnak ér-

dekes megszervezésével találkozunk Rómában. A város központi és legsűrűbben lakott kerületeiben a köztisztasági szolgálatot maga a város látja el, a külső kerületekben azonban egyes vállalkozók koncesszió alapján saját embereikkel végeztetik a seprési és tisztítási munkálatokat. A köztisztasági szolgálat sokszor rendkívüli szolgálatokkal is kapcsolatos; ilyen pl. a külső kerületekben levő egyes vízvezeték nélküli házaknak ivóvízzel való ellátása. (Egyébként — mint általában ismeretes — Róma belső negyedeiben még jórészt most is a régi római csatornahálózatot használják).

V. *Üzemi igazgatás.* Az üzemek igazgatásában a kormányzóság közvetlenül is résztvesz; az üzemekben *közvetlen képviselője van.* (L. a községi és provinciai tv. 589. cikkét).

Minden üzemnek *szabályzata van* (regolamento), amely az illető közüzem technikai és igazgatási rendjére, valamint a tisztviselők joghelyzetére és járandóságaira vonatkozó szabályokat tartalmazza. — Az üzemek számvitele és költségvetése külön van választva a kormányzóság többi igazgatási ágaitól.

Az üzemek élén egy-egy igazgató áll, akit működésében az üzemi bizottság segít.

A kormányzónak megvan a joga arra is, hogy szükség esetén minden üzem élére egy *üzemi biztost* nevezzen ki, aki magára vállalja az üzem képviselőletét. A biztost a kormányzó azok közül a személyek közül választja ki, akik azokkal a kellékekkel rendelkeznek, amelyeknek fennforgása esetén valaki a római tanácsnak tagja lehet.

A biztos határozatai a kormányzó jóváhagyására szorulnak. Amennyiben a kormányzó a hozott határozatot öt napon belül nem függeszteni fel, joghatályosnak tekintendő. A törvény szerint a kormányzó jóváhagyásának az üzemi biztosnak következő határozatai vannak alávetve:

A) Olyan intézkedések, amelyeknek következménye az üzemi költségvetésben egy évnél hosszabb terhet jelent.

B) Olyan elidegenítési, bérleti stb. szerződések kötése, amelyekkel kapcsolatos értékek az 50,000.— lírát meghaladják.

C) Kölesönök felvétele és tőkebefektetések.

D) Perés eljárások megindítása, de csak oly esetekben, amelyekben a törvény egyébként is (az igazgató számára is) az üzemi bizottság felhatalmazását írja elő.

E) Jelzálogjogi bekebelezések törlése és szolgálomak létesítése.

Mint fontos körülményt kell kiemelniünk, hogy az előbb említett szabályok csak a közüzemekre vonatkoznak (*aziende municipalizzate*). Rómában ugyanis a kormányzóság ellenőrzése mellett és koncessziója alapján magánüzemek is működnek, amelyek olyan funkciókat végeznek, amelyekre nálunk kizárólag közüzemek vannak hivatva.¹

¹ A közüzemeket és magánüzemeket a szervezeti rajz szemléltetően mutatja be.

Lássunk néhány érdekes üzemet:

1. *Az elektromos és gázüzemek.* Az elektromos áramszolgáltatást részben közüzem, részben magántüzem végzi. A város kivilágítását (utak, terek, stb. megvilágítása) a kormányzóság költségére az elektromos közüzem végzi (*azienda elettrica*). Ezzel szemben a háztartási és ipari áramszolgáltatás egy magántársaságnak: a *Società Tiberina di Elettricità*-nak a feladata.

A gázszolgáltatás koncesszió alapján teljesen magánkézben van (*Società Romana del gas*).

2. *A tejüzem.* Róma egész tejjellátása egy közüzemnek, a *Centrale del Latte*-nek a kezében van (1934-ben létesült). A tejüzem a vidéki termelőktől, akik az üzemnél pontosan regisztrálva vannak, vásárolja a tejet, amelyet a kormányzóság automobiljai hoznak az üzembe. Itt a tejet pasztőrözik; bizonyos kivételektől eltekintve, Rómában csak pasztőrözött tej kerülhet forgalomba.

Így természetesen az egyes eladókhoz (*latteria*) a tej kifogástalan állapotban kerül. A fogyasztók további védelmét biztosítandó, az egyes eladókhoz időnként tejjellenőrök szállnak ki. Ezek a tejből mintát vesznek s ezt azután az egészségügyi hivatalnak a tejüzem mellett levő laboratóriumában¹ bakteriológiai vizsgálatnak vetik alá. A laboratórium regisztereiben minden eladó pontosan fel van tüntetve, valamint az is, hogy az időnként végrehajtott bakteriológiai vizsgálatoknak mi volt az eredménye.

VI. Vásárigazgatás. A vásárigazgatás Rómában — azt mondhatjuk — az egész világon egyedülálló módon van megszervezve. A *korporatív szolidaritás elve* itt erősen előtérbe jut s egyrészt a termelők (jórészen a kistermelők), másrészt a fogyasztók védelmében nyilvánul meg (spekuláció, az élelmi készletek megszerzése, összevásárlása, az árak hirtelen mesterséges felhajtása szinte teljesen ki van zárva).

Róma piacaira, főképen pedig a *Mercato Generale*-re az ország minden részéből érkeznek áruk. A termelőnek azonban részben a távolság okozta időveszteség, részben a költségek miatt nincs mindig módjában a piacon megjelenni. Teljes biztosítékot kellett tehát neki nyújtani arra nézve, hogy érdekei távolléte esetén is a legteljesebb védelemben fognak részesülni. Ezt a biztosítékot a kormányzóság a *bizományi eladások rendszerében* találta meg. (Ez a rendszer természetesen nem zárja ki azt sem, hogy az önálló termelők, akik egyben eladók is, megjelenhessenek a piacon. Ilyenformán a kistermelő is el tudja adni áruját, amire azelőtt, ha Rómától messze lakott, alig nyílt alkalma.

Az eladási rendszer különlegességénél fogva nem lesz érdektelen, ha ezt is röviden vázoljuk.

A bizományosok (*commissionari*) a távollevő termelők vagy szállítók nevében adják el árujukat. *A távollevő termelő érdekeit* (főképen azt, hogy a termelő a küldött árunak az akkori árfolyam

¹ Igen logikusan a tejtermékek s egyéb élelmiszerek bakteriológiai ellenőrzését végző laboratóriumot a tejüzemmel egy épületesoportban helyezték el.

alapján számított teljes értékét kapja meg) a következők biztosítják:

1. Minden bizománynosnak van egy regisztere, amelyben pontosan nyilván vannak tartva az összes beérkezett készletek, és pedig fel van benne tüntetve az áru származási helye, a kelet, a készletek fajtája és minősége, a termelők száma, a netto- és bruttó-súlyok és a szállítási eszközök. A bizománynos köteles áruraktárában a beérkezett készleteket tulajdonosaik szerint elkülönítve tartani. Ő gondosodik az áru csomagolásáról is.

2. Van továbbá a bizománynosnak egy szelvénykönyve is (registro a tagliandi), amelybe minden részadás az eladás időpontjában be lesz vezetve (két szelvényre). Ezen szelvények egyikét a kiskereskedő, aki a bizományostól vásárol, kapja meg. A vásárfelügyelők (*ispettori annonari*) és a vásárorség ezeket a szelvényeket használják fel az árak ellenőrzése céljából.

3. A bizománynos egy külön könyvben feltünteti a megtörtént eladásokat, pontosan megjelölve, hogy melyik termelő árujából mennyit adott el.

Ilymódon a termelő minden megrövidítés ellen biztosítva van. Az árakat egyedül a bizománynos és nem a termelő állapítja meg, aki a legjobban ismeri a piacon levő készleteket, az átlagárakat, s eszerint emeli vagy szállítja le — a felügyelők szigorú ellenőrzése mellett — az árakat.

A beérkező készletek mérlegelése teljesen a kormányzáság hites mérlegelőinek hatáskörébe tartozik. Ilyenformán az illetékes közegek rögtön tudomást szerezhetnek az egyes bizománynosokhoz beérkező készletek mennyiségéről.

A bizománynosnak a termelővel való elszámolási viszonyát szigorú szabályok rendezik. Az eladás utáni napon a bizománynos köteles az ellenőrző hivatalnak (*Ufficio Controllo*) átadni az eladási regisztert és az összes számlázással kapcsolatos iratokat. A hivatal ellenőrzi az eladási és szelvénykönyvek adatait, megvizsgálja, hogy összhangban vannak-e; ugyancsak az ellenőrző hivatalnokok jelenlétében a bizománynos levonja a maga költségeit és jutalékát s ezek után az eladások netto összegét az egyes termelők nevére a Mercato Generale területén levő bankba köteles befizetni. A bank azután 24 órán belül a termelőhöz juttatja az összeget.

Egyéb érdekes újításokkal is találkozunk a római vásári szolgálatban. A kormányzáságnak külön waggonjai (*carri gubernatoriali*) vannak, amelyek lehetővé teszik, hogy aránylag olcsó szállítási költségek mellett a kistermelők is a piacra juttathassák áruikat s így nincsenek kiszolgáltatva közvetítőknak, akik az árukat olcsó áron összevásárolva, azokat spekuláció céljaira használják fel.

Annak folytán, hogy beérkező készletek az *ispettori annonari* állandó ellenőrzése alatt vannak, akik vizsgálatra is beküldhetnek egyes termékeket az egészségügyi hivatal laboratóriumába, a fogyasztók érdekei is védelemben részesülnek, eltekintve attól, hogy az előbb említett eladási rendszer mellett az árak mester-séges felhajtása szinte teljesen ki van zárva.

4. §. Költségvetés, zárszámadás, szerződések.

1. *A költségvetés tárgyában a kormányzó határoz* (okt. 1-ig). A kormányzónak a költségvetés, valamint az adóemelések tárgyában hozott határozatának másolatát 8 napra a kormányzóság hirdetőtáblájára (albo pretorio) ki kell függeszteni és ezen idő alatt a titkárságon elhelyezett költségvetési példányt a közönségnek közszemlére kell tenni.

A költségvetés jóváhagyása kir. rendelettel¹ történik és pedig a belügyminiszternek a pénzügyminiszterrel egyetértésben hozott határozata alapján. (Ők előbb kötelesek a minisztertanács véleményét meghallgatni). Ugyanabban a rendeletben, melyben a költségvetést jóváhagyják, történik döntés a törvényes mértéket meghaladó adóemelések tárgyában. A költségvetést jóváhagyó kir. rendeletnek egy másolatát a kormányzóság hirdető táblájára kell kifüggeszteni 8 napi időtartamra, míg a jóváhagyott költségvetésnek egy másik példányát ugyanezen idő alatt a titkárságon kell a közönség rendelkezésére bocsátani abból a célból, hogy az érdekeltek esetleg fennálló *panaszjogukat* érvényesítsék a költségvetés egyes tételei ellen. A törvény megengedi, hogy az érdekeltek a költségvetést jóváhagyó rendelet ellen az államtanács bírói osztályához fordulhassanak keresetükkel (panaszukkal). Ez a közigazgatási per azonban csak a törvényesség vagy törvényellenesség megállapítására irányulhat (ú. n. *giurisdizione di legittimità*).² A törvényellenesség fennforgása esetén az államtanács megsemmisítheti a költségvetést jóváhagyó rendeletet.

A költségvetés szerkezete teljesen megegyezik — Róma fővárosi jellegéből folyó, bizonyos fokig eltérő kiadásoktól és bevételektől eltekintve — a többi olasz községek költségvetésének szerkezetével. (Bevételi többlet Rómában: az állam által juttatott évi hozzájárulás a reprezentációs költségek fedezésére és a fővárosi közmunkák végrehajtására, valamint egy évi alap a különböző igazgatási ágaknak az Agro Romano-n való megszervezésére, illetőleg fejlesztésére).³ — Amennyiben Róma területe újabb községek hozzácsatolásával megnagyobbodnék, azoknak cselekvő és szenvedő vagyona teljes egészében átszáll a kormányzóságra.

Az olasz községi költségvetések szerkezete a következő:

Mind a bevételek, mind a kiadások *három fejezetre* (titoli principali) oszlanak: 1. *Valóságos bevételek és kiadások* (entrate, spese effettive); 2. *Vagyonátcsoportosítások* (movimento di capitali); 3. *Külön kezelés* (külön számlák, alapok: contabilità speciali).

A valóságos bevételek és kiadások a község (város) vagyonállagának valóságos növekedését és csökkenését jelentik.

¹ A kir. rendelet, regio decreto a végrehajtó hatalom rendeleteinek egyik fajtája.

² L. Menczer: A francia és az olasz államtanács szervezete és működése, Magyar Közigazgatástudományi Intézet kiadványa, 1937., 87. l.

³ Az 1931. július 21-i rendelet-törvény értelmében az állam (15 évre elosztva) 30,000.000 lírával járul hozzá a városrendezési terv (piano regolatore) végrehajtásához.

A vagyonscsoportosítások („tőkemozgás“) magukban foglalják mindazokat a műveleteket, amelyek a községi vagyon egyszerű átalakításával járnak, mint pl. jövedelmező javak vétele és eladása.

A különkezelés magában foglalja a község által igazgatott vállalatok és intézmények, valamint a község által kezelt alapok bevételeit és kiadásait.

Mind a bevételek, mint a kiadások *rendesek és rendkívüliek*, a kiadások pedig továbbmenőleg *kötelező és fakultatív, valamint fix és változó kiadások*.

Az 1934-es községi és provinciális törvény 91. cikke pontosan meghatározza, melyek a községek kötelező kiadásai.¹

Ezek a következők:

- A) Vagyoni terhek.
- B) Általános kiadások.
- C) Helyi rendészet és közegészségügy.
- D) Közbiztonság és igazságszolgáltatás.
- E) Közmunkák.
- F) Nemzetnevelésügy.
- G) Földművelésügy.
- H) Jótékonyági és jóléti intézmények.
- I) Vallásügy.

Az egyéb, a költségvetésben szereplő kiadások fakultatívok.

A legfontosabb községi *bevételek*:

1. A községi vagyonból eredő jövedelmek (ú. n. magánjogi bevételek).

2. Közjogi bevételek. Ide tartoznak a különböző adók, pótagadók és illetékek.

Az adójövedelmek² közül a leglényegesebbek:

- a) a fogyasztási adók, (imposte di consumo);
- b) A lakbérleti összeg értéke szerint kivetett lakásadó (imposta sul valore locativo), amely főként a vagyonos családokat érinti.
- c) a családadó (imposta di famiglia);
- d) az ipari és kereskedelmi foglalkozással bírókra kivetett kereseti adók.
- e) szabadalmi adók (imposta di patente);
- f) tartózkodási adó (imposta di soggiorno);
- g) szállodák, kávéházak, vendéglők stb. adója;
- h) járművek adója, stb.

2. *A zárszámadást* a főszámvevő (tesoriere del governatorato) készíti el és pedig a költségvetési év befejezésétől számított három hónapon belül köteles azt a kormányszónak benyújtani. Amennyi-

¹ Ezeket csak általánosságban ismertetjük. Részletes felsorolásukat l. *Szöllőssy*: Az olasz helyi közigazgatás, Magyar Közigazgatástudomány, II. sz. 158. l.

² A különböző adóügyi törvények és rendeletek egységes szerkezete 1931-ben jelent meg (1931. 1175. sz. törvény); ez azóta többször módosított. Rendeletkezéseinek egyrésze bekerült az 1934-es községi és provinciális törvény egységes szerkezetébe is.

ben a költségvetés összeállítása eme határidő alatt nem történnék meg, a belügyminiszter a főszámvevő költségére állíttatja össze. (Ezenkívül jogában áll egy 1.000—10.000 líráig terjedő bírságot is kiróni a főszámvevőre).

A kormányzó a zárszámadás tárgyában betérjesztésétől számított három hónapon belül határoz. A zárszámadás tárgyában hozott határozatot legalább 8 napra ki kell függeszteni a kormányzóság hirdető táblájára. A jóváhagyott zárszámadásnak egy példányát a titkárságon kell elhelyezni, hogy a főszámvevő és a főszámvévőség tisztviselői, valamint az egyes adózók (írásban) megtehessek észrevételeiket és benyújthassák felszólamlásaikat. Az észrevételek és felszólamlások megtételére 8 nap áll rendelkezésre. Ezen határidő elteltével a kormányzó a zárszámadást, az észrevételekkel és felszólamlásokkal együtt a belügyminiszterhez terjeszti fel végleges jóváhagyás céljából.

5. A kormányzóság szerződéseinek érvényéhez nem szükséges sem a prefekturái tanács (provinciális szerv) előzetes véleménye (a községeknél ez megkívántatik), sem pedig végrehajtási záradékkal nem kell ezeket ellátni. Azokat a szerződéseket, amelyek elidegenítésre, beszerzésre, bérbeadásra, szállításra, jelzálogi terhelésre vonatkoznak, nyilvános versenytárgyalás előzi meg. (Az alakiságok itt ugyanazok, mint amelyeket a törvény általában a közjogi szerződések megkötésére nézve megállapít). Csupán a kisajátítások tárgyában való határozás van a kormányzó hatásköréből kivonva és a provincia fejének, a prefektusnak hatáskörébe utalva.

*

A közmunkák végrehajtása a műszaki hivatal tervei alapján történik. Ha azonban a munkák természete vagy sürgőssége szükségessé teszi, a közmunkákra vonatkozó tervek megszerkesztésével magánemberek is megbízhatók. A tervezet megszerkesztése még nem jelenti azt, mintha ezzel az illető szakember a közmunka irányítására és végrehajtására is igényt tarthatna. Az 1.000.0000 lírát meghaladó közmunkáknál a végrehajtás előtt a Közmunkák Tanácsának véleménye is kikérendő. A 200.000—1.000.000 líra költséggel járó közmunkák végrehajtásához a Közmunkák Tanácsa egyik főfelügyelőjének (ispettore superiore) kedvező véleménye szükséges.

5. §. A kormányzóság felett gyakorolt felügyelet és ellenőrzés.

A kormányzóságnak a többi községétől eltérő kiemelkedő jogállását a következők is bizonyítják:

A községi és tartományi törvény 97. és 148. cikke értelmében a podestà-nak (a község fejének) határozatai általában a prefektus elé kerülnek, aki azt végrehajtási záradékkal látja el (visto di esecutività).¹ Ezzel szemben a kormányzó határozatai, kivéve a római tanács elé kerülő határozatokat, *véglegesek* s érvényükhöz

¹ Egyes a törvényben felsorolt határozatoknál azonban provinciális közgazgatási bizottság jóváhagyása szükséges.

nem szükséges sem a prefektus végrehajtási záradéka, sem pedig a provinciális közigazgatási bizottság jóváhagyása.

Ami azonban a *szabályrendeleteket* illeti, az egyes minisztereknek ezek ellenőrzése, illetőleg jóváhagyása tekintetében ugyanolyan hatásköre van, mint az egyéb községi szabályrendeletek tekintetében.

Különösen kiemelendők a közoktatásügyi szabályrendeletek, amelyek a nemzetnevelésügyi miniszter jóváhagyásának vannak alávetve, valamint alá vannak vetve a nemzetnevelésügyi miniszter jóváhagyásának azok a kormányzói határozatok is, amelyek a közoktatásügyi szabályrendeleteket bármilyen vonatkozásban módosítják. — Az Agro Romano-val kapcsolatos szabályrendeletek mindig a mező- és erdőgazdasági miniszter jóváhagyására szorulnak.

Mindezekon kívül *a kormánynak arra is megvan a joga, hogy a kormányzóságnak törvényt vagy szabályrendeletet sértő aktusait és határozatait semmiséknek nyilvánítsa.*

6. §. Róma gazdasági élete.

A fasizmus Rómát az összes többi városok fölé emelte s a birodalom koronájává: kulturális, gazdasági és közigazgatási centrummá kívánja tenni. Az új rezsim alatt számos új közhivatal létesült. A város nagymérvű kiépülésével és a lakosság rohamos szaporodásával (főképen beköltözés folytán) új existenciák alapításának lehetősége adódott. Mint birodalmi centrum, Róma a legfelvevőképesebb piacot jelenti. Ilyenformán egészen természetes, hogy a város gazdasági élete is fejlődésnek indult és pedig főként a közszükségleti cikkek előállítására terén játszik fontos szerepet. Róma az olasz korporatív gazdaságban már az egyik leg-erősebb csomópontot jelenti s nem mondható többé, amit még nem is olyan régen állítottak róla, hogy, mint kizárólagosan közigazgatási centrum, a nemzet költségén él („vive a spese della Nazione”).

Lássuk röviden, melyek azok a tényezők, amelyek Róma gazdasági életének fellendülését elősegítik. A város környékén levő *Agro Romano* és még tovább az *Agro Pontino* ma már a mocsarak lecsapolása után termékeny területek, amelyek jelentősek a római élelmezési iparágak szempontjából. (Ezek számára a nyersanyagok jórészt a főváros környékén levő termelők szállítják). A fejlődő iparnak mindig nagyszámú képzett munkás áll rendelkezésére. — A városban létesült nagy bankok és hitelintézetek, a városnak közlekedési szempontból centrális fekvése (összeköti az északi iparvidékeket a déli földművelő területekkel), a környéken levő vizesések felhasználásával létesített vizierőtelepek (Tivoli-ban) stb. mind nagy mértékben elősegítők Róma gazdasági fellendülésének.

Vannak természetesen olyan körülmények, amelyek a fejlődés iramát meglassítják. Ilyen mindenekelőtt az, hogy Róma nem ten-

geri város. A Rómán áthúzódó Tevere, amely áradásaival a múlt században még erősen veszélyeztette a fejlődő város életét, nem hajózható. Ezenkívül annak ellenére, hogy egyes iparok speciálisan római iparágak, a városban hiányoznak az igazi iparos hagyományok s szemben az északi ipari városokkal, nincsenek nagyiparos dinasztiák sem, akik gazdasági elgondolásaikkal és nagy tőkeerejükkel elősegítenék nagy iparvállalatok létesülését. Róma tipikusan kisiparos, kézműves város, nagy gyárai alig vannak.

Az 1927. évi ipari és kereskedelmi összeírás szerint az önálló iparosok (beleértve a vállalkozókat is) száma 14.188, a kereskedőké 20.916; az ipari alkalmazottak száma 104.604, kereskedelmi alkalmazottaké pedig 66.707 volt.

Az 1951. április 21-i népszámlálás adatai szerint az ipari és kereskedelmi alkalmazottak száma 259.711, tehát a lakosságnak kb. 26%-a (beleértve a szállítási és közlekedési vállalatok alkalmazottait is). *Részletezve:*

Az ipari foglalkozással bírók tetemes részét a közlekedési vállalatok alkalmazottai teszik (25.4%); második helyen az építőipar áll 16.3%-kal (ideértendők az útépítésben alkalmazottak is, akiknek száma az új városrészek kiépítésével és új széles útvonalak létesítésével megnövekedett). Sok munkást foglalkoztatnak a ruházati iparok. Nagy gépipari vállalatai Rómának alig vannak, legnagyobb részben kisebb gépiüzemek létesülnek. Ezzel szemben igen jelentős a nyomdaipar, amelynek Rómában nemes hagyományai vannak. (A nyomdaiparban foglalkoztatottak száma az iparosságnak 6.1%-át és az egész ország nyomdaipari alkalmazottainak 1/10 részét teszi). Virágzó iparága Rómának nagy idegenforgalmánál fogva a szálloda- és vendéglősipar is. Az egyéb iparágak közül még a faipart és az üvegipart emelhetjük ki.

Nagy fellendülésnek indult utóbbi időben az olasz filmgyártás is, amelynek középpontja Róma. 1956-ban Quadraro-ban egész filmvárost építettek fel.

Az ipari munkaadók számát vizsgálva, azt látjuk, hogy azok az iparosok, akik egy alkalmazottat foglalkoztatnak, az iparosok (ipari vállalkozók) 55.7%-át alkotják; azok, akik 2—5 alkalmazottat foglalkoztatnak az iparosok 49.5%-át alkotják. Az összes iparosoknak csak 14.8%-a olyan iparos, aki 5-nél több alkalmazottat foglalkoztat s ebből 14.8%-ból is csak 2%-ot tesz ki azoknak a vállalkozóknak a száma, akik 50-nél több alkalmazottat tartanak (ez vonatkozik mind az egyéni, mind a társas cégekre). Ezek az adatok bizonyítják a kézművességnek (artigianato) nagy elterjedtségét.

Ha Róma térképét ipari szempontból vizsgáljuk, azt látjuk, hogy míg a kisiparosok a város belső negyedeiben élnek, addig a nagyobb vállalkozók a város külső övezetében helyezkedtek el (a Via Triburtina-, Prenestina-n, Via Appia-n, stb.). Ami a *nagyobb ipartelepek* elhelyezését illeti, Róma szerencsésebb ebből a szempontból, mint más világvárosok. Sok nagyvárosban ugyanis az ipartelepek a múlt század folyamán a mai város belterületén helyezkedtek el s a városok rohamos fejlődésével egészségügyi és

egyéb okokból szükségessé vált a külterületre való kitelepítésük. Rómában, ahol csak most kezd a nagyipar fejlődésnek indulni, már pontosan meg vannak állapítva a városnak azok a külső övezetei (jó messze a város magvától), amelyekben nagyobb ipartelep-pek elhelyezkedhetnek.

A kereskedelem az 1931-es népszámlálás adatai szerint 66.700 embernek ad kenyeret (minden ezer lakosra kb. 79 kereskedő esik). A kereskedelmi alkalmazottak zöme főként a következő kategóriákban helyezkedett el: 1. az élelmiszer-kiskereskedelemben az összes kereskedelmi alkalmazottak 23.9%-a, 2. a szállodákban, vendéglőkben, kávéházakban (ú. n. café-barokban) 21.2%-a, 3. a bankoknál, hitelintézeteknél, biztosító vállalatoknál 12.3%-a.

A földműves lakosság. Minthogy az Agro Romano Rómához tartozik, a városnak földműves lakossága is van. 15—20 év előtt a mocsaras Agro Romano még nem bírt jelentőséggel a város szempontjából, ma azonban — mint említettük — a talajjavító munkák eredményeképpen Róma éléskamrájának tekinthető. Az Agro termékeny tétele a lakosságnak tömeges beözönlését vonta maga után. 1871-ben 15.128 ember gazdálkodott itt; ez a szám 1911-ig csak 22.765-re emelkedett s az 1921-es népszámlálásnál is csak 12.000 volt a lakosság szaporulata. Ezzel szemben a talajjavító munkálatok után az 1931-es népszámlálás adatai szerint az ott gazdálkodók száma már 91.509-re emelkedett.

Az Agro lakossága földművelésen és állattenyésztésen kívül szőlőtermeléssel is intenzíven foglalkozik. (Míg 1913-ban csak 87.000 q, addig ma átlagban 200.000 q az évi szőlőtermelés mennyisége).

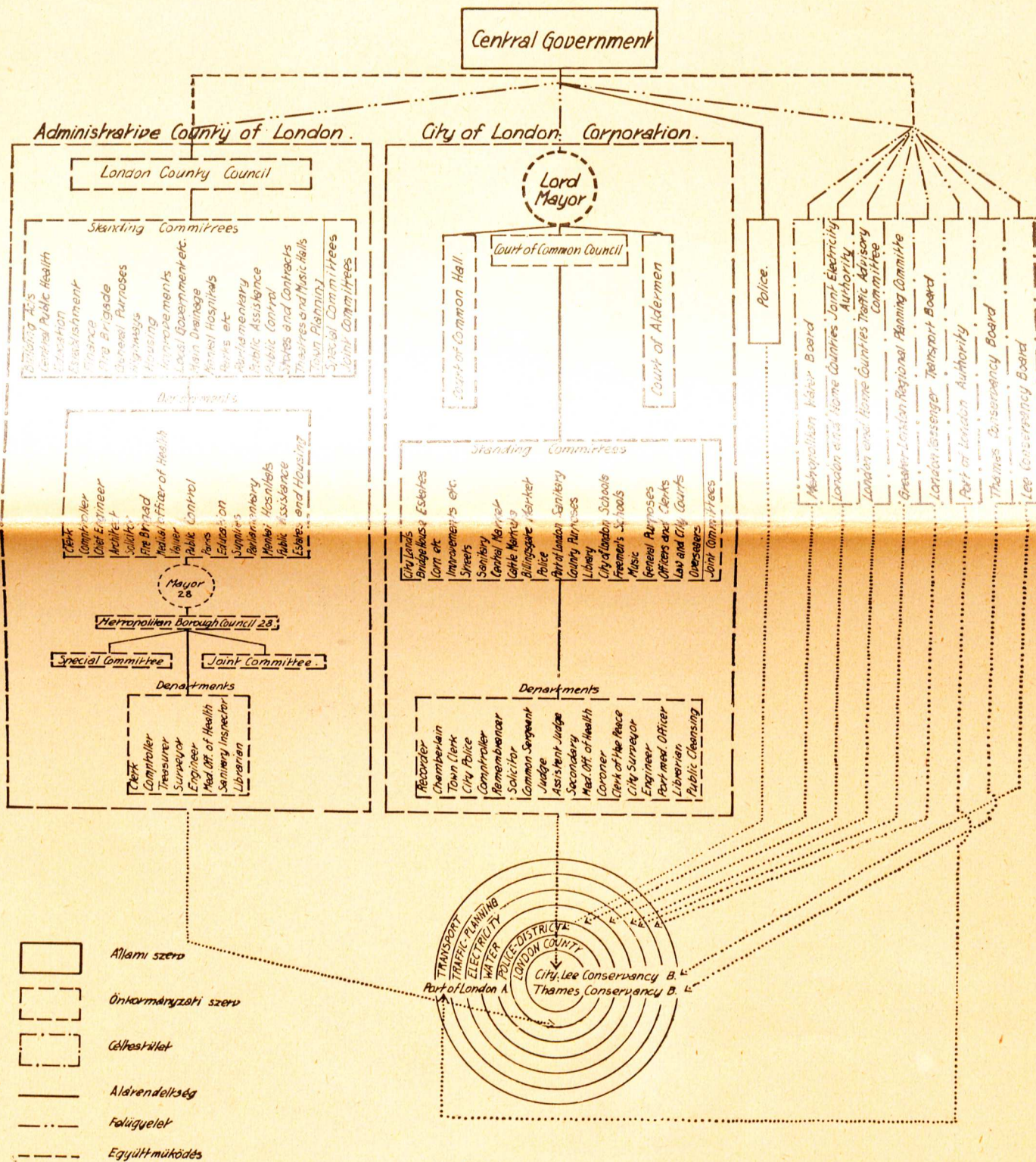

GREATER LONDON

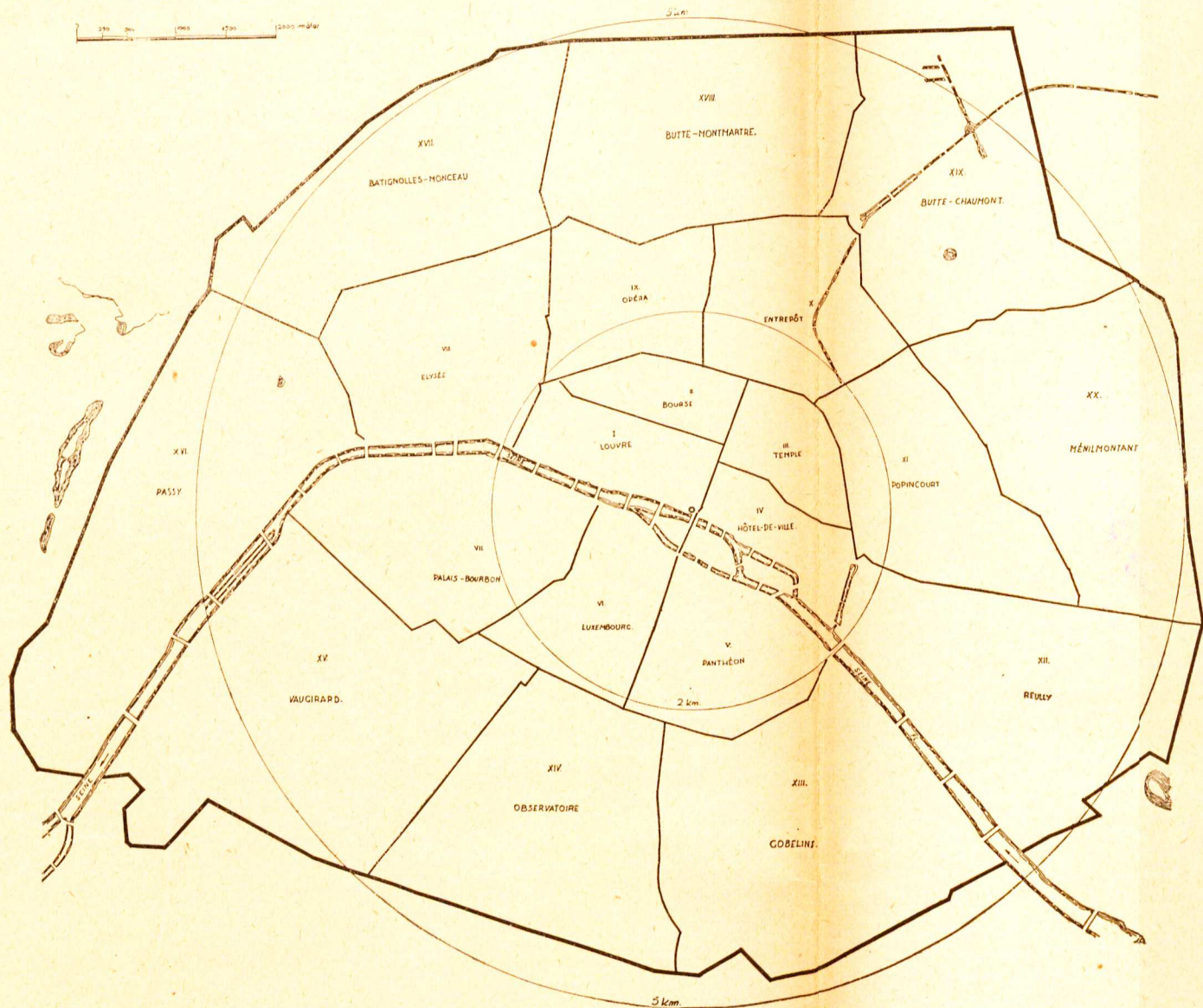
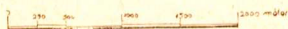
107

Greater London közigazgatási szervezeteinek vázlata.

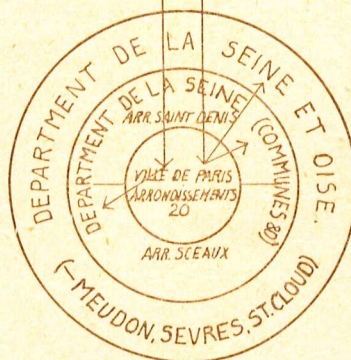
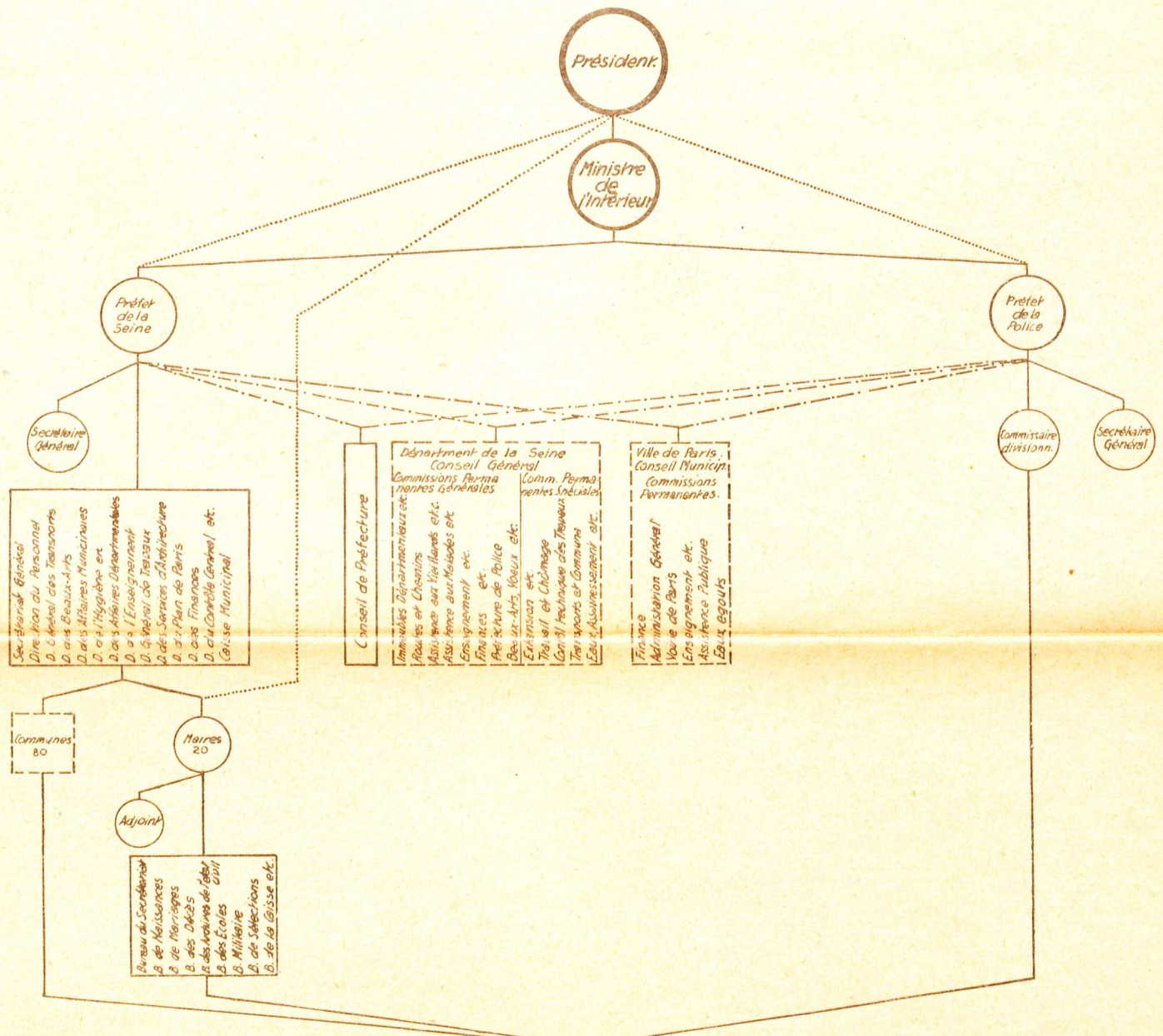

PARIS.

KÖZIGAZGATÁSI KERÜLETEK

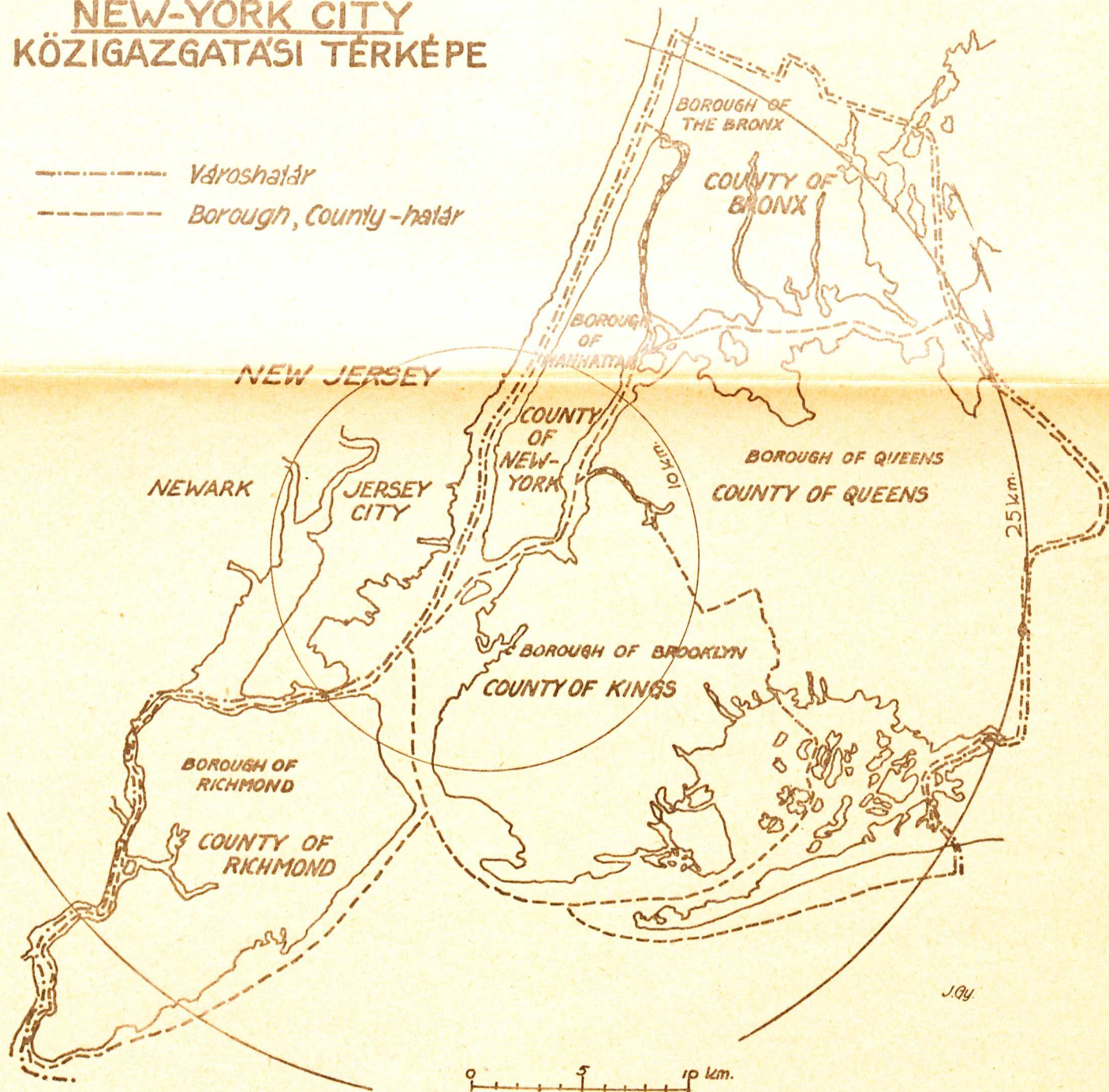
Páris és Szajna megye közigazgatási szervezetének vázlatja.

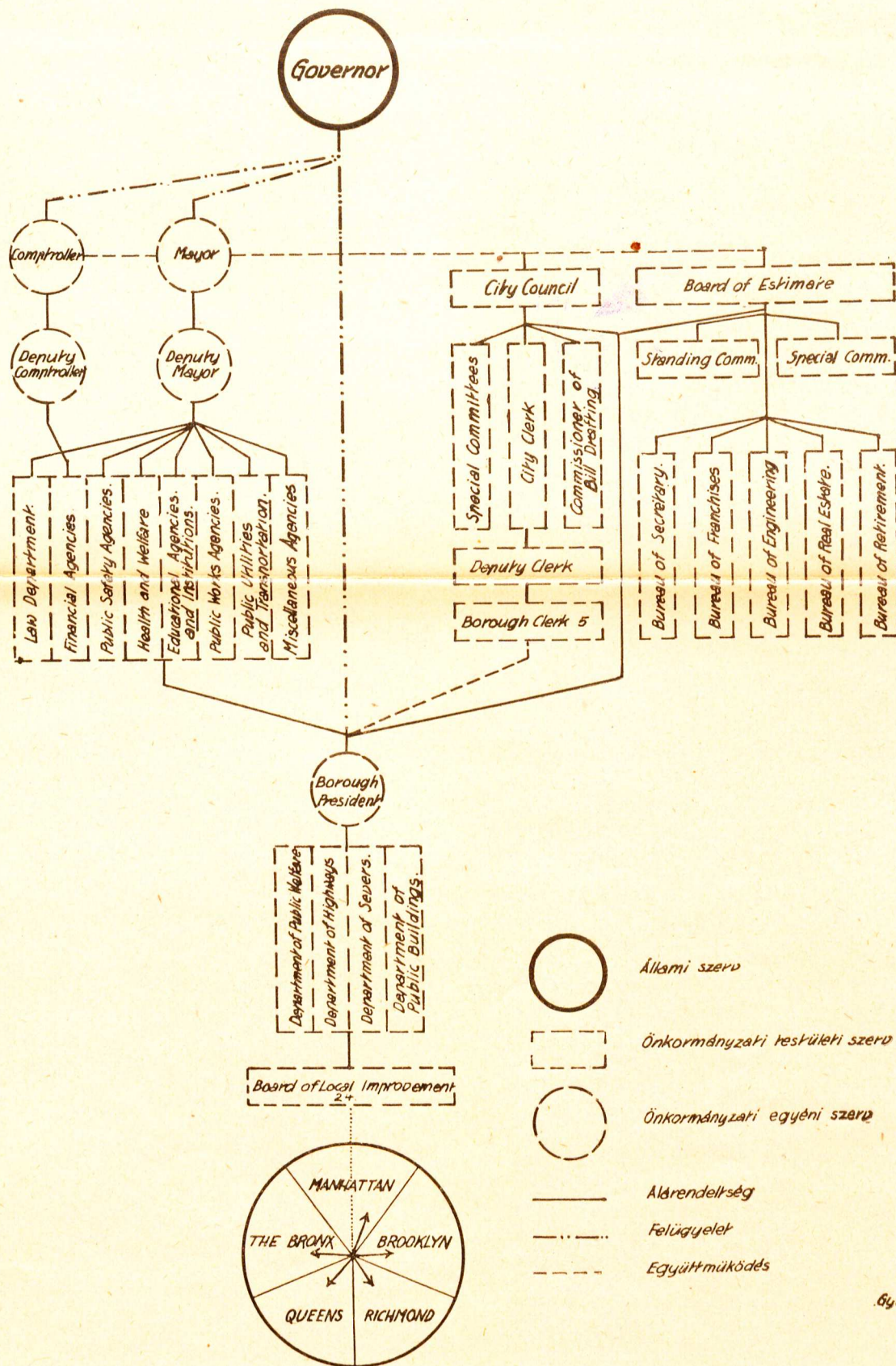
- Allami szerv
- Önkormányzati szerv
- Alárendeltség
- Mellérendeltség
- Kinevezés

NEW-YORK CITY KÖZIGAZGATÁSI TÉRKÉPE

- Városhatár
- - - - - Borough, County-határ

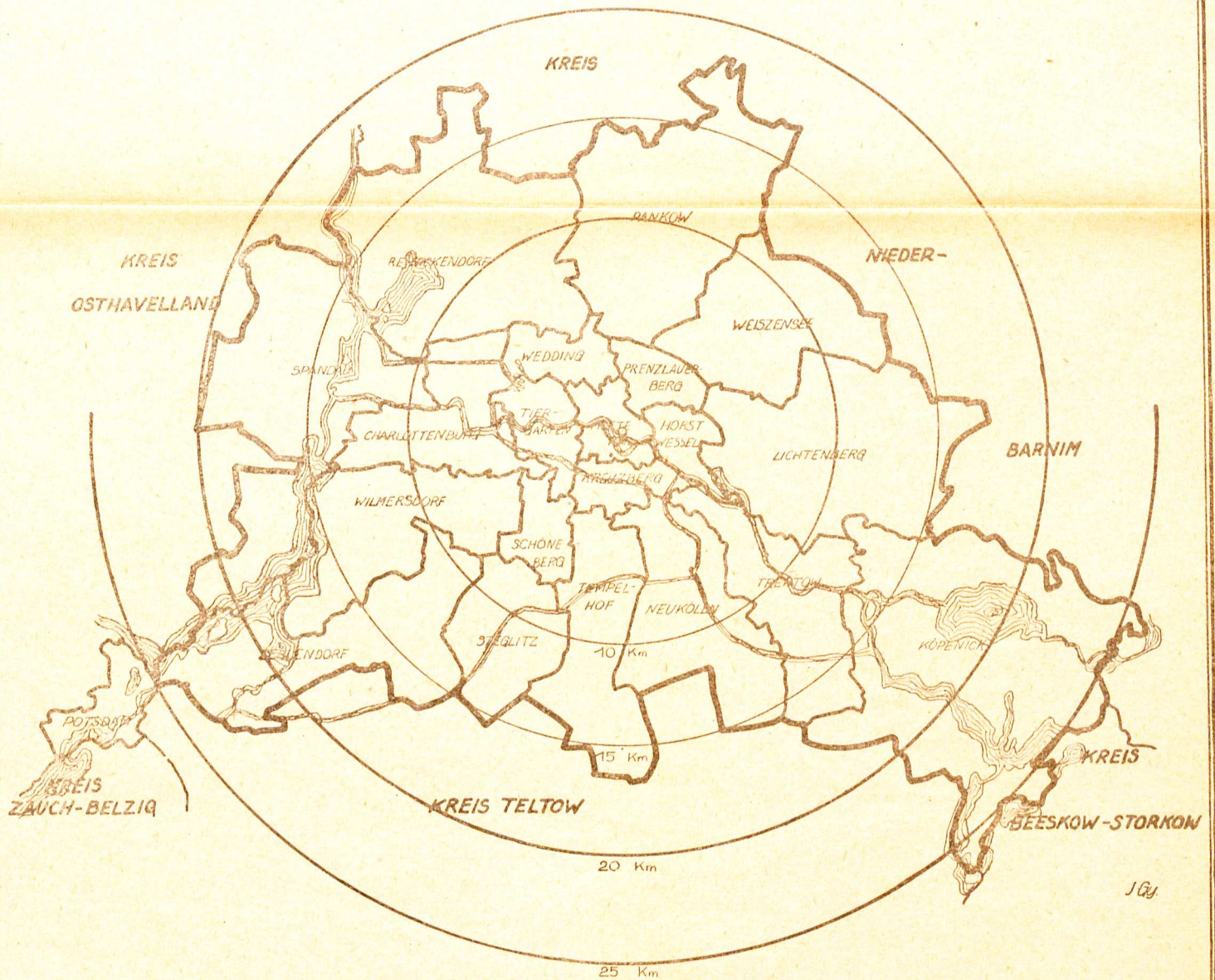

New-York City közigazgatási szervezeteinek vázlata.

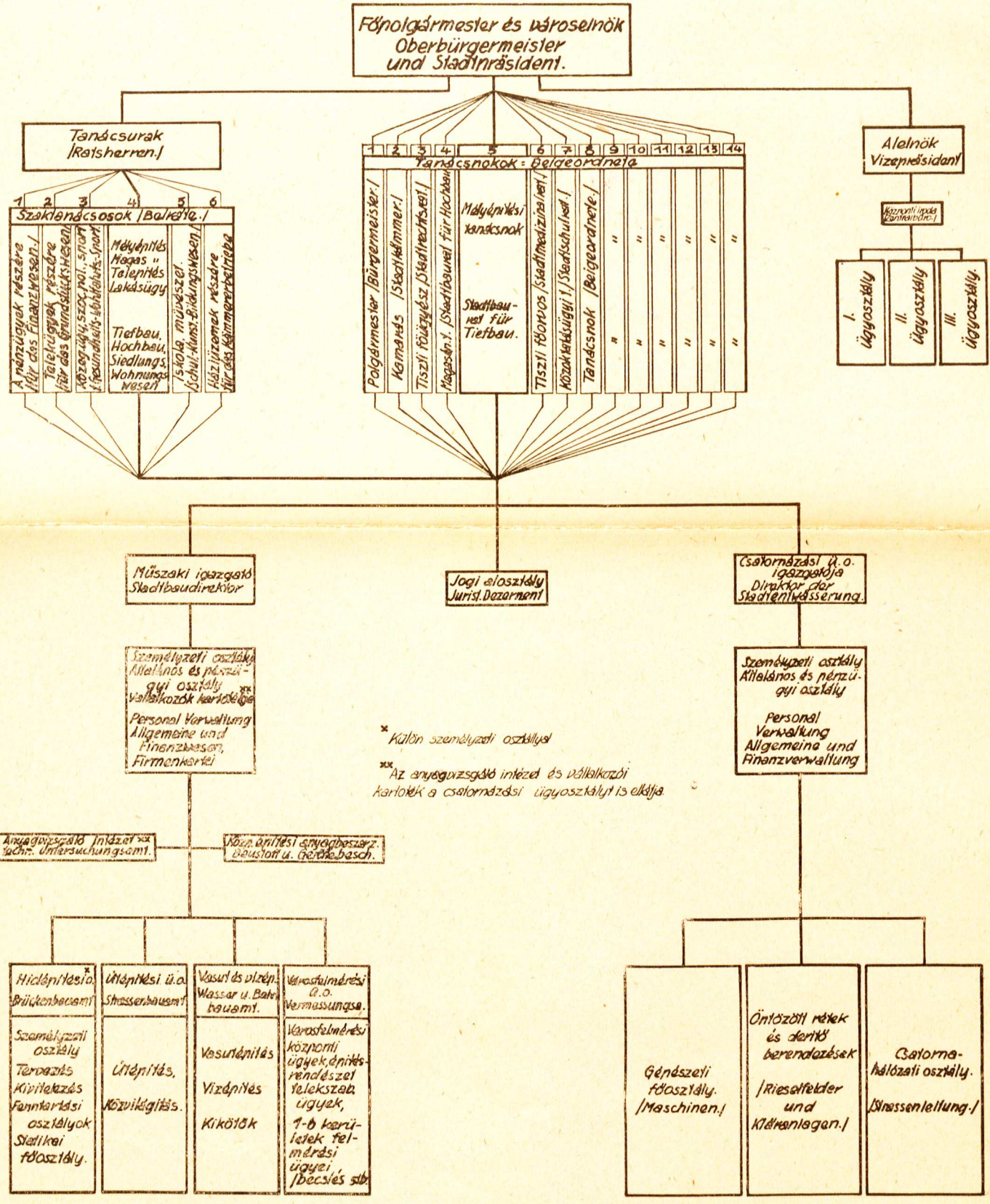

BERLIN.

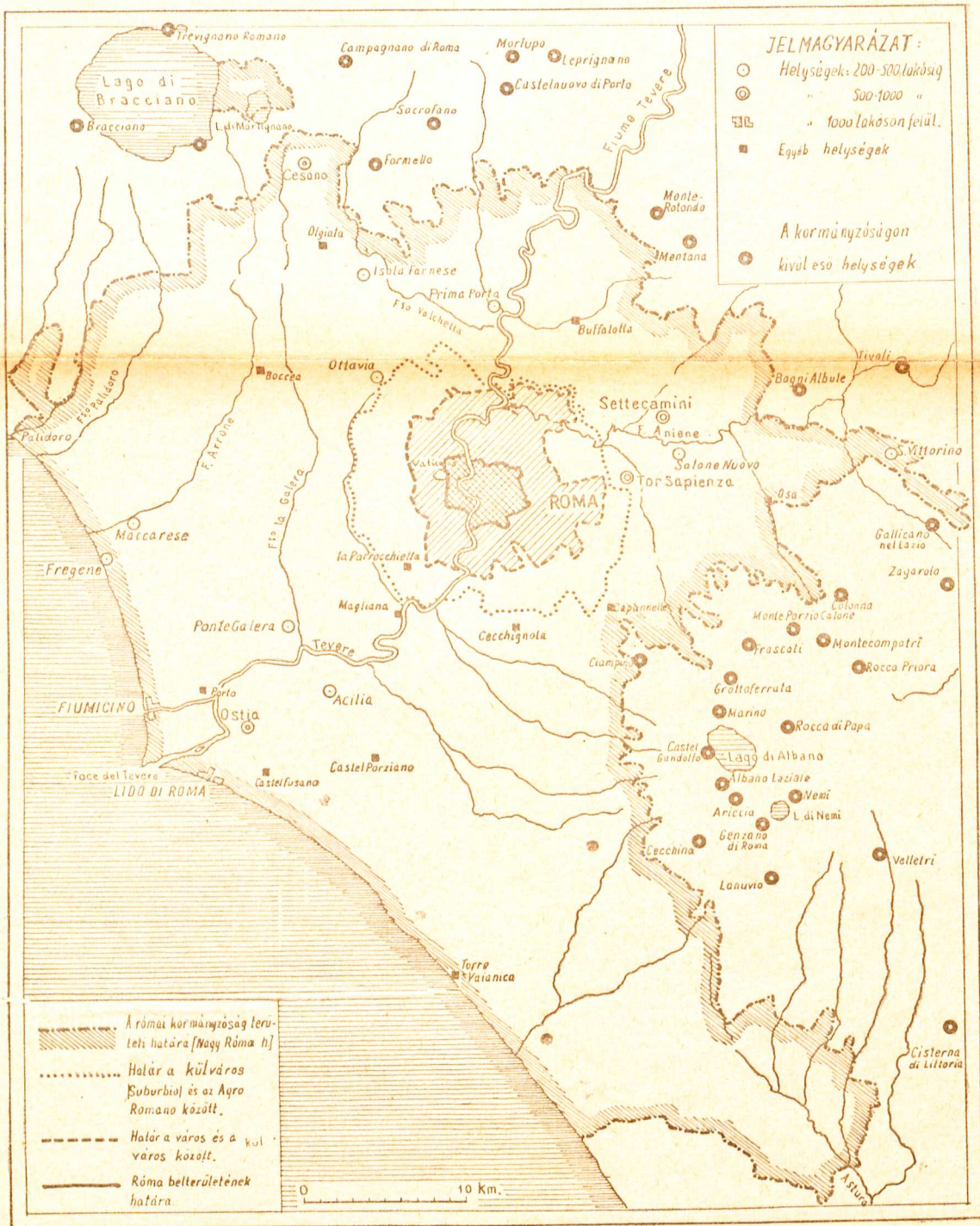
KÖZIGAZGATÁSI KERÜLETEK.

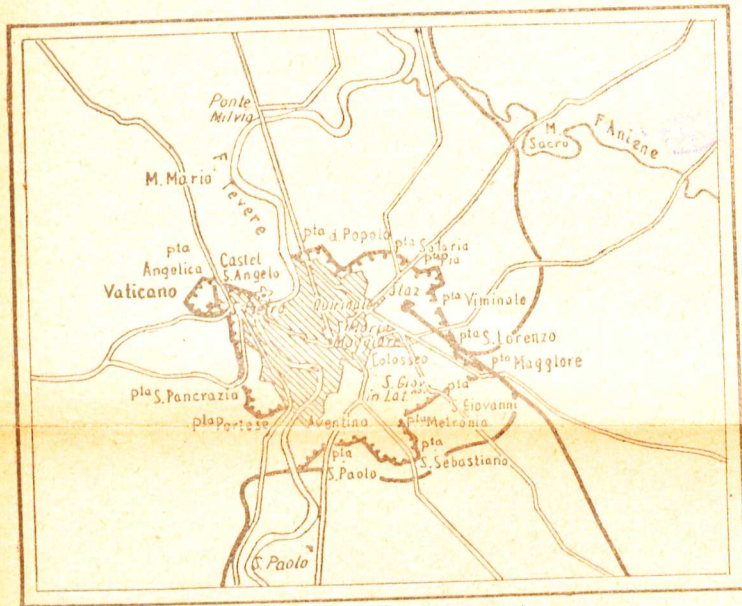
Berlin mélyépitési ügyosztályának [Haupttiefbauverwaltung] szervezete és elhelyezkedése a város közigazgatásában. - 1936. évi állapot.

A RÓMAI KORMÁNYZÓSÁG KÖZIGAZGATÁSI TÉRKÉPE.

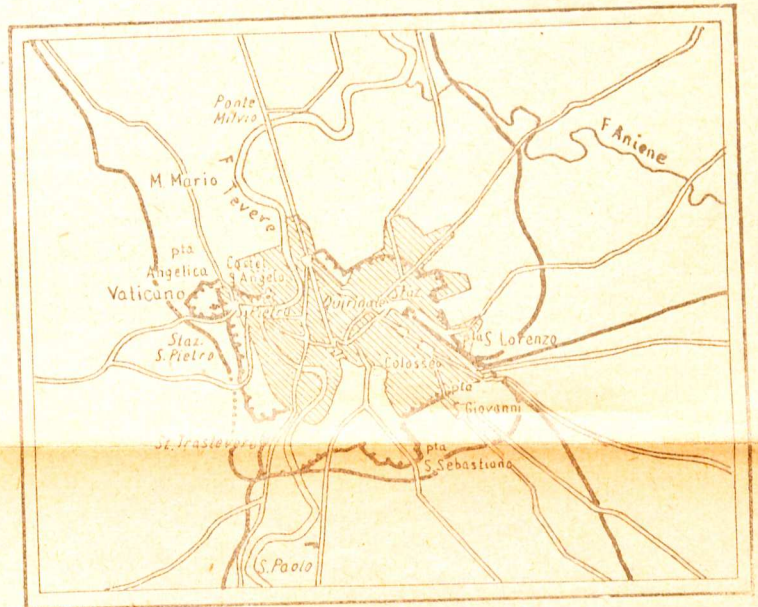

RÒMA TERÜLETI FEJLÖDÉSE 1870 - 1935 - ÍG.

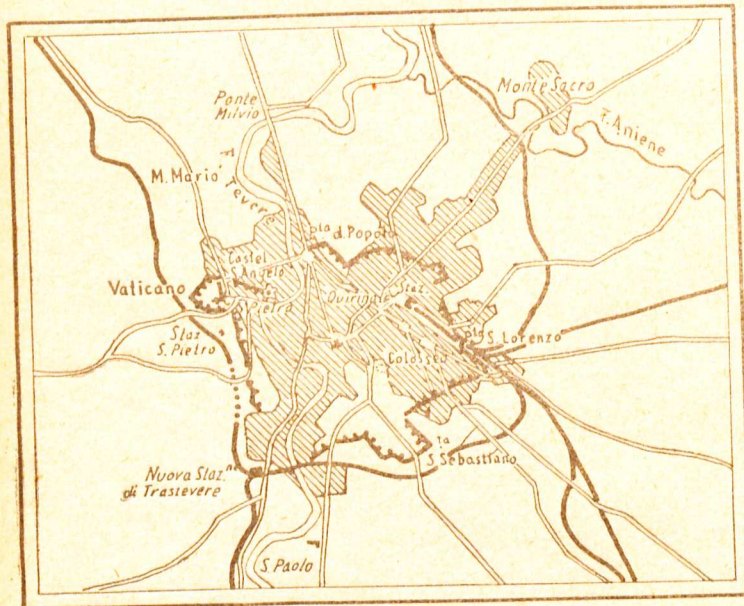
0 5 km.

RÒMA 1870 - BEN

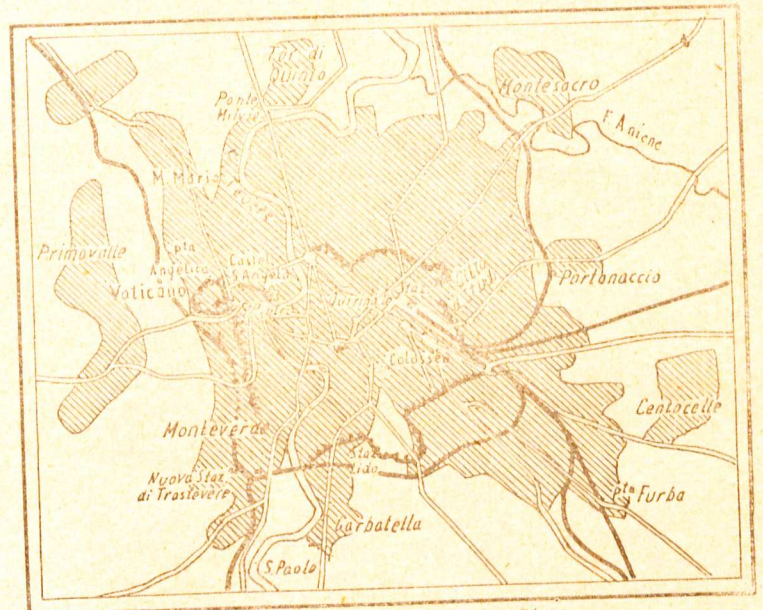
0 5 km.

RÒMA 1900 - BAN

0 5 km.

RÒMA 1920 - BAN

0 5 km.

RÒMA 1935 - BEN

Róma város közigazgatásának szervezete.

